

Sigurd Klockare

Från generalstrejk till folkfront

Söndring och samling i Kekkonens tid

Utgiven 1971

Innehåll

Kullervo blir Väinämöinen.....	1
Splittringens tid 1955-1959.....	6
Ur vägen, Antikainen kommer!.....	6
Fästet på Broholmen.....	8
Storstrejksgeneralen	9
Generalstrejken.....	11
Taktik och strategi	13
Operation Aftonstjärnan.....	17
Finsk roulett.....	19
Vapenbröderna i betongbunkern	21
Motståndare sökes	24
Bunkern besegrar granitborgen	28
Oppositionen bygger barrikader.....	35
Striderna kring döds-kalleplatsen	41
Fosterbarn och nattfrost.....	46
FFC-ordförande i 15 månader	49
Björneborgarnas marsch.....	53
I skilda läger 1960-1965.....	56
Finlands LO.....	56
Kall nordostlig vind.....	59
Vihtoris viktoria	67
Alla har vi våra fel.....	70
Försoningens väg 1966-1971	74
Spelets aktörer	74
Sju steg mot facklig försoning	78
FLO:s nedgång och fall	83
Folkfronten.....	86
Ekonomisk stabilisering	92
Framtidens färg	94
Men var är Väinämöinen?	100
Söndring och samling i Kekkonens tid - Bilagor	108
1. Källor och litteratur	108
2. Finlands Fackföreningars Centralförbunds medlemsantal 1956.....	109
3. Medlemmar i Finlands Fackföreningars Centralorganisation 1960 och 1963	110
4. Antal medlemmar i Finlands landsorganisation 1960 och 1966.....	111
5. Medlemmar i Finlands Fackförbunds Centralorganisation 13.9.1970	111
6. Finlands regeringar 1956-1970	112
7. Statschef och regeringar	113

Kullervo blir Väinämöinen

Finlands folk har under detta århundrade varit utsatt för dramatiska upplevelser som på olika sätt fortlöpande präglar det som sker inom människorna och därigenom också politik och kulturliv.

När jag var elev vid Työväen Akatemia 1938-1939 hade tjugo år gått efter inbördeskriget, men dess skugga låg fortfarande över människorna. Kurskamrater berättade om hur de burit mat till sina fäder i taggtrådsomgärdade fångläger.

Eleverna vid Työväen Akatemia kom från arbetsplatser där fackföreningarna ännu inte var erkända, och några riskerade sina jobb genom att gå på en skola som denna från vilken arbetarrörelsens funktionärer i stor utsträckning rekryterades.

Klassmotsättningarna i det finska samhället var ännu stora före vinterkrigets utbrott. Majoriteten av den studerande ungdomen vid universiteten lät sig formas av rådande politiska uppfattningar i det borgerliga samhället. IKL, den fosterländska folkrörelsen, hade fortfarande anhängare bland studenterna.

En dag i februari 1939 hängdes en duk över Gamla studenthusets fasad i Helsingfors. På den stod: Slagordens tid är förbi. Upp till handling på näset.

Med näset avsågs Karelska näset, Finlands gräns mot Sovjetunionen. När jag köpte *Socialdemokraten* på Helsingfors central hörde jag ett samtal mellan två studenter invid en biljettlucka. Den som köpte biljett hade studentmössa och ryggsäck ur vilken en spade stack upp. Den andre, som inte skulle resa, frågade:

— Nå, vart går färden? Han fick ett skyggt svar:

— Till landet.

Kamratens kommentar blev:

— Det kan bli en farlig landsresa, det.

Senare framgick att studenter frivilligt deltagit i befästningsbyggena på Karelska näset. Tidningarna teg om det hela trots banderollen på Studenthuset.

Jul- och nyårsferierna tillbringade jag i Viborg hos Ragnar Tuori, sedermera sekreterare i Järnvägsmannaförbundet. Jag hade träffat honom på LO-skolan i Brunnsvik sommaren 1938.

Han uppmanade mig att söka till den finska arbetarakademin. Jag gjorde detta med stor tvekan på grund av mitt då mycket begränsade finska ordförråd. Jag fick inget svar på min ansökan och skulle ha gett upp företaget om inte Tuori varit så enträgen. Tillsammans gick vi till brunnsviksrektorn Alf Ahlberg, som skrev till Työväen Akatemias rektor T. Vuorenrinne, och jag blev antagen som elev.

På nyårsaftonen besökte Tuori och jag de gamla ryska badorterna Terijoki och Kuokkala med deras fantasiarkitektur och gränsstationen Rajajoki. Ingen rök steg upp ur stugorna på andra sidan gränsen. Gränsvakten berättade att byns befolkning evakuerats.

Jag återvände till Sverige över Åbo valborgsmässoaftonen 1939. Havet höll kvar vinterns kyla. Brandrök från en tidigt tänd valborgsmässoeld. Tiden fylld av aningar och oro. Så kom vinterkriget. Mellan och efter kriget träffade jag kurskamrater från Työväen Akatemia på fackliga kongresser i Sverige och Finland. Några av dem hade nu funktioner inom den finska arbetarrörelsen. Fackföreningsrörelsen hade på nytt blivit erkänd av arbetsgivarna i januari 1940 efter krigsutbrottet. Den s. k. januariförlovningen mellan arbetarnas och arbetsgivarnas centralorganisationer innebar att förhandlingar på nytt accepterades mellan arbetsmarknadens parter.

Finlands landsorganisation, som återuppstod efter det att arbetarrörelsen slogs i spillror under inbördeskriget 1918, erövrades av kommunisterna, splittrades och förbjöds 1929 genom domstolsbeslut. Finlands fackföreningars centralförbund (FFC) bildades 1930 av socialdemokrater men möttes av arbetsgivarnas misstroende och erkändes inte som förhandlingspartner förrän kriget framtvungade en omprövning av de s.k. fosterländska värdena.

Finlands träarbetarförbund höll kongress i slutet av september 1943 under fortsättningskriget med enbart svenska gäster. Vi fick besöka skogsindustriorter i sydöstra Finland, och i Enso mötte oss överste V. Karikoski, då verkställande direktör i Träförädlingsindustrins arbetsgivarorganisation, som med er kännande ord uttalade sig om Tanner. Ett propagandakrig pågick i rysk och finsk radio. Armas Äikiä i Moskva och Yrjö Kilpeläinen (sign. Jahvetti) i Helsingfors utbytte repliker. Ryssarna hävdade att de finska arbetarna inte ägde en tum fosterjord att försvara. Bl. a. i Enso igångsatte bolaget avstyckning av tomtmark åt arbetarna. Området kring Enso med stora trä-förädlingsindustrier tillföll Sovjetunionen vid fredsslutet.

Efter kriget träffade jag representanter för finska fackförbund på svenska, nordiska och internationella kongresser och besökte under fyrtio-, femtio- och sextiotalen som representant för SIA kongresser i Finland som hölls av fackförbund inom skogs- och träförädlingsindustrin.

Så småningom uppstod tanken på att jag borde försöka samla mig till en mera utförlig skildring av utvecklingen inom finsk politik och finsk arbetarrörelse än vad reportage och tidskriftsartiklar medgav.

Under tjänstledighet från SIA har jag 7.4-15.7 1970 på arkiv och bibliotek i Finland kollationerat och kompletterat den bild jag tidigare fått av den politiska utvecklingen i Finland under perioden 1955-1970. Ett summariskt resultat framläggs i denna bok som i sin föreliggande version inte gör anspråk på fullständighet. Jag har dock försökt att så långt det är möjligt "blotta skeendets nerv" (slutkapitlet, "Men var är Väinämöinen?", har skrivits efter besök i Finland i början av 1971).

De socialdemokratiska partikongresserna 1955 och 1957 samtorstrejken 1956 är naturliga utgångspunkter för en skildring av arbetarrörelsens splittring, boskillnad och återförening.

Mycket tyder på att om K.A. Fagerholm vid valet av socialdemokratisk partiordförande fått ytterligare en röst, skulle utvecklingen inom finsk arbetarrörelse blivit annorlunda än den blev. Fagerholm hade året förut vid biläggandet avorstrejken — som man i Finland kallar generalstrejk — gjort en medlarinsats som avstyrde vad värre var. Han hade därmed visat förmåga att neutralisera konflikthanledningar och lugna stridiga viljor.

Efter den ryska revolutionen 1917 har i Finland utkämpats fyra "brödrakrig", inbördeskriget 1918, striderna mellan kommunister och socialdemokrater i slutet av tjugotalet, kampen mellan socialdemokrater och kommunister i slutet av fyrtiotalet och fejden inom socialdemokratiska partiet i slutet av femtiotalet.

De andliga såren efter inbördeskriget gick lätt upp och skapade hos arbetare och borgare en beredskapsstämning i vilken man misstrodde varandra. Försvarsåtgärder på ömse sidor, inom det finska samhället och i förhållandet mellan Finland och Sovjetunionen, betraktades som förberedelser till anfall.

Driften på ömse håll, mellan borgare och arbetare och mellan kommunister och socialdemokrater, att ständigt hämnas verkliga och inbillade oförrätter var stark. Den verkade också med full kraft sedan en spricka uppstått i den socialdemokratiska arbetarrörelsen.

I det finska folkeposet *Kalevala* finns två gestalter, Kullervo och Väinämöinen, som representerar två drag i den finska folksjälén, varav det första är hämnden och det andra är

förståelsen av människan och livsgåtor. Över Kullervo vilar den tunga plikten som ett slags förbannelse att likt Hamlet vara kallad att hämnas oförrätten mot sin far. För Kullervo tillkommer dessutom de oförrätter han själv fått utstå. Väinämöinen däremot är skalden, tänkaren, teckentydaren och försonaren.

När O. V. Kuusinen, vid Kalevalas 100-årsjubileum 1949, skrev förord till ett urval runor ur Kalevala, som på finska utgavs i Petrosavodsk, liknade han den finska arbetarklassen vid Kullervos släkt. Boken spreds av kommunisterna i Finland.

Medan Eero Antikainen, FFC-ordförande och storstrejks-ledare 1956, ännu var ordförande i Landsbygds- och diverse-arbetsförbundet publicerade han i nr 5 1950 av *Maaseudun työ* — Landsbygdens arbete — en tiostrofig dikt, *Kullervos släkt*. En av stroferna lyder sålunda:

*Niin nousi tarun Kullervo,
mutta lankesi omaan miekkaan,
Jäi kirous — hukkaan verensä
hän vuodatti kankaan hiekkaan.
Ei vääritys kostolla huku
— yhä suuremp' on
Kullervon suku.*

Innehållet kan tolkas så här: ”Så reste sig sagans Kullervo/ men föll mot eget svärd/ förbannelsen blev kvar — förgäves han göt sitt blod/ i markens mull./ Orätt kan ej av hämnd dränkas/ än större är/ nu Kullervos släkt.”

Sedan Eero Antikainen förgäves försökt förmå statsmakterna och arbetsgivarna att ge arbetarna ”full kompensation” för de levnadskostnadsstegringar som följde efter de lönehöjningar som framtvingats genom storstrejken, gav han upp ledarskapet i FFC och blev i december 1958 direktör i Semesterförbundet.

Även om storstrejken inte gav någon materiell vinst var den dock ett uttryck för den samlade kraften i Kullervos släkt som dock avstod från en ”blodig uppgörelse”, vilket gav möjlighet att gå vidare under en fredlig utveckling vad det gäller samhället i stort men under strider inom arbetarrörelsen.

I Aleksis Kivis *Sju bröder* invecklas dessa i strider med byns pojkar och slagsmålen betraktas av bägge parter som hämnd för oförrätter i tidigare slagsmål. Aapo, tänkaren och talaren i brödrakretsen, framhåller då för bröderna deras egna fel, hur de fiskat på grannarnas vatten, jagat i deras skog och stulit rovor ur deras åkrar. Bröderna blir rörda av detta tal och säger att Aapo liksom håller en spegel framför dem. I denna kan de se hur de verkligen är.

De som hållit speglar framför finska folket och låtit dem se hur de är och berättat för dem vad de verkligen upplevt och vad som skiljer sig från det de trott sig uppleva är författaren Väinö Linna och president Urho Kekkonen. För Linnas del genom hans romanserie om den finska arbetarklassens öden, vars avslutningsdel *Okänd soldat* kom ut först. De kronologiskt tidigare delarna, i vilka han skildrade inbördeskriget och den utveckling som ledde till detta, kom senare under femtiotalet.

Linna skildrade den sociala kampen som den verkligen var och soldaternas inställning till kriget med Sovjetunionen så som soldaterna upplevde det och inte som man i nationella kretsar ville att det skulle ha varit och som man ville uppfatta det.

Man kan kalla det mental kirurgi och psykoanalys av folksjäl. Ben som växt fast i orätt läge måste vridas rätt. Sår måste blottas för att kunna läkas. Det var en smärtsam process och patienterna protesterade.

Presidenten tog sedan vid med sina tal till folket i vilka det ständiga temat var brobygge mellan Finland och Sovjetunionen och mellan samhällsklasserna i Finland.

Och det som hände var att de tvistande liksom i Kivis skådespel kastade sina vedträn och tillhyggen och slöt fred, många dock under gnöl och tandagnisslan.

Som läsaren skall finna i den här boken har denna bild en förunderligt träffande motsvarighet i den process som Väinö Leskinen genomgått. Vid partisprängningen 1957 var han en sannskyldig Juhani, kallad att hålla grannpojarna kommunisterna och deras medlöpare simoniterna på mattan. Vid mitten av sextiotalet stängde han in sig i sin kammare, tänkte över det som hänt och kom ut som en Väinämöinen som predikade om fred inbördes och mellan grannarna.

Inom fackföreningsrörelsen övertogs Antikainens svärd av Vihtori Rantanen som, liksom den stridbare Juhani i Sju bröder, försökte styra med medel som inte godtogs av de bröder som tog ställning. Vihtori fräntogs därför befälet och Niilo Hämäläinen fick uppdraget att bli ordförande i FFC. Till sin natur var Rantanen en Kullervo och Hämäläinen en Väinämöinen.

Niilo Hämäläinen lyckades i det uppdrag han fick, nämligen att försona de stridiga viljorna inom den splittrade fackföreningsrörelsen, och en ny gemensam centralorganisation bildades i juni 1969.

Man kan fråga sig om partioppositionen hade något verkligt bärande skäl att lämna den extra socialdemokratiska partikongressen 1957. Svaret måste bli nej om man utgår från att orsakerna skall sökas i sakfrågor och ideologiska ställningstaganden. Andra irrationella orsaker avgjorde händelseförloppet.

Spänningen inom FFC:s ledning 1959-1960, trettio år efter den tidigare splittringen av fackföreningsrörelsen, var en följd av gruppstriderna inom partiet. Bildandet av FLO 1960 var i sin tur en följd av kampen om ledningen i FFC i högre grad än en följd av oenighet i fråga om fackföreningsrörelsens uppträdande i sin verkliga uppgift som företrädare för arbetarna i deras kamp för högre löner. I fråga om FFC:s ställning till statsmakten hade uppstått oenighet sedan FFC-män accepterat att bli ministrar i borgerliga regeringar. Men oenigheten gällde inte FFC-männens insatser för lagstiftningen och skötseln av landets affärer så mycket som att de lät sig utnyttjas som ställföreträdare för socialdemokraterna, som av utrikespolitiska skäl satts i karantän som regeringsbildare och som ledamöter av landets regering.

Under frostnätterna, 1958 och notkrisen 1961 konstaterade president Kekkonen att socialdemokraterna som parti inte gjort något som kunde ge anledning till påståendet att de hyste en ovänlig inställning till Sovjetunionen. Socialdemokraterna själva åberopade ett uttalande från kongressen 1957 som klarlade partiets utrikespolitiska linje.

Det visade sig att Tanners återkomst som partiledare och hans, Leskinens och Pitsinkis uttalanden vid olika framträdanden tolkades som tecken på fientlighet och att partiets offentliga uttalanden inte betraktades som representativa för dess ledares inställning. 1959 höll Chrusjtjev ett tal i Riga och Tanner ett i Björneborg. Det som sades skulle kunna uppfattas som en replikväxling som ytterligare skärpte motsättningarna. Det som den ena parten såg som förtydligande eller självförsvar betraktades av den andra som angrepp.

Presidenten fortsatte sitt brobygge och etapper i denna verksamhet är hans tal i Folkets hus den 25.9.1964, den 4.2. 1967 i Österbottens nation vid Helsingfors universitet och den 7.1.1968 i Villmanstrand och Kotka. Det sistnämnda berörde socialdemokraterna och utrikespolitiken samt deras acceptering i regeringssamarbetet.

Liksom i Linnas romaner var nerven i presidentens tal Finlands inre och yttre politiska förhållanden, som det gällde att harmonisera. Hans analys av olika socialgruppers attityder verkade som Väinö Linnas och godtogs så småningom av allt fler finländare. Men de som var oförsonliga fylkades till höger vilket framkom i valet 1970.

Finlands folkmängd är hälften så stor som Sveriges men det har lika många radio- och TV-

kanaler, bokförlag, universitet och veckotidningar som Sverige. Allmänheten deltar och upplever intensivt det som rör landets politiska liv. Många med blottade nerver.

Arvo Salo och Bo Ahlfors har i en bok samlat iakttagelser om 60-talet. Salo noterar att fyrtioalet var dumdristighetens och fruktans år, femtioalet den dolda rädsians årtionde. Dess opolitiskhet förorsakas av dess kulturfientlighet och är en produkt av rädsian. Som iakttagare från andra sidan Bottenviken skulle jag vilja tillägga att övergången till sjuttioalet företer klara tecken på ökad frimodighet och tillförsikt, särskilt bland ungdomen. Om detta vittnar det tilltagande politiska intresset bland de olika partiernas yngre grupper med progressiva förtecken.

När Arbetarnas bildningsförbund i början av 1970 gav ut två grammofonskivor med gamla arbetarsånger gick dessa ut i jätteupplagor och slog alla popskivors tidigare rekord. En ny generation lärde sig de gamla texterna som råkat i glömska. Några av dem har redan fått en patina och folkvisesecharm som gör att även de som inte tänker göra revolution med full hals stämmer in i Rödgardisternas marsch.

I anslutning till kulturdagarna i Jyväskylä i början av februari 1970 deltog jag i en tillställning med talrik anslutning av studenter och arbetare som sjöng de gamla sångerna. Jag frågade några studenter varför de visade denna entusiasm över dessa enkla och sentimentala texter.

Jag fick svaret att texterna inte var sentimentala. De uttryckte en äkta känsla. Och tidigare hade det ansetts vara förbjudet att sjunga dem. Därför sjöng man dem nu desto eftertryckligare.

Mitt huvudintryck är att den finska vänstern övervunnit motsättningar som en tid verkade omöjliga att överbrygga. Oförsonligheten mellan olika socialgrupper har försvunnit och t.o.m. söner och döttrar till verkställande direktörer och bergsråd har som politisk målsättning arbetarnas jämlikhet och rättvisa åt u-ländernas folk.

Viitasaari, Löytänä, Kalliopuro 15 juli 1970.

Sigurd Klockare

Splittringens tid 1955-1959

Kullervo, Kalervos ättling, gubbens son i blåa sockor drog i krig med kraftig lurlåt, jublande han gick till striden, spelade på mon och myren — låten genljöd gällt från liden, skrällde våldsamt ut på vallen, för med buller över förnan.

Kalevala 36:155-163

Ur vägen, Antikainen kommer!

Vid tvåtiden den 16 mars 1956 började kolonner marschera in på Senatstorget i Helsingfors. Fanbärarna grupperade sig på Storkyrkans trappa under talarstolen. I spetsen för en av kolonnerna som anlände till platsen för det centrala demonstrationsmötet under den pågående storstrejken gick ordföranden i Finlands fackföreningars centralorganisation.

När kolonnen närmade sig torget gick polisen omkring och sköt undan åskådare med orden:
— Ur vägen, Antikainen kommer!

Fanorna fladdrade och standaren rörde sig sakta på Storkyrkans trappa. Vid tretiden var Senatstorget och angränsande gatmynningar fyllda av folk, som tog av sig hattar och mössor när hornmusiken spelade Arbetarmarsch. Ljudet från blåsinstrumenten förstärktes av högtalare. En mäktig kör steg upp från Senatstorget när demonstranterna stämde in i melodin. Sången hördes till Esplanadgatan där flanerande borgare sa på finlandssvenska att ”nu är socialisterna åter på Senatstorget, vad skall nu ske?”

Eero Antikainen, nyss fyllda 50, stod i talarstolen högst upp på trappan till Storkyrkan, när högtalarna ekade utöver torget att ”nu talar FFC:s ordförande”. När bravorop och applåder lagt sig började storstrejksledaren sitt tal:

Stridskamrater! Detta tillfälle och de dagar vi nyligen genomlevt påminner om det som hänt i vår historia för 50 år sedan. Denna samma plats, Senatstorget i Helsingfors, var även då vittne till den tidens stora strid och till den hörande möten och demonstrationer.

Med 1905 års storstrejk som vapen kämpade folket för sina statliga rättigheter. Då var det fråga om vår nationella frihet och en förkamp i striden för nationell självständighet.

Trots att 50 år förflutit efter den striden måste vi slå fast att mycket i dag ännu är av samma slag som då. Utan vidare kan man se, likaväl som då, på samma sätt som denna dag, får folkets stora flertal, arbetarbefolkningen, vara beredd till svåra strider till försvar för sin jämlikhet som människor och sin jämlikhet som medborgare.

Antikainen erinrade om att storstrejken i seklets början var en strid för den statliga självständigheten mot ärkefienden och en främmande regeringsmakt. Den strid som i denna stund förs på landets alla arbetsplatser är en strid för löntagarnas trygghet och jämlikhet i hela vårt land mot fåmannaväldet i ekonomiskt urreaktionärt tänkande finanskretsar.

Talaren redogjorde för storstrejkens hittillsvarande förlopp och försök som gjorts för att provocera oroligheter som skulle skada de strejkandes anseende. Anledningen till strejken var strandade löneförhandlingar i vilka man sökt kompensation för de stora prishöjningar för livsmedel och hyror som skett sedan pris- och löneregleringen slopats vid årsskiftet. Statsmakterna ansåg sig inte kunna tillmötesgå FFC:s krav på återställande av prisläget. Nu återstod blott två alternativ, fortsatte Antikainen, att godta en sänkt levnadsstandard eller att kämpa. Löntagarna och deras familjer krävde skydd för sin levnadsnivå och FFC valde stridens väg och begärde höjning av timlönerna med 12 mark. FFC har inte prutat och kommer inte att pruta på detta krav.

Följande två slutavsnitt föranledde ovationer från grupper av deltagare bland de omkring 50

000 personer som samlats på Senatstorget och i angränsande gatmynningar:

Trots att fackföreningsrörelsen gång på gång försökt framhålla att den inte godtar inkomstöverflyttningar som är till nackdel för löntagarna har den av övermod och patronanda präglade borgerligheten inte låtit sig övertygas. Vi har gång på gång fått uppleva övervältringsförsök av detta slag. Tjurskallighet och envishet kan vara även goda egenskaper, men när de används till att trycka ned folkmajoritetens levnadsvillkor, så är de inte längre detta. Dessa försök är för det första till sina möjligheter förlegade, för det andra stridande mot samhällsekonomiskt tänkesätt, och för det tredje är de enfaldiga. — — —

Detta land kommer även denna gång få erfara att Finlands arbetare, om så är nödvändigt, hellre svälter än förnekar sitt människovärde och sin saks rättfärdighet. Jag kan ännu inte säga när striden är över. En sak kan jag dock säga. Striden kommer att sluta med uppfyllandet av våra rättfärdiga krav och med seger för vår organisations auktoritet.

Efter stormötet på Senatstorget intervjuade FFC:s tidning *Palkkatyöläinen* (Lönearbetaren) Antikainen på hans arbetsrum. Tidningen skriver: ”Det var inte svårt att i ordförandens ansikte läsa tillfredsställelse över ett väl utfört arbete. — Jag är inte den rätte mannen, sade Antikainen, att berätta om intryck från mötet. Andra kan ge en objektivare bild. Så mycket vågar jag väl säga, att de yttre omständigheterna var gynnsamma, ordningen idealisk och vårt folks kampvilja obruten.”

Så talar en harmonisk man. Utan tvekan var denna stund höjdpunkten i Antikainens liv som fackföreningsledare. För ett par månader sedan hade han fyllt femtio år och uppvaktats av vänner och fiender som det tillkommer ordföranden för en stor centralorganisation. FFC:s tidning hade publicerat en flera spalter lång lista på dem som uppvaktade.

”Andra kan ge en objektivare bild”, sade Antikainen. Matti Kurjensaari har i *Suomalainen päiväkiri* (Finsk dagbok) skildrat sina intryck från storstrejksmötet på Senatstorget:

Torget är fullpackat. Människor i fönstren, på taken. Som lågor häver sig röda fanor på Storkyrkans trappbyggnad. När fladdrade röda fanor senast på denna plats? Det historiska torget än nu scen för annan slags teater än någonsin förut under självständighetstiden. Hur länge har den fackliga arbetarrörelsen kämpat och hur länge måste den ännu kämpa? Jag har aldrig sett så mycket folk här. Eero Antikainen talar. Ibland avbryts han av ett åskliknande dån. Som om ljudet steg upp ur febriga innandömen, oändliga krafterns källor. Det är högsjänd ström; den fyller torget, landet, alla hjärtan. Den som stökar i sitt rum på detta sätt är svagströmstekniker. Politikerna sköter de högre spänningarna. Det är vådligt att vidröra sådana ledningar. Man kan få en dödlig stöt. Jag tycker att jag får styrka; sammanhangen är enkla på nytt. Det har skett en tudelning som alla förstår. I universitetshörnet träffar jag Mauri Ryömä som jag inte sett på årtal. Han är fortfarande samma herrskapspojke som förut. Vårt samtal avbryts när jag hör Antikainens yttrande: — En finsk arbetare svälter hellre än låter sig kuvas! Mäktigt bifall ekar dovt till svar.

Tillställningen slutade med Internationalen. Arbetarbefolkningens radikalisering är ett faktum. Vi går mitt på Alexen när vi återvänder. Folk fyller gatan ända ut mot sidorna. Någon annan trafik är inte möjlig. Bättre belägg på massornas välde kan man inte önska sig.

Det känns som om jag tagit ett uppfriskande bad. Som om jag av långa månader och år av ensamhet fått kontakt med det levande livet. En boksynt man behöver sådant. Jag är barnsligt hänförd. Massan gör sin plikt.

De jättelika högtalarna på Senatstorget och den av starkström drivna förstärkaranläggningen var av det slag i vilket man för samtal med ”grannen”, över fronterna, på några kilometers håll, när det är krig. När Kurjensaaris bok med dagboksanteckningar från storstrejksdagarna kom ut följande år fick den en uppskattande recension i FFC:s tidning. När den av FFC

finansierade *Päivän Sanomat* startades som organ för oppositionen inom socialdemokratiska partiet erbjöds Matti Kurjensaari att bli chefredaktör. Hänförelsen från Senatstorget bidrog till att han accepterade trots de politiska starkströmsriskerna. Uppdraget varade ett år.

Fästet på Broholmen

Från Senatstorget mot norr går Unionsgatan spikrakt genom stadsdelen Kronhagen över Långa bron till Hagnäs torg på Broholmen. På Broholmen ligger Folkets hus, och Hagnäs torg har genom tiderna varit mötesplats för arbetarna i den röda stadsdelen Sörnäs. Röd är också Folkets hus och Långa brons historia.

Folkets hus byggdes som frivilligt talkoarbete vid sekelskiftet av Helsingfors stenarbetare. Byggnadsmaterialet var granit, röd granit från berghällar på byggnadsplatsen.

Söndagskvällen den 27.1.1918 kl. 23 tändes en röd lykta i granitborgens torn som tecken på de rödas maktövertagande. De på Broholmen församlade rödgardisterna var beredda på gatustrider men mötte inget motstånd när de marscherade till Senatstorget och övertog regeringsbyggnaderna.

Samma natt påbörjade Mannerheim sina operationer i Södra Österbotten med att avvärja ryska trupper. Inbördeskriget var ett faktum.

Men redan 1906, året efter storstrejken, skedde en väpnad sammandrabbning mellan skyddsgardister och rödgardister på Hagnäs torg. På bägge sidor fallna och sårade. Bägge sidor kämpade för *friheten* men hade olika uppfattningar om hur friheten skulle utformas.

I april 1918 förskansade sig de röda på Broholmen och byggde en barrikad på Långa bron. Det var slutstriden och många stupade. Viljo Suutari, min rumskamrat från Työväen Akatemia 1938-39, har skildrat striden om Broholmen och de vitas hämnd efter inbördeskriget i sin bok *Vihan sänki* (Vredens stubbåker). Det röda upproret kuvades med tysk hjälp. En kanonbåt i Finska viken sköt bort en bit av Folkets hus torn. Husets trädelar brann upp men borgens granitväggar stod kvar.

Folkets hus ligger i kvarteret väster om Hagnäs torg. Utefter detta kvarters södra sida går Paasivuoren katu (Paasivuorigatan). I Folkets hus och utmed denna gata hade 1956, och har i dag, den socialdemokratiska arbetarrörelsens huvudorganisationer sina lokaler. I ännu högre grad än den svenska arbetarrörelsens olika organisationers lokaler ligger samlade vid Barnhusgatan i Stockholm har den finska arbetarrörelsen sitt centrum vid Paasivuorigatan och sitt högkvarter i och invid Folkets hus granitborg i Helsingfors.

Här har Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC), Finlands socialdemokratiska arbetarparti, Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Socialdemokratiska ungdomsförbundet, Unga örnar, tidningarna *Suomen Sosiaalidemokraatti*, *Svenska Demokraten* och några fackförbund sina lokaler. Här finns också Arbetararkivet där dokument från arbetarrörelsens historia bevaras.

Denna koncentration av kontor, expeditioner och redaktioner till samma gata har genom tiderna skapat en atmosfär av kontakt och gemenskap. Man träffas på gatan, i hissar och i Folkets hus restauranger vid luncherna eller i pauser under de olika möten som ständigt pågår dagar och kvällar i granitborgen. En nedfrysning skedde dock under partikrisen 1957-1967. Även i en gemensam trappuppgång blir hjärtan eremiter.

Paasivuorigatan hette före 1940 Cirkusgatan. 1939 fyllde socialdemokratiska partiet 40 år och man döpte om gatan efter en av partiets förgrundsgestalter, Matti Paasivuori, tre år efter dennes död. Matti Paasivuori, född 1866, blev medlem av riksdagen 1907 och deltog särskilt i lagstiftningen om arbetarskydd.

Matti Paasivuori var timmerman och blev som grundare av Finlands landsorganisation 1907 central gestalt inom fackföreningsrörelsen. Han var ledamot av regeringen under olika perioder 1907-1920 och 1926-1929. 1917 var han medlem av det ekonomiska rådet i Tokois röda senat. Redaktör för *Suomen Sosiaalidemokraatti* under startåret 1918 och 1919. Enda representant för vänstern i den riksdag som sammankallades efter inbördeskriget 1918. Ordförande för socialdemokratiska partiet under år 1926. Representerade Finland på arbetsfredskonferenserna i Washington 1919 och i Genève 1928 och 1929. Paasivuori, som var reformist med sansad läggning, påverkade tydligt den ideologiska och politiska utvecklingen.

Paasivuori hette ursprungligen Hällberg, som är en direkt motsvarighet till det finska namnet. Paasi betyder håll. Paasio är ett ställe med bred, flat sten (i strömmen). Paasikivi (Bergsten), Paasio och Paasivuori vittnar om trygghetsbehov i finsk politik. Helsingfors arbetare byggde en granitborg. I denna placerade man Paasivuori som ordförande. Trygghetsbehovet kan också få en guldkant av religiositet. När socialdemokratiska partiet 1963 valde ny ordförande efter Tanner kunde man konstatera att den nyvaldes förnamn var Rafael.

Storstrejksgeneralen

Olavi Lindblom, FFC:s generalsekreterare 1949-1957, säger i sin bok *Punaista vai valkoista* (Rött eller vitt) att FFC upprepade gånger kom i situationer då frågan om generalstrejk blev aktuell. Han säger sig inte direkt vilja påstå att varje ny FFC-ordförande velat hota medorstrejk för att en gång få uppträda somorstrejksgeneral, men hotelserna kom väl så tätt.

Undersöker man Lindbloms antydning närmare kommer man först till att hotet omorstrejk förverkligades 1956 när det uttalades för femte gången, under en tid av delvis mycket kaotiska förhållanden på arbetsmarknaden och i landets ekonomi.

Socialdemokraten Eemil Huunonen var FFC:s ordförande när dess arbetsutskott tillställde Mauno Pekkals regering varsel om allmän strejk från den 25.9.1947 kl. 9 om löneregleringen på nytt inte satts i kraft och om inte prisfrågorna ordnades på ett för FFC tillfredsställande sätt. FFC fick sina krav tillgodosedda och strejken inhiberades.

1950 hotade FFC med allmän strejk två gånger. Antalet strejker var detta år större än något tidigare år. I metallarbetar-strejken deltog 59 000 arbetare och i strejken inom träindustrin 29 000 arbetare.

Ordförande i FFC var 1950 socialdemokraten Aku Sumu liksom 1954 då FFC utdelade sin fjärdeorstrejkswarning utan att behöva låta den gå i verkställighet. Kraven var ekonomiska men kom att i stor utsträckning diktera regeringsprogrammet för den röd-gröna koalitionen i regeringen, Kekkonens femte, som tillträdde i oktober 1954.

Genom sinorstrejkswarning 1947 stödde FFC socialdemokraterna mot kommunisterna i regeringen. 1954 gällde det att hävda löntagarnas intressen. FFC-ordförande har i löpande följd blivit arbetsministrar i olika regeringar, Eero A. Vuori, Erkki Härmä, Eemil Huunonen och den 5.5.1954 Aku Sumu, som därmed lämnade FFC och senare blev direktör i Folkpensionsanstalten.

Av de hittills nämnda FFC-ordförande som deltagit i utfärdandet avorstrejkswarvel måste för samtliga rollen somorstrejksgeneral ha känts som en mardröm. Samtliga var socialdemokrater och verkade under en tid då kommunisterna utvecklade en hänsynslös aktivitet. Enorstrejk skulle under deras tid inte fått det lugna förlopp som den fick i mars 1956. Det visade sig då att kommunisterna lagt om taktik influerade av uppgörelsen med den stalinistiska politiken i Sovjetunionen och den därpå följande omställningen till fredlig sida vid sida-tillvaro. Men detta var man inte klar över närorstrejken bröt ut. Det kunde konstateras först efteråt.

Storstrejksgeneral blev Eero Antikainen som efter Aku Sumu utsetts till FFC:s förste ordförande. Antikainen kom att spela en stor roll i samband medorstrejken och den därpå följande utvecklingen och splittringen inom den finska arbetarrörelsen. Några data om hans person är därför på sin plats.

När Antikainen utsågs till förste ordförande hade han varit andre ordförande sedan 1959. I sistnämnda egenskap efterträddes han av Pappersindustriarbetarförbundets ordförande Vihtori Rantanen.

Innan Antikainen kom till FFC hade han varit styrelseledamot i den fackliga centralorganisationen i Viborg, partitidningens lokalredaktör i Imatra köping, sekreterare i Finlands Arbetarförbund och ordförande i Lant- och diversearbetarförbundet.

När Eero Antikainen den 5 januari 1956 fyllde 50 år konstaterade Osvald Fager i *Löntagaren* den 3.1 att Antikainen bl. a. varit medlem av den ekonomiskt politiska planeringskommissionen och dess arbetsutskott tills detta organ avlöstes av det ekonomiska rådet där Antikainen också var medlem. Antikainen hade varit riksdagsman och var medlem av den statliga sysselsättningskommissionen, arbetsdomstolen och vice ordförande i socialdemokratiska partiets styrelse efter 1955 års kongress.

Osvald Fager konstaterar att Antikainen är född i hjärtat av Savolax där den finska humorn frodas. Som faddergåvor har Antikainen fått:

en intellektuell snabbhet och fyndighet i förening med stark verklighetskänsla, kryddad av en humor som sällan låter sig stäckas. I Finland har savolaxarna ungefär samma rykte som skåningarna i Sverige. De skall alltid vara de främsta. I det nu aktuella fallet är det bara bra att så är. Måtte det vara länge.

Väinö Tanner lär ha karakteriserat de två männen i FFC:s ledning som två lågor. Den ena varm, den andra kall.

Den kalla var alltså Vihtori Rantanen, FFC:s andre ordförande. Jag träffade honom första gången i augusti 1949 i Stockholm i anslutning till en nordisk facklig samarbetskonferens. Krigsupplevelsena hade satt sin prägel på den till synes tuffe tjugotvååringen som talade om ”kalla kamrater” (kylmiä kavereita), dvs. stupades frusna kroppar som han varit med om att i krigets slutskede stapla in i järnvägsvagnar. Andra gången jag träffade honom var i oktober 1956 i Folkets hus i Helsingfors. Han var upprörd över ett påstående i någon borgerlig tidning att hans grupp samarbetade med kommunisterna.

Det berättas att Rantanen medan han ännu var kvar i Tammerfors och kämpade med kommunisterna om ledningen av Pappersindustriarbetarförbundet en sen kväll när han gick hem kände något hårt tryckas mot sin rygg. En röst sa:

— Skall jag trycka av, din djävel. Rantanen svarade:

— Låt gå!

Förföljaren försvann.

Jag har tidigare antecknat att enligt *Palkkatyöläinens* reporter vilade det ett drag av tillfredsställelse över Antikainens ansikte där han satt i sitt arbetsrum efter talet på Senatstorget den 16 mars 1956. Hans tal hade direkt åhörts av ett större antal människor än vad som någonsin i Finlands politiska historia kommit någon talare till del. Finlands radio höll sig passiv och refererade inte demonstrationerna och mötena runt om i landet den 16 mars. Sveriges radio gjorde däremot reportage bl. a. från Senatstorget, vilket träget avlyssnades i Finland.

Kurjensaari har berättat om senatstorgstalets elektrifierande effekt på åhörarna. Den oerhört starka känslan av kontakt som strömmade ut från publiken måste också ha haft en psykologisk inverkan på talaren. Från detta nu där Antikainen satt i sitt arbetsrum var han *Storstrejks-*

generalen och Vihtori Rantanen var hans stabschef. FFC:s centrala strejkkommitté bestod i övrigt av generalsekreterare Olavi Lindblom, organisationssekreterare Olavi Järvelä och FFC:s juridiske sekreterare Keijo Liinamaa som i slutet av sextioalet blev känd som stabiliseringsavtalets arkitekt.

Generalstrejken

Från krigsslutet fram till början av femtioalet levde man i Finland i knapphetens tecken. Brist rådde på ett flertal förnödenheter, även lantbruksprodukter. Valutor saknades för import av livsmedel och befolkningen var för sin försörjning beroende av de inhemska livsmedel som tillfördes marknaden.

Med stöd av en maktlag som årligen förnyades av riksdagen hade regeringen rätt att reglera löner och priser på lantbrukets produkter. Detta gav livsmedelsproducenterna en maktställning som innebar en frestelse för lantbrukets organisationer att utöva påtryckning på regeringen vid prisregleringen. Hotet om leveransstrejk var det näst yttersta påtryckningsmedlet och det yttersta leveransstrejk.

När lönerna steg omedelbart efter kriget hotade Lantbruksproducenternas centralförbund (LCF) med leveransstrejk 1945 och två gånger 1946 om förbundets krav inte beaktades av regeringen. LCF:s krav tillgodosågs.

1947 hotade LCF och FFC med respektive leveransstrejk och generalstrejk om de inte fick sina krav tillgodosedda. LCF fick sina krav delvis uppfyllda och regeringen genomförde en lönereglering som överensstämde med FFC:s önskemål. Krigsskadeståndsleveranserna gjorde det nödvändigt för Finland att arbete och produktion fortgick oavbrutet på alla områden. Regeringens rätt att reglera löner och priser förnyades årligen med stöd av kommunisternas röster i riksdagen. Dock ofta under knot.

1950 utfärdade FFC varsel om generalstrejk två gånger. Första gången när regeringen avstod från sina fullmakter att reglera lönerna och överlät detta till arbetsmarknadens parter. Andra gången sedan FFC misslyckats med att genom förhandlingar uppnå överenskommelse om lönerna. Regeringen tillsatte K.A. Fagerholm som medlare, vilket resulterade i det s. k. F-avtalet som till stor del förverkligade FFC:s krav. Överenskommelsen gav dock anledning till meningsskiljaktigheter om tillämpningen, med omfattande strejkrörelse som följd. Regeringen utsåg nu överdirektör Teuvo Aura till förlikningsman och det s. k. A-avtalet tillkom fem dagar innan generalstrejksvarslat trädde i kraft.

1954 tillställde FFC regeringen den fjärde generalstrejksvarningen. Denna gång gällde meningsskiljaktigheterna de till den ekonomiska stabiliseringen anslutna frågorna om sysselsättning och ekonomisk politik. FFC:s krav tillgodosågs sedan en ny regering bildats.

1955 kom LCF:s hot om leveransstrejk för femte gången, priskraven godtogs av regeringen men förkastades av riksdagen. När sedan högern i december 1955 röstade mot fortsatta fullmakter för regeringen att reglera priser och löner 1956 innebar detta att priser och löner blev fria efter årsskiftet. Priset på mjölkprodukter steg våldsamt. Detta väckte förbittring inom FFC, som efter att ha försökt påverka regeringen till att återställa prisläget, vilket inte lyckades, varslade om generalstrejk för femte gången till den 1.3.1956, vilken också gick i verkställighet. Den varade till den 20.3.1956.

LCF, som var beredd på en motaktion från FFC med anledning av prishöjningarna, utfärdade varsel för sjätte gången om leveransstrejk. Den 1.3.1956 utbröt en leveransstrejk som varade i tre dagar men upphörde sedan kraven enligt LCF:s mening uppfyllts i det regeringsprogram som avgavs av Fagerholms regering som tillträdde den 3.3.1956.

Väinö Huuska har i en avhandling *Etujärjestöjen painostuspolitiikka Suomessa*

(Intresseorganisationernas påtryckningspolitik i Finland) beskrivit de medel som intresseorganisationerna under perioden 1954-1966 använt för att påverka statsmakternas beslut i för dem önskvärd riktning. De organisationer han undersökt är Lantbruksproducenternas centralförbund (LCF), Finlands fackföreningars centralförbund (FFC), Arbetsgivarnas i Finland centralförbund (AFC) och Tjänstemannaorganisationernas centralförbund (TOC) samt från 1960 Finlands landsorganisation (FLO).

De påtryckningsmedel som organisationerna använt är bl. a. skrivelser, uppvaktningar och offentliga uttalanden. Organisationerna har utnyttjats av regeringen som sakkunniga i utredningar och kommittéer. De har också fått yttra sig i frågor som berör kommande beslut inom deras intresseområden. När upprepade skrivelser och uppvaktningar inte haft önskvärd effekt har LCF varslat om leveransstrejk fem gånger utan åtgärd och låtit hotet gå i verkställighet den sjätte gången. FFC:s hot om generalstrejk blev verklighet sedan det uttalats för femte gången. Men sedan dessa yttersta kampmedel använts en gång har de tydligen avskrivits. Varsel om leveransstrejk och generalstrejk har inte förekommit i Finland efter 1956, men FFC antydde ännu 1957 om ”kraftåtgärder” när centralorganisationen begärde full kompensation för de nya prishöjningarna på livsmedel.

Det finns anledning att kommentera den allmänna strejken som begrepp i detta sammanhang. Om den stora arbetsnedläggelsen i Finland 1956 används på finska benämningen yleislakko (allmän strejk; generalstrejk, enligt Cannelin-HirvensaloHedlund, *Finsk-Svensk storordbok*). I officiellt tryck, t. ex. *Social tidskrift* för Finland, svensk version av *Sosiaalinen aikakauskirja*, används benämningen generalstrejk i riksförliknings-mannens rapport. Hufvudstadsbladet använder också ordet generalstrejk.

Det flygblad som av FFC gavs ut på svenska vid strejkens utbrott hette *Storstrejken*. Osvald Fager, redaktör för FFC:s svenskspråkiga tidning *Löntagaren*, använde i egen text storstrejken och i översättning av finskspråkiga uttalanden generalstrejken. När professor Nils Meinander i riksdagen kommenterade den landsomfattande konflikten talade han om storstrejken.

Professor L.A. Puntila skriver i Finlands politiska historia att ”i Finland igångsattes för att utöva påtryckning på härskaren allmän strejk, som för sin fullständighets och politiska verkans skull gavs storstrejkens namn” (1905).

Fil.mag. Erkki Salomaa, författare till ett flertal böcker om finsk fackföreningsrörelse, anser att begreppen storstrejk och generalstrejk är likvärdiga: Benämningen generalstrejk på arbetsnedläggelsen 1956 tillkom för att skilja händelsen från storstrejkerna 1905 och 1917.

Bernt Schiller har i sin avhandling *Storstrejken* 1909 analyserat den allmänna arbetsnedläggelsen som begrepp:

Storstrejken var för de reformistiska socialdemokraterna ett propagandamedel och en yttersta påtryckning för att försvara eller erövra för folket livsviktiga politiska eller ekonomiska rättigheter. Att klart skilja mellan vad som var en revolutionär generalstrejk och vad som var en storstrejk är inte alltid möjligt. Språkbruket var också långt ifrån konsekvent.

Iden om generalstrejken som den direkta aktion genom vilken den sociala revolutionen skall förverkligas har bl. a. fixerats av Georges Sorel 1908 i *Réflexions sur la violence* (Tankar om våldet). I en broschyr, *Socialdemokrati och ungsocialism*, 1908 skrev Per Albin Hansson att en del ungsocialister med generalstrejk menar detsamma som socialdemokraterna med storstrejk. ”Det var i så fall en grov missuppfattning.” I korthet var generalstrejk upptakten till en revolution och storstrejk endast en stor strejk i lagliga former.

Enligt den terminologi som använts av Per Albin Hansson och de svenska socialdemokraterna var den stora arbetsnedläggelsen i Finland 1956 en storstrejk. FFC betraktade den som det yttersta reformistiska kampmedlet. Med denna syftade inte fackföreningsrörelsen till en

erövring av den politiska makten eller till en utökning av arbetarnas politiska rättigheter. Samtliga gånger när varsel om storstrejk utfärdades gällde det pris- och lönefrågor. 1956 riktade sig FFC:s krav mot tre parter: regeringen, AFC och LCF.

Storstrejken var dock ett väldigare vapen än lantbrukarnas leveransstrejk som bl. a. på grund av dålig sammanhållning upphörde efter tre dagar. Storstrejken däremot varade i 19 dagar under obruten sammanhållning.

Taktik och strategi

Högers planer på att motsätta sig en förlängning av maktlagen som gav regeringen rätt att reglera löner och priser var känd för arbetsmarknadens parter när FFC och AFC den 29.10.1956 beslöt rekommendera förbunden att i gällande och kommande avtal inta bestämmelser som innebar rätt till förhandling mellan den 1 juli och 30.9.1956 om levnadskostnaderna märkbart hade förändrats i förhållande till december 1955. En hel indexbundenhet utbyttes mot rätt till förhandling vilket, som senare visade sig, inte innebar någon garanti för kompensation av de ökade levnadskostnaderna. 70 av de större avtalen var uppsagda i slutet av november 1955 men några förhandlingar kom inte till stånd före årsskiftet.

Den 23.1.1956 kom livsmedelsproducenternas dråpslag. LCF meddelade att mjölkpriset höjts med 8 mark, grädden med 30-125 mark, smöret med 54 mark och osten med 30-40 mark. Prishöjningarna skapade omedelbart oro på lönefronten.

Den 24.1 meddelade FFC regeringen att centralorganisationen skulle vidta alla erforderliga åtgärder om inkomstöverföringen från löntagare till jordbruksproducenter förverkligades.

Två dagar tidigare hade regeringens socialdemokratiska ledamöter lämnat ansökningar om avsked till statsministern och en dag senare begärde statsminister Kekkonen att president Paasikivi skulle befria regeringen från dess uppdrag. Presidenten uppmanade dock regeringen att t.v. sköta sitt uppdrag, vilket också skedde.

Den 4.2 lämnade FFC till AFC ett förslag till rekommendation om att lönerna höjs med 12 mark per timme från den 1.2 med anledning av de ökade levnadskostnaderna. AFC förkastade förslaget den 8.2. Samma dag uppmanade FFC regeringen att vidta åtgärder för att återställa det prisläge som rådde vid årsskiftet samt inkallade sitt representantskap till den 16.2 för behandling av frågan. Då arbetsgivarna vägrade att tillmötesgå de begärda lönehöjningarna och regeringen inte sade sig kunna inhibera prishöjningarna utlyste FFC:s representantskap storstrejk från den 1.3. LCF utlyste leveransstrejk för jordbruksprodukter från samma dag.

I januari hade Kekkonen valts till president för första gången med 151 elektorsröster mot Fagerholms 149.

Den 17.2.1956 gav president Kekkonen talman Fagerholm i uppdrag att bilda den nya regeringen. Den 1.3, eller samma dag som den nye presidenten tillträdde sitt ämbete, började storstrejken och jordbruksproducenternas leveransstrejk. Den 3.3 blev Fagerholm färdig med regeringens sammansättning och regeringsskifte kunde ske samma dag. Den 4.3 upphörde lantbruksproducenterna med sin leveransstrejk sedan de sagt sig ha fått löfte av regeringen om prisreglering för lantbrukets produkter. Regeringen bestod av 6 socialdemokrater, 6 agrarer och en representant för varterna av svenska och finska folkpartierna. Jordbruksministern och biträdande finansministern var agrarer. Finansminister var socialdemokraten Aarre Simonen.

Storstrejkens avgränsning blev avgörande för att den kunde genomföras disciplinerat och utan allvarigare intermezzon. FFC:s arbetsutskott tillställde efter strejkvarslet anslutna organisationer, fackförbund, fackliga platsorganisationer och fackavdelningar bestämmelser om strejkens omfattning.

I FFC:s meddelande sägs att generalstrejken berör alla arbetsplatser, inrättningar och företag

samt kommunikationerna med följande undantag:

Nödig personal och transporter för republikens president, riksdagen, statsrådet, ministerierna samt statens centrala ämbetsverk; utländska representationer, deras verksamhet och diplomatposten; den kommunala förvaltningen, de kommunala ämbetsverken, sjukhus, förlösningssanstalter, ackuschörskor, apotek och medicinska institutioner; brandkårer, telefon- och telegrafverket, gas- och vattenledningsverk, försvarsverket, poliskåren och rättsvården; tull- (med närmare angivna begränsningar), lots- och fyrväsendet; fångvården, vård- och uppfostringsanstalter, skolor och undervisningsanstalter, penninginstitut och försäkringsinrättningar, kraft- och elektricitetsverk, på villkor att ström levereras endast till institutioner som inte berörs av strejken, för belysnings- och hushållsändamål.

Undantag från strejken görs också för rundradion (med närmare angivna begränsningar), FFC:s informationsblad, kvarnar, bagerier, mejerier och slakterier samt deras transport- och distributionsverksamhet;

restauranger utan alkoholservering, matserveringar och hotellrörelsen, handelsföretag, deras lager och butiker, dock inte alkoholrörelsen, läkar- och sjuktransporter samt begravingar; kontroll och transport av livsmedel, transport av personal för företag som inte berörs av strejken;

daglig utfodring och vård av husdjur samt transporter av mjölk till mejerier, distributionsställen och transportvägar, hemhushållning, skötsel av fastigheter, konst- och förströelseinstitutioner, rakstugor och frisörsalonger, badstugor, bevakningsverksamhet samt nödig uppvärmning av industriinrättningar och halvfärdiga byggnader;

fall som berör betydande ekonomiska värden, där plötsligt avbrott i arbetet kan medföra risk för förstörelse av råvara, halvfabrikat, maskiner eller anläggningar tills denna risk avvägrats, frambefordran till destinationsorten av trafikmedel som är igång vid strejkens utbrott.

Jämte uppräknade arbeten fritogs från strejken till ifrågavarande inrättningars och företags direkta förvaltning hörande arbeten samt nödiga reparations- och underhållsarbeten. I Social tidskrift för Finland, häfte 1-2 1957, har gjorts en ungefärlig uppskattning av generalstrejkens omfattning. Om dessa siffror ställs i relation till antalet yrkesklassificerade arbetare inom olika näringsgrenar vid folkräkningarna 1950 och 1960 får man en uppfattning om den ungefärliga deltagarprocenten.

Näringsgren	Ant. strejk	Ant. arb.	
	1956	1950	1960
Lantbruk	2 000	75 081	31 810
Skogsbruk	3 000	105 718	101 114
Industri, hantv. o. byggn.-verks.	375 000	422 385	485 607
Handel	1 000	36 541	42 684
Samfärdsel	42 000	65 490	68 644
Tjänster		101 144	122 724
Övriga		23 899	19 486
<i>Sammanlagt</i>	423 000	824 169	880 910

Om man förutsätter att antalet arbetare vid mitten av femtiotalet låg ungefär mitt emellan antalet 1950 och 1960 kan konstateras att antalet motsvarar omkring hälften av Finlands arbetare. Till den numerära begränsningen bidrog i första hand arbetslöshet och de undantag som gjordes av strejkledningen. Ofullständig rapportering kan göra att uppgifterna om deltagarantalet ligger något under den verkliga siffran. Nära 60 000 var anställda i statliga institutioner och företag. Deltagarantalet var störst inom industri och byggnadsverksamhet och minst inom jord- och skogsbruk, där avverkningarna till stor del låg nere.

Arbetsnedläggelsen omfattade 20 000 arbetsgivare och antalet förlorade arbetsdagar beräknas

till 6,9 miljoner. Den nationalekonomiska förlusten har uppskattats till 15 miljarder mark i dåvarande penningvärde.

Enligt Olavi Lindblom utbetalades inget strejkunderstöd från FFC till de strejkande trots att detta bort ske enligt stadgarna. Insamlingar företogs och fackförbunden understödde de strejkande efter förmåga och i växlande omfattning. Byrån för social forskning uppskattade de förlorade arbetsförtjänsterna till 8,8 miljarder mark.

Regeringsskiftet i samband med att Kekkonen lämnade sitt uppdrag som statsminister och tillträdde presidentämbetet den 1.3.1956 gjorde att landet saknade en handlingsduglig regering vid generalstrejkens utbrott. Den 5.3, två dagar efter sitt tillträde, tillsatte den fagerholmska regeringen en förlikningsnämnd med generaldirektör Teuvo Aura som ordförande samt direktör Aku Sumu och doktor Klaus Waris som ledamöter.

Den 11.3 överlämnade förlikningsnämnden till parterna ett förslag till uppgörelse. AFC uppgav sig kunna godkänna uppgörelsen under förutsättning att det i förslaget nämnda statliga stödet för sänkning av produktionskostnaderna förverkligades. FFC förkastade förslaget på grund av att löneförhöjningen 12 mark per timme huvudsakligen skulle finansieras med skattepengar och att förslaget inte medgav förbundsvisa kollektivavtalsförhandlingar i vanlig ordning om löner baserade på de produktivitetsförbättringar som skett sedan föregående lönerörelse. Den 13.3 anmälde förlikningsnämnden till regeringen att den saknade möjligheter att fortsätta sitt arbete.

Samma dag som förlikningsnämnden avsåg sig sitt uppdrag föreslog statsminister Fagerholm vid ett sammanträde med representanter för FFC och AFC direkta förhandlingar mellan de två huvudorganisationerna med generaldirektör Aura som teknisk ordförande och statsråden Simonen och Kleemola som observatörer. Detta godkändes av parterna som upptog förhandlingar. När resultat inte heller uppnåddes i denna fas återgick initiativet till regeringen.

Olavi Lindblom uppger att FFC:s ledning inte rådgjort med socialdemokratiska partistyrelsen om generalstrejken före dess utbrott, utan endast rapporterat sitt beslut. Hannes Tiainen berättar i sin bok *Kun puolue räjähti* (När partiet sprängdes) att när strejken pågått i 14 dagar kom frågan upp om partiets ställning till strejken på ett gemensamt möte med partistyrelsen och socialdemokratiska riksdagsgruppen.

Antikainen hävdade att de aktiva inom partiet inte vet om partiet är för eller mot strejken. Fagerholms radiotal och en intervju som Tanner gett utlandspressen var enligt Antikainen anledning till att han tog upp frågan.

Leskinen berättade att frågan diskuterats av partiexpeditionen och även i andra sammanhang. Instinktivt har vi avstått från ställningstaganden. Oavsett vad utgången blir, så blir den inte till heder för partiet. Staten får stora kostnader och regeringsprogrammet måste skrivas om. Partiet bör inte ta risken av ett ställningstagande för strejken.

Simonen ansåg att man borde göra klart för partiets medlemmar att partiet inte var emot strejken.

Tanner erinrade om att FFC inlett generalstrejken utan att be partistyrelsen om lov och väntar sig nu att partiet skall ställa sig lojalt. FFC har satt oss på mellanhand, ansåg Tanner och sade sig se mörkt på situationen samt att lojalitetsförklaringen bör offentliggöras i allmänna ordalag, inte programmässigt.

Vid möte med partistyrelsens arbetsutskott och riksdagsgruppen den 17.3 antogs ett uttalande vars text godkändes av såväl Tanner som Antikainen. Uttalandet publicerades i *Palkkatyöläinen* den 18.3. Partistyrelsen konstaterade att konflikten hade sin upprinnelse i att de borgerliga partierna i slutet av 1955 lyckades frånta regeringen prisregleringsfullmakterna. Som en följd därav har lantbrukets produkter på ett kännbart sätt stigit i pris samtidigt med

andra kostnader och avgifter.

Partistyrelsen fann det självklart att partiets medlemmar och sympatisörer följde strejkledningens ordningsföreskrifter och undvek att uppträda på ett sätt som motståndare kan beskylla för att vara ett avsteg från ordningens väg. Oansvariga element bör inte ges tillfälle till provokationer och störande uppträdanden. Endast en disciplinerad och organiserad verksamhet leder till bestående resultat. Samt följande slutkläm:

De strejkande kan vara förvissade om att det socialdemokratiska partiets representanter i alla samhälleliga ställningar och uppdrag kommer att göra sitt yttersta för att storstrejken måtte kunna avslutas på ett sätt som skapar förutsättningar för en varaktig arbetsfred och en tryggad levnadsstandard.

Samma dag som uttalandet publicerades i *Palkkatyöläinen* överlämnade statsminister Fagerholm till centralorganisationernas representanter regeringens medlingsförslag.

FFC:s representanter sade sig inte kunna godkänna detta förslag som innebar att kvinno-lönerna skulle höjas med 10 mark per timme mot begärda 12 och att levnadskostnadsindex skulle grundas på februari månads indextal. Vid midnatt mellan 18 och 19.3 överlämnade statsministern regeringens slutliga Medlingsförslag samt meddelade att om parterna inte godkänner detta kommer regeringen att se sina möjligheter uttömda som medlare i generalstrejkskonflikten. FFC:s förhandlare informerades om den plan som överenskommit mellan regeringen och AFC:s representanter om statliga ekonomiska lättnader för industrin.

Statsministern meddelade att medlingsförslaget är i kraft till kl. 18.00 den 19.3, då det antingen skall undertecknas eller förkastas. När sedan de socialdemokratiska ledamöterna av FFC:s arbetsutskott (styrelse) sammanträdde, tillstyrktes medlingsförslaget med en rösts majoritet vilket innebar att det antogs när arbetsutskottet sammanträdde.

Då uppgörelsen berörde även andra parter än dem som representerades av FFC och AFC lyckades man under förloppet av den 19.3 få skriftligt eller muntligt godkännande från berörda parter. Uppgörelsen bestod av tre aktstycken. Det första berörde överenskommelsen mellan FFC och AFC om lönehöjningarna, det andra innehöll centralorganisationernas rekommendation till medlemsförbunden att omedelbart efter generalstrejkens slut återuppta avbrutna förbundsförhandlingar. Det tredje dokumentet var en överenskommelse mellan regeringen och arbetsgivarna om de skattelättnader arbetsgivarna beviljades från statens sida som ett bidrag till bestridandet av de ökade lönekostnaderna.

Överenskommelsen om lönerna innebar i korthet följande. I tidlöns- och ackordsarbete höjs lönerna med 12 mark per timme. För kvinnor gjordes inget undantag men väl för praktikanter och lärlingar under 18 år som fick ett tillägg av 8 mark per timme. De månadsavlönade fick 2 400 mark. Därtill kom på produktivitetsökning baserade tillägg på ca 3 procent.

Den 28.11.1955 hade centralorganisationerna överenskommit om att rekommendera förbunden kompensationsförhandlingar, om indextalet mellan 1.6 och 31.9 översteg 101. Som utgångspunkt togs nu indextalet 107.

Överenskommelsen innebar att strejken upphörde kl. 6.00 den 20.3. Centraförbunden förklarade sig avstå från åtal och förföljelse med anledning av under generalstrejken inträffade händelser och alla arbetare som återgår till arbetet före den 26.3 betraktas som gamla anställda.

Tidningarna utkom inte under generalstrejken och den på generalstrejken följande typograf-strejken fördröjde tidningsutgivningens påbörjande till den 22.3.1956. Under strejkens första dagar utgav FFC flygbladet *Yleislakko* och *Storstrejken* fyra gånger samt från den 6.3 *Palkkatyöläinen* dagligen från 13 orter. De socialdemokratiska tidningarna bytte nämligen sitt namn till *Palkkatyöläinen*.

Operation Aftonstjärnan

Olika länders försvarsstaber lär förvara planer på hur striderna skall organiseras vid alternativa krigsfall. Fienden kan angripa från olika väderstreck och det gäller att vara beredd. Aktivistiska nationer har också utarbetat angreppsplaner som strängt hemligt förvarats under täcknamn. Men även en generalstrejk kräver en plan och noggranna förberedelser.

När alla tecken tydde på att generalstrejken skulle bli verklighet på utsatt tid vidtogs inom FFC nödvändiga förberedelser. Av en redogörelse i *FFC:s årsbok för 1956* framgår att i förberedelserna ingick en framställning från FFC:s expedition om förslag till gränser för strejkens omfattning. Dessa förslag och de riktlinjer som utarbetats för den generalstrejk som varslades 1950 låg sedan till grund för den plan som arbetsutskottet fastställde den 23 februari.

I mångt och mycket var läget likadant som 1950. Kekkonens första regering hade då satt lönereglementeringen ur spel och överlät åt arbetsmarknadens parter att överenskomma om lönerna vilket misslyckades. FFC utfärdade då generalstrejks-varning, som hade det tidigare omnämnda F-avtalet som följd, om vars tillämpning uppstod strid åtföljd av ny generalstrejks-varning och det slutliga A-avtalet.

I generalstrejksplanen ingick en omfattande organisation i vilken fackförbunden och deras underavdelningar hade bestämda uppgifter. Eero Antikainen, Olavi Lindblom och Metallindustriarbetarförbundet ordförande Waldemar Liljeström betonade vid olika tillfällen vikten av att konflikten genomfördes under så värdiga former som möjligt och att förstöring av produktionsmedel måste undvikas, t. ex. avbrytande av uppvärmning vid vissa fabriker och avbrott i gruvpumpningen. Ett beslut som fattades om konfliktens utvidgning behövde inte gå i verkställighet när uppgörelse nåddes.

Sedan tidningarna börjat utkomma riktade skribenter i borgerliga tidningar en våldsam kritik mot strejkledningen. En genomgång av händelserna ger dock vid handen att generalstrejken i Finland 1956 var världens hittills bäst organiserade storstrejk med det lugnaste förloppet. De intermezzon som förekom kunde inte belastas den centrala ledningen och blott i få fall enskilda strejkvakter. FFC fick erkännande av chefen för polisväsendet, Urho Kiukas, för att strejkledningen gjort sitt bästa för att upprätthålla ordningen. Ledningen kan inte beskyllas för de uppträden som förekommit. I en folkmassa finns alltid enskilda som inte kan eller kanske inte vill tygla sina lidelser.

Av den debatt som uppstod i riksdagen 22.3.1956 framgick att en del debattörer inte fattat allvaret i den situation som en storstrejk innebär, dvs. att den legala statsmakten stod på spel. En del yttranden hade därför samma valör som debatterna om folknykterhet och riksdagens gudstjänsttvång. Statsminister Fagerholm, som burit det kanske tyngsta ansvaret under denna konflikt, sade bl. a.:

Som vapen i en lönekonflikt är generalstrejken mycket farligt och fråga är om icke dess användning i en lönestrid är föråldrat. I Finland har man från fackföreningsrörelsens sida under åren efter kriget flera gånger framställt generalstrejksvarningar och ibland har vi varit snubblande nära ett utbrott. Men genom att man varje gång i sista stund lyckats ernå en överenskommelse har vi hittills inte behövt uppleva en generalstrejk. Kanske detta har gjort att framställandet av själva hotet om generalstrejk inte ansetts innebära någon överhängande fara och detta gjorde måhända att arbetsgivarna och arbetarna och den stora allmänheten inte heller denna gång räknade med att det skulle bli allvar ... I varje fall borde statsmakten ha möjlighet att genom regeringsbeslut uppskjuta påbörjandet av sådan strejk ... för att möjliggöra fortsatta förhandlingar oroligheter och ordningsbrott...kraftmedel, dvs. maskinpistolerna. Den möjligheten ville regeringen inte använda. Hade den tillgripits skulle vi knappast ha tillfälle att i dag i lugn och ro diskutera det som skett.

Regeringen hade kritiserats för att den inte tillåtit att polisen beväpnats med maskinpistoler för att upprätthålla ordningen under de konflikter och intermezzon som uppstod vid bensinmackarna. Genom att FFC fritagit en del livsviktiga transporter från strejken kunde bensinförsäljningen delvis fungera. Att dra en gräns mellan denna och annan bensinförsäljning stötte i praktiken på stora svårigheter! Det s. k. bensinkriget ledde till oroligheter och ordningsbrott i Helsingfors och ute i landet. Ett lugnare läge uppstod sedan överenskommelse ingåtts om att försäljningen av bensin skulle begränsas till hälften av det normala.

Försök gjordes att hindra bensintransporter från lager till försäljningsställen som inte respekterade begränsningen av försäljningen. Olavi Lindblom berättar att när organisationssekreterare Olavi Järvelä, medlem av FFC:s strejkutskott, fick meddelande om bensintransporter bl.a. till Gamlakarleby så tänkte han ut en plan som han gav namnet Operation Aftonstjärnan. Med Lokmannaförbundets ordförande Gösta Widing kom han överens om att ett par järnvägslok skulle placeras på ett spår där det korsade en väg på vilken bensintransporten skulle fram.

Lokförarna åtalades senare och tillhörde inte de fall som benådades efter storstrejken efter att ha varit ingripna i oroligheter. Ett 300-tal personer åtalades efter strejken för förseelser av olika slag. Genom en särskild följande år stiftad lag benådades flertalet men ett 50-tal kunde inte undgå dom. Riksdagens justitieombudsman Paavo Kastari ansåg att en generalstrejk är grundlagsstridig om den används som påtryckningsmedel för att sätta statsmakten ur funktion. Detta skedde enligt Kastari i den s.k. bensinöverenskommelsen som slöts på regeringens rekommendation men under FFC:s påverkan. ”Den totala makten och auktoriteten fanns då på Broholmen hos FFC:s arbetsutskott.”

Operation Aftonstjärnan hörde till de mindre lyckade inslagen i den stora striden om löner och livsmedelspriser. Operation Aftonstjärnan skulle ha varit ett än mer passande namn på FFC:s strävan att få kompensation för de ständigt stigande livsmedelspriserna. En strävan vars resultat man fick spana efter i stjärnorna. LCF:s och jordbrukarnas politiska inflytande var under en lång period starkare än löntagarnas. Agrarernas medverkan var ofta ofrånkomlig vid regeringsbildningarna och de förstod väl att bevaka sina intressen.

Den i regeringsprogrammet utlovade lagen om lantbrukets inkomster godkändes av riksdagen i maj 1956. Enligt beräkningarna skulle jordbrukets företagare tillföras en inkomstförstärkning av 4,3 miljarder mark. Detta verkställdes dels genom statliga bidrag, dels genom prishöjningar. Levnadskostnadsindex steg under året från 101 till 118 poäng, dvs. med 16,8 procent. Lönerna steg 11-12 procent. Sistnämnda siffra innebär att de höjda tjänstemannalönerna räknas in i medeltalet.

Denna utveckling väckte bitterhet bland arbetarna, sedan man genom generalstrejken fått full kompensation för de tidigare höjda levnadskostnaderna. Nu stod man på minus. Förhandlingarna mellan FFC och AFC ledde inte till något resultat. Arbetsgivarna ansåg att den tidigare överenskomna rekommendationen om förhandlingar i händelse av att levnadskostnaderna steg över en viss nivå fullföljts i och med att förhandlingar kom till stånd. Man hade bundit sig för förhandlingar men inte för någon överenskommelse om viss grad av kompensation.

När året 1956 gick ut rådde ett avtalslöst tillstånd mellan FFC och AFC som räckte ett gott stycke in på följande år då FFC firade sitt 50-årsjubileum. Eero Antikainens situation kunde liknas vid vad som hände i en bok av Hemingway, *Den gamle och havet*, som i översättning var aktuell i Finland vid denna tid. Antikainen hade gjort vad ingen ordförande för en facklig centralorganisation gjort före honom, nämligen att i en storstrejk genomföra alla de krav som ställts.

I *Den gamle och havet* fångar en man sitt livs största fisk. Den är också större än någon fisk som fångats av en man förut. När han når land är fisken som han haft på släp uppäten av

andra fiskar. Innan året var slut hade det som vanns genom storstrejken gått åt till prishöjningar på produkter och tjänster som framställdes av småbrukare, hyresvärdar och andra.

Finsk roulett

Utvecklingen efter storstrejken, höjda levnadskostnader som man inte kunde få kompensation för, var naturligtvis ytterst förarglig för Eero Antikainen och Vihtori Rantanen som i mars stått som segrare i en aktion som omedelbart efter sitt slut tillförde FFC många nya medlemmar.

Olavi Lindblom berättar att han en tid efter storstrejken blev uppringd från en restaurang där Antikainen satt med två av AFC:s jurister, med vilka han kommit i häftig ordväxling. Man begärde nu att Lindblom skulle komma och medla mellan de stridande. Juristerna påstod sig ha blivit förolämpade av Antikainen. Denne hade sagt att inga kommatecken-advokater skall få möjlighet att beröva arbetarna deras seger genom storstrejken.

När det visade sig att de laglärdade blivit förolämpade för att de kallats advokater och när Antikainen var beredd att återta denna titulering kunde friden återställas.

Dispyten visar emellertid att Antikainen var mycket irriterad över att 1955 års överenskommelse om kompensationsförhandlingar vid indexförändring inte var någonting värd. Slutlig bekräftelse fick FFC i ett brev från AFC den 1.11.1956 som slutade med följande:

Till slut konstaterar vi att arbetarparten enligt kollektivavtal har haft rätt att begära granskning av lönerna till en högst mot de höjda levnadskostnaderna motsvarande nivå och att arbetsgivarna har haft rätt att överväga om det finns ekonomiska möjligheter till en granskning av lönerna. Vid övervägandet av denna fråga har vårt centralförbund, enligt i det föregående anförda synpunkter, kommit till den slutsatsen, att det inte under nuvarande förhållanden kan anse en höjning av lönerna vara möjlig.

De som kände Antikainen närmare säger att han till sin läggning var ett stycke poet. Han läste dikter för kvinnor i sällskap där man i övrigt inte dyrkade det feminina inslaget som sångmör. Rollen som storstrejksgeneral representerade höjdpunkten i hans liv. De bästa scenerna i denna roll var talet på Senatstorget och undertecknandet av fredsavtalet i Smolna, statsrådets festvåning. De dåliga scenerna följde sedan slag i slag. Den första misslyckade av dessa var kravet på full kompensation för de nya prishöjningarna.

Psykologiskt måste man se det så att Antikainen, emotionellt och oförnuftigt kämpade emot alla de faktorer som ville beröva honom frukterna av hans seger. Generalstrejken blev hans kärleksbarn. Men också hans akilleshäla.

På socialdemokraternas extra partikongress 1957 klagade han bittert:

Av generalstrejken har man i detta land gjort ett slags syndabock. Allt negativt som händer i detta land sägs vara strejkens fel. Det har varit tråkigt att se hur vi i detta kaos som vi nu genomlever i samband med linjestriderna — som av allt att döma är en kamp mellan olika människor i partiets ledning — saknar stöd från den socialdemokratiska pressen. Ett stöd som vi borde ha fått mot borgerliga angrepp och kommunisternas lömska anfall.

Av den fackföreningsrörelse som vi i detta land trots allt lyckats bevara i socialdemokratiska händer har i det allmänna medvetandet blivit en syndabock för allt som hänt efter generalstrejken . . .

En hotande regeringskris i mars 1957 gjorde att socialdemokraterna i regeringen nödgades göra eftergifter till agrarerna som skärpte motsättningarna mellan Antikainen och Rantanen på den ena sidan och övriga ledamöter av partistyrelsen på den andra. Vid omröstningen om det

fortsatta regeringsprogrammet i partistyrelsen röstade mot detta Antikainen, Rantanen, Liljeström och Malkamäki. Resultatet blev 10-4.

Waldemar Liljeström var Metallindustriarbetareförbundets ordförande och Aino Malkamäki var förste suppleant i partistyrelsen. Meningsskiljaktigheterna gällde lönerna i regeringens stabiliseringsprogram. FFC krävde full kompensation. I partistyrelsen delade dock inte Olavi Lindblom, FFC:s generalsekreterare, uppfattningen att detta var möjligt. Och FFC hade inget alternativ till regeringens ekonomiska program att föreslå.

Den ekonomiska utvecklingen 1956 kommenterades av statsminister Fagerholm på den extra partikongressen följande år. Han konstaterade att inget partiorgan motsatt sig regeringsdeltagande. Man var också enig om att regeringen skulle bygga på den grund som skapats i riksdagen av socialdemokraterna och agrarpartiet. Den av socialdemokraterna i FFC utlysta generalstrejken gjorde det angeläget för socialdemokratiska partiet att ta sin del av samhällsansvaret. Beslutet om generalstrejk fattades dock av FFC utan partiets hörande, vilket gjorde att socialdemokraterna samtidigt kom att sitta på två stolar.

Denna motsättning har satt sin prägel på vår rörelse under hela den nuvarande regeringens tid. Socialdemokraterna i regeringen och socialdemokraterna i FFC har kommit att föra en mot varandra stridande politik . . . Enbart arvet efter den förra regeringens ekonomiska politik skulle ha varit en tillräckligt svår uppgift att klara av för vilken regering som helst. Subventionssystemet hade uppnått gigantiska mått. Beslutet om höjandet av tjänstemännens löner ökade statens utgifter ytterligare liksom de statliga utgifterna i samband med biläggandet av generalstrejken. Till detta kommer ytterligare statens utgifter för skötandet av sysselsättningen och de höjda kostnaderna för exportpremier och folkpensionerna. Så föddes den kassakris i vars grepp vi levt under hela den nuvarande regeringens tid.

I sitt anförande gav Fagerholm skäl för regeringsdeltagandet som han inte betraktade som självändamål. Ett regeringsdeltagande är berättigat endast om man genom detta kan uppnå det man inte kan uppnå i opposition. I olika krisskeden har partiets olika organ dock tagit en klar ställning för fortsatt regeringsdeltagande, hävdade statsministern. Detta är riktigt, men en månad innan statsministern höll sitt tal på partikongressen hade, som tidigare nämnts, tre av FFC:s representanter i partistyrelsen röstat mot regeringsprogrammet. Den fjärde FFC-representanten var Olavi Lindblom.

Från början såg det ut som om FFC:s representanter trodde att den socialdemokratiska regeringsgruppen av taktiska skäl överdrev de ekonomiska svårigheterna, fortsatte Fagerholm i sitt tal. Senare har lägets allvar blivit klart för envar. Hinder för samförstånd är nu prestigeskäl och tidigare gjorda utfästelser. I förhandlingar med AFC har FFC begärt full kompensation för prishöjningarna och arbetsgivarna har sagt nej till all kompensation. Socialdemokratiska regeringsgruppen vet ännu inte i dag vilken reglering av lönerna FFC vill godta som kompromiss i stället för full kompensation.

Levnadströtta ryska storfurstar brukade ge ödet en chans genom att spela vad som kallades rysk roulett. Den ekonomiska politiken i Finland efter kriget skulle med skäl kunna kallas för finsk roulett. Insatser i detta spel var skatter, subventioner, livsmedelspriser, sysselsättningsanslag, löner och bostadshyror.

Insatserna gjordes utan större samordning och med chanstaganden allt efter de växlande politiska styrkeförhållandena. Rouletten snurrade igång och resultatet fick man se vid årets slut vid uppgörandet av det gångna årets bokslut och nästa års budget. För den som stod för spelbanken, dvs. staten, blev resultatet mycket dåligt en följd av år med ständiga kassakriser. Något skott hördes dock aldrig. Statsministrar och finansministrar betraktade politik som det möjligas konst och följde inte de ryska storfurstarnas exempel att med en revolver som roulett utforska ödesgudinnans mening om det personliga ansvaret.

Aarre Simonen var finansminister i Fagerholms regering 3.3 1956-27.5.1957. Den 17.3.1956 höll han ett föredrag i Nationalekonomiska föreningen, i vilket han konstaterade de stora briserna i statens budget. Täckning saknades för ca 30 miljarder mark sannolika utgifter i den rutinbudget som gjorts upp för följande år.

Hur kan det vara möjligt att utvecklingen har kunnat gå i denna aviga riktning? Jag skulle tro att förklaringen till detta kan sökas i att det under kriget och särskilt under åren efter kriget funnits så mycket annat att tänka på och tvista om, att man inte gett sig tid till att tänka över förutsättningarna för statens ekonomi och en väl skött finanspolitik.

Sanningen är att på grund av statens växande ekonomisk-politiska uppgifter så har regeringens skyldigheter ökat i anslutning till dessa. Samtidigt har det praktiska avgörandet i allmänna ekonomisk-politiska frågor som är integrerade med statens ekonomi koncentrerats i regeringens hand. Samtidigt har lagstiftningen i riksdagen fortsatt i en anda som inte präglats av omsorg om morgondagen. Trycket mot statens ekonomi har på detta sätt ökat från två håll.

Finansministern påtalade nödvändigheten av att antingen genom lagstiftning eller genom politiska överenskommelser åstadkomma en bättre planering av statens inkomster och utgifter. Detta var ett önskemål som man ständigt misslyckades med att genomföra. Först i och med det första stabiliseringsavtalet 1968 lyckades man uppnå en någorlunda balans i folkhushållets inkomster och utgifter samt därmed också i statens budget.

Partistyrseledamoten Aarre Simonen yttrade sig inte en enda gång under socialdemokratiska partiets extra kongress den 21-24 april 1957. Under kongressens ekonomisk-politiska debatt efterlystes hans mening av åtminstone två kongressombud.

Hannes Tiainen berättar i sin minnesbok att när oppositionsledaren Vihtori Rantanen och hans grupp marscherat ut från kongressen och påbörjat sitt gruppmöte så var Aarre Simonen en av de första som yttrade sig. Vihtori Rantanen var av en hjärtattack satt ur spel.

Vapenbröderna i betongbunkern

När Väinö Leskinen den 31.3.1955 i vredesmod lämnade AIF hade arbetaridrottsrörelsen 209 680 medlemmar. Tidigare själv idrottsman hade Leskinen under senare år som ordförande för AIF aktivt verkat för ett bättre samarbete vid tävlingar med den borgerliga idrottsrörelsen samt föreslagit ett samgående i form av ett riksidrottsförbund.

När den för sammanslagning särskilt inkallade kongressen inte enhälligt slöt upp kring Leskinens förslag avgick han som protest. Vid ett gruppmöte med de socialdemokratiska ombuden på kongressen hade Leskinen fått stöd av gruppmötets majoritet. Om samtliga socialdemokrater på den extra kongressen skulle ha röstat för Leskinens förslag skulle detta ha fått majoritet. Nu blev detta inte fallet. Socialdemokrater som inte omfattade sammanslagningstanken röstade mot förslaget. Leskinen uppfattade detta som ett svek mot ”partilinen” och honom själv.

”Förlorarens uttåg” är en klassisk scen i den finska vänsterns historia. Den spelades för första gången av den unge Väinö Tanner på Andelsföreningarnas riksförbunds kongress 1915, då Tanner efter att ha förlorat i en omröstning med sina anhängare tågade ut ur kongresslokalen och bildade ett nytt kooperativt förbund. Rollen som uttågsledare kreerades för andra gången av Väinö Leskinen när han den 31.3.1955 lämnade AIF åtföljd av andre ordföranden Arvi Heiskanen och fem förbundsstyrelseledamöter.

Ödet ordnade det så att den gamle Väinö Tanner och den ännu unge Väinö Leskinen från podiet i Folkets hus festsal under den extra partikongressen 1957 fick beskåda synen av och lyssna till trampet av Vihtori Rantanens och hans drabanter uttåg ur socialdemokratiska partiet.

Den formliga och bildliga ”utmarschen” blev ett begrepp inom finsk arbetarrörelse. Den praktiserades för fjärde gången då flera förbund lämnade FFC och FLO bildades.

AIF var Väinö Leskinen mycket kärt. Genom arbetaridrottsrörelsen hade han kommit in i socialdemokratiska partiet. Om generalstrejken för Eero Antikainen var ett kärleksbarn som skaffade honom faderliga bekymmer, så var AIF för Väinö fästmän som svek. Ett svek som han hade svårt att smälta i synnerhet som han brädades av en god vän och vapenbroder. Denne var Penna Tervo som var AIF-ordförande en kort tid till sin bråda död den 26.2.1956. Tervo var då finansminister i Kekkonens femte och sista regering innan Kekkonen blev vald till president.

Leskinen lyckades få partistyrelsen till att medla i konflikten med AIF genom Tanner, som inte var tilltalad av uppgiften. Tvisten var inte lätt att reda ut. Den var ett nystan av trådar och intriger. Fraktionsstriderna inom det socialdemokratiska partiet i Finland började redan före kriget inom AIF.

Redan då tvistade man om hur långt man kunde gå i samarbete med den borgerliga idrottsrörelsen och dess specialförbund. Ett visst samarbete kunde inte undgåas vid landskamper och olympiader. 1939 förberedde sig Finland för att bli värd för olympiaden och ta ställning till om AIF skulle delta i denna i samverkan med landets övriga idrottsorganisationer eller ej. Från första dagens förhandlingar den 5.2.1939 meddelades att kongressens majoritet avstyrkt det föreslagna samarbetet. Frågan skulle behandlas på nytt på kongressens andra dag den 6.2.

Jag befann mig då på Työväen Akatemia och tillsammans med ett par kurskamrater bevitnade jag från läktaren i Folkets hus festsal försöken att få kongressen att ändra sitt beslut. Väinö Tanner, som då var finansminister i A.K. Cajanders regering, hade även då tillkallats som medlare.

Tanner framhöll att socialdemokratiska partiet inte ville lägga sig i hur AIF fattade sina beslut. Detta gällde också den regering han tillhörde. Han representerade alltså inte någon av dessa på denna kongress. Han var här som en enskild partimedlem som bär ansvar för politiska företeelser i landet. Han ansåg sig därför ha rätt att upplysa om de konsekvenser ett beslut om att inte delta i olympiaden kan ha. Finland står som värdland och har investerat avsevärda belopp i förberedelserna liksom Helsingfors stad. Om blott borgerliga idrottsföreningar deltar kommer detta att väcka förvåning och besvikelse hemma och i utlandet. Socialdemokratiska riksdagsgrupper kommer att få svårigheter att i fortsättningen utverka att statliga anslag till idrotten också tillfaller AIF.

Med 35 röster mot 33 beslöt kongressen att AIF skulle samverka med övriga idrottsorganisationer i den olympiad som skulle hållas i Finland 1940. Denna uppsköts som bekant till 1952 på grund av kriget som kom emellan.

Den uppskiktning i för och emot Tanner som på AIF:s kongress 1939 förekom bland ombuden fortsatte också efter kriget i den mån de uppträdde i de linjestrider som sedan uppstod inom AIF, FFC och partipolitiken.

När Leskinen förberedde skapandet av ett riksidrottsförbund tog han initiativet till att AIF:s fastighet för rekreativ ändamål, Pajulahti, överläts till en stiftelse, vilket möjliggjorde behållandet av fastigheten i ”arbetarnas ägo”. Ett kontor, Sparbankskajen 8, på Broholmen intill Djurgårdsviken och ett stenkast nedanför Paasivuorigatan blev stabsexpedition för grupp Leskinen inom AIF och SDP.

AIF:s och SDP:s officiella kontor låg på Paasivuorigatan 5 respektive 3. Genar man genom Paasivuoriiparken utanför Folkets hus, följer Saariniemigatan till höger en bit ned på Sparbankskajen och viker av till vänster står man genast framför det hus som rymmer de lokaler Leskinen och hans vapenbroder kallade för bunkern.

Vapenbröder kallades de socialdemokrater som gjort varandras bekantskap under kriget och i Vapenbrödraförbundet, en krigsveteransammanslutning som förbjöds i samband med fredsavtalet.

Beteckningen ”vapenbrödrasocialister” var av politiska motståndare avsedd som ett smädenamn, men Väinö Leskinen säger i sin bok *Asevelisosialismistä kansanrintamaan* (Från vapen-brödrasocialism till folkfront) att de socialdemokratiska vapenbröderna inte hade någonting emot denna benämning.

Yrjö Leino, kommunistisk inrikesminister efter kriget, har i sina memoarer gett gruppen ett erkännande. Enligt Leino skulle det folkdemokratiska förbundet ha tagit hand om hela den socialdemokratiska oppositionen ”om det inte i socialdemokratins ledning funnits män av samma slag som Varjonen, Tervo och Leskinen. De organiserade ett så effektivt motstånd att den socialdemokratiska oppositionens mottaglighet för våra förslag för den skull så småningom avtog och de socialdemokratiska trupperna kunde ledas tillbaka till partiets förutvarande linjer.”

Vilka var nu vapenbröderna? Leino har nämnt tre. Leskinen nämner själv gärna ytterligare en, Yrjö Kilpeläinen, rektor för Työväen Akatemia 1938-1939, politisk kåsör i *Suomen Sosiaalidemokraatti*, kämpe mot kommunismen i radion under kriget m.m. Kilpeläinen var en jovialisk savolaxare som kunde sjunga Marseljäsen på savolaxiska. Han var nämligen en stor vän av Frankrike och talade god franska. Liksom Porthos älskade han god mat.

När jag träffade honom under kriget vid ett besök i Finland 1943 talade han om sina frankrikesor före kriget. Han reste över Stockholm och brukade äta på Operabaren i samband med hemresan. Han var gourmet. Om han beställde på svenska kunde det hända att servitören härmade hans svenska uttal och han blev mindre hövligt bemött. Han hade därför övergått till franska vid sina besök på Operabaren och funnit att det beredde både honom och hovmästaren nöje att diskutera de olika rätternas företräden på Brillat-Savarins språk.

På Työväen Akatemia föreläste Yrjö Kilpeläinen i statskunskap och historia. Med inlevelse skildrade han för oss den latinska kulturens mänskliga uttrycksformer. Romarnas livsbejaktelse tilltalade honom mycket och han gjorde jämförelser mellan gästbud under olika tider. Leskinen berättar att Jahvetti (Jafet), Kilpeläinens pseudonym som kåsör, behöll sitt goda humör in i det sista. På sjukbädden skrev han dikter åt sina vårdare om hur seglen snart skall fyllas i hans livs barkbåt. Då går färden ut på okänt hav. Likt en romersk kejsare skall han ligga och vinka farväl åt de kvarvarande på stranden. Det var strax före jul 1955 och före årsskiftet var han borta.

Penna Tervo var gruppens Athos. Unto Varjonen var partisekreterare fram till 1946 då han likt Aramis lämnade fäktningarna och efterträddes av Leskinen. Till partiordförande valdes Emil Skog enhälligt. Leskinen valdes genom omröstning. Vapenbröderna höll gruppmöte innan viktigare beslut fattades i partistyrelsen.

När striden inom AIF rasade som värst konstituerade sig oppositionen inom partistyrelsen. Det var 1955. Till ”bunkerfolket” hörde ett antal av partiets och fackföreningsrörelsens funktionärer med förgreningar till socialdemokratiska kvinnoförbundet och socialdemokratiska ungdomsförbundet. Eino A. Wuokko, som avpolletterades som AIF:s generalsekreterare den 28.4.1955, cirka en månad efter det att Leskinen lämnat AIF, fungerade som stabschef i partioppositionens betongfäste mot befarade nya vänsterströmningar.

Det är förklarligt att det etablerade partifolket i granitborgen vid Paasivuorigatan med oro och misstänksamhet såg på stridsförberedelserna nere i bunkern. Oppositionen krävde extra partikongress och lyckades med förankring i Helsingfors och Nylands distrikt mobilisera majoritetsbeslut i fem partidistrikt för att en sådan kom till stånd den 21-24 april 1957.

Den hela partifältet omspannande junta-organisationen från striderna mot kommunisterna var

ännu intakt. Socialdemokratin malde i tomning, skriver Leskinen i sin memoarbok och tomheten fylldes med en kris när fältorganisationen denna gång kom att användas i striderna inom socialdemokratin. Lindblom konstaterar i sin minnesskrift att man inte med bästa vilja kan påstå att oenigheten berodde på ideologiska motsättningar.

För mig fick junta-begreppet en påtaglig innebörd vid ett finlandsbesök i samband med en kongress vid en tidpunkt då fraktionsstrider pågick som bäst. En morgon före kongressens början mötte jag utanför hotell Ursula, Paasivuorigatan 1, en aktiv gruppleddare. Denne var en smula trött efter gårdagskvällens kabinetsittning under vilken det gällt att påverka opinionen bland genstörtiga i någon fråga.

På andra sidan Hagnäs torg pågick pålning vid det påbörjade bygget av det komplex där nu bl.a. Metallarbetarförbundet och Merihotelli (Havshotellet) är inrymda. Var gång pålkranens granithammare drabbade pålen ryckte det till i min väns ansikte. Att junta betyder nämligen att påla, stampa till marken, *juntata*. Av detta verb har sedan bildats substantivet junta som av en tillfällighet har samma betydelse som junta i betydelsen militant grupp som håller makten i sin hand.

Inför partikongressen 1957 behärskade granitborgen vissa delar av den gamla junta-organisationen, andra delar erövrades av folket från betongbunkern. Opinionen bearbetades med rundskrivelser, en tillfällig tidskrift, broschyrer och upprop.

Motståndare sökes

Väinö Leskinens bok om fraktionsstriderna inom den finska arbetarrörelsen skulle kunna kallas En bunkermans bekännelser. 1 denna bok återkommer Leskinen gång på gång till det tomrum som uppstod i den politiska vardagen när det inte längre var aktuellt med en kamp på liv och död med kommunisterna. I den kamp som förts hade man lyckats rädda socialdemokratiska partiet från att införlivas med folkdemokratiska förbundet, slagit tillbaka kommunisternas dominans inom FFC och övergått till att styra landet tillsammans med agrarerna.

Socialdemokraternas extra partikongress den 21-24 april 1957 tillkom till stor del på Väinö Leskinens initiativ även om kravet på dess sammankallande formellt kom från fem av partiets distriktsorganisationer.

Liksom d'Artagnan hos Dumas såg Leskinen med saknad tillbaka på forna strider mot lömska fiender. Borta var de tappra vapenbröderna och musketörerna Kilpeläinen, Varjonen och Tervo. Vardagens sega dragkamp med jordbrukarna om fördelningen av statens inkomster färgades nu endast av skärmytslingar med folkdemokrater om inflytandet i AIF, de begynnande linjestriderna inom partiet och det spända förhållandet till FFC-pamparna i partiets styrelse.

Det första offentliga tecknet på en strid inom det socialdemokratiska partiet, som kom att få djupgående verkningar, kan noteras från Helsingfors AIF-distrikts konferens 1954 där minoriteten inom den socialdemokratiska gruppen bröt mot partidisciplinen och tillsammans med kommunisterna valde egna ombud till AIF:s extra kongress 1955. På denna extra kongress förkastades sedan Leskinens och förbundsstyrelsens förslag om att tillsammans med de borgerliga bilda ett fotbollsförbund, som ett led i skapandet av ett riksidrottsförbund.

Kravet på partidisciplin för den egna gruppen inom organisationer där andra politiska partier var representerade var ett arv från tiden för kampen mot kommunisterna. På ett gruppmöte som föregick det allmänna mötet bestämdes genom majoritetsbeslut partiets linje i de frågor som skulle behandlas på det allmänna mötet. Det var då varje gruppmedlems skyldighet att rösta på det sätt som beslutats på gruppmötet även om han råkat tillhöra den minoritet som hävdade en annan mening. 1 för partiet strategiska frågor kunde det hända att partiets linje fastställdes på en högre nivå än den där beslutet skulle fattas. En lokalavdelning kunde då ställas inför krav som stred mot medlemsmajoritetens uppfattning. Bildandet av ett riksidrotts-

förbund var en fråga av detta slag som kraftigt bidrog till splittringen av partiet. Och det var ingen partiideologisk fråga.

Ledamöterna från Helsingfors AIF-distrikt blev tungan på vågen på AIF:s styrelsemöte den 31 mars 1955 i frågan om riksidsrottsförbund eller inte. Leskinen fick en majoritet emot sig och avgick som ordförande. Han efterträddes av ”vapenbrodern” Penna Tervo efter vars död Pekka Martin blev ordförande i AIF. Olika meningar rådde mellan socialdemokraterna i förbundsrådet och förbundsstyrelsen om lämpligheten av att bilda ett fotbollsförbund innan riksidsrottsförbundet hade grundats. Leskinen synes ha företrätt den föregående uppfattningen i motsättning till förbundsrådet och socialdemokraterna i den extra kongress på vilken han avgick. Tervo var beredd på kompromiss för att återställa enigheten inom AIF efter riktlinjer från 1955 års partikongress. Hans efterträdare Pekka Martin hävdade att AIF:s affärer låg utanför partiets domvärjo, vilket innebar att AIF kom att domineras av den riktning inom partiet som kom att kallas för skogiter.

På 1955 års ordinarie partikongress utspann sig en lång debatt om meningsmotsättningarna inom AIF som i sig bar fröet till 1957 års extra partikongress. På 1955 års kongress återvaldes Emil Skog enhälligt till partiordförande och Väinö Leskinen återvaldes till partisekreterare med rösterna 112 mot 88, vilka senare tillföll Veikko Puskala, t.f. partisekreterare under Leskinens tjänstledighet 20.10. 1954-30.9. 1955. Under denna tid var Leskinen inrikesminister i Kekkonens femte regering, som avgick den 3.3. 1956 sedan Kekkonen blivit president. Leskinen lämnade regeringen en tid efter 1955 års partikongress för att sköta sitt uppdrag som partisekreterare. Han var trött på koalitionsregeringen vars agrarledamöter vid en omröstning om det jordbrukspolitiska programmet under hot om leveransstrejk från sina egna svikit regeringsprogrammet. De övriga socialdemokraterna stannade kvar i regeringen sedan de fått löfte om ett budgettillägg som tillmötesgick deras krav.

Sedan Leskinen lämnat regeringen gick han med all kraft in för att aktivisera den politiska verksamheten bland partiets medlemmar, av vilka många liksom Leskinen upplevde ett tomrum efter striderna mot kommunisterna efter kriget och fram till femtioåttalets första år. Leskinen skriver i sin förut nämnda bok:

. . . det är svårt att finna folk utan personlig ärelystnad bland dem som någon tid verkat inom politiken, ärelystnad som också kan kallas maktbegär eftersom uppflyttning på den politiska stegen också innebär ökad personlig makt. Samma grundsanning gäller på livets alla områden. Det föds en vilja att utöva inflytande på beslut och förlopp, dess enträgnare man tror sig ha energi och förmåga att finna de rätta lösningarna.

Och vidare: När det i ens närhet finns människor i nyckelställning som anför åsikter i viktiga frågor utan att sätta sig in i dem — av ren lättja, eller på grund av oförmåga — personer som dessutom flyr ansvar. Då får man lust att gripa sig an frågorna, sätta fart på dem, leda!

Här kan det vara plats för att referera en ”monolog” som Emil Skog hade inför 1957 års extra kongress. Monolog därför att den åhördes av ett fåtal. Ordföranden fick gång på gång kalla till ordning ty debatten om partiets inre demokrati och förhållande till andra arbetarorganisationer pågick inte bara från talarstolen utan också i bänkar och dörröppningar till Folkets hus festsal. Om Skog levat i England skulle han som ärevärdig labourveteran ha adlats och kallats för Sir Emile. Helt oberörd av stridslarmet gjorde partiordföranden en återblick på det som hänt under linjestriderna efter kriget. Folkdemokratins uppkomst, några tidigare partivänners övergång till denna. Kampen mot kommunisterna. Vapenbrödernas inmarsch på scenen. Förstärkandet av socialdemokratin inom FFC. En föryngring av partistyrelsen.

— Oppositionen har kritiserat FFC för att dess ledare genom generalstrejken försatt partiet i ett allvarligt läge ... Partistyrelsens majoritet ansåg att generalstrejken inte enbart gällde 12 mark i timmen utan också avvärjandet av borgerlighetens försök att försvaga arbetar-

rörelsens inflytande och särskilt slå FFC . . .

En annan mycket omtalad anledning till oenigheten är den förda jordbrukspolitiken. Vi medger alla att i det omvälvande kaos som förekom efter kriget innebar kolonisationsverksamheten att nya och alltför små jordbruk upptogs som inte bär sig och som är otillräckliga. Denna agrarrevolution har dock höjt den allra fattigaste landsbygdsbefolkningens standard. När inget bättre program presenterats partiets ledning har vi ansett oss böra stöda småbrukarna på sätt som står till buds. Tanken om att vi skulle bli ett rent löntagarparti och mer eller mindre lämna småbrukarna åt sig själva anser vi vara fel. Det sagda innebär inte att vårt huvudmål inte skulle vara industrialisering. Om detta har det inte rätt delade meningar inom partiet. Funderingar har blott förekommit om hur denna industrialisering skall finansieras . . .

Vi, Leskinen och jag, valdes på 1946 års partikongress. Jag gör mig inte skyldig till någon överdrift om jag säger att mycket missnöje förekom kring detta val. Kanske berodde detta på att vi bägge var ganska okända som politiker . . . Arbetsfördelningen skedde på sedvanligt sätt . . . Ärendena avverkades i god ordning och arbetet gled undan utan större meningsskiljaktigheter. Ett plågsamt intryck gjorde dock att vapenbrödranjuntan höll gruppmöte före varje större beslut i partistyrelsen. — Nå, vi uppfattade detta som på sitt sätt en naturlig sak, men det kan inte förnekas att det gjorde ett pinsamt intryck. — Alla skulle ha velat vara med i de förberedande rådplägningarna. Nå, det var ingen stor sak. Om större oenighet kan man tala först sedan jag blev medlem av statsrådet och på detta sätt kom att yrkesmässigt ägna mig åt politik. Man kunde inte i partiets regeringsgrupp godkänna att det från partiexpeditionen blott kom order till regeringsgruppen. Inom denna var vi alltid beredda att låta partistyrelsen och partiets riksdagsgrupp besluta i varje viktig fråga. Men jag kunde inte godkänna att partiets tjänstemän — låt vara de främste — ville ge dekret. Samtidigt som jag höll fast vid riksdagsgruppens kollektiva oberoende försökte jag avlägsna motsättningarna mellan partisekreteraren och riksdagsgruppen.

Det är mer sorg än bitterhet i de tonfall Skog använde i sitt anförande om partistriden på den extra kongress Leskinen lyckats trumma ihop. Skog fyllde detta år 60 och Leskinen hade fyllt 40 strax före kongressen. Skog berättade att han för att skapa större samförstånd mellan regeringsgruppen och partisekreteraren föreslagit att denne skulle bli medlem av regeringen. Så skedde också den 26.11.1952 då Väinö Leskinen efterträdde Ralf Törngren som socialminister i Kekkonens tredje regering. Leskinen var socialminister även i Ralf Törngrens regering från den 5.5-20.10.1954 och som tidigare nämnts i Kekkonens femte regering från den 20.10.1954 till den 30.9. 1955, då han avgick för att ägna sig åt partisekreterarskapet.

Skog trodde att motsättningarna skulle försvinna när Leskinen kom med i regeringen och tillsammans med kollegerna kunde diskutera igenom frågorna. Men han hade trott fel. Samarbetet förbättrades inte nämnvärt. Samförståndet inom regeringen stördes också av det spända förhållandet mellan de tidigare vännerna och vapenbröderna finansminister Penna Tervo och socialminister Väinö Leskinen. Skog berättade:

De djupare anledningarna till osämjan känner jag inte till, men faktum är att vapenbrödranjuntan efter 1952 års kongress hade uppdelats i olika grupper. Varjonen hade i stillhet efter förutnämnda partikongress av personliga skäl dragit sig tillbaka. Han hade slutat att skriva i *Suomen Sosiaalidemokraatti* och börjat skriva kåserier i den borgerliga tidskriften *Talouselämä* (Näringslivet). Förhållandet mellan Leskinen och Tervo spändes till det yttersta efter Tervos tal i Mässhallen. Tervo vändades i veckor och hade svåra samvetsplågor. Han frågade bl. a. mig om råd, vad han skulle göra och om han borde avsäga sig alla uppdrag. Han besökte statsminister Kekkonen och den dåvarande presidenten för att få råd. När dessa personer hade rätt Tervo att stanna blev så också fallet. Ungefär samma råd hade han fått av partistyrelsen och riksdagsgruppen.

Men den klyfta som på grund av osämjan uppstått mellan två människor vidgades och spred sig, ansåg Skog, till andra områden och inverkade allvarligt på t. ex. förhållandet inom AIF. Från denna tid kan man se de första tecknen på missnöje mot regeringspolitiken, fortsatte Skog.

Dessa meningsmotsättningar är inte tillfälliga. De har kommit för att stanna. En del är missnöjda över samarbetet med agrarpartiet, andra är missnöjda beträffande partiets arbetsmarknadspolitiska linje, om vilken då och då lämnas rekommendationer. Partistyrelsen har uppdelats i två hälfter som består av en majoritets- och en minoritetsgrupp.

Tidigare under samma kongress hade Skog redovisat ett beslut i partistyrelsen som mycket klart visade vilka som tillhörde de bägge lägren. Det var i samband med kritiken över partistyrelsens anslag till TTK. Dessa initialer betydde Työväenjärjestöjen Tiedoituskeskus; AIC, Arbetarorganisationernas Informationscentral.

Initiativet till denna informationscentral togs av FFC med stöd av AIF och Socialdemokratiska kvinnoförbundet. Socialdemokratiska ungdomsförbundet anmodades att vara med men ställde sig avvaktande. Det mest synliga uttrycket för informationscentralens verksamhet var utgivandet av en periodisk publikation, TTK. Anledningen till utgivandet av denna publikation var att FFC:s bägge ordförande, Antikainen och Rantanen, ansåg att socialdemokratins huvudorgan företrädde Leskinens linje i partistriden och gav mer spaltutrymme åt denna medan den motsatta linjen fick mindre omnämnande.

Den 17 november 1956 föreslog Vihtori Rantanen att partistyrelsen skulle anslå tre miljoner mark till TTK:s verksamhet. När partikassören inte ansåg sig kunna godkänna att partiets medel på detta sätt användes till att stödja juntaverksamhet, meddelade partiordföranden Skog att om hänsyn togs till partiets dåliga ekonomi var han beredd att tillstyrka ett anslag som denna gång täckte en tredjedel av det belopp som Rantanen föreslagit, eller en miljon mark.

Vid omröstning segrade partiordförandens förslag med 10 röster mot fyra. De som röstade för förslaget var Emil Skog, Eero Antikainen, Tyyne Leivo-Larsson, Matti Lepistö, Vihtori Rantanen, Erkki Lindfors, Aino Malkamäki (suppleant i partistyrelsen), Hannes Tiainen (suppleant), Eino Raunio (suppleant) och Antti Hietanen (suppleant).

Mot förslaget röstade Väinö Leskinen, Olavi Lindblom, Eetu Karjalainen och Eino Sirén (suppleant). En skriftlig reservation mot beslutet lämnades av partisekreterare Väinö Leskinen och partikassör Aarne Paananen.

På förslag av taktikutskottet fördömde partikongressen partiets anslutning till TTK och användandet av partiets medel till publicering av TTK-bladet. Extra partikongressen ansåg sig inte ha anledning att vidare befatta sig med denna sak. För framtiden ansåg utskottet det vara angeläget att partikongressen fördömer utövandet av detta slags publiceringsverksamhet och uppsäger anslutningen till TTK. Upplysas bör att ombudsvalet till partikongressen utfallit så att de som företrädde Leskinenlinjen hade fått majoritet, vilket innebar att de vid val av utskott fick en rösts majoritet i samtliga av dessa.

I sina minnen rekapitulerar Leskinen-d'Artagnan med påtaglig förtjusning sina musketörers ungdomliga bravader. En natt efter en turistkongress satt Antikainen och Aramis-Varjonen i ett rum på Aulanko hotell i Tavastland. I nattens stillhet anförde Varjonen starkt kryddade meningar om fackföreningsrörelsen.

Antikainen gäspade, slöt ögonen och demonstrerade ett svagt intresse för Varjonens uppfattning. Varjonen hostade men misslyckades med att väcka den dock fullt vakne Antikainens uppmärksamhet. Han vände då sin snurrstol mot skrivbordet och sa över axeln till Antikainen:

— Det är bäst att jag nu umgås med mig själv, jag får då jämbördigt sällskap. Hej!

Aramis kände sig trött. Hans baret låg på fönsterbrädet. Den stolta plymen rörde sig sakta i vinddraget från det öppna fönstret. Lantjunkaren som bjudit ut honom till sitt slott tråkade ut honom. En trivial person som inte ens hade vett att bli förbannad.

När Antikainen under generalstrejken ställde upp 420 000 man hade Varjonen redan lämnat det politiska slagfältet.

Leskinen skriver att han lärt sig uppfatta politiken som ett spel med kort som man i olika situationer får sig tilldelade. Men ett allvarligt spel i vilket han enligt sin övertygelse spelar endast med socialdemokratiska kort, ett spel mot vars regler man inte får bryta och i vilket man inte får bli arg om man får dåliga kort i sina händer.

Leskinen konstaterar också att partikrisen saknade ideologiskt innehåll. Man kan tala om linjestrider om man tänker på den utrikespolitiska debatten på 1955 års kongress. (Leskinen beskyldes då för sovjetvänlighet efter en moskvaresa; senare för motsatsen.)

Han slår gång på gång fast att den integrerade bakgrunden till den utveckling som skedde i allt väsentligt var det tomrum som uppstod efter de intensiva striderna mot och fighterna med kommunisterna under fyrtioalet med dess högt utvecklade organisationsteknik i form av juntaverksamhet och odemokratisk organisationsteknik. Dessa förutsättningar skapade en stor och vetlös kris kring frågor som borde ha lösts i demokratisk ordning i demokratiska organisationer.

Det Leskinen säger innebar att han och hans andliga vapenbröder saknade striden, kampens spänning och de blixtrande klingorna. Man sökte motståndare och fann dem i de egna leden. Partiets ännu bevarade "underjordiska" organisation från kampen mot kommunisterna togs till skilda delar om hand av de varandra bekämpande fraktionerna inom partiet.

Antikainen-Skog-fraktionen började ge ut TTK-bladet som kompensation för bristande medhåll i *Suomen Sosiaalidemokraatti* och partiets tidskrift *Sosialistinen aikakauslehti* som redigerades av Leskinen.

Leskinenfalangen gav ut pamfletter med samma namn som under kampen mot kommunisterna, *Suorat sanat* (Rakt på sak) och *Jo riittää* (Nu räcker det).

I en broschyr *Selville vesille* (Mot öppet vatten) utvecklade Leskinen och hans vänner sitt program. Detta sammanfattade Leskinen i sin bok 1967 på följande sätt:

Leskianismen innebar inom AIF riksförbundspolitik, inom fackföreningsrörelsen en strävan att begränsa fackföreningsledarnas svällande husbondementalitet i partiets ledning. I regeringspolitiken försökte leskianismen bromsa subventionspolitiken, kolonisationspolitikens överdrifter, uppsplittringen av ägoskiften och regeringssjukan med alternativ att övergå i opposition.

Bunkern besegrar granitborgen

Den som först begärde ordet på Finlands socialdemokratiska partis extra kongress den 21 april 1957 i anslutning till verksamheten under den gångna kongressperioden var statsminister Karl August Fagerholm.

Fagerholm berättade att han under talrika sammanträden efter generalstrejken rådgjort med FFC:s socialdemokratiska ledare. Och han sade sig uppriktigt ha försökt att inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen finna medel för att inom befintliga möjligheter på ett realistiskt sätt lösa de lönepolitiska problemen.

Enighet, eller en enhetlig linje, har dock inte kunnat uppnås. Från början verkade det som om man från FFC:s sida trodde att regeringsgruppen av taktiska skäl överdrev de statsekonomiska svårigheterna och de ekonomiska följder som samlade sig på grund av dessa svårigheter.

Senare har läget i hela dess allvar blivit klart i stort sett för var och en.

I detta skede har dock uppstått hinder som har sin grund i prestigefrågor och tidigare givna löften. Vi befinner oss nu i ett läge om vars upplösning ingen vet någonting. Vi kan inte ens skönja den linje efter vilken vi skulle kunna gripa oss an lösandet av problemen.

Regeringssamarbetet med agrarförbundet var i sanning ingen lätt uppgift för den hårt prövade statsministern samtidigt som FFC krävde full kompensation för att prishöjningar slukat de lönehöjningar som uppnåddes genomorstrejken och mer därtill. Man kan anta att Fagerholm med prestigefrågor bl. a. syftade på en resolution som antagits efter generalstrejken på FFC:s kongress den 27.6-1.7.1956. I denna krävdes full lönekomensation för prisstegringarna och efter detta en fast prispolitik, upphävande av den lagbundna inkomstbindningen och andra ekonomisk-politiska åtgärder för bevarandet av en fast levnadskostnadsnivå. Förslaget till uttalande hade utarbetats av FFC:s ekonomiskt politiske sekreterare Olli J. Uoti.

Uttalandet antogs enhälligt av kongressen. I FFC:s arbetsutskott valdes 14 socialdemokrater och tre kommunister. Partirelationerna på kongressen framgår av att ett kommunistiskt förslag stöddes av 38 och förkastades av 179 ombud.

Enligt FFC:s dåvarande stadgar anställdes förste sekreteraren (generalsekreteraren) av FFC:s arbetsutskott. Ett förslag att generalsekreteraren liksom förste och andre ordföranden skulle väljas av kongressen föranledde ingen ändring av stadgarna.

Generalsekreterare Olavi Lindblom och FFC:s förste ordförande Eero Antikainen anförde olika uppfattningar i politisk-ekonomiska frågor på möten i Björneborg den 15.7 och Kuopio den 5.8.1956.

Den 29.10. 1956 gav Olavi Lindblom en ekonomisk lägesöversikt på Träarbetarförbundets kongress. Jag deltog som svensk gäst och förbundets ordförande, Aimo O. Anttila, kurskamrat från Työväen Akatemia, berättade att han anmodat Lindblom att ge en redogörelse för träförädlingsindustrins marknadsläge. Lindblom, som inte delade Antikainens och Rantanens uppfattning om möjligheten av "full kompensation", skulle i anslutning till marknadsöversikten få möjlighet att framlägga sina synpunkter.

Lindbloms synpunkter stred mot FFC:s officiella uppfattning vilket bidrog till att han avskedades av FFC:s arbetsutskott den 26 juli 1957 med motiveringen att han "inte verkat i enlighet med kongressens, delegationens och arbetsutskottets beslut och för dessas förverkligande".

Det kontroversiella låg i att Lindblom påvisade omöjligheten av att kunna uppnå full kompensation för prisstegringarna så länge den nuvarande lantbruksinkomstlagen var i kraft. Denna gav en prishöjning åt lantbrukets produkter med 1,5 procent för varje 5-procentig lönehöjning som därmed reducerades till 3,5 procent. Till årsskiftet beräknas levnadskostnadsindex ha stigit med 13 poäng från läget efterorstrejken. Möjligheten att mot denna bakgrund kunna få full kompensation är en synvilla, hävdade Lindblom.

Han sa också följande:

Vidare kan konstateras att det inte är möjligt att avskaffa lantbruksinkomstlagen om man inte i riksdagen får medgivande från kretsar som representerar lantbruket. Ett annat alternativ är naturligtvis revolution, då lagar kan hanteras hur som helst. Men denna sista möjlighet har vi väl knappast avsett med vårt program.

Någon kompensation måste vi få, fortsatte Lindblom, men om vi bygger hela vårt handlande på den grunden att vi skall ha full kompensation, så leder detta omedelbart till strid. Och stridens förutsättningar skall värderas från nyssnämnda förutsättningar och de psykologiska faktorer på arbetsplatserna som ni känner bättre än jag.

Om stridsvilja finns, då skall man välja en sådan stridens väg som bär ända fram. Men är vi hederliga mot oss själva bör det sägas att då får vi inte tillåta oss att stanna på halva vägen, så att vi på den politiska fronten tillåter lösningar som gör vår kamp om intet.

Lindblom konkretiserade några månader tidigare det dilemma som statsministern senare beskrev på partikongressen. Genom att acceptera anbudet att bilda regering hade Fagerholm fått möjlighet att medla och på ett mjukt sätt få slut på generalstrejken. När bensinkriget hotade att få en allvarlig vändning medverkade han till att regeringen föreslog parterna ett avtal som gjorde slut på konflikten. Som medlare mellan FFC och AFC i generalstrejken medverkade han till skattelättnader som gjorde att AFC sade ja till FFC:s krav.

Statsministern slutade sitt anförande på partikongressen med konstaterandet att denna kongress naturligtvis inte kan lösa de aktuella ekonomiska problemen, men den nya partistyrelsens första och viktigaste uppgift bör bli att finna medel med vilka man kan utjämna meningsskiljaktigheterna mellan partiet och fackföreningsrörelsen. Han trodde sig våga säga att den politiska linjens män är redo att sträcka ut handen till ett förtroendefullt samarbete. Man får hoppas att fackföreningsfolket tar emot denna hand. Med förenade krafter och god vilja bör vi försöka ta oss ut från det ohållbara läge i vilket vi hamnat.

Talet upptogs onådigt av Eero Antikainen, som i egenskap av partiets andre ordförande fick 15 minuter på sig i stället för de stadgade 10.

FFC-ordföranden sade sig uppfatta statsministerns yttrande om hur det politiska folket sträcker ut sin hand till fackföreningsfolket som en gottgörelse för den prövning fackföreningsfolket fått utstå i samband med det avgörande som regeringen har gjort. Men i och för sig förstår jag inte vad herr statsministern menar med politiskt folk, sade Antikainen och fortsatte:

— Om det är fråga om det socialdemokratiska fackföreningsfolket så anser jag att särskilt det socialdemokratiska fackföreningsfolket också är socialdemokratiskt politiskt folk. Antikainen ansåg att ekonomiska avgöranden angår fackföreningsfolket som renodlat socialdemokratiskt folk och därmed borde de också beröra partifolket i sin helhet.

Statsministern hade i sitt anförande berört regeringens ekonomisk-politiska program som godkänts av partiorganen och regeringen. Programmet innehöll en rekommendation till arbetsmarknadsparterna i lönefrågan som innebar att löneprocenten skulle fastställas genom förhandlingar. FFC hade inte meddelat sitt minimikrav eller om man var beredd till kompromiss.

Antikainen hävade att det ekonomiska programmet var en produkt av borgerliga ekonomer på uppdrag av den socialdemokratiska regeringsgruppen med stöd av den socialdemokratiska partistyrelsen. Tanner har skrivit att det ekonomiska läget är en kris made in Finland. Det är ingen större hemlighet att bakom stabiliseringsprogrammet finns en politik made by Fieandt. Riksbankschefen har inte dolt sin uppfattning om att löntagarkonsumenterna har för stor köpkraft samt att man för att dra in denna köpkraft måste använda en mångfald medel. T. ex. en sådan grad av arbetslöshet att köpkraften minskar. Sedan detta skett och nått lämplig mognad görs det avgörande snittet: devalvering.

— Statsminister Fagerholm meddelade, fortsatte Antikainen, att han inte velat inrymma några specificerade lönepolitiska bestämmelser i stabiliseringsprogrammet, Detta är ytterst svårt att förstå eftersom i detta bokstavligen sägs vad som är löntagarens öde när levnadskostnadernas stegring uppnår ett visst skede.

— Detta är inte något stabiliseringsprogram från penningvärdessynpunkt. Herr ordförande, jag ber att få fästa kongressombudens uppmärksamhet på att statsministern av den nya partiledningen begärt en korrigering av detta särskilt grova fel. Det finns då anledning för kongressen att redan i detta skede uttala sin mening om stabiliseringsprogrammets

fördärvlighet.

Av det anförda framgår att FFC:s förste ordförande, tillika partiets andre ordförande och drivande kraft i den fraktion som på kongressen förvandlats från majoritet till minoritet, inte gillade den ekonomiska politik som representerades av statsminister Fagerholm i vars regering Simonen var finansminister, Hannes Tiainen arbetsminister och biträdande socialminister, Tyyne Leivo-Larsson socialminister och Emil Skog försvarsminister.

Politikens irrgångar är märkliga. Samtliga uppräknade kom, utom Fagerholm, att efter kongressen utgöra kärnan i partioppositionen. Men Fagerholm blev deras kandidat till ordförandeposten.

För att få någon förklaring till det hela måste man utgå från att de uppräknade statsråden inte delade Antikainens uppfattning om regeringspolitiken men anslöt sig till hans opposition av andra skäl. I sitt tal i Nationalekonomiska föreningen föregående höst hade dock finansministern talat om behovet av djärva snitt i ekonomin. Under kongressens ekonomiska debatt efterlyste ett par ombud hans uppfattning. Simonen yttrade sig dock inte i någon fråga under kongressen, men väl på fraktionens möte sedan oppositionen efter ordförandevalet tågat ut ur kongresslokalen.

Ett förslag till uttalande från ett kongressombud som representerade kongressens minoritet om fördömande av regeringens ekonomiska politik omformulerades i utskottet så att det inte innebar kritik av regeringen, varefter det antogs av kongressens majoritet. Detta innebar att kritik mot regeringen från ledamöter av skoggruppen på kongressen av regeringens socialdemokratiska ledamöter som samtliga stödde Fagerholms val till partiordförande avstyrdes av Leskinens anhängare.

Eller med andra ord. Antikainens kraftiga framträdande drog med sig en reaktion som innebar att minoriteten anslöt sig till kritiken av regeringspolitiken som sedan togs i försvar av leskianerna, vilkas lösen var kritik av regeringens ekonomiska politik och kamp mot fackföreningsledarnas husbondevälde inom partiet.

Leskinengruppen hade övertalat den 76-årige Väinö Tanner att ställa upp som kandidat vid ordförandevalet. Emil Skog hade undanbett sig omval. Statsminister Karl August Fagerholm blev då gemensam kandidat för Svenska arbetarförbundet och skoggruppen.

Fagerholm ställde som villkor för sin kandidatur att den blivande partistyrelsen skulle ges sådan sammansättning att den tillfredsställer bägge grupperna. Enligt hans uppfattning kan inte sämjan, arbetsron och arbetsglädjen inom partiet återställas om endera gruppen känner sig slagen. Så snart som möjligt bör vi komma ifrån linjeuppdelningen.

Ett andra villkor för Fagerholms kandidatur var att kongressen inte antog så skarpt utformade uttalanden att allt samarbete blev omöjligt i ekonomiska och andra frågor. Han underströk att den nya partistyrelsens första uppgift kommer att bli ett försök att uppnå enighet mellan partiet och fackföreningsrörelsen. Såväl för partiet som för fackföreningsrörelsen är det ett livsvillkor att de på nytt finner varandra.

Olavi Kajala, Lahtis, förenade sig med de två ombud som stött förslaget om att Fagerholm skulle väljas till partiordförande. Kajala ansåg att valet av partiordförande avgör om partiet skall kunna behållas helt eller inte. Det kan vara svårt att avgöra vilken av de två ordförandekandidaterna som har de bästa förutsättningarna för att ena partiet. För egen del hade han kommit till att kamrat Fagerholm hade de bästa förutsättningarna för detta. Kajala sade sig känna Fagerholm sedan årtionden. Första gången hade de träffats 1927 på Socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress i Stockholm. Hans erfarenhet var att bättre medlare än kamrat Fagerholm finns inte. Kajala fortsatte:

När nu fackföreningsmännen, FFC:s män, fogat sig, när de funnit sig i att smälta valet av

kamrat K.A. Fagerholm, så bör man ta den utsträckta handen. Vår svåraste uppgift är att förbättra förhållandet mellan partiet och FFC så att arbetsron inom arbetarrörelsen återvänder. Vi får inte låta det gå därhän att FFC bestämmer, ingalunda, men vi får inte heller utgå ifrån att vårt parti bestämmer vad FFC skall göra. Vi bör mellan dessa två stora arbetarorganisationer få till stånd ett sådant samarbete som gagnar hela arbetarrörelsen.

Tanners kandidatur framfördes av procedurutskottet som ansåg att partiet behövde en auktoritativ ordförande. Två ombud på kongressen stödde förslaget. Tanner hade den 12.3 fyllt 76 år och Fagerholm hade fyllt 57, året förut, den 31.12.

Kongressen beslutade att ordförandevalet skulle ske med slutna sedlar. Resultatet blev att 95 ombud som representerade 28 840 medlemmar röstade på Väinö Tanner och 94 ombud som representerade 28 096 medlemmar röstade på K.A. Fagerholm.

När kongressen kom till valet av partisekreterare och de svensktalande organisationernas representant i partistyrelsen begärde två ombud som representerade oppositionen paus för förhandlingar. Valberedningen föreslog att valet skulle ske omedelbart på grund av att kongressen redan dragit ut på tiden. Efter omröstning beslutade kongressen med 104 röster mot 74 att förhandlingarna skulle fortsätta. Om dessa siffror kan tas som mått på grupprelationerna så hade oppositionen efter ordförandevalet reducerats från 94 till 74 ombud.

I ordförandevalet röstade, utom Skog-falangen, den tredje linjens män, Svenska arbetarförbundets representanter och en del leskinianer på K.A. Fagerholm.

När kongressen skulle välja partisekreterare förelåg endast ett förslag, Kaarlo Pitsinki. Valberedningens ordförande berättade att man vid gårdagens utskottssammanträde av minoritetens representanter begärt förslag på ledamöter till partistyrelsen. Det hade man inte fått. Vihtori Rantanen som valts som sakkunnig i valberedningen var inte närvarande på sammanträdet. Ett annat ombud, som föregående dag och på morgonen samma dag deltagit i förhandlingar mellan grupperna, meddelade att minoriteten frågat majoriteten vem de tänkte sig som partiordförande. Svaret Tanner föranledde ingen kommentar. När majoriteten meddelade att de tänkte sig magister Pitsinki som partisekreterare ansåg minoriteten att det inte var någon lyckad tanke. Minoriteten framförde inga egna kandidater så att majoriteten skulle ha kunnat ta ställning till dessa. De anmälde blott ensidigt att ”vi finner oss inte i ett sådant val och om ett sådant val görs kan det få nog så besvärliga följder”.

Denna förvirring tyder på att minoriteten inte kunnat komma överens om egna kandidater eller av någon anledning inte kommit sig för att föreslå dessa. När Vihtori Rantanen inte deltog i valberedningens (procedurutskottets) sammanträde, visste hans förbundna inte vad de skulle föreslå.

Olavi Lindblom upplyste i anslutning till styrelsevalet att Vihtori Rantanen avböjt att förhandla inom valberedningen och begärt förhandling direkt med representanter för majoriteten. När så skedde begärde majoriteten att parternas representation i partistyrelsen förutom ordföranden skulle bli 7:7. Inte i något skede var minoriteten beredd att namnge kandidater till partiledningen.

Emil Skog berättade att han före kongressen deltagit i ett möte mellan fraktionerna där man inte lyckades komma överens om relationerna mellan parternas representation i kongressutskotten. Därför diskuterade man inte heller valet av partistyrelse, partiordförande och partisekreterare.

Lindblom sade sig ha hört att Erkki Lindfors och Aarre Simonen skulle ha kunnat tänka sig relationerna 9:6 men inte visste om detta skulle accepteras av deras grupp.

När kongressen förkastade förslaget om paus och beslutade att övergå till val av sekreterare begärde Vihtori Rantanen ordet och sade:

Goda kamrater! Vi har haft förhandlingar mellan grupperna såväl i går som i dag utan att detta lett till något resultat. För att vi skulle komma en bit på väg föreslog vi att valet av ordförande skulle ske men till våra förslag hörde också diskussion om partisekreteraren. Eftersom diskussionerna vid förhandlingsbordet enligt vår uppfattning inte är avslutade och är oavslutade till den grad att förhandlingarna mellan grupperna borde ha fortsatts om man vill komma till gemensamt avgörande på denna kongress. Vi begärde därför tid för gruppmöten och därpå följande förhandlingar. Kongressens beslut innebär därför att majoritetsgruppen förkastat erbjudandet om försoning. Befullmäktigad av gruppen ber jag att få anmäla att gruppen inte deltar i valet av partisekreterare. Dessutom vill jag meddela att detta inte innebär att gruppen godkänner taktikuskottets kandidat Pitsinki utan har en annan mening. Samtidigt ber jag att gruppen som sammanträtt i B-salen omedelbart herefter samlas i B-salen.

I kongressprotokollet står det lakoniskt att ”kongressdeltagare började att lämna kongressalen”. Hur många som följde Vihtori Rantanen är svårt att fastställa. Emil Skog gjorde det emellertid inte. Han befann sig nämligen inte i kongresslokalen. Det framgick av ett inlägg han något senare gjorde i samband med valet av partistyrelse:

Så vitt jag vet fungerade man här till alla delar demokratiskt och rejält vid den omröstning som förekom vid valet av partiordförande. Partiordförande blev kamrat Tanner och vid omröstningen förfor man som man bör förfara. Någon gensaga har inte gjorts om valets formella sida. I sekreterarfrågan har minoriteten begärt förhandlingar. Jag var inte då i denna sal, men det har uppgetts för mig att man begärde förhandlingar i sekreterarfrågan. Detta beviljades inte och detta hade som följd den ovanliga åtgärden, att en del avlägsnat sig härifrån. Enligt min mening var det obetänksamt av majoriteten att avböja diskussion om frågan. Man bör alltid kunna diskutera om sakerna. Uppenbarligen är detta orsak till att läget skärpts.

Skog ansåg att man borde ha kommit till samförstånd i programfrågorna för vilka kongressen sammankallats. Detta har inte skett. Man borde ha förhandlat, även om det är tidsödande, tills man funnit en form för samförstånd.

Av Hannes Tiainen's bok om hur partiet sprängdes framgår att rådplägningen i Folkets hus B-sal efter utmarschen från Festsalen inleddes av Aarre Simonen, inte av Vihtori Rantanen. Varför? Tiainen säger ingenting därom. Det har länge varit en gåta. Rantanen gav själv svaret tio år senare när Ritva Koski-Korhonen den 22.9.1967 intervjuade honom för sin pro-grado-avhandling *Suomen Ammattijärjestön synty. Riita SDP:ssä ja SAK:ssa*.

Rantanen berättade:

Mitt under gruppmötet sattes jag ur spel av en hjärtattack. Var ur stånd att påverka slutresultat. Vet inte om jag skulle ha vetat vad som kunde göras och jag vet inte om jag skulle ha kunnat påverka att det som kunde göras hade gjorts.

Minoriteten avstod från att nominera kandidater till partiets ledning under förhoppning om att majoriteten skulle tillmötesgå deras krav på relationerna 7:7 i partistyrelsen. Först efter ett tillmötesgående som de inte fick var de beredda att namnge sina kandidater. Någon annan slutsats kan man inte dra av händelseförloppet. Vilka som var deras kandidater till de olika posterna är höljt i dunkel. Om Vihtori Rantanens utmarsch från kongressen sade Olavi Lindblom till Ritva Koski-Korhonen den 16.10.1967:

— Vihtori Rantanen var en djärv spelare. Möjligen trodde han att en sådan här bluffoperation skulle verka.

Aarre Simonen som inte yttrade sig i kongressförhandlingarna under hela kongressen inledde gruppmötet i B-salen. Han ansåg att den uppkomna situationen krossade förhoppningarna om en försoning. Majoritetens terror har börjat när man inte ens gick med på en förhandlingspaus.

Majoriteten tar på sig ett stort ansvar. Jag tror mig veta att majoriteten tänker sig tio platser i partistyrelsen, fyra åt minoriteten och den femtonde åt Tanner. Vi bör inte underkasta oss nya omröstningar. Vi kan inte heller godta ett adoptivsons-system. Låt oss gå, föreslog Simonen. Låt partiet sköta sin sak utan andra socialdemokratiska organisationers medverkan.

Olavi Kajala ansåg att utmarschen var odemokratisk. Sådant anstår blott kommunister. Man bör stanna till slutet. F. organisationssekreteraren Veikko Puskala ansåg att gruppen borde stanna kvar på kongressen och det gjorde också Veikko Rantala. Eino Romppanen sade att majoritetens mening var att ta fem adoptiv söner ur minoritetsgruppen. Den första är Kajala. Eero Antikainen föreslog att man skulle göra ett medlingsförslag beträffande partistyrrelsens sammansättning och det ekonomisk-politiska programmet. Alpo Tiitinen, som på kongressen representerade den socialdemokratiska tidningen Vapaus, ansåg att man bör referera till ordförandevallets relation 95-94 i de fortsatta förhandlingarna. Gruppen återvände till kongresssalen och begärde förhandlingar. Medan minoritetsgruppen sammanträdde hade kongressen enhälligt valt Kaarlo Pitsinki till partisekreterare och Gunnar Henriksson som Svenska arbetarförbundets representant i partistyrelsen. Sedan den avgående partisekreteraren Väinö Leskinen avtackats tog kongressen middagspaus.

Efter pausen var tre frågor öppna, om vilka det rådde delade meningar mellan majoritets- och minoritetsgrupperna. Dessa var AIF-frågan, minoritetsgruppens förslag till uttalande där regeringens politik kritiserades och valet av de återstående 12 ledamöterna i partistyrelsen.

Kongressen tog en halv timmes paus för förhandlingarna mellan grupperna i de nämnda frågorna, men enighet kunde inte uppnås. Av ett anförande av Leskinen på kongressen, efter pausen, framgår att majoriteten skulle ha erbjudit minoriteten sex av de återstående platserna i partistyrelsen men kunde inte acceptera minoritetens resolutionsförslag i AIF-frågan och förslaget till uttalande om regeringens ekonomiska politik.

Leskinen meddelade att majoriteten inte kunde godkänna detta uttalande eftersom det innebar misstroendevotum mot regeringen och partiets riksdagsgrupp. ”Vi har i och för sig ingen anledning att försvara regeringen, eftersom dess ledamöter varit närvarande under kongressen, men innan en sådan resolution antas finner vi det oundvikligt och nödvändigt att statsråden meddelar att de är beredda att svälja uttalandet. Så har inte skett. Från programkommittén har meddelats att statsministern inte kan godkänna uttalandet.”

Enligt Leskinen skulle minoriteten ha krävt godkännande av resolutionsförslagen och relationerna 8-7 i partistyrelsen.

Partistyrelsen består av 15 ledamöter. Om av de redan valda partiordföranden och partisekreteraren räknades till majoritetsgruppen och den neutrale Gunnar Henriksson till minoritetsgruppen innebar relationerna 6-6 bland de ännu inte valda ledamöterna detsamma som 8-7 i partistyrelsen som helhet, till majoritetens förmån. Men om Henriksson räknades till denna blev relationen 9-6.

När fraktionerna inte kunde enas i fråga om resolutionerna, reducerades det antal platser i partistyrelsen som majoriteten erbjöd minoriteten — av de tolv som ännu återstod att välja — från sex till fem. Detta framgår av det förslag valberedningens ordförande gjorde för valet:

När fanatismen, ett ord som tidigare användes i debatten, lett därhän att minoriteten avstått från möjligheten att nominera kandidater till fem av de ordinarie platserna i partistyrelsen vill procedurutskottet komplettera sitt tidigare förslag till sju av platserna i partistyrelsen så att det erforderliga antalet av 12 ledamöter uppnås.

Valberedningens ordförande föreslog ytterligare fem namn. I sin helhet upptog majoritetsgruppens förslag följande tolv namn ur den egna gruppen: Väinö Leskinen, Olavi Lindblom, Rafael Paasio, Martti Viitanen, Onni Hiltunen, Yrjö Rantala, Meeri Kalavainen, Oiva Kaivola, Eetu Karjalainen, Veikko Helle, Sylvi Siltanen och Onni Oksanen. Då inga andra

förslag förelåg valdes de nämnda enhälligt.

I den debatt som föregick beslutet deltog representanter för minoriteten utan att föreslå några namn till partistyrelsen. Efter beslutet kommenterades detta av Paavo Lehtinen som representerade minoriteten:

Vi som saknade möjligheter att hävda våra rättigheter på denna kongress, kunde inte ta emot nådasmulor, kunde inte nominera kandidater. Vi fritar oss också från valet av dessa kandidater och det ansvar som deras uppgifter innebär.

Partiets nye ordförande deltog inte i debatten om de återstående ledamöterna i partistyrelsen.

Hannes Tiainen berättar att efter kongressen, sent på kvällen, träffades han, Skog och Simonen hemma hos Fagerholm och försökte tänka ut vad Tanners come back innebar och kom överens om att ta kontakt med Tanner för att reparera det splittrade partiet.

Sedan Tiainen, Skog och Simonen lämnat Fagerholm, konstaterade de att det erbjöds två alternativ: att passivt avvakta utvecklingen eller att inleda en aktiv opposition i stil med den Leskinen tidigare fört. Sedan Simonen lämnat de två övriga talade dessa om honom.

Tiainen summerar samtalet med Skog på följande sätt:

Simonen hade avslöjat sin strävan efter partiordförandens stol och statsministerns taburett, kanske också att bli presidentkandidat. Han var en gammal ”amerikafarare”; som inrikesminister hade han hårdhänt dämpat kommunistuppträden vid Arabia och i Kemi; i den ekonomiska politiken var han en mycket ljum vänsterman. Personligen sades han vara välbärgad. Alla dessa kännetecken angav klart och tydligt att Simonen var högersocialdemokrat. En sådan mans närvaro i vår grupp var enligt vår mening en god sak och ägnat att bryta udden av Leskinens påstående enligt vilket vi skulle vara mer eller mindre rena ”kommunister”.

Den nya partistyrelsen fick med Olavi Lindblom som andre ordförande, Kaarlo Pitsinki som partisekreterare och Väinö Leskinen som aktiv ledamot i arbetsutskottet en samspelt kvartett i sin ledning. Bunkermännen hade erövrat granitborgen motståndarna var utrensade och leskinianerna kunde flytta från Sparbankskajen 8 till Paasivuorigatan 3.

Tiainen berättar att han av en tillfällighet träffade Väinö Leskinen på gatan och frågade hur denne kände det. Svaret var idrottsmannens svar:

— Bra, som alltid efter en seger.

Oppositionen bygger barrikader

I sitt tal till kongressen hade Karl August Fagerholm understrukt betydelsen av att den nya partiledningen får en sådan sammansättning att inte någon av parterna känner sig slagen. Detta var den viktigaste förutsättningen för att sämjan och arbetsron inom partiet skulle kunna återställas.

Linjeuppdelningen inom partiet byggde inte på att motsatta konkret utformade åsikter stod mot varandra. Snarare kan man tala om en serie olyckshändelser som hade sitt upphov i de medagerandes olika erfarenhet, temperament, psykologiska struktur och insikter i marknads-hushållningens villkor. Fackföreningens ledning verkade fortfarande under trycket från en kommunistisk opposition som inte tog några hänsyn till vad som var möjligt med anlitan det av lagliga maktmedel inom det rådande ekonomiska systemet. Detta kan tänkas vara en bidragande anledning till att Antikainen och Rantanen kände sig pressade till ”utspel” som skapade förtvivlan och vanmakt hos den socialdemokratiska regeringens ansvariga ledamöter.

På kongressen uppstod genom ordförandevalet en majoritetsgrupp kring Tanner och en minoritetsgrupp företrädd av Fagerholm. Inom minoritetsgruppen fanns en mot partistyrelsens

tidigare minoritet (nu majoritet) riktad opposition representerad av Antikainen och Rantanen. I övrigt fanns bland dem som hamnade i minoritet när de röstade på Fagerholm den s.k. tredje linjens män som utan att ta ställning till vem som kan ha fel och vem som kan ha rätt strävade efter att skapa sämja i partiets ledning genom att återförena delar som skilts från varandra.

Det gällde att återanpassa brottytorna till varandra innan det var för sent, innan någon av delarna deformerats. Fagerholm insåg klarast vad det var fråga om.

Leskinen och Antikainen såg det hela som en politisk linjestrid. Fackföreningsmannen Antikainen betraktade regeringspolitiken som ett spel som gick ut på inkomstöverflyttningar från arbetarna till företagen och jordbrukarna. Politikern Leskinen krävde en snabbare takt i industrialiseringen för att skapa sysselsättning åt jordbrukets överflödsbefolkning. För detta krävdes investeringar till vilka företagen och skattebetalarna måste avstå en del av sina inkomster.

Bridgeentusiasten Leskinen har, som tidigare nämnts, sagt att han såg politiken som ett spel med kort som vid olika tillfällen tilldelas spelarna. Men Leskinen var också idrottsman som var inställd på att besegra motståndaren för att få känna den tillfredsställelse som följer med segern.

Men finnarna är ett stridbart släkte som inte låter sig besegras i en inbördeskamp. Historien bär vittne därom. När de röda slogs ned av de vita, tog de röda revansch i olika omgångar, den första fick sitt korrektiv i lapporörelsen som i sin tur fick sitt motdrag i folkdemokratins genombrott efter fredsslutet 1945.

Aleksis Kivis sju bröder på Jukola gård låg i fejd med pojkarna i grannbyn med vilka hämnd regelbundet utväxlades för gångna oförrätter. Men Jukolabröderna var också beredda till envig inbördes. För att se vem som var starkast.

Idrotten ligger det finska folkets hjärta nära. Striderna inom arbetarrörelsen om AIF vittnar om detta. För att nu inte tala om de finska idrottsmännens insatser på världens arenor. Under storstrejken våren 1956 då nöjeslivet på grund av utskänkingsförbudet var inskränkt till ett minimum anordnades ”generalstrejksbrottningar” i Helsingfors inför stor publik.

När nu Leskinen lät förstå att han segrat i den politiska valkampen var detta syre i näsan på de rebellerande AIF-arna i FFC:s ledning.

Oppositionen vårdade sina bulnader under en vecka men den 30.4 kom den s.k. helsingfors-deklarationen undertecknad av 28 representanter för fackföreningsrörelsen, partiet, AIF, socialdemokratiska ungdomsförbundet och socialdemokratiska kvinnoförbundet. I FFC:s arbetsutskott fanns 14 socialdemokrater. Nio av dem hade undertecknat uppropet vilket inte bådade gott för enigheten inom fackföreningsrörelsen.

Uttalandet riktade sig till medlemmarna i Finlands socialdemokratiska parti som upplystes om att reaktionen tagit ledningen inom partiet. Fackföreningsrörelsen, småbrukarna, arbetarnas idrottsrörelse, socialdemokratiska kvinnoförbundet och socialdemokratiska ungdomsförbundets majoritet representeras nu till stor del av politiskt okända namn.

Partimedlemmarna informerades om att en samarbetsdelegation bildats med uppdrag från dem som på partikongressen ville bevara arbetarrörelsens enhet. Delegationens viktigaste uppgift blev att samla krafterna så att partiet åter blev ett parti för alla socialdemokrater. Alla socialdemokrater uppmanades att verka för enhetens återinförande så att alla krafter kan samlas för landets och den demokratiska socialismens uppbyggnad.

I min bok *Svenska revolutionen 1917-1918*, Prisma 1967, har jag beskrivit en del av förloppet kring sprängningen av Sveriges socialdemokratiska parti 1917. Oenigheten i Sverige började inom socialdemokratiska riksdagsgruppen vars majoritet beslutade att partipolitiska ställningstaganden i inlägg och motioner i riksdagen från de socialdemokratiska ledamöterna

skulle ske efter samråd med riksdagsgruppen. Oenighet rådde också ifråga om den s.k. ministersocialismen, dvs. om socialdemokrater kunde delta i en regering där representanter för borgerliga partier ingick.

Vänsteroppositionen 1917 i Sveriges socialdemokratiska parti hade inget stöd från fackföreningsrörelsen. Herman Lindkvist, LO:s ordförande och ledamot av riksdagen, tillhörde t.ex. en strängt reformistisk riktning. Men vänstermän som Z. Höglund, Fredrik Ström och Ture Nerman fick impulser från strömningar inom tysk, rysk och finsk socialdemokrati.

Sen kan det diskuteras om tjurskallighet är en speciellt finsk egenskap. Tanner lutade åt den uppfattningen vad det gällde hans medarbetare när han förtroligt beklagade sig för Skog i de följande förhandlingarna om försoning. Den svenska vänsterns attityd hade ett särdrag av fanatism genom Z. Höglunds agerande. Denne motiverade sig ideologiskt, vilket ingendera av de stridande grupperna gjorde i den finska partistriden. Denna inföll dock 40 år senare än den svenska, vilket gör att jämförelsen inte är relevant. Den finska socialdemokratin var nu reformistisk. Den socialistiskt ideologiska debatten fördes huvudsakligen av kommunisterna.

Detta utesluter inte att läget skulle ha kunnat analyseras ur marxistisk synvinkel. Man skulle ha kunnat tala om historiens dialektik, om grupper i samhället som kämpar om makten, om växelvisa segrar mellan arbetarna och reaktionen för att makten så småningom skall övergå i arbetarnas hand osv. Men man gjorde det inte. Just nu pågick en strid mellan socialdemokrater inbördes vilkas gemensamma medtävlare och motståndare var kommunisterna. Hur det senare utvecklade sig hör till ett senare kapitel i denna bok.

Man kan gott förstå att Karl August Fagerholm inte kände sig väl till mods efter det han upplevt på partikongressens sista dag den 24 april 1957. I avsikt att medla hade han ställt upp som kandidat till posten som partiets ordförande men förlorat mot en rösts övervikt. I presidentvalets slutskede föregående år fick hans medtävlare tre rösters övervikt.

Att skilja de stridande åt i ett slagsmål kan vara en otacksam uppgift.

När Aapo, den verbalt begåvade och längste men ej äldste av bröderna, försöker medla och skydda den yngste Eero, blir den äldste Juhani förbannad och säger:

— Dra åt skogen eller ta ditt vedträ och försvara dig, annars uppmjukar jag ditt huvud. Tag ditt vedträ.

Aapo håller då ett tal som går direkt in i brödernas hjärtan och upplyser deras förstånd. Han säger att en man omtöcknad av vrede är ett blodtörstigt rovdjur men ej en människa, han är tvärblind när det gäller att se vad som är rätt och rimligt och allra minst kan i vredens våld uträtta kärlekens gärningar . . .

Och när Aapo har slutat sitt tal säger Juhani att han inte har långt till tårarna, bröderna tackar talaren och medlaren varefter de kastar sina vedträn. Bröderna är vänner igen.

Dagen efter kongressens avslutande eller den 25 april 1957 på förmiddagen meddelade Fagerholm vid sammanträde med regeringen att han skulle lägga in om regeringens avskedsansökan med anledning av misslyckanden utanför regeringens egen krets. Han gjorde det också samma dags kväll. När han under dagen meddelade riksdagsgruppen sitt beslut fick han kritik från majoritetsgruppens representanter för att han fattat sitt beslut utan att höra riksdagsgruppens mening.

Tiainen berättar att statsministern motiverade sitt beslut med att det för honom som liten barberarlärling nu fick räcka med det han hittills fått vara med om.

Jag och mina regeringskamrater drog oss inte undan svårigheterna under generalstrejken eller 1948 då det gällde att avlägsna kommunisterna ur regeringen. På partikongressen

hoppades jag få så många röster att Tanner av resultatet skulle inse nödvändigheten av en kompromiss. Det var förgäves. Som gammal fackföreningsman vet jag att partiet och FFC behöver varandra i samarbetet.

Från riksdagsgruppen invändes att kongressen gett regeringen förtroendevotum. Detta är riktigt i den mening att kongressen undvikit och avstyrat misstroendevotum och att Tanner i en intervju bl.a. sagt att den nya partistyrelsen stöder den sittande regeringen.

Men Fagerholm fäste sig vid vad Tanner också hade sagt i intervjun. Detta framkom när statsministern den första maj talade i Borgå:

Det vore orimligt att vänta sig att de socialdemokratiska ministrarna skulle stanna kvar i regeringen efter det som hände på socialdemokraternas extra partikongress. Visserligen ansåg den nya partiledningen att kongressens förlopp inte gav anledning till en omedelbar regeringskris men partiets nye ordförande sade: Det är klart att den nya partistyrelsen kommer att ta pulsen på regeringsgruppen. Att avgå var det enda sättet att befria doktor Tanner från detta besvär.

Fagerholm hade varit övertygad om att Tanner efter ordförandevalet skulle begära ordet och säga: När det framgår att majoriteten är så liten är det oundvikligt att vi försöker komma överens. Därför föreslår jag att kongressen ajourneras en stund för överläggningar mellan grupperna. Beklagligt nog lät Tanner denna möjlighet glida sig ur händerna. Han gjorde inte det som borde ha varit en självklar skyldighet för var och en som tänker på partiets bästa — att i sista stund göra en verklig insats för att rädda allt.

Partistyrelsen och socialdemokratiska riksdagsgruppen ansåg sig inte kunna godkänna regeringens avskedsansökan, heter det i partiets verksamhetsberättelse för 1957. Riksdagsgruppen gav presidenten rådet att den avgångna regeringen borde fortsätta sin verksamhet.

Presidenten vidarebefordrade rådet till regeringen som lovade att stanna kvar om medgivanden gjordes åt oppositionen i partiets interna frågor. Detta innebär, enligt verksamhetsberättelsen, ”att regeringen i vilken även agrarpartiet var med, i själva verket tog ställning i för socialdemokratiska partiet interna frågor och att regeringens öde gjordes avhängigt partiets interna frågor”.

Statsminister Fagerholm överlämnade en skrivelse till partistyrelsen där han refererade till regeringskrisen och föreslog förhandlingar om ändring av partistyrelsens sammansättning och ett uppklarande av fackföreningsrörelsens och partiets inbördes ställning i frågan om den ekonomiska stabiliseringen. FFC hade förkastat regeringens förslag till arbetsmarknadsparterna i avtals- och lönefrågan om att levnadskostnadsstegringar mellan november 1955 och sista kvartalet 1958 kompenseras med 2/3 av det som stegringen av levnadskostnadsindex utvisar.

Partistyrelsen tyckte att det inte var rätt att på detta sätt knyta regeringsfrågan, som krävde nationella och snabba avgöranden, till partiets inre angelägenheter, vilkas avgörande krävde långa förhandlingar och tidsödande åtgärder.

Regeringsledamoten Tiainen, som tillhörde oppositionen, anser att riksdagsgruppen stödde regeringen efter dess avskedsansökan som repet stöder den hängde. Av diskussionen tyckte han sig kunna ana att partiledningen gärna ville ha kvar regeringsgruppen som arbetshandske som kunde kastas bort sedan det besvärligaste arbetet utförts. Fagerholms regering borde

ha fortsatt och verkställt de impopulära ekonomiskt politiska besluten för att partiledningen sedan ute på fältet skulle kunna tvätta sina händer och beskylla regeringsgruppen för minister-sjuka, oförmåga osv. Om Tiainen hade det rätta perspektivet på det politiska spelet är svårt att avgöra. Om så inte är fallet ligger det någonting symboliskt i att Tiainen på latin heter Parus.

Det skulle senare visa sig att en regering i Finland inte kunde klara ett ekonomiskt program

utan fackföreningsrörelsens stöd. Fagerholm insåg det tidigare än den nya partistyrelsen. Denna tillmötesgick dock statsministerns begäran och tillsatte en förhandlingskommitté bestående av Tanner, Pitsinki, Lindblom och Hiltunen. Den andra sidan representerades av Leivo-Larsson, Skog, Simonen och Tiainen. Fagerholm fungerade som ordförande.

Partistyrelsens representanter var tveksamma i många frågor men en rekommendation undertecknades dock så småningom av samtliga deltagare i förhandlingarna. Innan detta skedde hade partistyrelsens arbetsutskott den 5.5 tillställt statsministern sin ståndpunkt att regeringen borde stanna kvar på sina platser och att arbetsutskottet var övertygat om att partistyrelsen skulle stödja regeringsgruppen när det gällde att handlägga lönefrågan i anslutning till stabiliseringsprogrammet på ett för FFC tillfredsställande sätt.

Enligt den rekommendation som undertecknats den 15.5 ålåg det partirådet att besluta om partistyrelsens nya sammansättning på så sätt att partiordföranden och partisekreteraren stannade på sina platser, Svenska arbetarförbundet anmälde en representant till partistyrelsen (Henriksson eventuellt utbytt mot Fagerholm) och övriga 12 platser i partistyrelsen delades i relationen 6:6, suppleanterna i relationen 5:5. I fråga om stabiliseringsprogrammets löneparagraf bestämdes att FFC skulle rekommendera 2/3 ersättning för indexhöjningar som inträffat efter generalstrejksavtalet.

Fagerholm återtog regeringens avskedsansökan den 16.5 och utsatte en veckas tid för överläggningar inom regeringen om stabiliseringsprogrammet. Dessa strandade när agrarpartiet inte kunde godta rekommendationen i lönefrågan och att dess tillämpning skulle överlämnas till arbetsmarknadens parter. Dessutom ställde agrarerna krav på statsekonomin som under alla förhållanden skulle ha fällt regeringen även om rekommendationen i lönefrågan hade godtagits. Regeringen inlämnade sin avskedsansökan den 22.5. Efter detta hade försoningsförhandlingarna vad beträffar lönefrågan blott historiskt intresse.

Trots de representativa underskrifterna i rekommendationen kunde inte enighet uppnås om en förnyelse av partistyrelsen. Vid ett förtroligt samtal hemma hos Tanner på hösten 1957 sade värden till Skog och Tiainen att andra frågor utom ny partistyrelse och nytt partiråd kan ordnas skyndsamt. Vad kan man göra åt dessa tjurskallar? Han avsåg då tydligen de aktiva unga männen i partiets arbetsutskott.

Regeringsuppdraget gick nu till agrarpartiets överdirektör Sukselainen som med tre regeringar, den 27.5, 2.7 och den 2.9 försökte få ordning på landets trassliga ekonomi. I den tredje av dessa inträdde Aarre Simonen som ställföreträdande statsminister, Matti Lepistö som andre jordbruksminister, Waldemar Liljeström som kommunikationsminister, Aino Malkamäki som socialminister och Olli Uoti som andre socialminister. Samtliga fem tillhörde oppositionen inom det socialdemokratiska partiet. Liljeström var ordförande i Metallarbetarförbundet och Uoti ekonomisk sekreterare i FFC.

Vid sammanträde med socialdemokratiska riksdagsgruppen den 2.9 frågade gruppens ordförande Gunnar Henriksson om det låg sanning i tidningsuppgifter om att medlemmar av gruppen skulle ingå i Sukselainens tredje regering. Något sådant hade inte anmälts vare sig till socialdemokratiska partiets styrelse eller till riksdagsgruppen. På gruppordförandens tydliga fråga gavs inget svar men i stället framfördes bl.a. tanken att "partiet kan inte hindra någon medlem att ingå i regeringen för att sköta sina egna angelägenheter". Partiordföranden Tanner varnade då för bildandet av en icke parlamentarisk regering ty "om en sådan gal inte ärans tupp". Till slut beslöt gruppen enhälligt att partiets stadgar och förhållningsregler skall följas vid bildandet av regering och att de som utan lov ingår i en regering förlorar partiets och riksdagsgruppens förtroende. Några timmar senare meddelades i radion att en regering bildats i vilken ingick fyra riksdagsmän som deltagit i gruppens sammanträde samt FFC-sekreteraren Olli Uoti. I regeringen ingick dessutom 6 agrarer, 2 folkpartister, en frisinnad och s.k. fackminister.

Med tanke på de fem ledamöterna ur socialdemokratiska oppositionen fick regeringen benämningen Sukselainens adoptivson-regering. Socialdemokratiska partistyrelsen beslutade den 7.9 att anmoda de socialdemokrater som mot stadgar och förhållningsregler inträtt i regeringen att omedelbart lämna sina poster. Så skedde dock inte.

Riksdagsgruppen behandlade frågan den 24.9. Vid omröstning förkastades ett förslag av Fagerholm om att gruppen för att inte skärpa motsättningarna för tillfället avstår från att besluta i frågan men anser att ifrågavarande regeringsledamöter tillsvidare inte skall delta i gruppens sammanträden.

Med rösterna 26-19 fattade riksdagsgruppen ett beslut i vilket erinrades om partistyrelsens och partirådets tidigare beslut om att partimedlemmarna skulle lämna regeringen vilket inte skett. Socialdemokratiska riksdagsgruppen ansåg därmed att ifrågavarande personer placerat sig utanför gruppen.

Till gruppens sammanträde hade inkommit ett skriftligt meddelande undertecknat av Eero Antikainen och Arne Kesänen i vilket underrättades om att ifrågavarande fem personer inte ingått i regeringen som privatpersoner utan som representanter och befullmäktigade av Grupp 94. (Minoriteten i partiordförandevallet.)

Oppositionen tog allt fastare form och befäste på olika sätt sina ställningar, som blev hinder för en försoning med partiets majoritetsgrupp.

Förhandlingarna om försoning fortsatte i september utan att resultat kunde uppnås. Minoriteten kunde inte tillmötesgå majoritetens krav på lösning av AIF-frågan enligt kongressens beslut och inställandet av planerna på utgivandet av en egen daglig tidning från den 2.1.1958. Fyra provnummer av *Päivän Sanomat* utgavs hösten 1957, nämligen den 23.9, 21.10, 18.11 och 7.12. Vid ett förhandlingssammanträde i mitten av september meddelade Antikainen att FFC, inte oppositionen, stod som utgivare av den planerade tidningen. Beslut av ekonomiskt stor räckvidd hade redan fattats. Det var för sent att inställa utgivningen.

Anledningen till att FFC startade en egen tidning var enligt Antikainen centralorganisationens behov av opinionsstöd i pressen. Efter partikongressen hade även övriga partitidningar förutom *Suomen Sosiaalidemokraatti* tagit ställning mot FFC och ”förhindrat att dess mening kom till offentlig kännedom”.

Oppositionen byggde barrikader till sitt försvar men gjorde också angrepp och vidtog åtgärder som ökade klyftan mellan de två fraktionerna.

Redan Helsingforsdeklarationen den 30.4 innehöll för majoritetsgruppen kränkande uttalanden. Detta gäller också Tammerforsmanifestet den 14.7 som antogs på ett möte i Tammerfors med 159 deltagare från arbetarorganisationer i landet men framför allt Tammerfors. Vihtori Rantanen, Aarre Simonen och Hannes Tiainen var närvarande.

Regeringsdeltagande och oppositionsministrarnas uteslutning ur den socialdemokratiska riksdagsgruppen bidrog kraftigt att vidga klyftan inom partiet.

Sukselainens tredje regering med dess fem adoptiv söner fick misstroendevotum av riksdagen den 17.10 med 75 röster mot 74. Högern röstade blankt. Stödet gavs av agrarpartiet, 7 folkpartister och 15 representanter för socialdemokratiska oppositionen. I misstroendeuttalandet sades att regeringen på anfordran av högerkretsar försatt landet i ett ekonomiskt nödläge med stor arbetslöshet som följd och en sänkning av arbetarnas och småbrukarnas levnadsnivå. Den nya regeringen bör få en bredare front genom ökad arbetarrepresentation och att ett deltagande från högern inte kommer ifråga.

Försök att bilda regering gjordes sedan av Tanner, Klaus Waris, Sukselainen, professor Eino Saari och generaldirektören för Finlands bank Rainer von Fieandt som slutligen den 29.11. 1957 bildade en presidentregering som kvarstod till den 26.4. 1958. I regeringen ingick

socialdemokraterna Reino Oittinen och Aku Sumu, den förre som undervisningsminister, den andre som kommunikationsminister. De uppgav för partistyrelsen att de som statens tjänstemän inte kunde undandra sig uppdraget. Partistyrelsen godkände denna motivering.

Striderna kring dödsalleplatsen

Det politiska läget i Finland under femtiotalets senare hälft förklarades i hög grad genom splittringen inom det socialdemokratiska partiet. Partiets regeringsduglighet försvagades, inte på grund av att dess program skulle ha ställt hinder i vägen för samarbete med övriga partier, utan för att det inte representerade de fackligt organiserade arbetarna i lönefrågan. Denna jämte storleken på subventionerna till jordbruket utgjorde grunden för alla regeringars program under nämnda tidsperiod.

Formellt representerade socialdemokratiska partiet majoriteten av landets löntagare men reellt företrädde landets socialdemokratiska arbetare i egenskap av löntagare av FFC som saknade inflytande i detta partis ledning, vilken därför i sin tur inte fick gehör i FFC:s ledning.

Regeringens beslut i frågor som berörde jordbrukarnas och löntagarnas inkomstnivå krävde, om inte godkännande, så dock tolerans från Lantbruksproducenternas centralförbund och Finlands fackföreningars centralorganisation samt, om än i mindre grad, från Arbetsgivarnas i Finland centralförbund.

De två förstnämnda organisationerna hade visat att leveransstrejk och storstrejk inte var tomma hot utan kunde tillgripas om det gällde. Risker för att så skulle ske hade dock minskat sedan det visat sig att dessa yttersta kampmedel inte gav det resultat man väntat sig. Jordbrukarnas solidaritet brast under leveransstrejken och prishöjningarna slukade snart vad de framtvungade lönehöjningarna gav och mer därtill.

En regering som sökte påtvinga jordbrukarna eller löntagarna sina beslut blev snart politiskt omöjlig, därav de täta regeringsskiftena under Kekkonens första presidentperiod. Mot denna bakgrund skall man se olika regeringsbildares försök att få med inte bara representanter för jordbruket utan också för FFC och arbetsgivarna.

I socialdemokratiska partiets ledning ansåg man det i högsta grad oförsynt att medlemmar av partioppositionen ingick i regeringen och var förbittrade på regeringsbildare som skaffade sig "gisslan ur fackföreningsrörelsen" genom att adoptera dess ledande män. Men faktum var vid denna tid att partioppositionen i högre grad än partiets ledning hade stöd av löntagarna eller i varje fall av FFC.

De som var i minoritet inom partiet var i majoritet inom FFC där det efter Helsingforsdeklarationen den 30.4.1956 uppstod en facklig opposition riktad mot Antikainen och Rantanen. Den fackliga oppositionen leddes till en början av FFC:s förste sekreterare Olavi Lindblom som i svensk version efter engelsk kutym kallade sig, eller kallades för, generalsekreterare. Lindblom hade efter partikongressen blivit partiets andre ordförande.

Den fackliga oppositionen förstod snart att den fackliga majoritetens krav på full kompensation var en hägring. Förhandlingarna med AFC om kompensation för levnadskostnadsstegringarna ledde inte till något resultat vare sig 1956 eller 1957. FFC:s krav avrättades av arbetsgivarna och kraftfältet mellan de bägge centralorganisationerna kallades i interna sammanhang för Golgata eller huvudsalleplatsen.

Enigheten inom FFC fick en spricka genom fullkompensationskravet, sprickan blev en rämna när Olavi Lindblom, partistyrelsens kontaktman i FFC:s ledning och ledare för oppositionen inom FFC, avskedades i slutet av juli 1957 och rämnan blev successivt en klyfta från hösten 1957 till hösten 1958 då det visade sig att den med majoritetsbeslut startade dagliga tidningen *Päivän Sanomat* slukade FFC:s tillgängliga ekonomiska resurser.

I början av februari 1958 besökte Olavi Lindblom och Sjömansunionens ordförande Niilo Wälläri de skandinaviska ländernas huvudstäder för att informera landsorganisationerna om läget inom den finska fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Lindblom och Wälläri var väl kända och hade goda kontakter inom fackföreningsrörelsen i de nordiska länderna. Lindblom har själv understrukt detta förhållande i ett uttalande för Ritva Koski-Korhonen den 16.10.1967:

Jag har haft de nordiska ländernas förtroende. Man har aldrig beslagit mig med en lögn.

I stencilerade promemorior informerade Lindblom i februari 1958 de nordiska ländernas fackliga organisationer och i mars samma år den brittiska fackföreningsrörelsen om läget i Finland. Promemoriorna var skrivna under trycket av stämningsläget mellan de stridande parterna.

Nyanseringen i dessa PM avviker något från den bedömning av läget under generalstrejken och under den extra partikongressen som Lindblom sedan gör i sin bok 1969. Vad det gäller generalstrejken också från hans kommentar i riksdagen efter generalstrejkens avslutande då han ännu var anställd i FFC.

I promemorian 1958 säger sig Lindblom tro att det borde ha varit möjligt att återta de pris-höjningar som föranledde strejkens utbrott om FFC:s ledning starkare hävdade detta alternativ än vad man gjorde. Både den avgående (Kekkonen) och den tillträdande statsministern (Fagerholm) har hävdade att detta inte var möjligt. I samma PM säger Lindblom att oppositionens stöd åt Fagerholms kandidatur som partiordförande var en diversionsmanöver. I sin bok 1969 kommenterar Lindblom inte Fagerholms möjligheter att ena partiet men däremot förhoppningarna om att Tanner skulle kunna göra det.

Den svenska Landsorganisationens ordförande Arne Geijer var vid denna tid även ordförande i Fria fackföreningsinternationalen, FFI. I denna situation ansåg sig Arne Geijer kunna erbjuda de stridande parterna sina bona officia. Detta skedde genom att han inbjöd representanter för FFC och FSDP till överläggningar i Stockholm den 3.5. 1957.

Parterna representerades, i den ordning de underskrev den överenskommelse som träffades, å ena sidan av Eero Antikainen, W. Liljeström, Olavi Saarinen och Jaakko Rantanen samt å den andra sidan av Väinö Tanner, Kaarlo Pitsinki, O. Lindblom, Aimo O. Anttila och Väinö Leskinen. överenskommelsen lød:

1. FFC meddelar att det respekterar Socialdemokratiska partiets rätt att ensamt besluta i frågor som berör partiet och ange dess politiska riktlinjer. Samtidigt meddelar FFC att det inte stöder den inom Socialdemokratiska partiet förekommande organiserade gruppverksamheten.
2. Socialdemokratiska partiet meddelar att vad som sagts i punkt 1 och FFC:s förhållande till partiet gäller också partiets förhållande till FFC. FFC avgör själv sina frågor och bestämmer riktlinjerna för sin fackliga verksamhet utan inblandning från partiet. Partiet anmäler sig fortfarande vara villigt att uppmåna fackförbund utanför FFC att omedelbart gå med i FFC och fylla de stadgaenliga förpliktelserna.
3. Denna överenskommelse utgör grunden och anger riktlinjerna för fortsatta förhandlingar om praktiska frågor och problem som måste lösas på grund av denna principiella överenskommelse. överläggningar om de praktiska frågor som här särskilt berörs bör omedelbart påbörjas i Helsingfors mellan berörda parter.

Olavi Lindblom berättar att förhandlingarna i Stockholm tog hela dagen och samtliga återvände på kvällen till Helsingfors där Vihtori Rantanen mötte på flygfältet. Per telefon hade Antikainen meddelat honom innehållet i överenskommelsen. Rantanen meddelade nu att ”gruppen” sammanträtt och förkastat avtalet.

Samtliga de finska förhandlarna återvände inte till Helsingfors. Träarbetareförbundets ordförande Aimo O. Anttila stannade i Stockholm och övernattade hos mig i Fruängen. Han berättade att Antikainen ringt Rantanen och betvivlade att denne skulle godkänna avtalet. Följande dag när vi fick finska tidningar visade det sig att Anttila gissat rätt. Rantanen hade vidarebefordrat nyheten till tidningarna när han fick Antikainens meddelande och fördömde att "utomstående" blandade sig i FFC:s angelägenheter.

"Fagerholm-rekommendationen" den 15.5. 1957 hade undertecknats av Tanner, men inte av *Väinö Leskinen*! Tanner hade sedan mumlat om att 'vad skall man göra med tjurskallar". Stockholmsöverenskommelsen den 3.5. 1958 undertecknades av Eero Antikainen, men inte av Vihtori Rantanen!

När sedan Vihtori Rantanen omedelbart sköt Stockholmsöverenskommelsen i sank vittnade detta om att det var han och inte Antikainen som var majoritetens politiske ledare i FFC. En liknande utveckling hade skett inom partioppositionens rent politiska falang. Aarre Simonen började allt mer ta initiativet från Skog som hela tiden var positiv till förhandlingar om återförening.

Sedan stockholmsförhandlingarna inte givit något resultat avstannade takten i försoningssträvandena. Den hårda linjen i kampanjen inför det förestående riksdagsvalet färgade också FFC-majoritetens ställningstaganden till den fackliga oppositionen.

Den 15.6 1958 godkände FFC:s fullmäktige (representantskap) på sitt stadgeenliga ordinarie möte arbetsutskottets (styrelsens, sekretariatets) förslag till uttalande om de organisatoriska relationerna mellan fackförbunden och FFC.

Med anledning av att det fortfarande finns ledargrupper inom FFC:s medlemsförbund som beträffande dessa förbund valt att fortsätta det onormala tillståndet inom fackföreningsrörelsen finner representantskapsmötet det oundvikligt att medlemsförbund som avbrutit sina relationer till centralorganisationen återställer dessa med det snaraste på stadgemässig grund. Om så ej sker uppmanar representantskapsmötet arbetsutskottet att utesluta nämnda förbund ur FFC och verka för att löntagare som tillhört dessa förbund på nytt kan ledas till medlemskap i centralförbundet.

Med andra ord. Om de rebellerande fackförbunden inte återställde sitt medlemskap i centralorganisationen skulle FFC bilda nya förbund i de oppositionellas ställe.

Som tidigare nämnts innebar striderna inom socialdemokratiska partiet starka påfrestningar för sammanhållningen inom FFC där en minoritet stödde den riktning som representerades av den nya partistyrelsen.

Den socialdemokratiska partilöjala oppositionen inom FFC använde olika medel för att försöka påverka ställningstaganden i FFC:s ledning, av vilken man krävde att den skulle avstå från politiserande och återgå till verksamhet på stadgeenlig och demokratisk grund. De medel som användes var att förbund lämnade FFC eller innehöll medlemsavgifterna till centralorganisation. Ett "sammansvetsningsutskott" bildades med representanter för 12 förbund. Enligt Olavi Lindblom var utskottets uppgift att åstadkomma ett sådant tryck på FFC att raden av felaktiga åtgärder skulle "rullas tillbaka".

Musikerförbundet och Polisförbundet lämnade FFC från ingången av 1957. Det förra ansåg att FFC inte tillräckligt stött dess speciella frågor, det senare med anledning av händelser under generalstrejken.

På grund av oenighet mellan FFC och Sjömansunionen samt obetalade avgifter uteslöts Sjömansunionen ur FFC från den 20.6. 1957. Två nya förbund, Finlands flygtrafikunion och Hamnarbetarnas förbund, fick medlemskap från den 1 juli samma år. De manliga folkskollärarnas förening upphörde under året med sin verksamhet. Efter medlemsomröstning

lämnade Landsbygdens kommunala tjänstemannaförbund FFC utan att ha betalt sina medlemsavgifter för det innevarande året.

Även andra förbund höll under detta år inne avgifter till FFC. Sådana förbund var Automobilbranschens och transportarbetarnas förbund, Bokarbetarförbundet, Träarbetarförbundet och Socialdemokratiska tidningsmannaförbundet.

1958 lämnade Automobilbranschens och transportarbetarnas förbund, Bokarbetarförbundet, Lots- och fyrpersonalens förbund samt Socialdemokratiska tidningsmannaförbundet FFC. Träarbetarförbundet, vars relationer varit brutna till FFC, återställde 1958 sitt medlemskap.

Den 2.10. 1958 bildade några förbund som utträtt ur FFC en samarbetsorganisation. De förbund som anslöt sig var Automobilbranschens och transportarbetarnas förbund, Elektrikerförbundet, Järnvägsmännens fackföreningars förbund, Hamnmannaförbundet, Pappersmaskinskötarförbundet och Socialdemokratiska tidningsmannaförbundet. Samman slutningen kallade sig Ammattiliittojen yhteistyö järjestö (AYJ), Fackförbundens samarbetsorganisation (FSO).

Till ordförande valdes Siivo Koutio och till sekreterare Orvo Lahtinen. Den sistnämnde underströk att samarbetsorganisationens uppgift inte var att vara en centralorganisation. Dess uppgift var att samla ihop förbund som tillhört FFC eller förbund som aldrig fått medlemskap i FFC.

I oktober 1958 gjorde Sveriges, Norges och Danmarks landsorganisationer ett uttalande om läget inom den finska fackföreningsrörelsen i vilket förklarades att det var en tanke främmande för deras organisationer att under en kongressperiod vidta åtgärder som strider mot den ansvariga ledningens fattade beslut.

Utgående från denna grundtanke måste Sveriges, Norges och Danmarks landsorganisationer, till dess medlemmarna i Finlands fackföreningars centralförbund fått tillfälle att vid en stadgeenlig ordinarie kongress granska ledningens omdiskuterade beslut och när medlemmarna fällt avgörandet i ansvarighetsfrågan, ha ett solidariskt och kamratligt samarbete med dess nuvarande ledning inom den nordiska och internationella fackliga rörelsen.

I maj samma år hade Arne Geijer uppträtt som medlare vid ett sammanträffande i Stockholm mellan representanter för de mot varandra stridande fraktionerna inom partiet och fackföreningsrörelsen. Trots delegationens representativa sammansättning lyckades Vihtori Rantanen förhindra att aktionen om försoning fullföljdes.

Dagstidningen *Päivän Sanomat* började utkomma den 2.1. 1958 enligt beslut av FFC:s representantskap i september 1957. I ett upprop meddelades att tidningen utgavs av Metallarbetar-förbundet, Pappersindustriarbetarförbundet, Järnvägsmannaförbundet, Arbetarförbundet och FFC.

Enligt uppropet hade varje annat fackförbund möjlighet att bli med. En naturlig utgångspunkt för företaget var en ekonomiskt lönsam affärsrörelse som innebar att placera medel snabbt och med ränta fås tillbaka.

Ralf Friberg har i en gradualavhandling beskrivit tidningsföretagets uppkomst och första år i fackföreningsrörelsens ägo. Den övergick 1959 till ett konsortium med majoritetsinflytande för AIF och Arbetarnas och småbrukarnas socialdemokratiska förbund (ASSF).

Friberg har bl. a. noterat K.A. Fagerholms reaktion i *Suomen Sosiaalidemokraatti* den 1.1. 1958:

FFC:s ledning har ingen rätt att ointetgöra resultatet av decenniernas hårt arbete. Tidningsprojektet innebär en olycka.

Friberg konstaterar att efter den extra socialdemokratiska kongressen på hösten 1957 blev en tilltagande del av den socialdemokratiska pressen avgjort negativt inställd till FFC:s politik och dess ledare.

Det av Friberg konstaterade förhållandet diskuterades under samförståndsförhandlingarna i september 1957. Tanner underströk att FFC:s planer på att utge en daglig tidning allvarligt försämrade möjligheterna till samförstånd. Antikainen hävdade att partitidningarna undertryckte information om FFC:s ståndpunkter. Pitsinki sade att han uppmanat tidningarna att respektera FFC:s behov av facklig information.

Lindblom skrev ytterligare en svenskspråkig PM till sina vänner i väst om de senaste månadernas utveckling. Stencilen är varken undertecknad eller daterad men verkar vara skriven i mars 1958.

Om *Päivän Sanomat* sägs i promemorian bl. a. följande:

Behovet av en ny tidning motiverades med att fackföreningsrörelsen inte fick publicitet i önskad form bl. a. i den socialdemokratiska partipressen. Detta är ett mycket genomskinligt camouflage för den fackliga centralledningens och vissa fackförbundsledningars önskan att bedriva propaganda för den socialdemokratiska partioppositionen.

Det ursprungliga kapitalet på 30 milj. mark förbrukades snart och i mars 1958 startades en ny emission för att höja aktiekapitalet till 60 milj. mark. De engagerade fackförbundens ekonomiska möjligheter var tydligen redan utnyttjade eftersom aktier började erbjudas fackföreningar och enskilda personer. Detta gav inte tillräckligt mycket pengar. Mot årets slut var alla tillgångar uttömda.

Päivän Sanomat trycktes på *Suomen Sosiaalidemokraattis* tryckeri. Redaktör för SS var vid denna tid Atte Pohjanmaa som berättar i sin bok *Miltä se näytti vasemmalta katsoen* (Hur det såg ut när man såg det från vänster) att PS:s utgivare och SS:s förlagsbolag i januari 1959 gjorde en överenskommelse om att PS skulle upphöra att utkomma den 15.2. 1959.

Man kom överens om att PS betalar sina skulder till SS:s förlagsbolag Kansanvalta och att de av PS:s läsare som önskar det får SS i stället. En del av PS:s styrelse ansåg att PS bör försättas i konkurs.

Senare framgick det, berättar Pohjanmaa, att de som avgjort PS:s öde inte fick tillräckligt stöd för sitt beslut. De meddelade att "övermakten utan deras vetskap övergått till andra". Tryckeribolagets ledning beslutade att inte längre trycka konkurrenttidningen och att på rättslig väg utkräva sitt tillgodohavande, ca 2,3 milj. mark.

Tryckningen av *Päivän Sanomat* överflyttades till den kommunistiska tidningen *Kansan Uutiset*s officin. "Folket frågar varifrån oppositionen får sina pengar. Det frågar jag också men vågar inte svara", skriver Matti Kurjensaari i sin dagbok. *Jäähyväiset 50-luvulle* som innehåller funderingar under det år Kurjensaari var *Päivän Sanomats* chefredaktör.

Hur *Päivän Sanomat* finansierats sedan den efter ett års utgivning uttömt sina ekonomiska möjligheter i Finland kan inte dokumenteras. Ralf Friberg motiverar begränsningen av sin studie till 1957-1958 med följande synpunkter:

För det första gäller min undersökning tidningen som ett organ ägt av fackföreningsrörelsen. Detta förhållande upphörde en månad in på 1959. För det andra blir bl. a. tidningens ekonomi ett så dunkelt kapitel att jag inte skulle ha kunnat uppträda med krav på vetenskaplig trovärdighet i en undersökning av *Päivän Sanomats* finanser i den socialdemokratiska oppositionens regi.

Sedan Olavi Lindblom avskedats i juli 1957 anställdes i hans ställe Jaakko Rantanen. FFC:s ekonomi var 1958 hårt ansträngd och — som det uppgavs — avskedades av ekonomiska skäl

bl.a. sekreterare Vilho Pulkkinen och Ola Wikström samt *Löntagarens* redaktör Osvald Fager.

Hösten 1958 började de sekreterare som hade sin anställning i behåll att inofficiellt inbördes diskutera läget i FFC och framförde också synpunkter till Antikainen och Rantanen. Man talade om "sekreterarjuntan" i FFC. Dessa var Jaakko Rantanen, Uuno Hiironen, Olli J. Uoti, Olavi Järvelä och Mikko Laaksonen.

Inom denna grupp ansåg man att Vihtori Rantanen borde lämna FFC. Rantanen erbjöds att bli verkställande direktör i Lomaliitto (Semesterförbundet). Vid arbetsutskottets möte den 10.12.1958 meddelade Antikainen att han ville lämna FFC. Arbetsutskottet beslutade då efter lång debatt att föreslå Lomaliitto att Antikainen och inte Rantanen anställdes som VD. Så blev också fallet.

Arbetsutskottet beslutade att platsen som förste ordförande skulle förklaras till ansökan ledig före den 1 februari 1959. Fram till denna tid tillförordnades Vihtori Rantanen som förste ordförande.

Av de sökande satte arbetsutskottet Vihtori Rantanen på första, Reino Heinonen på andra och Onni Närvänen på tredje plats. Heinonen var ordförande i Kommunala arbetares och tjänsteinnehavarens förbund, Närvänen sekreterare i Metallarbetarförbundet.

På fullmäktiges (representantskapets) extra sammanträden 15 februari 1959, när ordförande valet skulle ske, föreslog kommunisterna som sin kandidat Byggnadsarbetarförbundets ordförande Aarne Saarinen. Vihtori Rantanen och Onni Närvänen meddelade då att de avstod från sina kandidaturer. Vid den slutna omröstningen lämnades 89 röstsedlar. Rösterna fördelade sig på följande sätt: Reino Heinonen 64, Aarne Saarinen 17. Tomma sedlar lämnades av 8 deltagare i omröstningen. Då ingen hade något att erinra mot valförrättningen förklarade ordföranden för sammanträdet att Reino Heinonen blivit vald som FFC:s förste ordförande.

Enligt protokollet från sammanträdet avslutades detta med att

Ordförande Rantanen konstaterade i sitt avslutningstal att representantskapet under det sammanträde som nu avslutas vänt ett blad i vår fackföreningsrörelses historia. Ett nytt oskrivet blad ligger framför oss och vi förmår blott önska att på detta blad skrivs en ren och vacker text.

1 FFC:s årsbok för 1958 sägs att organisationens förhandlingsposition försvagades av den redan 1957 påbörjade inre splittringen. När så var fallet nödgades man förnya avtalen på i stort sett tidigare villkor. I de sociala förmånerna fick man vissa förbättringar, bl. a. kunde arbetstiden förkortas inom vissa branscher. När levnadskostnadsindex i februari steg till 130 höjdes lönerna med 4 procent enligt kollektivavtalens bestämmelser.

Vid årsskiftet 1958-1959 slöt ett flertal fackförbund nya avtal som innebar 3 procents lönehöjning. Indexbundenheten upphävdes. Avtalens giltighetstid begränsades till 1959. För att få en gemensam rekommendation föreslog FFC sin motpart AFC att lönerna under 1960 skulle höjas med 6 procent samt vissa förbättringar ifråga om semester och sociala förmåner. Förhandlingarna ledde inte till något resultat. Arbetsutskottets, dvs. styrelsens, förslag fick därför bli rättesnöre för förbunden i deras kollektivavtalsförhandlingar.

Från generalstrejkens slut och fram till 1960 förbrukade den finska fackföreningsrörelsen sina krafter på strider kring centralorganisationen. De löneförbättringar som uppnåddes täckte inte de undan för undan stigande levnadskostnaderna.

Fosterbarn och nattfrost

Den tjänstemannaregering som bildades av direktören för Finlands bank, Rainer von Fieandt, den 29.11. 1957 blev inte heller långvarig, ca fem månader. Den föll på en interpellation den

18.4. 1958.

När Finlands nya riksdagshus, som togs i bruk 1931, planerades hade man för avsikt att bygga det på Observatorieberget men mötte ett våldsamt motstånd från astronomiprofessor Anders Donner.

Riksdagsmannen och redaktören för Hufvudstadsbladet Amos Anderson föreslog då att huset skulle byggas på Rackarberget i Tölö. Han fick igenom sitt förslag. Protester om att den föreslagna platsen var slumartad och ful tillbakavisade Anderson med att bygget skulle möjliggöra en sanering av miljön. Tanner har berättat om detta i *Kahden maailmansodan välissä* (Mellan två världskrig).

Rackarberg och Rackarbackar har funnits här och var i Sverige och Finland. Rackare var förr i tiden män som flådde hästar. Ett rackarberg kunde också vara arvtagare till en tidigare galgbacke sedan sedan att hänga folk kommit ur bruk.

Efterorstrejken i mars 1956 till april 1958 hade fem regeringar kommit och avgått. De två senaste på grund av misstroendevotum vilket inte hänt under de senaste tjugo åren. Hade inte Observatorieberget ändå varit en lämpligare plats för Finlands parlament?

Regeringen föll på att den höjt brödpriset. Agrarförbundet frågade varför och socialdemokraternas förslag om återställandet av de tidigare priserna fick majoritet i sista omröstningen varefter regeringen avgick.

Socialdemokratiska partistyrelsen och riksdagsgruppen ansåg att en parlamentarisk regering borde bildas men gavs inte möjlighet att diskutera en sådan lösning av regeringsfrågan. En vecka efter den förras fall bildades en ny tjänstemannaregering utan riksdagens stöd av det agrarförbundet närstående regeringsrådet Reino Kuuskoski med adoptivsönerna från Sukselainsens regering, Lepistö och Liljeström, samt en adoptivdotter, Tyyne Leivo-Larsson. Det verkliga adoptivfyndet för Kuuskoski var dock det fjärde fosterbarnet, FFC:s ordförande Eero Antikainen.

I Sukselainsens regering 1957 hade Metallarbetarförbundets ordförande Waldemar Liljeström varit arbetsminister och FFC:s ekonomiskt politiske sekreterare Ollo J. Uoti löne- och prisminister.

Sysselsättningsläget var 1957 sämre än något år efter kriget med 93 200 arbetslösa. Devalvering av den finska marken genomfördes av den första adoptivbarnsregeringen under Sukselainsens ledning. I Kuuskoskis regering var Antikainen arbetsminister och Liljeström socialminister.

1962 gjordes ytterligare ett försök att regera med hjälp av fackföreningsmän ur oppositionen. Från löntagarnas synpunkt förde denna delaktighet i regeringsansvaret inte med sig något av det som FFC krävt av regeringar i vilka FFC inte var representerad. Antikainen fick erfara att kravet på full kompensation för höjda levnadskostnader var en politisk omöjlighet.

Inför 1958 års riksdagsval avkrävdes samtliga socialdemokratiska riksdagsmannakandidater en lojalitetsförbindelse. Kandidaterna fick förbinda sig att i sin partipolitiska verksamhet och i riksdagsgruppen i synnerhet följa partiets program, stadgar och partiorganens beslut. Kandidaterna fick inte heller delta i organiserad gruppverksamhet utanför partiets organisationer och organ.

Valet blev en framgång för högern och folkdemokraterna som länge befunnit sig i opposition. Med undantag för svenska, folkpartiet gjorde alla partier som under senare år deltagit i regeringsansvaret förluster.

En överraskning var folkdemokraternas frammarsch och agrarförbundets tillbakagång. Finska folkpartiets och socialdemokraternas förluster kunde, om än inte numerärt, förutses.

Regeringspartiernas misslyckanden kom väljarna att satsa på oppositionen.

Innan den nya riksdagen samlades sände tio riksdagsmän, som valts in på partiets officiella listor, ett brev till socialdemokratiska partistyrelsen vari meddelades att de tio endast på särskilda villkor skulle ansluta sig till den socialdemokratiska gruppen. Partistyrelsen svarade att partiets inre angelägenheter endast kunde diskuteras i partiets organ och uppmanade de tio att infinna sig i den socialdemokratiska riksdagsgruppen.

Sedan riksdagen samlats förekom korta förhandlingskontakter mellan riksdagsgruppen och de tio, vilkas krav ansågs omåttliga av riksdagsgruppen. Kontakterna avbröts sedan de tio under ännu pågående förhandlingar tillsammans med tre ledamöter som valts in på särlistor bildade en egen riksdagsgrupp, ”socialdemokratiska oppositionen”.

Vid årets slut fördes ännu förhandlingar med oppositionen under ledning av statsminister Fagerholm, dock utan resultat. Simonen krävde att partistyrelsen skulle förnyas med beaktande av utrikespolitiska aspekter. Fagerholm trodde sig kunna konstatera att Simonens krav var avsett att köra förhandlingarna på grund och förklarade dessa avslutade.

Efter riksdagsvalet fick i tur och ordning Kilpi, Sukselainen, Hiltunen och Hetemäki i uppdrag att känna sig för i regeringsfrågan. Kilpi försök att bilda en vänsterregering strandade på socialdemokraternas önskan att få till stånd en majoritetsregering. Sukselainen, Hiltunen och Hetemäki nödgades avstå från att försöka, sedan agrarförbundet meddelat att det önskade stå utanför regeringen.

en följande omgång gjordes ett försök på presidentens uppmaning att bilda en regering med representanter för agrarförbundet, socialdemokraterna och socialdemokratiska oppositionen. I förhandlingar deltog Pitsinki, Virolainen och Uoti. De två sistnämnda ville få med även folkdemokraterna, vilket dock inte fick stöd hos socialdemokraterna och agrarerna. Den förstnämnda ville ha med alla grupper utom kommunisterna.

Förhandlingarna fortsatte på sistnämnda grund men socialdemokratiska oppositionen drog sig ur med förklaringen att partiets inre frågor inte kunde lösas i samband med regeringsbildandet och att den tilltänkta regeringen blev för högerbetonad.

Den regering som sedan bildades stödde sig på 137 av riksdagens 200 ledamöter. Förutom av statsminister Fagerholm representerades socialdemokraterna i regeringen av Olavi Lindblom som arbetsminister, Onni Hiltunen som handels- och industriminister samt Väinö Leskinen och Rafael Paasio som socialministrar. I likhet med socialdemokraterna fick agrarförbundet fem platser, högern fick tre och de bägge folkpartierna var sin.

Den nya regeringen grep sig an med industrialiseringsfrågorna, bl. a. genom friställandet av medel för investeringar, räntesänkning, utvidgandet av den statliga företagsamheten osv.

De två grupper som lämnats utanför regeringen, folkdemokraterna och socialdemokratiska oppositionen, inledde nu en kampanj mot regeringens utrikespolitiska inställning, i vilken *Päivän Sanomat* och kommunistisk press fick stöd av agrarförbundets tidningar.

Det har visat sig att denna kampanj var sakligt ogrundad och kan ses som en produkt av hur partier med inrikespolitiskt försvagad ställning medvetet och omedvetet strävade att kompensera sig utrikespolitiskt genom att framställa sig själva som de verkliga vännerna till Sovjetunionen.

I mitten av september 1958 lämnade Sovjetunionens ambassadör Lebedev Finland utan att ta adjö. Vissa påbörjade förhandlingar mellan Sovjet och Finland uppsköts och till yttermera visso inställde Sovjetunionen redan i handelsavtalet överenskomna beställningar.

Inom agrarförbundet utövades hårt tryck mot partiets regeringsflygel vilket också ledde till resultat. I slutet av november inlämnade utrikesminister Virolainen sin avskedsansökan, vilket

han motiverade med de utrikespolitiska svårigheterna.

Efter detta uppmanade agrarförbundet regeringen att ”konstatera lägets ohållbarhet”. Statsminister Fagerholm svarade att regeringen begär avsked endast om agrarförbundets hela regeringsgrupp anmäler önskan att avgå. Så skedde också den 5 december varefter regeringen inlämnade sin avskedsansökan samma dag.

Efter flera förhandlingsomgångar som syftade till bildandet av en presidentregering bildades en agrarregering av Sukselainen den 13.1. 1959.

I januari besökte president Kekkonen Leningrad. Under presidentens besök kritiserade Chrusjtjev Finlands socialdemokratiska parti. Partistytelsen publicerade med anledning av angreppet ett uttalande i vilket partiets utrikespolitiska linje klarlades och Chrusjtjevs beskyllningar korrigerades.

Efter hemkomsten höll presidenten ett radiotal som i sakfrågan bekräftade partistytelsens uttalande. Presidenten konstaterade med andra ord att regeringen inte företagit sig något som kunde ha försvagat det goda grannskapsförhållandet mellan Finland och Sovjetunionen.

Regeringskrisen i Finland i december 1958 hade sin orsak i nedkylningen av relationerna mellan Sovjetunionen och Finland, en period som senare av Chrusjtjev kallades för ”nattfrosten”.

Den socialdemokratiska oppositionens insinuationer om den socialdemokratiska partiledningens opålitlighet i förhållande till Sovjetunionen djupfryste strävandena till en återförening av partiet.

Den 6 maj 1959 konstituerade sig den socialdemokratiska oppositionen som självständigt parti under namnet *Arbetarnas och småbrukarnas socialdemokratiska förbund* (ASSF) eller *Työväen ja pienviljelijäin sosiaalidemokraattinen liitto* (TPSL). Uppslaget till det långa namnet kom från Janne Hakulinen, tidigare ordförande i Affärsarbetarförbundet, nu oppositionens expert i PR-frågor genom sin ställning som VD för arbetarrörelsens program- och reklamföretag.

FFC-ordförande i 15 månader

Reino Heinonen valdes till FFC:s ordförande efter Eero Antikainen den 15 februari 1959 och han tillträdde uppdraget den 1 mars samma år. Heinonen var ordförande i De kommunanställdas förbund men beviljades tjänstledighet från sitt förbund för ordförandeskapet i centralorganisationen.

Heinonen var en av undertecknarna av Helsingforsdeklarationen 30.4. 1957 i vilken ledande personer inom partiet och fackföreningsrörelsen protesterade mot den extra partikongressens val av ledning.

När Heinonen tillträdde ordförandeskapet i FFC tillhörde han inte längre skogriktningen inom partiet även om han försökte hålla sig neutral för att sedan orientera sig mot den grupp som stod i opposition mot Vihtori Rantanen i FFC, med vilken han tävlat om posten som förste ordförande.

Motsättningarna mellan de båda socialdemokratiska riktningarna inom FFC:s styrelse utvecklade sig därhän att Vihtori Rantanen den 27.11. 1959 meddelade att han inte längre kommer att delta i den ”icke kommunistiska” gruppens sammanträden, vilket var benämningen på den förutvarande socialdemokratiska fraktionen i FFC:s styrelse, som nu reducerades till 8 av styrelsens 17 ledamöter. Rantanens grupp bestod nu av 6 ledamöter men kunde uppnå majoritet med stöd av styrelsens 3 kommunister. En möjlighet som Rantanen också efter hand utnyttjade. Sedan Reino Heinonen tillträtt som ordförande i FFC uppväcktes

förhoppningar om möjlighet till försoning och återinträde bland förbund som uteslutits eller lämnat FFC. Fyra förbund, Bokarbetarförbundet, Automobil- och transportarbetarnas förbund, Socialdemokratiska tidningsmannaförbundet och Elektrikerförbundet, sökte inträde i FFC som de tre förstnämnda förbunden tidigare tillhört. Deras ansökan förkastades av styrelsen (arbetsutskottet) med rösterna 9-8.

FFC:s styrelse beslutade på ett sammanträde, som hölls i anslutning till representantskapets möte den 14 maj 1960, med rösterna 10 mot 7 att bevilja de fyra tidigare nämnda förbunden inträde jämte Automobil- och transportarbetarförbundet, Redaktörsförbundet och Triksårbetarförbundet.

Vid representantskapets möte föreslog Heinonen att de fyra tidigare nämnda förbunden skulle beviljas inträde. Vihtori Rantanen föreslog att de fyra tidigare nämnda jämte Automobil- och transportarbetarförbundet och Redaktörsförbundet skulle få medlemskap. Han nämnde inte Triksårbetarförbundet. Rantanens förslag fick 48 röster och Heinonens 43.

Beslutet innebar att sinsemellan konkurrerande förbund med ledningar som av politiska skäl bekämpade varandra skulle bli medlemmar av samma centralorganisation. De av Heinonen stödda förbunden återtog efter hand sina medlemsansökningar.

Två dagar senare, den 16 maj, sammanträdde de socialdemokratiska ledamöterna i FFC:s styrelse. Reino Heinonen konstaterade att Vihtori Rantanens allians med kommunisterna på representantskapets möte gav anledning till en diskussion om läget inom FFC.

Det finns skäl, ansåg Heinonen, att göra en bedömning av de politiska gruppernas sannolika storleksrelationer vid nästa kongress. Av förbundens redovisningar till FFC kan man sluta sig till att socialdemokraterna får 78 ombud, Rantanens anhängare 82 och kommunisterna 46. Om socialdemokraterna kan återta två ombud från Rantanen blir relationerna 80-80. Redaktörsförbundet och Automobil- och transportarbetarförbundet kommer att bli medlemmar av FFC vilket innebär att Rantanen får stöd av ytterligare minst två ombud.

Man bör också uppmärksamma, fortsatte Heinonen, de möjligheter som lägesbilden ger åt kommunistdominerade förbund. Byggnadsarbetarförbundet gav vid föregående kongress fem mandat till icke kommunistiska ombud och kommer att göra det även nu, men inte till oss. Samma möjligheter har Livsmedelsarbetarförbundet och Läderarbetarförbundet. När de fyra föreslagna förbunden inte blir med i FFC ser det alldeles säkert ut som om Rantanen får majoritet på kongressen och det känns naturligt att kommunisterna kommer att ge denna grupp sitt stöd.

Som tämligen säkert förefaller det också att flera av tjänstemännens och befattningshavarnas förbund kommer att lämna FFC därför att annars kommer med dem konkurrerande gula förbund att få en enorm chans till medlemsvärvning genom argumentet att våra förbund behärskas av kommunisterna och simoniterna i FFC. Detta tål inte läget för ifrågavarande förbund, varför slutsatserna för dessa förbunds vidkommande måste dras tämligen snart.

Heinonen pekade på att representantskapets beslut öppnade hart när obegränsade möjligheter till spel med parallellförbund på transportområdet och inom tidningsbranschen.

Om vi snällt väntar på det som kommer att ske får vi tämligen snart bokstavligen leva på kommunisternas och Rantanens nåd. Detta vill ingen demokratiskt tänkande person underordna sig. Efter kongressen blir det svårt att lämna FFC och det är tillräckligt svårt redan nu.

Låt mig ännu nämna att detta ställningstagande har grundligt diskuterats med Geijer som uppmanade oss att överväga en separering redan före representantskapets möte, men vi ville ännu pröva detta. När nu avgörandet skett har en konferens sammankallats denna vecka med ordförandena i de nordiska landsorganisationerna där frågan i hela dess vidd kommer före. Vi har redan tidigare meddelats att vi kommer att få nordiskt ekonomiskt

stöd och att de nordiska relationerna till de simonitiska förbund som blir kvar i FFC kommer att brytas liksom FFC:s relationer till FFI. Jag har sett det nödvändigt att öppet tala om vad jag vet i frågan, hur jag personligen ser på utvecklingen och hur man tänker sig den i de nordiska broderorganisationerna.

Reino Heinonen hade på representantskapets möte den 14 maj meddelat att han kommer att lämna sitt uppdrag som FFC:s ordförande och återgå till sin tjänst i sitt fackförbund. Efter Heinonens inledningsanförande på det socialdemokratiska gruppmötet följde en debatt i vilken de flesta deltagarna delade ordförandens uppfattning att det var nödvändigt att lämna FFC. Olavi Saarinen sade att han var emot "utmarscher" och Heinonens ställföreträdare Kaukolampi var tveksam. Denne konstaterade att om kommunalarbetarna lämnade FFC så skulle förbundet senast 1962 åter ansluta sig till FFC. Ur deras synpunkt var det därför bäst att hålla sig kvar i FFC så länge som möjligt.

Eugen Kaukolampi var t. f. ordförande i de kommunanställdas förbund under Reino Heinonens tjänstledighet. Heinonen återinträdde som ordförande i sitt förbund den 18 juni 1960 efter att ha varit FFC-ordförande i 15 månader. Kommunalarbetarna lämnade dock FFC vid årsskiftet 1962/1963 men anslöt sig inte till FLO.

På det nyss refererade socialdemokratiska gruppmötet valdes två utskott med uppdrag att utforma den socialdemokratiska gruppens fortsatta taktik och strategi. Heinonen blev ordförande i taktikutskottet och Olavi Järvelä i organisationsutskottet.

Därmed hade man satt in ett spett i den spricka som uppstått i centralorganisationens hälleberg. Två talare på det socialdemokratiska gruppmötet hade ansett det önskvärt att separeringen skulle knytas till någon stridsfråga. I ett par inlägg skymtar också det faktum att Paasivuorigatan 3 (socialdemokratiska partiledningen) och socialdemokrater ute på fältet var inställda på boskillnad.

Man kunde emellertid inte bortse från det faktum att FFC och AIF var med i det socialdemokratiska oppositionspartiets ledning som på olika sätt försökte påverka FFC:s ställningstagande. Ett konkret exempel på detta var Vihtori Rantanens flera gånger bordlagda förslag om FFC:s offentliga stöd åt

AIF. Förslaget stöddes av Waldemar Liljeström men bordlades i gruppen med stöd av de socialdemokratiska ledamöternas majoritet. Liksom tidigare inom partiet bidrog oenighet i AIF-frågan till att spränga den socialdemokratiska fronten genom att minoriteten sökte stöd hos kommunisterna.

Den rådande situationen inom FFC:s styrelse upplevdes starkast av Reino Heinonen. Hans temperament återverkade på nyanseringen i den bedömning han gjorde av det rådande läget. Han sade bl. a. att attityden mot socialdemokraterna var spydig och överlägsen bland kommunister och Rantanens anhängare. Han och Kaukolampi bedömde läget inom det egna förbundet olika. Heinonens framställning av de nordiska broderorganisationernas inställning verkar vara spetsad av önsketänkande. Finländarna hade 1958 fått ett oreserverat stöd för sina försoningssträvanden. De nordiska landsorganisationernas ledningar skulle nu på konferens 1959 ta ställning till vad en separering av den finska fackföreningsrörelsen innebar. Denna konferens kom att på ett avgörande sätt präglas av de finska deltagarnas synsätt. I det ytterligt komplicerade läge som då rådde var någonting annat inte möjligt.

När Gunnar Henriksson, ordförande i den socialdemokratiska riksdagsgruppen, på Nordiska byggnads- och träarbetarfederationens kongress i Björneborg den 14 juli 1959 informerade om situationen inom den finska arbetarrörelsen sade han:

Låt mig genast säga, att uppgiften är svår och jag känner ansvaret mycket tungt. Jag skall försöka vara kylig och objektiv. Beklagligtvis måste jag förbereda er på en sak. Även om jag har varit ordförande i socialdemokratiska riksdagsgruppen sedan 1954, medlem av

FFC:s arbetsutskott, dvs. LO:s sekretariat, från 1943 till 1958, då jag ansåg mig böra lämna sekretariatet därför att det fackförbund jag tillhör, Soc.dem. journalistförbundet, utträdde ur FFC, samt medlem av den socialdemokratiska partistyrelsen sedan våren 1957, så kan jag inte ge besked om allt det ni kanske skulle önska besked om. Den konflikt vi har inom den finska arbetarrörelsen är sammantvinnad av så många trådar, att jag inte har kunnat följa dem alla.

Gunnar Henriksson var huvudredaktör och ansvarig utgivare av *Svenska Demokraten*, organ för Svenska arbetarförbundet som tillhörde Finlands socialdemokratiska parti. Han upplevde ansvaret för den information som gavs som mycket tungt. Som publicist ställde han sig själv inför objektivitetsproblemet, som inte i samma grad betungade de i striden hårt ingripna parterna som i flertalet fall var beroende av tolkar när de informerade sina nordiska vänner.

Sedan Reino Heinonen lämnat FFC och Vihtori Rantanen tillförordnats som ordförande, avskedades den socialdemokratiska "sekreterarjuntan" som länge varit Rantanen till besvär. Toivo Anttila, Heikki Helkavuori och Mikko Laaksonen fick respass den 21.6, Olavi Järvelä och Jaakko Rantanen den 11.8 och Svea Degerman den 2.9. 1960. Samtliga avskedades för "mot FFC riktad verksamhet". Och denna karakteristik är ju riktig om man till sådan verksamhet räknar förberedelserna till bildandet av en ny centralorganisation. Medlemmar av de för denna sak förberedande utskott som tillsatts av den socialdemokratiska gruppen inom FFC var samtliga avskedade utom Svea Degerman, ledare för FFC:s verksamhet bland kvinnorna.

Nya sekreterare och funktionärer anställdes i de avskedades ställe. Olavi Saarinen (suppleant för Gunnar Henriksson i FFC:s styrelse) anställdes som förste sekreterare efter den avskedade Jaakko Rantanen. Olavi Saarinen hade aktivt deltagit i den socialdemokratiska gruppens möten, även det där de tidigare nämnda aktionsutskotten tillsattes.

Vid detta tillfälle sade Olavi Saarinen att han alltid varit emot "utmarscher" och på sin tid blivit oenig med Olavi Lindblom ifråga om det ändamålsenliga i att lämna FFC. Han konstaterade vid samma tillfälle att om Heinonen lämnar FFC:s styrelse blir de politiska relationerna 7+7+3. Då kommer Vihtori Rantanen att föreslå samarbete med socialdemokraterna och sin egen grupp och göra allt för att få ihop socialdemokraterna med kommunisterna i någon fråga samtidigt som han själv söker strid med kommunisterna. Jaakko Rantanen höll med om att så kunde ske.

När Olavi Lindblom avskedats som förste sekreterare i FFC 1956 frågade jag Jaakko Rantanen när jag träffade honom i Stockholm om orsaken. Rantanen sade då att FFC:s styrelse ansett att Lindblom med sin linje i kompensationsfrågan företrätt arbetsgivarnas intressen. Rantanen sade då ingenting om sin egen ståndpunkt. Någon tid senare utsågs han till Lindbloms efterträdare. Olavi Saarinen, sekreterare i Affärsarbetarförbundet, efterträdde nu Jaakko Rantanen som förste sekreterare i FFC. Olavi Lindblom uppger att Saarinen varit med om att utarbeta stadgarna för Finlands landsorganisation, FLO, men dragit sig ur spelet när Jaakko Rantanen nominerades till huvudsekreterare i den nya centralorganisationen. Olavi Saarinens anställning i FFC innebar att han anslöt sig till den socialdemokratiska oppositionen och blev i tur och ordning statsråd och riksdagsman.

Olavi Lindblom har berättat att i november 1960 gjordes ett sista försök att sammanföra de stridande fraktionerna inom fackföreningsrörelsen. Initiativet togs av AFC:s verkställande direktör Päiviö Hetemäki som sammanförde Metallindustriarbetarförbundets ordförande Waldemar Liljeström och Pappersindustriarbetarförbundets ordförande Veikko Ahtola från FFC med Triå- och stickeriarbetarförbundets ordförande Veikko Oksanen och Träförädlingsindustriarbetarförbundets ordförande Eero Lilja från FLO.

Lindblom hade inbjudits som observatör. Liljeström ansåg det lönlöst att längre förhandla med centralorganisationernas ledare. Det har blivit en prestigesak för dem att upprätthålla den

egna organisationens auktoritet. Om Vihtori får vetskap om att någon sysslar med förhandlingar om försoning uppstår ett våldsamt oväsen och frontöverlöparna likvideras snabbt.

Lindblom konstaterar att det var en för läget belysande bild som gavs av en så stark och erfaren fackföreningsman som Liljeström. Denne ansåg att om ingenting görs så blir läget än värre. Sällskapet skildes åt i all vänskap. Liljeström reste strax därefter till Genève på en internationell konferens och dog på denna resa. Lindblom var ännu i början av följande år överens med Ahtola om att en återförening borde ske. Ahtola frågade om Lindblom inte kunde ta ett liknande initiativ när det gällde partiet. Detta ansåg Lindblom inte möjligt före 1963 års partikongress.

Under 1960 lämnade 10 förbund FFC och fyra nya förbund anslöt sig till denna centralorganisation. Den 5.11. 1960 bildades Finlands landsorganisation av förbund som utträtt ur FFC eller bildats utanför denna. Vid starten anslöt sig 10 fackförbund till FLO, vilket enligt förbundens egna uppgifter innebar ett medlemsantal av ca 40 000. Till ordförande i FLO valdes Veikko Oksanen och till huvudsekreterare Jaakko Rantanen.

Björneborgarnas marsch

Försommaren 1959 blev händelserik i uppgörelsen mellan socialdemokratiska partiet och oppositionen som den 6 maj konstituerade sig som självständigt parti, ASSF. Vid en kongress i Lahti under pingsthelgen erövrades socialdemokratiska ungdomsförbundet av oppositionen och ett nytt ungdomsförbund bildades i anslutning till partiets fanfest i Björneborg den 13 och 14 juni.

Samtidigt med dessa händelser i Björneborg hölls Nordiska byggnads- och träarbetar-federationens kongress i Svenska klubbens lokaler. Eftersom jag deltog i denna kongress fick jag tillfälle att uppleva en del av nämnda händelser: fanparaden genom staden till veteranen Eetu Salins grav, Tanners tal i Isomäki folkpark och Gunnar Henrikssons information dessförinnan i Svenska klubben om läget inom den finska fackföreningsrörelsen.

Denna information berörde händelser som redan refererats i denna bok. Henriksson berättade att Sukselainen sagt att "adoptivsonregeringen" 1958 tillkom på initiativ av den socialdemokratiska oppositionen och att riktigheten av denna förklaring aldrig förnekats av någon. När sedan Sukselainen under de fortsatta regeringsförhandlingarna

sade på sitt en smula naivt ärliga sätt till partiets förhandlare att de måste förstå att när vi agrarer nu en gång tagit oppositionen i vår båt så måste vi ro den i land. Denna förklaring av en borgerlig partiledare bidrog inte till att stärka det skamfilade förtroendet mellan den socialdemokratiska partimajoriteten och oppositionen.

I sitt föredrag upplyste Henriksson om att oppositionens tidning, *Päivän Sanomat*, under sitt första år, 1958, gått med 133 miljoner marks förlust.

Gunnar Henriksson gjorde allvarliga försök att på ett objektivt sätt beskriva det som hänt och sade:

I stridens hetta är det lätt att anklaga. Jag skall försöka låta bli att göra det. Jag nöjer mig med att konstatera, att det inom ett stort parti alltid finns delade meningar i praktiskt politiska frågor. Frågorna skall diskuteras och debatteras för att man skall komma till klarhet. När diskussionen och debatten är slutförda och besluten har fattats enligt parlamentarisk sedvänja så har ingen rätt att splittra partiet därför att han blivit i minoritet. Det finns dock glädjande tecken på att utvecklingen går i en bättre riktning. Till dessa hör bl. a. utvecklingen inom FFC. Fackföreningsrörelsen skall naturligtvis inte vara ett bihang till partiet, men bör dock kunna diskutera och söka sig fram till gemensamma lösningar.

Framför allt måste socialdemokrater kunna samarbeta för att trygga demokratin och folkets framtid.

När Henriksson pekade på FFC höll socialdemokraten Reino Heinonen på att avverka den fjärde av sina femton månader som ordförande i FFC. Man visste inte då att partioppositionen skulle återerövra ledningen i den fackliga centralorganisationen och att det som man trodde var ”utveckling i bättre riktning” blott var ett mellanspel som skulle bli en parentes.

Henriksson berättade att man på socialdemokratiskt majoritetshåll var av den uppfattningen att agrarpartiet för sina egna syften ville utnyttja den socialdemokratiska schismen. Agrarernas uträkning var, menade man, att agrarpartiet skulle kunna stärka sina positioner i riksdagsvalet om schismen inom socialdemokratins läger kunde fås att fortsätta.

Henriksson uppfattade det som en förolämpning mot socialdemokratiska partiet att fackföreningsmän som tillhörde partioppositionen av agrarerna togs med i regeringen. Henriksson analyserade dock inte det förhållandet att regeringen för sin ekonomiska politik behövde fackföreningsrörelsens stöd eller åtminstone passivitet. Detta stöd kunde inte förmedlas av dem som partimajoriteten var villig att placera i regeringen.

Partimajoriteten betraktades av Sovjetunionen som en av Tanner styrd sovjetfientlig riktning. Även om detta synsätt inte hade täckning i verkliga förhållandet konstaterades detta av agrarerna som ett faktum sedan Fagerholms tredje regering frystes ut vid årsskiftet 1958/1959.

När socialdemokraterna begick sin fanfest i Björneborg den 14 juni 1959 hade landet en ren agrarregering med V.J. Sukselainen som statsminister och Ahti Karjalainen som utrikesminister. Några dagar tidigare, den 11.6, hade Chrusjtjev i ett tal sagt att Sovjetunionen hade ett gott förhållande till sina grannar i norr. I Finland har dock grupperats krafter kring Tanner som ville vända Finlands politik i annan riktning. En månad tidigare, 8.5, hade Chrusjtjev sagt att Tanner, Leskinen och Pitsinki har kritiserat Finlands politik mot Sovjetunionen genom att göra uttalanden som är illvilliga förvrängningar med vilka man vill försämra relationerna mellan Finland och Sovjetunionen. De tjänar västliga kretsar på andra sidan världshavet som vill ha Finland med i krigiska och politiska planeringar.

Till bakgrunden hör att den sittande regeringen, enligt socialdemokraternas uppfattning, mot dem tillämpat en konsekvent diskriminerings- och nålstingspolitik. Bl.a. rensade regeringen statsägda företag från socialdemokratiska styrelseledamöter och ersatte dem med skogister och kommunister. Samma politik hade tillämpats i utnämningsfrågor och där det var möjligt att inskränka den socialdemokratiska representationen i statliga kommittéer och organ.

Socialdemokraternas fanparad och marsch genom Björneborgs stad till Isomäki-parken väckte uppmärksamhet och enligt ortspressen tveksamhet bland socialdemokrater som övergett sin tidigare högt respekterade ledare Tanner som nu skulle ge dem på huden i deras egen hemstad och till minnet av Eetu Salin.

Det sades att Tanner var irriterad över de sovjetryska angreppen och agrarernas opportunistiska politik. Risk fanns nu att den gamle mannen skulle sjunga ut och i efterhand ge täckning för tidigare beskyllningar för negativ inställning till Sovjetunionen.

I sitt tal erinrade Tanner om att politiskt samförstånd inte har kunnat uppnås mellan partierna. Den sittande regeringen anklagas nu för sin oförmåga. Till detta finns också anledning. Dess prestationer har sannerligen varit kläna. Den är ett ställföreträdande lidande som får svara för agrarförbundets politik under de senaste åren varför den blivit relativt varsamt bemött. Den har dock varit för mycket partiregering. I många frågor saknar den stöd i riksdagen. Det är klart att en minoritetsregering inte kan klara sig ur svårigheter som kräver djupa snitt.

Regeringsfrågan sysselsätter därför den allmänna opinionen. Ett allmänt krav är därför också att regeringen borde förnyas och grunden för en ny regering breddas. Detta syns regeringen

medge och önskar hjälp men anser inte tiden vara inne för ett sådant steg. Den vill se läget klarna fram till september.

Samma regering har låtit förstå att SDP saknar möjlighet att delta i regeringen om förändringar inte inträffar i dess egen krets. Vi förstår nog i vilket avseende man väntar sig förändring. Vi borde svänga för vinden på samma sätt som agrarförbundet. Med agrarförbundets hjälp beskylldes vi för att vara kommunister under lapporörelsen. Vi uppmanades att flytta till Moskva, bl.a. jag.

I riksdagen krävde agrarförbundet att SDP skulle förbjudas och regeringen förberedde ett lagförslag i vilket partiet avkrävdes avbrytande av dess internationella förbindelser. Nu menar man att vi inte förstår vad ”klockan är slagen”. Vi borde kanske göra synda-bekännelse och byta ledning. Annars syns vi inte duga. Skogisterna som samverkar med kommunister har dugt och duger fortfarande åt agrarförbundet.

Tanner trodde inte att partiet skulle följa dessa råd. För SDP är det inte det viktigaste att vara med i regeringen eller utanför denna som opposition. Det viktigaste är att landets affärer sköts på ett hedersamt sätt och att folkets självbestämmanderätt bevaras.

Regeringsfrågan kan inte lösas utan nya riksdagsval. Till detta finns också anledning. Den nuvarande riksdagen återspeglar inte folkviljan. I den finns för många kommunister vilkas lycka var bevågen i det senaste valet. Socialdemokraterna förlorade röster på grund av inre strider. Enbart de 13 ledamöter som lämnat SDP ger fel bild av folkets vilja. Gruppen utgör tungan på vågen i dragkampen mellan de demokratiska krafterna och folkfronten.

Trots att SDP verkat i 60 år är dess arbete inte avslutat. Varje dag uppstår nya problem vilkas lösande kräver partiets medverkan. Partiet bör aktivt följa upp dessa nya frågor. Till detta krävs tillräckligt många i samma riktning verkande krafter.

Partiets splittrare bör därför avskiljas. Låt partiets breda medlemskader ta denna sak som sin egen och kräva att varje medlem följer partiets stadgar och beslut.

Den stora kampen kommer fortfarande att föras mot det kommunistiska tänkesättet, fortsatte Tanner.

Detta fjärrstyrda parti är inte finskt. Dess huvudmål är inte finska. Demokratin är det fjärran. Det är ett diktaturparti trots att det under senare tid verkat försiktigt och försökt dölja sina strävanden. Om det lyckas bevara sin nuvarande ställning eller till och med stärka den, kan det skapa uppgivenhet bland osäkra medborgare. Då vore steget inte långt till folkdemokratin. Vi önskar dock bygga alla våra önskningar om utveckling och välstånd sökning på demokrati och full folkfrihet . . . Leden må slutas. I täta led framåt.

Tanners tal vann genklang, i synnerhet i den borgerliga pressen, men uppmärksammades också av *Izvestija* som den 16.6 skrev:

Högerledarna i Finlands socialdemokratiska parti har enligt tidningarna använt partiets 60-årsjubileum i Björneborg den 13-14 juni till anordnandet av en kommunist-fientlig demonstration. Särskild vitalitet utvecklades av v. ordf. O. Lindblom, V. Leskinen och partiets ordförande V. Tanner.

I ett högtflygande tal försökte Tanner avtvå sig sitt fascistiska förflutna och uppmanade till korståg mot fascismen. Han gick till angrepp mot Finlands riksdag, sägande att där fanns för många kommunister och krävde nya riksdagsval. Om sin egen politik sa Tanner — som inte lämnar några tolkningssvårigheter — att huvudstriden i framtiden skall föras mot det kommunistiska tänkesättet.

Finlands socialdemokratiska parti hade vid 1958 års slut 100 561 medlemmar fördelade på 1 501 organisationer, vilkas antal vid 1959 års slut hade sjunkit till 1 441. 102 organisationer

hade lämnat partiet eller uteslutits. 39 nya organisationer hade bildats. Medlemsantalet uppges inte i 1959 års verksamhetsberättelse och inte heller i 1960 års eller följande. Sistnämnda år uteslöt eller utgick 22 organisationer och 38 nya bildades.

Tanners uppmaning att medlemmarna skulle hjälpa till när det gällde att övervaka efterlevnaden av partiets stadgar och beslut bidrog till utrensning av organisationer och medlemmar som inte ansåg sig stå i motsatsförhållande till partiets program och ideal.

Fanfesten vid partiets 60-årsjubileum i Björneborg fick genom Tanners tal en beredskapsstämning som påminde om passerade tider. Deltagarna gjorde sig beredda att höra Björneborgarnas marsch i radio. Detta musikstycke brukar anmäla presidentens radiotal och har därför fått karaktären av ödessymfoni över sig.

När president Kekkonen den 17.7. 1959 talade i radio och TV med anledning av regeringsformens 40-årsjubileum sade han bl. a.:

Det är naturligt att en medborgare i Finland, som i dagens världspolitiska krissituation granskar vårt statliga läge, frågar sig: kan vi bevara vår självständighet och vår nationella frihet? Och det måste sägas rent ut, att kärnan i frågan är, huruvida vår östra granne respekterar vår frihet, och att en sådan fråga är förståelig med tanke på tidigare historiska skeden.

Jag vill framlägga min personliga åsikt i saken. Jag är fast övertygad om att vi, genom att konsekvent, ärligt och utan baktankar fortsätta den utrikespolitik J.K. Paasikivi utformade och genomförde, inte endast kan bevara vår statliga frihet utan också stärka den, samtidigt som vi befäster den internationella aktningen för vår självständiga nation.

I skilda läger 1960-1965

Unge hjälten Joukahainen sade så, tog så till orda:

"Om jag ej har vett och visdom, får jag be mitt svärd att svara. Väl, du vise Väinämöinen, sångare med stora munnen, kom nu hit och svinga svärdet, må vi mäta våra klingor!"

Vise Väinämöinen mälte: "Inte räds jag alltför mycket för ditt svärd och för din slagkraft, dina vapen och din visdom, men likväl, fast så må vara, gitter jag ej svinga svärdet, mäter ej med dig min klinga, kämpar ej med dig, din kältring."

Kalevala 3:255-270

Finlands LO

Den 5 november 1960 återuppstod till namnet *Finlands landsorganisation* som, efter att ha bildats 1907, år 1929 upplöstes genom inre strider och på krav av lapporörelsen. En ny facklig landsorganisation, Finlands fackföreningars centralorganisation, bildades 1937 och även den utsattes för inre strider, mellan socialdemokrater och kommunister under tio år efter andra världskrigets slut och under fem år därefter mellan det splittrade socialdemokratiska partiets bägge riktningar.

Vid årsskiftet 1960/61 stod 25 fackförbund med tillsammans 228 536 medlemmar kvar i FFC, mot 32 fackförbund med 251 160 medlemmar ett år tidigare. Antalet förbund hade minskat med 7 och antalet medlemmar med 22 624.

Vid bildandet anslöt sig 11 fackförbund till FLO och strax därefter ytterligare 2. FLO omfattade vid årsskiftet 1960/61 13 fackförbund och 53 512 medlemmar. Skillnaden mellan det antal förbund FFC förlorat och det antal som anslutit sig till FLO förklaras av att parallellförbund bildats i ett flertal fall.

Utanför de bägge centralorganisationerna stod ännu Bok-arbetarförbundet och Elektrikerför-

bundet, som dock senare anslöt sig till FLO. Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund, vars ordförande var FFC:s förre ordförande Reino Heinonen, lämnade FFC 1962 men anslöt sig inte till FLO. Detta gjorde inte heller Affärsarbetarförbundet som lämnat FFC. Om detta säger Niilo Wälläri, Sjömansunionens ordförande och en av FLO:s grundare, i sina memoarer:

FLO hade inte den dragningskraft som man hade trott. Till tveksamheten bidrog att ingen märkbar stegring skedde ifråga om FLO:s medlemsantal och att såväl arbetsgivarna som statsmakterna strävade till att åsidosätta FLO.

Av den ringa anslutningen till den nya landsorganisationen måste man dra slutsatsen att ett stort antal socialdemokratiska partimedlemmar stannade kvar i FFC. De bildade sedan en brygga vid återföreningen.

FLO uppnådde sin högsta anslutning 1966. Enligt Niilo Wälläri var 17 förbund anslutna till FLO den 21.12.1965. Det nominella antalet medlemmar var 105 041 varav antalet betalande medlemmar uppgick till 85 041. Efter 1966 lämnade några förbund efter hand FLO i samband med den oenighet som uppstod i samband med förhandlingarna om återförening av den finska fackföreningsrörelsen.

Niilo Wälläri, som avled 1967, håller på att bli en legend i Finland och bland dem i andra länder som hört talas om hans operationer, ofta i Robin Hoods anda. Eftersom det låg inom möjligheternas gräns för Sjömansunionen att stoppa sjöfarten till och från Finland använde Wälläri sitt förbunds maktställning till aktioner för att hjälpa löntagargrupper och fackförbund som enligt hans uppfattning blivit utsatta för diskriminerande behandling av enskilda och statliga arbetsgivare — eller FFC.

När Sjömansunionen stödde en grupp hamnarbetare som inte tillhörde FFC ledde detta till att Sjömansunionen hamnade utanför FFC. Unionen höll inne sina medlemsavgifter till FFC för att centralorganisationen understödde utgivandet av den mot partimajoriteten riktade publikationen TTK. Uteslutningen av Sjömansunionen motiverades med att förbundet brutit mot FFC:s stadgar.

Wälläri hade gjort fackliga erfarenheter i USA och i någon mån influerats av IWW:s anarkosyndikalistiska idéer som dock avslipades på tjugotalet i Finland då han var verksam som sekreterare i Socialistiska arbetarpartiet innan detta förbjöds.

Enligt uppgift av Viljo Suutari i *”Yksinäisenä Sutena”* anslöt sig Wälläri under senare tid till det socialdemokratiska partiet, vars program han omfattade i stort, vilket också gällde den reformistiska fackföreningsrörelsen. Självt ansåg han att detta inte uteslöt att den direkta aktionen kunde användas som fackligt kampmedel i alldeles speciella situationer.

Eftersom han tog ett mycket stort personligt ansvar för dessa aktioner ansåg han att det tillkom honom själv att avgöra när en speciell situation förelåg. Detta lät inte heller vänta på sig sedan FLO bildats som konkurrent till FFC, och Sjömansunionen var FLO:s mest inflytelserika medlem. Wälläri hade också sett till att den nya centralorganisationens stadgar blev sådana att de inte beskar medlemsförbundens möjlighet att handla självständigt. Wälläri hade gamla kontakter med FFI:s generalsekreterare Becu, vilket underlättade att FLO blev antagen som medlem i FFI där FFC beviljats inträde på kongressen i Tunis 1957.

1962 blev FFC:s förste sekreterare Olavi Saarinen socialminister, ordföranden i FFC:s järnvägsmanaförbund Onni Koski biträdande finansminister och ordföranden i FFC:s metall-arbetarförbund Onni Närvänen arbetsminister i Ahti Karjalainens första regering.

När socialminister Saarinen den 27.4 vägrade att utse någon representant för FLO till ILO:s konferens i Genève var det tid för Robin Hood att sadla sin häst. Wälläri sammankallade sin förbundsstyrelse som den 2.5 beslutade att stoppa all sjöfart med statsägda båtar, utom

isbrytare, från följande dag och isbrytarna från den 4.5. Samtidigt skulle all bogsering och assistans av utländska båtar upphöra.

Regeringen tog ingen notis om Sjömansunionens konflikthot, varför sjöfarten stoppades enligt den uppgjorda planen. Då konflikten varat en vecka upptogs förhandlingar av handelsminister T.A. Wiherheimo och chefen för ministeriets sjöfartsbyrå amiral Svante Sundman, varvid överenskoms om att FLO:s förste sekreterare Jaakko Rantanen skulle beredas plats i den finska delegationen till den internationella arbetskonferensen i Genève. Men efter sista nyhetsutsändningen i radio samma dag meddelade socialminister Saarinen att regeringen inte godkände den överenskommelse som träffats av handelsministern.

Efter nya förhandlingar följande dag undertecknades en ny överenskommelse i regeringens namn som gav en av unionen rekommenderad person rätt att delta i internationella arbetsorganisationens konferens.

Den 14.12.1962 sände statsrådet Onni Koski en cirkulärskrivelse i finansministeriets namn till sju statliga verk, i vilken dessa uppmanades att uppta förhandlingar med för varje område mest representativa arbetstagarorganisationer för förnyelse av kollektivavtal som uppsagts av arbetstagarorganisationerna.

Onni Koski tillhörde FFC:s ledning och det kunde antas att cirkulärskrivelsen tillkommit för att diskriminera de statsanställdas fackliga organisationer i FLO.

Det visade sig sedan att de statliga verken fått order om att endast förhandla med fackförbund som tillhörde FFC. En segsliten kamp utbröt mellan myndigheterna och Sjömansunionen, som stoppade isbrytningen i landets hamnar den 18.1.1963. Konflikten avblåstes den 16.2 sedan regeringen tillsatt en förlikningskommission. FLO-förbunden tillerkändes förhandlingsrätt. Wälläri konstaterar i sina minnen att ingen finsk lag gav regeringen stöd för en diskriminering av fackliga organisationer som stod utanför den med regeringen förbundna FFC. Diskrimineringen stred också mot den internationella överenskommelsen om kollektiv förhandlingsrätt som på ILO:s rekommendation ratificerats av Finland 1951.

Den 1.3.1963 utbröt strejk bland förbund som tillhörde de statsanställdas samarbetsorganisation: Lokmannaförbundet, Tullmannaförbundet, Postmannaförbundet och Järnvägsmännens fackföreningars förbund. Av dessa förbund stod alla utom järnvägsmännen utanför de bägge fackliga centralorganisationerna. Detta förbund var med sina 3 908 medlemmar anslutet till FLO.

Järnvägsmannaförbundet med sina 15 512 medlemmar tillhörde FFC och deltog inte i strejken. Tåg kan dock inte gå utan lok, varför järnvägstrafiken lamslogs. Regeringen vägrade att förhandla och statsminister Karjalainen läste upp ett meddelande i radio och TV den 28.3 om att de som inte återgått till arbetet den 30.3 skulle avskedas.

Sjömansunionens styrelse beslutade den 28.3 med stöd av Transportfackförbundens federation att uppmana regeringen att återta sitt ultimatum och förhandla med de strejkande, om inte skulle motåtgärder vidtagas den 1.4. Regeringen gav order om att förhandlingarna skulle fortsätta och överenskommelse nåddes på natten till följande dag. De strejkande meddelades genom radion att arbetet skulle återupptas den 29.3.

Det stöd som Sjömansunionens direkta aktioner innebar för fackförbund som tillhörde FLO eller stod utanför de bägge centralorganisationerna gavs knappast i sådana former som avses i FLO:s stadgar, i vilka sägs att det är *Landsorganisationens* uppgift att som centralt organ för de fackliga organisationerna enligt folkväldets grundsatser övervaka löntagarnas fackliga, ekonomiska och samhälleliga intressen.

I ett tal vid FLO:s första ordinarie kongress 1964 konstaterade FLO:s förste sekreterare Jaakko Rantanen att det utanför FFC fanns ca 180 000 fackligt organiserade som stödde sig på

folkväldets principer. Av dessa tillhörde ca 100 000 FLO och resten utanför de bägge centralorganisationerna stående förbund. Det verkliga antalet medlemmar i FFC uppskattade han till 150 000. ”Därav framgår att de demokratiskt tänkande löntagarna är i majoritet bland dem som organiserat sig.”

Han sade sig därför inte kunna förstå dem som talar om nödvändigheten av att söka samförstånd med FFC och dess fackförbund. Man utgår från att ledare och grupper inom dessa organisationer skulle vara ett socialdemokratiskt tänkande och folkväldets principer stödjande folk.

Men så är ju inte fallet. Det är ju fråga om helt skilda grundsatser. Alla som vill mura upp en organisation kring folkväldets principer borde verka för anslutning till FLO och utanför denna stående förbund i stället för att bygga luftslott som försenar fullföljandet av vårt viktiga värv.

Låt oss tänka oss, sade Jaakko Rantanen, att vårt medlemsantal i FLO vore 180 000. Läget vore då ett helt annat än nu.

Det nominella medlemsantalet i FLO kom dock aldrig att överstiga 107 000. Niilo Wälläri kom att höra till dem som fann det meningsfyllt att söka åstadkomma en försoning mellan FFC:s och FLO:s medlemmar. Men detta hör till sextiotalets senare hälft och ett annat kapitel i denna bok.

Sedan inflytelserika män i Finland gjort sitt, pensionerats och inte längre är med och bestämmer brukar de förlänas titlar som bergsråd, forstråd, socialråd osv. Wälläri fick ingen officiell utmärkelse, men bland folk som upptäckt att han i hög grad bestämde över skeppsfarten började han tituleras sjöfartsråd.

Kall nordostlig vind

När socialdemokraterna den 31.5.1960 interPELLERADE regeringen om vissa missförhållanden beträffande statsjärnvägarnas skötsel, kom debatten i riksdagen i högre grad än om sakfrågan att röra sig om möjligheten att bredda regeringens bas.

Ordföranden i agrarernas riksdagsgrupp K. Eskola upplyste i anslutning till denna debatt socialdemokraterna om att

så länge som socialdemokratiska partikongressens väsentligare beslut är till ledning för partiets politik är det inte möjligt med ett regeringssamarbete mellan våra partier.

Då uttalandet tolkades olika av agrarförbundets representanter begärde socialdemokratiska riksdagsgruppen ett klarläggande om vad som menades med ”väsentligare” beslut. Agrarernas riksdagsgrupp svarade att den inte hade något att tillägga till sin ordförandes uttalande.

Socialdemokraterna fick nu officiell bekräftelse på det de själva kunnat konstatera allt sedan frosten gick i jorden vid den fagerholmska regeringens fall.

Vid öppnandet av den socialdemokratiska partikongressen den 16.4.1960 hade Tanner konstaterat att agrarförbundet använt sin nyckelställning till att med anlitande av minder-
värdiga och fördömliga medel utnyttja det utrikespolitiska läget. Ett förhållande som dock med säkerhet kommer att korrigeras även med stöd av deras egna anhängare.

Partisplittningen har medfört att oppositionen fått tre egna mandat till vilka tio överlöpare som valts på socialdemokratiska röster anslutit sig. Sedan de konstituerat sig som egen riksdagsgrupp har de skaffat sig möjlighet att medverka i en ny formering eller folkfront. Denna front, tillkommen med stöd av socialdemokratiska röster, behärskar nu vår inhemska politik och kan endast brytas genom nya val, vilket vi också krävt.

Jämfört med det officiella partiet är avfällingarna en liten spillra och med tiden kommer de som lämnat partiet att återvända. Mellan socialdemokrater och kommunister ryms inte en

tredje grupp.

På denna kongress framfördes jämte Väinö Tanner den s.k. tredje linjens man Rafael Paasio som kandidat vid valet av partiets ordförande. Tanner fick 107 och Paasio 48 röster. Leskinen återvaldes som partistyrelseledamot och Pitsinki som partisekreterare.

I november 1960 gästade president Kekkonen Sovjetunionen i sällskap med representanter för riksdagspartierna, bland dem Rafael Paasio. Vårdarna höll skåtal för samtliga deltagare, för Paasio i egenskap av ordförande i riksdagens utrikesutskott. Om denna händelse berättar Hannes Tiainen i sin bok *Kun puolue räjähti*:

I själva verket värderade vårdarna Paasio därför att denne på socialdemokraternas partikongress kandiderat mot Tanner. Detta ansågs vara en märklig händelse. I de egentliga förhandlingarna klagade vårdarna över att upprätthållandet av förtroendefulla relationer med SDP besvärades av att Tanner och Leskinen tillhörde partiets ledning.

Vid detta tillfälle gjordes en överenskommelse mellan Finland och Sovjetunionen som skapade möjlighet för Finland att underteckna avtal om delaktighet i EFTA 27.3 följande år med ikraftträdande den 1.7. När besöket avslutades den 24.11 erbjöds Finland att hyra Saima kanal under en tid av högst 50 år.

Regeringens svaga underlag i riksdagen gjorde att frågan om nya riksdagsval gång på gång under 1960 togs upp av socialdemokraterna som ville ge väljarna en chans att korrigera partioppositionen som, ehuru den huvudsakligen valts in på partiets officiella listor, motarbetade partiets officiella politik.

Kommunalvalen den 2 och 3.10.1960 blev en test på de politiska styrkeförhållandena i landet. Av de avgivna rösterna fick de borgerliga partierna 53,2, kommunisterna 22, socialdemokraterna 21,2 och den socialdemokratiska oppositionen 3,4 procent. För oppositionen var det ett klart nederlag som visade att de i riksdagen hade stöd bland väljarna för blott ett par av sina 13 mandat.

Nya presidentval stod för dörren och redan i juni 1960 accepterade Kekkonen att ställa upp på nytt i valet 1962. I februari 1961 nominerade socialdemokraterna justitiekansler Olavi Honka som presidentkandidat, för vilket de begärde de demokratiska partiernas stöd. Fram till september hade sex partier ställt sig bakom Honkas kandidatur. Dessa var högern, socialdemokraterna, de bägge folkpartierna, Vennamo och representanter för agrarförbundet som inte gillade Kekkonen. Den slutliga Honka-fronten reducerades dock efter hand.

Olavi Lindblom, som deltog aktivt i lanserandet av Honka som presidentkandidat, skriver

från sida till sida var det en samstämmig uppfattning i vårt parti att vi diskriminerades och till råga på allt genom ohållbara utrikespolitiska intriger. Agrarförbundet och simoniterna idkade ett samspel och socialdemokraterna trodde att detta skedde med presidentens godkännande.

Fil. dr Tuure Junnila, som representerade högern i Honkablocket, skriver i sin bok *Noottikriisi* (Notkrisen) att det var alldeles uppenbart att agrarförbundets ordförande Sukselainen och hans parti stödde den socialdemokratiska oppositionen, när den första ”adoptivbarnsregeringen” bildades.

Och var och en förstod även det att bildandet av en regering på detta sätt inte kunde ske utan presidentens klara medverkan.

Johannes Virolainen berättar i sin bok *Pääministerinä Suomeissa* (Som statsminister i Finland) att när Fagerholm ett år senare bildade sin ”nattfrostregering” och ville ha Virolainen som utrikesminister ställde denne som villkor att Leskinen inte skulle vara med. Fagerholm, som delade Virolainens tveksamhet, berättade att Tanner som gruppens ordförande yrkat på detta.

”Låt oss tala med honom.” Enligt socialdemokratiska riksdagsgruppens berättelse för 1958 var Gunnar Henriksson gruppens ordförande och vice ordförande var Rafael Paasio.

Tanner var partiets ordförande och hans auktoritet var väl anledning till förväxlingen. Virolainen berättar att när han och Fagerholm talat med Tanner (28.8.1958) svarade denne:

— Vad talar ni om unge man, nu bildar vi Finlands regering, inte Sovjetunionens regering!

Socialdemokratiska riksdagsgruppen hade först placerat Leskinen som handelsminister men då Virolainen vägrade att gå med föreslog man att Leskinen skulle bli socialminister. Virolainen berättar att han rådgjorde med svenska folkpartiets Ralf Törngren som ansåg att det inte var någon fara med Leskinen som socialminister. Senare meddelade Törngren att han inte kom med i Fagerholms regering eftersom Leskinen fanns där. Virolainen blev dock utrikesminister och han berättar i sin bok att i slutet av augusti inflöt i sovjetryska tidningar en artikel av observatören Goloshubov som kritiserade socialdemokraterna och var förtörnad över att agrarerna inlett förhandlingar med leskianerna.

Artikeln blev offentlig samma dag som Virolainen, Miettunen och Korsimo åt lunch hos ambassadör Lebedev, som var förundrad över att agrarerna som han betraktade som vänner till sitt land inlett förhandlingar om regeringsbildning med leskianerna. Regeringen tillträdde 29.8.1958.

Virolainen konstaterar att Leskinen kom med i regeringen mot Fagerholms och hans vilja. Frostnätterna var ett faktum.

Fagerholms regering avgick den 13.1.1959 och Paasios regering tillträdde den 27.5.1966. Detta innebar att socialdemokraterna hölls i karantän i 7 år, 4 månader och 14 dagar.

Motvilligt accepterade Emil Skog att bli presidentkandidat för ASSF, och kommunisterna ställde upp riksdagens vice talman, kontorschefen Paavo Aitio. Dessa väntades dock stödja Kekkonen under valets gång.

På sommaren 1961 nödgades Finland byta regering. Hovrätten i Helsingfors, som fått i uppdrag att undersöka Folkpensionanstaltens byggnadsaffärer, dömde anstaltens ledning att mista sina platser på grund av tjänstefel. Domarna mildrades dock senare av Högsta domstolen. De skyldigas skara leddes av statsminister Sukselainen men bland dem fanns även högsta förvaltningsdomstolens president Reino Kuuskoski. Smärre domar drabbade också anstaltens direktörer Hillilä, Hiltunen och Sumu.

Ett år tidigare hade Helsingfors hovrätt dömt i en liknande affär som sedan gick till riks rätt. Denna gång gällde byggnadsskandalen Barnmorskeinstitutet. De åtalade var förutvarande ministrarna Aarre Simonen, Urho Kiukas och Viljo Väyrynen.

Den nya regeringen bildades den 14.7. 1961 av landshövding Martti Miettunen. I SDP:s verksamhetsberättelse heter det att ”Den förnyade regeringen fortsatte den tidigare politik. I sin gärning var den ensidig och oföretagsam och bekymrade sig inte om sina nederlag i riksdagen”.

I denna liksom i den tidigare regeringen var Ahti Karjalainen utrikesminister och det var en ren agrarregering, vilket bör ihågkommas inför det blåsväder som stundade.

Under hösten besökte president Kekkonen i snabb takt Österrike, Norge, England, Kanada och USA. I samtliga länder fick Kekkonen försäkringar om att man godkände den finska neutralitetspolitiken.

Jag befann mig på resa i USA och Kanada vid denna tid och i Washington, Toronto och New York kunde jag bl. a. i *New York Times* och TV följa den finske presidentens rundresa på den amerikanska kontinenten, ett statsbesök som dock först efter den ryska noten blev förstasidesstoff i tidningarna.

I ett tal på National Press Club i Washington, DC, den 17 oktober 1961 förklarade Kekkonen vad han kallade för den finska paradoxen på följande sätt:

Ju bättre vi lyckas behålla Sovjetunionens förtroende till Finland som fredlig granne, dess bättre är också våra möjligheter till intimt samarbete med länderna i västvärlden.

Max Jakobson har i sin bok *Egna vägar* noterat en poäng från Kekkonens resa i USA som i och för sig blev en paradox. Presidenten berättade för amerikanska journalister att han inte oroades av bristen på nyheter från Finland:

Ty vi önskar hålla oss utanför alla konflikter och kontroverser mellan stormakterna, och ingen nation som lyckas med detta har mycket nyhetsvärde nuförtiden. Bristen på publicitet är i själva verket ett bevis på att Finland har lyckats med sin neutralitet.

Den 30.10 befann sig Kekkonen och hans svit på Hawaii för att vila ut efter rundresan. De åt som bäst en picknicklunch på badstranden då ett telefonsamtal från Helsingfors kopplades till en närbelägen villa och texten till en sovjetrisk not lästes upp för presidenten. Efter en lång redogörelse för den tyska upprustningen, de nordiska ländernas strategiska roll och Atlantpaktens sammankoppling av Norge och Danmark med Tyskland krävde Sovjetunionen förhandlingar om gemensamma försvarsåtgärder med hänvisning till 1948 års överenskommelse.

Efter en diskussion med sitt sällskap övergav presidenten tanken på att omedelbart åka hem, vilket i och för sig väckte uppmärksamhet och i pressen uppfattades som tecken på kallblodighet. Utrikesminister Karjalainen däremot fick omedelbart återvända hem till Finland.

Tydligt ville Kekkonen markera att noten inte var ett hot mot *Finland*. Den var av allt att döma en varning till USA för dess politik i Tyskland, insatt vid en tidpunkt som gav högsta möjliga publicitet. Troligen fattade Kekkonen poängen när han stannade kvar ett par dagar för att hålla ett planerat föredrag den 1 november till World Affairs Council i Los Angeles.

I detta tal markerade presidenten att noten inte var riktad mot Finland och beskrev innehållet i det sovjetiska förslaget och sade att konsultationer inte introducerade någonting nytt i de finsk-ryska relationerna. Snarare återspeglade noten den mycket allvarliga spänning som för ögonblicket rådde i Europa. Kekkonen framhöll sedan på nytt Finlands avsikt att förbli neutralt samtidigt som landet upprätthöll förtroendefullt vad han sagt ett år tidigare vid en lunch för Chrusjtjev, det var när denne uppvaktade honom på hans 60-årsdag, nämligen att

även om hela övriga Europa skulle bli kommunistiskt, skulle Finland bevara sin traditionella nordiska demokrati så länge folkets majoritet önskade det,

vilket han trodde att det önskade. Och det var en mästerlig formulering vars poäng inte uppfattades av dem som inte kände till den leninistiska ideologin. Det är folket självt som skall avgöra när ett socialistiskt system skall införas och anslutning ske till den socialistiska gemenskapen. Tolkningssvårigheter kan dock uppstå om vilka samhällskretsar som skall medräknas i folkets majoritet.

Om man ser den ryska noten som ett utspel mot västmakterna så får man erinra sig att Chrusjtjev den 6 januari samma år lovat att ”utplåna taggen i hjärtat av Europa” — det vill säga driva ut västmakterna från Västberlin. Vid mötet med president Kennedy i Wien i början av juni hade han sagt att om inte västmakterna gick med på att göra Västberlin till en fri stad, skulle sovjetregeringen underteckna ett separat fredsavtal med den östtyska demokratiska republiken.

Kennedy hävdade att USA skulle stå fast vid sina åtaganden i Västberlin även med risk för kärnvapenkrig. Den 30 augusti infördes förlängd militärtjänst för vissa kategorier i Sovjetunionen som meddelade att kärnvapenproven i atmosfären skulle återupptas och den 9

september bröt nedrustningsförhandlingarna i Genève samman.

Sovjetnoten väckte en våldsam uppmärksamhet i press, radio och TV, som i USA dramatiserade stoffet. Nyhetsuppläsaren stod mot bakgrunden av en karta med Finland och övriga Norden. Från öster blåste en fläkt in luft som på kartan åstadkom rörelse mot väst. När jag deltog i en facklig kongress i Windsor, Ontario, frågade flera av deltagarna om jag var rädd. Vinden blåste ju över Sverige mot väst.

Efter sin återkomst till Finland höll president Kekkonen den 5 november ett radiotal till nationen. Han sade bl. a.:

I genomförandet av Finlands neutralitetspolitik inneligger min livsgärning. För att bevara och befästa denna politik kommer jag att arbeta till mitt sista andetag. Ser jag att jag inte lyckats i denna uppgift avstår jag frivilligt min plats åt dem som anser sig ha bättre möjligheter.

Presidenten sade sig ha läst att ett huvudorgan för några dagar sedan påstått att han försökte bolsjevisera Finland, vilket han läst med djupaste smärta och förtrytelse. Påståendet berättar mig, fortsatte Kekkonen att säga, ”att vad som förestår Finland är så allvarsamma tider att de till folkets lycka inte kan skötas av politiska dilettanter och inte heller av de krafter som står bakom dem och som alltid har misslyckats i sin utrikespolitik”.

Justitiekansler Olavi Honka, som var helt obevandrad i politik men hade låtit sig övertala på villkor att han fick stöd från flera partier, vilket han fick, uppsade sin kandidatur när Kekkonen reste till Novosibirsk för att träffa Chrusjtjev.

Presidenten sade vidare i sitt tal att han efter hemkomsten läst att man nu hoppas på enighet i landets angelägenheter, gamla meningsskiljaktigheter till trots. Det är en mycket lovvärd önskan.

Men om enigheten byggs på gamla minnen och instinkter, om man på dess botten finner en glöd av utbrunna känslor, hur äkta den än kan vara, eller rena slagord, hur allvarligt menade som helst, då är jag säker på att den enigheten inte leder till målet.

Den ryska noten lämnades formellt obesvarad och den 7.11 sändes Karjalainen till Moskva för att få klarhet om notens avsikt. Från finskt håll hävdades att avsikten inte var att inleda militära konsultationer i den bemärkelse fördraget förutsatte. Den 11.11 berättade utrikesminister Gromyko för Karjalainen att militären i Sovjetunionen redan för länge sedan begärt förhandlingar med Finland samt uttalat förtroende för Kekkonen och misstroende mot Honka.

Detta stämde väl med vad Chrusjtjev på sitt burdusa sätt ett år tidigare sagt till en grupp politiker från alla finska partier som besökte Moskva:

Den som är för Kekkonen är också för vänskap med Sovjetunionen och den som är mot Kekkonen är mot vänskap med Sovjetunionen.

Nu gällde det att lugna Sovjetregeringen, även om Honka i och för sig inte hade några möjligheter att besegra Kekkonen i presidentvalet. Presidenten kan dock inte ensam bestämma riktningen för den politiska utvecklingen i Finland. Riksdagen och regeringen är lika viktiga. Efter att ha hört Karjalainens rapport beslöt Kekkonen att upplösa riksdagen och utlysa nya val till den 4-5.2. 1962. Beslutet skapade förvirring i oppositionens led, som skulle bli tvungen att föra två mot varandra stridande kampanjer samtidigt, gemensam presidentkandidat men egna riksdagskandidater.

Den 16.11 fick den finske ambassadören i Moskva påminnelse om att Finland inte besvarat noten av den 30.10. Det internationella läget hade ytterligare försämrats och man hoppades på en finsk delegation så snart som möjligt. Delegationens sammansättning överlämnades till

finnarnas eget avgörande.

Kekkonen beslöt då att träffa Chrusjtjev personligen. Regeringen bad honom göra detta. Hans anhållan fick till svar att ministerpresidenten var på inspektionsresa men var beredd att motta Finlands president i Novosibirsk. Kekkonen anlände dit den 23.11 och följande dag hade han ett långt samtal med Chrusjtjev. En kommuniké den 25.11 meddelade att Kekkonen framhållit att inledandet av militära konsultationer skulle i de andra nordiska länderna förorsaka oro och fruktan för krig.

Om Sovjetunionen återtog sitt förslag skulle den allmänna opinionen i Norden lugnas och behovet av militära förberedelser skulle bli mindre, inte bara i Finland och Sverige utan också i Danmark och Norge, de två nordiska medlemmarna av NATO.

Med hänvisning till detta hade president Kekkonen framhållit att Sovjetunionens egna säkerhetsintressen skulle vara bäst betjänta av att överge tanken på militära konversationer. Han hade också pekat på att Sovjetunionen på detta sätt kunde ge övertygande bevis på sin uppriktiga vilja till fredlig samexistens, inte bara under lugna förhållanden utan också under en tid av allvarlig fara.

Chrusjtjev hade svarat att han litade på Kekkonens uppriktiga önskan att fortsätta Finlands neutralitetspolitik, som hade Sovjetunionens stöd, och han gick därför med på att inställa de militära konsultationerna. Han hade också uttryckt en önskan att den finska regeringen skulle följa utvecklingen i Nordeuropa och Östersjöområdet och om nödvändigt låta sovjetregeringen veta vilka åtgärder den ansåg att man borde vidta.

Sistnämnda formulering stärkte Finlands ställning i fördragets uttolkning. Finland fick själv avgöra när hot enligt landets mening föreligger.

Max Jakobson konstaterar i sin bok *Egna vägar* att när noten och de därpå följande finsk-sovjetiska diskussionerna granskas i sina internationella sammanhang behöver man inte leta efter mysterier eller konspirationer. Spekulationer av olika slag hade anförts i debatten. Jakobson skriver:

Noten till Finland var en del av en ihållande sovjetrisk kampanj vars avsikt, såsom Chrusjtjev senare berättade för en brittisk besökare, var att skrämma västmakterna och få dem att "ta reson" i Berlinfrågan, så som han själv uttryckte sig.

Av Jakobsons notering och andra iakttagelser kan man dra slutsatsen att Chrusjtjevs utspel var ett led i det kalla kriget mellan öst och väst. Finland ligger genom sitt läge så att säga på spelbrädet när stormakterna gör drag som berör Östersjön. Förhandlingar hade inom Atlantpakten inletts om ett för Danmark och Västtyskland gemensamt östersjöförsvar.

Honka var en okänd pjäs i det politiska spelet. När nu tillfälle erbjöd sig för Chrusjtjev att stödja Kekkonen samtidigt som han väckte förskräckelse i USA, måste det ha berett honom nöje. Pans skratt ekade i Kreml. Sakförhållandet ändras inte av att finska tidningar våren 1963 kunde referera en uppgift ur en artikel i *Mirovaja Ekonomika* av J. Iljinski, enligt vilken notkrisens avsikt skulle ha varit att säkra det finska presidentvalet. Man finner sällan blott en orsak till det som sker.

Det har framgått att Chrusjtjev i ett tal på kommunistpartiets 22:a kongress 27.10 hade sagt att han inte skulle insistera på ett fredsfördrag med Östtyskland före årets slut om västmakterna på nytt ville förhandla. I slutet av november inledde de tre kärnvapenmakterna förhandlingar i Genève.

När Kekkonen återvände till Finland från Novosibirsk hälsades han som sitt lands befriare. De borgerliga partierna uppgav sig ge honom sitt stöd trots att de i elektorssvalen uppträdde med egna valförbund. Som tidigare nämnts avsåg sig Honka sin kandidatur under Kekkonens sibirienresa.

Efter hemkomsten höll presidenten ett radiotal den 26.11. 1961 i vilket han förklarade sig nöjd med resultatet. Det hade klart framgått att Sovjetunionen godtar och stöder Finlands neutralitetspolitik. Också västmakterna gör detta. Kekkonen ansåg det vara viktigt att kunna konstatera att Sovjetunionen också under en tid av spänning anser Finlands neutralitet utgöra en väsentlig del av sin egen säkerhetspolitik. Presidenten fortsatte:

Sedan våren 1957, då Fagerholms andra regering sprängdes som en följd av de interna tvisterna inom socialdemokratiska partiet, har jag varit rädd för att vår av Paasikivi påbörjade utrikespolitiska linje skulle falla sönder på grund av inre meningsskiljaktigheter och härav föranledda utrikespolitiska slutsatser . . .

Regeringschef Chrusjtjev vädjade till oss under förhandlingarna och sade att om maktpolitikens representanter får övertaget, ligger en samfälld olycka inom möjligheternas gräns. Han tillade:

— Det finns nog av soldatgravar på Sovjetunionens och Finlands mark. Jag är tacksam mot ödet för att förhållandet mellan Finland och Sovjetunionen under en pågående internationell kris av det mest allvarliga slag ånyo har kunnat befastas på grundvalen av vänskap och förtroende. Jag hyser inte längre fruktan för att historiens dom skall innebära ett misslyckande, ty jag vet att de breda lagren av Finlands folk inte kommer att ge stöd åt en politik som med vett och vilja blundar för det ömsesidiga förtroende som är oundgängligt i förhållandet mellan Finland och Sovjetunionen.

Kekkonen sade sig vilja ta sig friheten att vända sig till Finlands folk och be dem som inte har hyst förtroende för Sovjetunionens vänskap att uppträda som ”goda förlorare”, för att använda en idrottsterm. Inom idrotten är en god förlorare ofta bättre än en dålig vinnare.

Vi har tid efter annan blivit påminda om vad våra intressen kräver, och det vore på tiden att upphöra med det orealistiska politiserande som härrör ur personlig bitterhet och som redan lett dem vilka hänger sig åt det in i en slutlig återvändsgränd.

Som kriterium för politikens personliga tillfredsställelse och medborgarnas aktning för dem ställde presidenten Spinozas ord:

”En storsint andes mod är den enskildes dygd, statens dygd är tryggheten.” Då de lämnar scenen vet de sig ha tjänat det högsta mål som kan ställas upp för en medborgare: det egna landets trygghet.

Socialdemokratiska partiet beslöt vid partirådets sammanträde den 30.11. 1961 att utse Rafael Paasio till partiets kandidat i presidentvalet. Vid elektorsvalet i mitten av januari 1962 fördelades de 300 elektorsplatserna på följande sätt: Kekkonens valförbund 145 elektorater och 972 248 röster, Aitios valförbund 65 elektorater och 451 750 röster, högerns och folkpartiets valförbund fick 39 elektorater och 307 897 röster, Paasios valförbund 36 elektorater och 289 366 röster, svenska folkpartiets valförbund

142 15 elektorater och 111 741 röster samt Skogs valförbund två elektorater och 66 166 röster. Den 16 februari valdes Urho Kekkonen för andra gången till president. Vid valet, som avklarades första omgången, blev Kekkonen vald med 199 röster. Aitio fick 62, Paasio 37 och Skog två röster.

Riksdagsvalet förrättades före elektorsvalet, nämligen den 4.2. 1962. I detta fick socialdemokraterna ca 160 000 fler röster än i elektorsvalet men antalet mandat blev dock blott 38 mot 48 i föregående val. Då 11 av dem som valts på socialdemokratiska listor i det föregående valet övergått till opposition, blev antalet verkliga mandat blott ett fler än vid riksdagens upplösning. 448 930 röstade på socialdemokraterna.

Arbetarnas och småbrukarnas socialdemokratiska förbund, ASSF, uppträdde nu för första gången i valet som riksdagsparti och lyckades genom valförbund med kommunisterna i vissa

kretsar få två mandat med blott 100 394 röster. I den tidigare riksdagen hade förbundet förfogat över 14 mandat av vilka 3 valts in på egna listor och 11 var överlöpande från SDP.

För övriga partier ändrades mandatställningen på följande sätt. Agrarförbundet 528 491 röster, 53 mandat (48); folkdemokraterna 507 127 röster, 47 mandat (50); högern 346 638 röster, 32 mandat (29); svenska folkpartiet 147 655 röster, 14 mandat (14); finska folkpartiet 146 005 röster, 13 mandat (8).

De tre arbetarpartierna hade nu 87 och de borgerliga partierna 113 av riksdagens 200 ledamöter.

Bildandet av en ny regering tog en och en halv månad. Resultatet blev en borgerlig majoritetsregering under ledning av Ahti Karjalainen med tre representanter för det på medlemmar åderlåtna men ståndaktiga FFC.

Johannes Virolainen, som blev jordbruksminister, berättar i sin förutnämnda bok att FFC till sina representanter hade utsett FFC:s sekreterare Olavi Saarinen, Metallarbetarförbundets ordförande Onni Närvänen och Järnvägsmannaförbundets ordförande Onni Koski.

Virolainen noterar som exempel på de svaga kontakterna mellan politikerna och fackföreningsrörelsen att det var första gången han träffade dessa fackföreningsmän och deras förman Vihtori Rantanen, samt:

Jag går inte närmare in på regeringens arbete. Konstaterar blott att FFC-representanternas medvaro i Karjalainens regering inte precis lugnade vänstern, snarare tvärtom. Alla FFC:s representanter tillhörde den dåvarande oppositionen inom socialdemokratiska partiet, skogisterna. Detta retade socialdemokraterna. Annars var FFC:s representanter goda och kunniga män. Saarinen socialminister, Koski andre finansminister och Närvänen arbetsminister. I verkligheten leddes de av Vihtori Rantanen, som ännu på den tiden särdeles suveränt skötte FFC:s affärer.

Behovet av en reglering av normerna för skogsarbetarnas löner blev aktuell under tiden för Karjalainens regering. En socialdemokratisk interpellation i december 1962 lämnades obesvarad och förnyades i februari 1963. När frågan behandlades i riksdagen segrade regeringens förslag, vilket ansågs vara en förlust för skogsarbetarna, med rösterna 109-83. Strejker förekom inom flera branscher, bl. a. de som tidigare nämnts och som blev föremål för Sjömansunionens ingripande.

Den 30.8. 1963 begärde Karjalainens regering att bli befriad från sitt uppdrag. Detta föranleddes av att FFC:s män lämnade regeringen när denna beslöt att höja priserna på en del av jordbrukets produkter. Försök att bilda en ny regering misslyckades och presidenten meddelade i mitten av oktober att han inte godkände regeringens avgång. FFC-männen ersattes med två agrarer och en fackminister.

Två år senare träffade jag Onni Närvänen i Stockholm. Utan att saken fördes på tal kom han in på FFC-männens engagemang i Karjalainens regering. Han framhöll att lagen om allmän sjukförsäkring fick sin utformning och antogs under denna tid, nämligen den 21.5.1963. Därmed löstes en under tre kvarts århundrade för den finska arbetarrörelsen central fråga.

Under senare hälften av december begärde regeringen på nytt att bli befriad från sitt uppdrag, och den 18.12.1963 bildade Reino Lehto en tjänstemannaregering.

Socialdemokratiska partiets kongress hölls den 15-17 juni 1963. Väinö Tanner hade under samma år fyllt 82 år och meddelat att han inte önskade bli omvald. En förnyelse av partiets mest synliga ledning förestod. Hur detta skulle ske diskuterades före kongressen och under denna var inte alla övertygade om att en förnyelse borde ske.

När kongressen diskuterade denna fråga sade Väinö Leskinen att han anmodats att ställa sin

plats i partistyrelsen till förfogande. Han ansåg att om han gjorde detta, skulle de två partikamrater i partiets ledning som genom yttre påtryckning också svartlistats framstå i ett egendomligt ljus. Han ansåg att personfrågorna skulle avgöras genom röstning på kongressen.

Leskinen försäkrade att kongressen inte behövde befara att han, om han förlorade i en sådan omröstning, skulle sätta upp någon byrå. Vi bör sträva därhän, fortsatte Leskinen, att utrikespolitiken sköts av republikens president och riksdagens utrikesutskott. Det är deras uppgift, inte enskilda grupper eller partiers. Och för det socialdemokratiska partiets linje svarar dess partikongress.

Om vi i en första omgång underkastar oss påtryckning och företar ett operativt ingrepp i partiets ledning får vi finna oss i att sådana ingrepp påfordras så länge att vi får en ledning som inte läser partikongressens beslut som de är skrivna och som andemeningen är. Alla kan förstå i vilken situation vi då kommer att hamna.

Rafael Paasio hade anmodats att ställa upp som ordförandekandidat och han hade gjort detta på villkor att Leskinen inte invaldes i partistyrelsen. Villkoret uppfylldes. Utskottet hade efter lång inbördes debatt inte kunnat enas men efter omröstning om de två ordförandekandidaterna placerat Veikko Helle i första förslagsrummet och Rafael Paasio i det andra. När valet sedan skedde fick Paasio 99 och Helle 66 av ombudens röster.

Partisekreterare Kaarlo Pitsinki och styrelseledamoten Olavi Lindblom återvaldes enhälligt. Leskinens namn fanns inte på procedurutskottets (valberedningens) förslag till ny partistyreelse. Utöver redan nämnda blev dessa Sylvi Siltanen, Veikko Helle, Viljo Virtanen, Antero Väyrynen, Onni Oksanen, Paavo Tiilikainen, Väinö Hurnonen, Aatto Väyrynen och K.A. Fagerholm (repr. f. sv. arb.förb.).

I slutet av 1963 förekom inofficiella kontakter mellan SDP:s och ASSF:s ledningar, senare på socialdemokratiska partistyrelsens uppdrag. I februari 1964 hade man kommit så långt att de bägge partistyrelserna godkände och undertecknade ett förslagsutkast. Enligt detta skulle ASSF upphöra med sin verksamhet 1964 och ansluta sig organisatoriskt till socialdemokratiska partiet. Förbundet skulle bli representerat i partiets ledande organ. Frågan skulle underställas SDP:s partiråd och ASSF:s kongress.

Innan man kom så långt hade frågan om återförening diskuterats i ett flertal sammanhang. Det framgår att Rantanen och Simonen såg mycket taktiskt på det hela. Förhandlingar och kontakter var bra i och för sig. Det förhindrade fanflykt från dem som önskade en återförening av partiet och fackföreningsrörelsen. Ju mer man kunde dra ut på förhandlingarna, dess längre kunde man förhindra avfallet.

Socialdemokratiska partirådet godkände i april 1964 överenskommelsen om återförening, men ASSF:s kongress uppsköt avgörandet. Simonen ersatte Skog som förbundets ordförande. Skog, som var en av undertecknarna av försoningsöverenskommelsen, uppfyllde denna för sin personliga del genom att återvända till SDP.

Efter dessa händelser lämnade såväl organisationer som enskilda medlemmar ASSF och övergick till SDP. ASSF:s kongress den 30-31 maj 1970 avvisade en sammanslagning med SDP. Aarre Simonen avgick som ordförande på grund av sjukdom. Till ny ordförande valdes partiets förre vice ordförande Uno Nokelainen.

Vihtoris viktoria

Med ett sår i sidan, åstadkommet av de fackförbund som avskilt sig och bildat Finlands landsorganisation (FLO), höll Finlands fackföreningars centralorganisation (FFC) sin åttonde ordinarie kongress den 28.5-31.5. 1961. FFC hade nu ca 230 000 medlemmar, vilket var nära 60 000 färre än vid föregående kongress för fem år sedan. Skillnaden motsvarade ungefär

FLO:s medlemsantal 1961.

Vid FFC:s kongress var varken SDP eller ASSF officiellt representerad men väl AIF vars representant Pekka Martin i en hälsning till kongressen bl. a. sade:

AIF har nu vind i seglen. 1 140 idrottsföreningar är anslutna till förbundet. Sex års splittringsarbete har medfört att vi förlorat 80 idrottsföreningar men i stället har bildats 150 nya. Vårt förbund befinner sig på krönet av sin historia. Vi är 280 000. AIF är nu landets största arbetarorganisation. Vi är naturligtvis stolta över detta men önskar ändå att FFC under de kommande åren kommer att överflygla oss och intar sin plats i täten även medlemsmässigt...

Det går inte att skilja sig från kampen med heder om man leker med den formella opartiskheten och sticker huvudet i busken. Vårt fackföreningsfolk och idrottsfolk, som representerar arbetarnas största massorganisationer, bör modigt visa färg i tidens frågor. Detta bör göras i medvetandet om att FFC och AIF ödesmässigt hör samman: Vi är i samma båt. Till gemensam fördel, i hela arbetarrörelsens namn, som motvikt till våra motståndares politiska och ekonomiska makt, bör vi skapa den tillräckligt starka masskraft som är arbetarklassens bästa och i sista hand enda värn.

När den föregående verksamheten diskuterades kritiserade Arvo Hautala, som tillhörde den kommunistiska minoriteten i FFC:s styrelse, FFC:s ekonomiska engagemang för *Päivän Sanomat*. Hans inlägg föranledde ingen debatt och verksamhetsberättelserna godkändes för ifrågavarande år.

Jonnu Kallio, som representerade Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund, påtalade frånvaron av västerländska gäster på kongressen. Vihtori Rantanen upplyste att FFI sedan FLO blivit medlem beslutat att inte representera på någon av de två finska centralorganisationernas kongresser. Detta var anledningen till att danska och svenska gäster saknades. Den norska landsorganisationens kongress hölls samtidigt som FFC:s vilket uppgetts som anledning till den uteblivna representationen från Norge.

Aarne Saarinen, kommunistisk ledamot av FFC:s styrelse, ansåg att Kallio av sitt förbunds ordförande (Reino Heinonen) borde kunna få närmare upplysningar om anledningen till de nordiska gästernas frånvaro.

FFC:s förste sekreterare Olavi Saarinen berättade att när en utbrytning förbereddes från FFC, räknade man med att när en ny centralorganisation bildades borde också FFC:s relationer till västländerna upphöra. Förhållandet att representanter för västländerna saknas på denna kongress styrker ännu inte att splittrarna lyckats i sin avsikt. De har ännu lång väg att vandra. Aarne Saarinen utgick ifrån att FFI — som FFC tillhör — skulle delta i finansieringen av FLO. Olavi Saarinen fortsatte:

Vi vet inte med säkerhet någonting om FLO:s finansiering, bortsett från de 100 000 kr som Jaakko Rantanen offentligen omnämnt. Vi bör dock ställa oss frågan om hur mycket vi i detta fall kan lita på Jaakko Rantanen. Annars så talar FLO:s män om för alla som vill höra på dem att de får hur mycket pengar som helst från väst. Jag anser det dock inte vara rätt att i detta sammanhang dra alltför säkra slutsatser, som Aarne Saarinen gör.

Dagens läge visar dock klart att det föreligger något slags förtroendekris mellan västländernas organisationer och oss. Av denna anledning bör vi sträva efter att i vår framtida verksamhet visa att den misstro som möjligen finns mot oss är obefogad.

När val av FFC:s förste ordförande skulle ske meddelade kongressordföranden att allmänna utskottet föreslår att Vihtori Rantanen väljs till FFC:s förste ordförande. Aarne Saarinen meddelade att utskottets minoritet inte stöder valet av Vihtori Rantanen och därför lägger ned sina röster. Diskussionen förklarades avslutad. Då andra förslag inte inlämnats förklarade

kongressordföranden att Vihtori Rantanen enhälligt valts till FFC:s förste ordförande.

Till andre ordförande i FFC föreslog utskottet Viljo Kuukkanen, andre ordförande i Metallarbetarförbundet. Urho Kilpinen, representant för den kommunistiska minoriteten i FFC:s styrelse, föreslog att Byggnadsarbetarförbundets ordförande Aarne Saarinen skulle väljas till FFC:s andre ordförande. I valet fick Viljo Kuukkanen 121 röster, Aarne Saarinen 48. Dessutom lämnades 8 tomma röstsedlar.

Till ledamöter av FFC:s styrelse (motsvarighet till svenska LO:s sekretariat) valdes Onni Närvänen, Metallarbetarförbundet; Reino Heinonen, Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund; Veikko Ahtola, Pappersindustriarbetarförbundet; Aarre Happonen, Affärsarbetarförbundet; Onni Koski, Järnvägsmannaförbundet; Jaakko Viitasaari, Träarbetarförbundet; Kalle Salonen, Arbetarförbundet; Niilo Hämäläinen, Landsbygdsarbetarnas förbund; Väinö Kujanpää, Textilarbetarförbundet; Otto Jokinen, Statstjänstemannaförbundet, Tauno Kaivola, Bil- och transportarbetarförbundet; Aarne Saarinen, Byggnadsarbetarförbundet; Urho Kilpinen, Murarförbundet; Arvo Hautala, Livsmedelsarbetarförbundet och Olavi Saarinen, förste sekreterare i FFC.

Under kongressåret lämnade Affärsarbetarförbundet FFC och detta gjorde också Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund vid årsskiftet 1962/1963. Ingetdera av dessa förbund anslöt sig till FLO.

De vid 1961 års kongress valda ledamöterna i FFC:s styrelse från olika förbund tillhörde formellt denna styrelse fram till kongressen 1966 även om deras förbund lämnat FFC. I FFC:s årsberättelser fr.o.m. 1964 anges att ”Reino Heinonen, Aarre Happonen och Kalle Salonen har under verksamhetsåret inte deltagit i styrelsens möten”.

Vihtori Rantanen hade befast sin ställning sedan Reino Heinonen lämnat ordförandeskapet i FFC i juni 1960 i egenskap av tillförordnad ordförande under ett års tid och blev nu ”enhälligt” kongressvald, även om kongressen inte var enig beträffande hans person. Men såväl kommunister som socialdemokrater fann det meningslöst att ställa upp motkandidater. Vihtoris fraktion var så ”genomjuntad” att man på förhand visste resultatet av varje omröstning som berörde maktförhållandena inom FFC.

Vihtoris viktoria varade fram till följande kongress 1966 då den definitivt fick sitt slut.

Till de politiskt bemärkningsvärda händelserna under kongressperioden hör de tre FFC-männens regeringsengagemang, som tidigare berörts i denna bok under tiden 13.4. 1962-1.11. 1963. Förhandlingarna om regeringsprogrammet fördes till en början i samförstånd med FFC:s styrelse.

Från FFC:s sida var 40 timmars arbetsvecka ett viktigt krav. I kontakter med regeringsbildare Ahti Karjalainen framförde Nils Nilsson FFC:s krav som bl. a. innebar att jordbruksuppgörelsen inte fick gå ut över löntagarna i form av höjda livsmedelspriser.

Kontakterna med regeringen refererades i *Palkkatyöläinen* och *Löntagaren*. I ett nummer av nämnda tidning som utkom vid tidpunkten meddelades att överenskommelse inte kunnat uppnås i förhandlingarna mellan Karjalainen och FFC:s representanter.

Men likväl fanns tre representanter för FFC med i regeringen. Detta noterades inte i det följande numret av *Palkkatyöläinen* men i det därpå följande numret av *Löntagaren* fanns ett kåseri om Olle i regeringen. Med Olle avsågs Olavi Saarinen.

I FFC:s verksamhetsberättelse för 1962 noteras att de statsråd som representerade FFC i Karjalainens regering ”inte var direkta representanter för FFC utan tillhörde regeringen närmast som av fackföreningsrörelsen rekommenderade fackministrar”.

I FFC:s styrelse hade enighet inte kunnat uppnås om godkännande av regeringsprogrammet

och FFC-männens inträde blev en överraskning för en del av styrelsens ledamöter, bland dem Veikko Ahtola, ordförande i Pappersindustriarbetarförbundet. Detta förbunds representant-skap antog den 2 juni ett offentligt protestuttalande mot Olavi Saarinen, Onni Koskis och Onni Närvänens inträde i den borgerliga regeringen.

Virolainen säger i sin bok att gruppen hade Vihtori Rantanens stöd.

Alla har vi våra fel

Reino Lehtos tjänstemannaregering varade från den 18.12. 1963 till den 12.9. 1964 då den avlöstes av Johannes Virolainens regering som bestod av sju agrarer, tre högermän och två representanter för vartdera av de två folkpartierna.

Socialdemokraterna längtade efter nya val. Agrarerna utnyttjade sitt övertag i de olika regeringarna. Landets inkomster användes till jordbrukets stöd i olika former på de skattebetalande löntagarnas bekostnad. Statens kassa var ofta tom, samtida förbrukning skedde på framtidens bekostnad. Industribyggen och andra investeringar som kunde ge framtida inkomster försumrades.

Ledande agrarer trivdes med tanken att socialdemokraterna av utrikespolitiska skäl inte ansågs rumsrena i regeringssammanhang. Då hade ju en valframgång för socialdemokraterna ingen politisk betydelse. Signaturen Kessu-Pekka i Suomenmaa uttryckte det på följande sätt: ”Om något parti av utrikespolitiska skäl gått i baklås, så kan antalet riksdagsledamöter i detta parti i och för sig inte öppna låset.”

Suomen Sosiaalidemokraatti drog av detta uttalande den 3.12. 1964 slutsatsen att Kessu-Pekka funnit det rimligt att om riksdagen bestod av 190 socialdemokrater och 10 agrarer så skall de sistnämnda bilda regering och åka skidor med riksdagens övriga ledamöter.

När president Kekkonen lät sina partivänner hållas så var det enligt vad som senare framgått inte för att komma åt det socialdemokratiska partiet. Det kom senare att framgå i flera sammanhang. Politiker av olika kategorier med sinne för fair play, forskare, författare, universitetsungdom m. fl. började reagera mot det låsta politiska läget och den osunda atmosfären.

Så länge socialdemokraterna inte i handling klarade sin utrikespolitiska inställning ansåg presidenten sig oförmögen att medverka till deras utrikespolitiska upprättelse.

Om man så vill kan man säga att två tal av docent Pekka Kuusi, det första i Tammerfors den 5.7 och det andra i Åbo den 10.9.1964 utmärker början på den finska socialdemokratins väg ut ur den politiska isoleringens snöhöljda ödemark. Kuusi var docent i socialpolitik vid Helsingfors universitet och efter 1961 känd för en uppmärksam och till svenska och engelska översatt bok om 1960-talets socialpolitik.

I sitt Tammerforstal konstaterade Kuusi att under de hundra månader som Kekkonen varit president har i statsmaktens användning som utfyllnad till tjänstemannaregeringarna uppstått ett regeringsmonopol för agrarförbundet. I republikens historia saknas motsvarighet till detta välbesmonopol för ett parti.

Kuusi hävdade att Finlands utrikespolitik gått i baklås därför att alla inte har stött Kekkonens utrikespolitik. Om Finlands socialdemokrater uppriktigt ställer sig bakom Kekkonen som utrikespolitikens ledare så har ett avgörande steg tagits för att stabilisera landets politiska liv även inrikespolitiskt.

Sitt Åbotal inledde Kuusi med att understryka vad socialdemokratiska partiets ordförande Rafael Paasio sagt i ett tal i Ähtäri, nämligen att partiet bör utan att förlora någonting av ära och ställning kunna deklarerat sig som obetingad anhängare av Paasikivi-Kekkonen linjen.

Sedan Paasio i egenskap av partiets ordförande och mångårig ordförande i riksdagens utrikesutskott gjort detta uttalande bör det kunna anses att president Kekkonens utrikespolitik också kan anses som socialdemokraternas utrikespolitik. Detta borde nu vara klart för oss själva och för andra.

Kuusi och Paasio fick stöd inom partiet men det fanns också de som reagerade surt för detta inlägg från en ”ny” socialdemokrat.

I Åbotalet den 10.9 konstaterade Kuusi att Virolainen ännu för tre veckor sedan sagt att ”om en sådan regering bildas där socialdemokraternas majoritetsgrupp är med kan det gå som det gick med Fagerholms regering 1958”. Kuusi hoppades att Virolainen inte förletts till detta uttalande blott därför att Väinö Leskinen utlovat ett eget tal på Paasikivilinjens begravning.

Den 25.9. 1964 höll president Kekkonen ett tal i Paasikivisamfundet vars möte förlagts till Folkets hus i Helsingfors. Då och senare har platsen för talet tillmätts stor betydelse. Presidenten gick över Långa bron arbetarna till mötes. Bron som avskiljer stans borgerliga delar från arbetarstadsdelen har symbolisk betydelse. Här stupade många röda under inbördeskriget och tiden därefter gick borgerligt sinnade människor inte gärna till Sörnäs över denna bro. Martta Salmela-Järvinen har berättat om detta i sin fint kända och berättade minnesbok *Kai-kissa meissä vikaa on* (Alla har vi våra fel).

I sitt tal berättade presidenten att han under kriget i slutet av 1943 höll ett föredrag i Stockholm om Finlands ställning och i detta framhöll att Finland allt sedan början av trettioåret i förhållande till Sovjetunionen hävdade en neutralitetslinje, som landet under hela årtiondet försökte tillämpa och utveckla.

Jag ansåg att officiellt proklamerat ståndpunktstagande var en politisk verklighet och insåg inte att en neutralitetsdeklaration i våra förhållanden inte var ett avgörande som angick enbart oss. Det grundläggande fel som jag gjorde mig skyldig till var att jag inte tog hänsyn till hur Sovjetunionen förhöll sig till våra neutralitetsförsäkringar . . . Nu efteråt märker vi dock, att det officiella Finlands inställning till Tyskland stod i uppenbar konflikt med neutralitetslinjen. Sovjetunionen fäste allvarlig uppmärksamhet vid detta, vilket man i Finland visste redan på 1930-talet.

Gång på gång underströk Kekkonen att utrikespolitiken intog en prioritetsställning i Finlands politik. Men det innebar inte att han inte skulle sätta utomordentligt stort värde på att också inrikespolitiken var i god ordning. Han fortsatte:

Jag sade en gång halvt på skämt, att om antingen utrikespolitiken eller inrikespolitiken ”bör” ligga för fäfet, så må det då hellre vara inrikespolitiken, och då fanns det t.o.m. personer som förtjänas att tas på allvar, som påstod att jag inte tillmätte inrikespolitiken något värde. Detta är inte sant.

Presidenten konstaterade att under de senaste årens politiska och ekonomiska svårigheter har åsikten att man i Finland borde återgå till det s.k. rödmyllesamarbetet vunnit allt starkare stöd som praktisk handlingslinje i finsk politik.

Han sade sig ha följt pressdebatten och av politikernas tal hade han sett att man ansåg att socialdemokraterna borde få tillbaka den rätt att delta i skötseln av landets gemensamma angelägenheter som berövats dem. Detta förutsätter — säger man — att socialdemokratiska partiet från så officiellt håll som möjligt beviljas ”absolution” med avseende på sin utrikespolitiska duglighet.

Man har uttryckligen hävdade, fortsatte Kekkonen, att det skall ankomma på republikens president att känslorna för misstroende skingras.

I sitt senaste tal vädjade den nye socialdemokraten, dr Pekka Kuusi, kraftigt till mig och emotsåg nya initiativ både av mig och sitt eget parti . . . Jag hoppas att den fredsvädjan

som Pekka Kuusi framfört i främsta rummet skall påverka hans egen krets. När hans syn på den internationella situationen blir allmännare inom den politiska grupp, där han valt att verka, tror jag att något avgörande har skett ifråga om den medborgerliga enigheten i hela vårt samhälle. Och jag betvivlar inte att Kuusis nya realistiska positionsbestämning, som i så hög grad skiljer sig från de tidigare årens socialdemokratiska modell, skulle möta genklang också från det håll man genom hänvändelserna avsiktligt adresserar sig till: Sovjetunionen.

Men, konstaterade presidenten, tyvärr torde det förhålla sig så, att de förhoppningsfulla vårsignaler som hörts från socialdemokraternas eget läger ännu inte har tillräcklig resonans inom deras egen krets.

Det som partiets ordförande Rafael Paasio och hans vapendragare Pekka Kuusi samt Tammerförstidningen Kansan Lehti och kretsarna kring den försöker bygga upp, tycks man med lika stor iver försöka riva ner.

Kekkonen fann det ologiskt och förvånande att det av allt att döma är partimajoriteten som försöker normalisera de internationella förbindelserna men att denna majoritet gång på gång tycks lida nederlag genom verksamhet av personer som inte borde ha någon officiell ställning i partiets ledande organ.

Det kan inte råda något tvivel om att Leskinen tillhörde de personer presidenten åsyftade. Efter att ha lämnats utanför partistyrelsen vid 1963 års kongress hade hans "omvändelse" vid tidpunkten för presidentens tal ännu inte skett.

Kekkonen fortsatte:

Då man alltså har frågat mig, om jag kan göra något för ett ökat samförstånd, säger jag att jag skall komma dem till mötes på halva vägen och vid behov t.o.m. längre. Varför skulle just jag vara en fiende till samarbete? Jag har suttit som statsminister och minister i koalitionsregeringar tillsammans med socialdemokraterna längre än någon annan i vårt land. Jag vet nog, att detta argument inte bär långt om det gäller, men jag har velat hänvisa till det därför att jag har angenäma minnen av detta samarbete. Dels därför att det var resultatrikt (t.ex. levnadskostnadsindex steg från 1951 till slutet av år 1955 endast med en procent), dels därför att jag så kraftigt nödgades försvara detta samarbete, än mot högern, än mot agrarförbundet.

Som framgått även av denna bok har Kekkonen full tackning för det han säger om den ekonomiska stabiliseringen under femtiotalets första hälft. En stabilisering som raserades genom att högern i december 1955 röstade för förnyelse av den ekonomiska maktlag som gav regeringen rätt att reglera priser och löner över valet. Enligt den finska riksdagsordningen finns en sådan möjlighet och för detta behövs ingen majoritet. Fram till valet var det ekonomiska gärdet upprivet och man orkade inte politiskt med att förnya maktlagen.

Man kan också säga att sedan Kekkonen i mars 1956 lämnade sin medverkan i bildandet av regeringar dansade råttorna på ett välldukat bord. Råttorna kånkade i väg med ostbitar, lagringen av spannmål och smör började. Agrarerna försåg sig medan socialdemokratin genom partisplittringen och av utrikespolitiska skäl var bunden av vanmakt.

Än en gång underströk presidenten i sitt tal att det socialdemokratiska partiets och landets fördel kräver att ingenting görs på bekostnad av den prioritet som utrikespolitiken har.

Under de senaste tiderna har vi alltså glädjande nog sett, att också inom socialdemokratin bärande krafter är beredda att eliminera den nationella missämja, som vi allttjämt lider under. Jag hoppas uppriktigt, att dessa krafter äntligen skall accepteras i partiets eget läger

...

Kekkonen erinrade om att i denna tid, då hela världsbilden förändras och utvecklas otroligt

snabbt, krävs det att människorna och folken tar hänsyn till tecknen i tiden och visar fördomsfrihet.

Det vanligaste felet i politiken är, att man envist håller fast vid förutsättningar, vilkas tid redan är förbi, och att man söker undvika för en personligen otrevliga slutsatser. För Finlands vidkommande bör det sägas, att de illusioner som bygger på att ett beslöjat och försåtligt misstroende sås ut på vägen till förtroendefullt samarbete mellan Finland och Sovjetunionen utgör utopier, som inte duger som politiskt program. Detta onödiga bestyr är kanske en manifestation, en gest, en demonstration av personlig besvikelse, som nog kunde anbefallas vissa människor såsom terapi och psykisk lindring, men som ifråga om människor i ansvarig ställning innebär en belastning på vägen till önskvärd politisk utjämning.

Detta och ett par av Kekkonens senare tal kan betecknas som ”tvärvetenskapliga” föreläsningar för finska folket som röjer en djup förtrogenhet med rådande känslor, tänkesätt och landets historia.

Den som läst om och hört hans lyssnare kommentera vad Kekkonen sade då och då förstår att presidenten blivit förstådd. Trots de enkla och lättfattliga formuleringarna innehåller de mycket kunskap om historien, människorna och livet. Det sätt på vilket de formulerats säger också mycket om det finska folkets lynne och särart. En undersökning av texterna kan ge vetenskapare som inte vet så mycket om Finland kunskap om dess folk.

Finlands folk är inte större än att det håller reda på vad dess tänkare, författare och ledare har sagt. Man citerar gärna Santeri Alkio, Eetu Salin, Yrjö Mäkelin, Väinö Tanner, Väinö Linna och Urho Kekkonen.

Jag har tidigare i denna bok använt en bild ur Aleksis Kivis Sju bröder. De är osams och gör sig beredda att slåss. Det gäller att sätta hårt mot hårt. När Aapo hållit ett tal till dem kastar de sina vedträn och blir sams igen. Bröderna inser sin överilning och förstår att Aapo har rätt. Aapo brukar kunna tänka i deras ställe

Väinö Leskinen berättar i sin minnesbok att han sedan han lämnats utanför partistyrelsen använde dagar och nätter till att fundera över det politiska läget i Finland och sin egen inställning. Den 15.10. 1965 höll han ett anförande på socialdemokratiska partidistriktets möte i Helsingfors i vilket han konstaterade den misstänksamhet Sovjetunionen hyste mot socialdemokratiska partiet och slog fast att det fanns anledning för partiet att försöka skingra det tvivel i Moskva som är knutet till partiet.

Leskinen skriver att bland åhörarna var det ett par tre av hans tidigare anhängare som bildligt talat rev sina kläder men att talet i övrigt mottogs positivt.

Det bör antecknas att Leskinen 1954 gjorde en sovjetresa varvid han träffade ryska ledare. För detta kritiserades han på 1955 års partikongress, men också för den fria debatt som förekom i partiets tidskrift för vilken han var redaktör. Särskild uppmärksamhet väckte en artikel om Sprengporten och Anjalamännen. Simonen kritiserade Leskinen för sovjetvänlighet, vilket tydligen gick den sistnämnde hårt till sinnes.

Leskinen konstaterar att om hans känslor hösten 1965 ännu var blandade så innebar det dock att han beträtt en ny väg. ”Mindre goda vänner talade om Leskinens omvändelse, om den gamle simmarens utomordentliga vändteknik, antydande att det inträffade var något att skämmas för.”

Men, säger Leskinen i slutet av 1965, även om man inte kan säga att Paasios kursangivelse ”två streck till vänster” misslyckats så fanns denna politik ännu endast som ett slagord vars innebörd begränsades till Paasios val till ordförande och hans egen placering utanför partistyrelsen.

Det var väl synliga händelser, men Tanners sorti var fullt naturlig. Trots allt var det händelser av passiv art, skriver Leskinen, som inte ändrade på någonting, som inte gjorde att socialdemokratin tog ett steg i någon riktning.

Försoningens väg 1966-1971

Gamle vise Väinämöinen, som är solens årsbarn, gjorde slut på galdersoten, stävjade all sejdad krämpa, bragte bot för påläst lyte, för allt ont som trollet vållat, räddade sin ätt från ofärd, frälste Kalevalafolket.

Kalevala 45:355-362

Spelets aktörer

De sju steg mot återförening av den splittrade finska fackföreningsrörelsen som beskrivs i nästa kapitel omfattar sju år av förhoppningar och besvikelser för personer som är eller varit aktivt verksamma inom arbetarrörelsen, den fackliga och den politiska.

Ytterst har väl dessa personers mänskliga egenskaper påverkat avgöranden och ställningstaganden. Vid det andra steget mot facklig återförening kom personfrågan in i bilden när det gällde byte av ordförande i FFC. Vihtori Rantanen hade skaffat sig en stark ställning i FFC och var också ett stöd för ASSF och Simonen. Det gällde att finna en ordförandekandidat och man fann denne i Landsbygdens arbetarförbunds ordförande Niilo Hämläinen som sedan 1961 varit ledamot av FFC:s styrelse.

Bland andra blev de här nämnda personerna spelets aktörer vid och kring FFC:s kongress den 26.6-2.7. 1966. Föregående kongress hade beslutat att den följande skulle hållas i Helsingfors. Kongressen öppnades därför i Folkets hus varefter man beslutade att fortsätta på Fackföreningsinstitutet i Kiljava som fått en stor bollhall lämplig som kongresslokal. Bollhuset ingår i ett motionscentrum som är ett annex till fackföreningsskolan.

Våren 1966 hade varit politiskt händelserik. Rafael Paasio hade den 27.5 bildat en folkfrontsregering bestående av sex socialdemokrater, fem agrarer, tre folkdemokrater och Aarre Simonen.

Denna regeringsbildning var en produkt av socialdemokraternas stora valseger vid riksdagsvalet i mars då deras mandat ökade från 38 till 55. Centerpartiet, som agrarerna nu kallade sig, fick 49 (53), kommunisterna 41 (47), högern 26 (32), svenska folkpartiet 12 (14), finska folkpartiet 9 (13), simoniterna 7 (2) och Vennamo 1 (0). Valförbundet med kommunisterna gav simoniterna fem mandat utöver de tidigare två trots att antalet röster minskade med ca 40 000 jämfört med föregående val.

Efter Nordiska byggnads- och träarbetarfederationens kongress i juni 1966 på hotell Aulanko i Tavastehus träffade några av de svenska deltagarna Niilo Hämläinen i Hagalund utanför Helsingfors. Hämläinen var som ordförande i Landsbygdens arbetarförbund, till vilken skogsarbetarna hörde, känd av sina vänner i det svenska skogsarbetarförbundet för att framgångsrikt ha ryckt upp skogsarbetarnas fackliga organisation i Finland, som på en kort tid fördubblat sitt medlemsantal.

Jag hade deltagit i kongressen på Aulanko som representant för SIA och medverkade bl.a. som tolk vid sammanträffandet med Hämläinen, som berättade för sina svenska vänner att han erbjödits att kandidera som ordförande till FFC vid den förestående kongressen. Avsikten var att få en ordförande som inte var belastad av linjestrider inom fackföreningsrörelsen och som därigenom från bägge lägren kunde räkna med stöd för en återförening.

Hämläinen underströk att om han accepterade kandidaturen, så var det enbart för att göra allt

vad han kunde för en återförening av den splittrade fackföreningsrörelsen. Detta var emellertid inte en mans uppgift. Han var beroende av all hjälp han kunde få och var beredd att sedan, om uppgiften lyckades, lämna ordförandeskapet i andra händer. Nu ville han höra de svenska kamraternas synpunkt.

De svenska kamraterna kunde inte annat än önska honom lycka till med uppgiften, så som han beskrivit den. Flertalet av dem som inom svensk fackföreningsrörelse följt den finska utvecklingen var vid denna tid överens om att en återförening var den angelägnaste uppgiften. Och de som kände Hämäläinen ansåg att han var väl lämpad att leda återföreningsarbetet.

Niilo Hämäläinen inviterade mig till sitt sommartorp utanför Viitasaari under midsommarhelgen. Under dessa dagar lärde jag känna honom närmare. Han är född 1922 i trakten av sitt sommartorp och blev skogsarbetare som mycket ung eftersom detta arbete var det enda som stod till buds. Fackligt aktiv fick han så småningom möjlighet att bli elev vid Työväen Akademi. Han deltog i kriget och var facklig ombudsman för Affärsarbetarförbundet i Tammerfors innan han kom till Landsbygdens arbetarförbund.

När vi satt och metade i en båt på den lilla sjön Kalliojärvi invid Hämäläinens torp, Kalliopuro, berättade han om upplevelser under kriget. Dessa var av det slag som han delade med en stor del av sin generation, vars igenkännande gjort att Väinö Linnas bok *Okänd soldat* helhjärtat accepterades av dem som varit med.

Hämäläinen kunde *Okänd soldat* och citerade gärna vad dess olika personer sade i situationer som liknade dem han själv upplevt.

Jag upptäckte att Niilo Hämäläinen såg striderna inom den finska arbetarrörelsen och motsättningarna mellan samhällsklasserna i deras historiska sammanhang. Senare kom jag underfund med att hans synsätt väl sammanfaller med det som Kekkonen gett uttryck för i sina tal.

Med andra ord: Fördragsamhet och vilja till försoning är mera livsbefrämjande än aggressivitet och hämnd för verkliga eller inbillade oförrätter.

Jag fick också tillfälle att delta i FFC:s med spänning motsedda kongress som öppnades i Folkets hus festsal onsdagen den 29.6.1966 kl. 11.00. Till kongressprotokollet har antecknats att kongresslokalen var dekorerad med lagerträd och blomuppsatser samt flera flaggor som representerade kongressgästernas hemländer. Paasivuorigatan utanför kongresslokalen var festligt lövad. Helsingfors arbetarorkester spelade Sibelius Vårsång och Finlandia ...

Efter det formella öppnandet, gästernas tal och val av kongressens funktionärer togs lunchpaus mellan 13.45 och 15.30. I riksdagen pågick en debatt med anledning av högermannen O. Lähteenmäkis m.fl. interpellation om Simonens lämplighet som justitieminister, med anledning av att han av riksrätten den 14.12.1961 dömts för tjänstefel i det s.k. barnmorske-instituts-målet.

En direktutsändning pågick i radio som återgavs av högtalarna i Folkets hus restaurang där många kongressdeltagare dröjde sig kvar vid kaffet när förhandlingarna skulle fortsätta.

De socialdemokratiska riksdagsmännen var i en prekär situation eftersom riksdagsgruppen vid regeringens bildande uttalat sig emot att Simonen togs med. Det var därför inte bara simoniterna bland kongressdeltagarna som med spänning avvaktade voteringsresultatet.

Avgörande för de socialdemokratiska riksdagsmännens ställningstagande blev dock förhållandet att kritik inte hade riktats mot Simonen som ledamot av Paasios regering. Ett misstroendevotum skulle drabba regeringsbildaren för att denne tagit med Simonen i sin regering och presidenten som utnämnt denna regering.

Simonens tjänstefel bestod i att han inte låtit undersöka kreditvärdigheten hos de firmor som

lämnat anbud på uppförandet av barnmorskeinstitutet. Åtalet väcktes sedan den firma som fått anbudet gått i konkurs.

Med 144 röster mot 45 och 10 frånvarande beslutade riksdagen att återgå till dagordningen, vilket innebar att interpellationen inte gav anledning till någon åtgärd. Med detta budskap kunde eftersläntrarna ansluta sig till kongressen, där meddelandet om att regeringen räddats snart spred sig bland deltagarna.

Kvällens gästmiddag på restaurang Sillankorva fick genom sin talrika anslutning från olika meningsriktningar karaktären av ett elektriskt batteri med urladdningar av positiv och negativ elektricitet. Tillsammans med Järnvägsmannaförbundets förre huvudsekreterare Ragnar Tuori hamnade jag vid ett bord med socialdemokrater, för tillfället partilösa, och simoniten Janne Hakulinen. Vid bordet berättades att juntaarbetet fortskridit så långt att man tämligen säkert kunde utgå från att Vihtori Rantanen skulle få ge vika och avgå som ordförande i FFC. När den korpulente Janne Hakulinen hörde detta studsade han halvt om halvt i stolen och sa:

— Siinä meni TPSL helvettiin. (Där gick ASSF, Arbetarnas och småbrukarnas förbund, åt helvete.) Det bör i sammanhanget erinras om att Hakulinen var den som fick sitt namnförslag TPSL/ASSF accepterat när det socialdemokratiska oppositionspartiet bildades. Som reklam- och pr-man var Janne van att finna kärnan i det som hände och därav dra tillspetsade slutsatser.

Från bord till bord, utan att slå sig ned, med en cigarrett i vänster hand, vankade en gänglig man med åtsittande kläder, smal hals och stort huvud. Mannens ansikte verkade bekant. Jag frågade Tuori vem det var. Han svarade:

— Simonen.

På något sätt hade jag innan jag fick beskedet fått intrycket av en vänsterhänt Hamlet, vad det nu kunde innebära.

Det är svårt att få en bild av Simonens personliga drag. Allmänt framhåller man hans begåvning och intellektuella typ samt hans cyniska inställning till den mindre begåvade delen av mänskligheten. Matti Kurjensaari berättar i *Kansakunnan kaapin päällä* (På folkets byrå) att ett samtal med Simonen är en intellektuell delikatess som man sällan får, hjärnornas lek i tunn luft, sval humor.

Den politiske kåsören Liimatainen har i nr 27 1970 av *Suomen Kuvalehti* (motsvarighet till den svenska *Veckojournalen*) gjort jämförelser mellan Olof Palmes och Aarre Simonens begåvning. Liimatainen uppges vara pseudonym för republikens president, enligt andra uppgifter en kollektiv signatur för flera skribenter.

Om Palmes begåvning i och för sig berättar Liimatainen att Erlander skulle ha sagt, när han fick frågan om Palme var hans efterträdare, att Sveriges statsminister inte nödvändigtvis behöver vara en så begåvad man som Palme.

Liimatainen anser Palme vara en utvuxen politiker, replik' snabb och med ett skarpt intellekt, som hans land och hans parti med fullt förtroende kan sända på ett hur svårt uppdrag som helst, även utanför det egna landet.

Signaturen skriver att jämförelser blir alltid haltande, men om han bland finska politiker försöker finna en motsvarande begåvning kommer han att tänka på Aarre Simonen som nu lämnat sin politiska bana bakom sig:

Skillnaden — och den är faktiskt stor — är Simonens ohöljda — någon skulle säga fräcka — cynism samt lust, som han inte kan motstå, att öppet uttala alla de elakheter som dyker upp i hans medvetande. Om dessa kan man ha vilken åsikt som helst, men tekniskt har de formats av konstnärens hand. Slutresultatet är dock blott det, att dessa smädelser snart

glöms av dem som de berett nöje, men blir för alltid oförlåtna i deras minne som de en gång sårat. Man vet ju att Simonen bl.a. av denna anledning har varit en hatad man.

Kongressen fortsatte som tidigare nämnts i Kiljava och på dess tredje dag, den 1.7.1966, avbröts förhandlingarna kl. 11.30 för att återupptas kl. 14.00. Avbrottet skulle användas till gruppmöten, som är ett vanligt inslag på finska fackföreningskongresser.

Efter dessa gruppmöten var den sannolika utgången vid ordförandevalet klar och sannolikt hade Vihtori Rantanen kommit underfund med detta strax före förhandlingarnas återupptagande kl. 14.00.

Arvid Lundström (som på kongressen representerade svenska LO) och jag hade våra hotellrum i Helsingfors. Tillsammans med Ragnar Tuori, som en följd av år tillhört FFC:s styrelse, kom jag ut till Kiljava den 1.7 strax innan kongressen skulle återuppta förhandlingarna. Arvid Lundström var redan på plats. Vi hade underrättats om att ordförandevalet skulle ske under eftermiddagen.

När vi anlände stod Vihtori Rantanen utanför motionsinstitutet i en krets av kongressdeltagare. När vi passerade vände han sig till oss och sa:

— Ni svenskar har väl också ett finger i detta spel. Ragnar Tuori, som upplevt Rantanens skicklighet som juntaledare och organisationstekniker, svarade:

— Den som kokar en soppa kan få äta den själv! Repliken väckte munterhet bland de kringstående, även hos Rantanen, som tydligen hade även den dimension som fordrades för att uppskatta riktigheten i Tuoris konstaterande.

Kongressen verkställde det som överenskommits på gruppmötena och resultatet tyder på att kommunisterna haft det lättare att samla sina ombud på den gemensamma linjen än icke-kommunisterna där gränsdragningen mellan socialdemokrater, partilösa och simoniter var oklar. Sedan två röster kasserats blev resultatet 118 röster för Niilo Hämmäläinen och 63 röster för Vihtori Rantanen, som omedelbart efter valet begärde ordet och sade:

Ni har nu flyttat mig till den s.k. gubbänken. Jag är inte bitter över detta. Livet är sådant, att en dag kommer man till en bestämd uppgift och en dag skall man lämna denna uppgift. Jag försäkrar er att jag inte kommer att lägga klabbar på fackföreningsrörelsens väg. Kanske skulle jag ha vissa möjligheter till detta. Men eftersom jag växt upp inom fackföreningsrörelsen och levt mina bästa år med denna, så gör jag det inte.

Jag hoppas att ni sköter saker och ting på rätt sätt, så att de beslut ni fattar blir till löntagarnas fördel i dag, i morgon och följande dagar, veckor, månader och år.

Denna rörelse får inte påverkas utifrån och från sidan på ett sätt som stör vårt huvudsakliga arbete och detta arbete är förbättrandet av arbetarnas ekonomiska, sociala och kulturella ställning.

Niilo Hämmäläinen, när jag nu städar mitt arbetsrum åt dig, så hoppas jag att jag förmår städa bort även alla de hinder som finns eller påstås finnas i vägen för skapandet av en enad fackföreningsrörelse. När du börjar detta ditt arbete — jag vet det av erfarenhet — så är det ingen lätt uppgift. I dag har du vänner. Men dina vänner i dag kan i morgon vara dina motståndare. Det har besannats för mig i dag. Du får konstatera det någon annan dag. Men jag tror att du har energi, kraft och förmåga att sköta dessa frågor på rätt sätt och jag önskar dig bästa möjliga framgång.

Jag tackar er, kamrater!

Till andre ordförande valdes Arvo Hautala. Till FFC:s styrelse valdes förutom de två ordförandena Onni Närvänen (Metall-arbetarförbundet), Veikko Ahtola (Pappersindustriarbetarförbundet), Onni Koski (Järnvägsmannaförbundet), Juhani Hietanen

(Landsbygdens arbetarförbund), Jaakko Viitasaari (Träarbetarförbundet), Väinö Kujanpää (Textilarbetarförbundet), Tapio Malmivuori (Arbetarförbundet), Yrjö Karisalmi (Hotell- o. rest.personalförb.), Pentti Helo (Statens tj.m.förb.), Jouko Salminen (Glas- o. porslinsarb.förb.), Olavi Saarinen (FFC), Erkki Salomaa (Byggnadsarbetarförbundet), Urho Kilpinen (Murarförbundet), Urpo Virtanen (Livsmedelsarb.förb.), Kaarlo Peräkasari (Fastighetsarbetarförb.), Edvin Salonen (Metallarb.förbundet) och Väinö Huhtamäki (Läder-, sko- o. gummiarb.förbundet).

Olavi Saarinen, tidigare förste sekreterare, utsågs till FFC:s internationelle sekreterare av den nyvalda styrelsen.

Niilo Hämäläinen och Olavi Saarinen representerade FFC på svenska LO:s kongress 1966. Vi samtalade om Finlands historia. Olavi Saarinen ansåg att historia var ett tråkigt ämne. Han berättade att han läst in det som fordrades i ämnet några dygn före sin studentexamen, men sedan utan förlust glömt det mesta.

Vid ett samtal 1952 i Helsingfors ansåg Saarinen att det borde heta att politik är det omöjligas konst och att talesättet det möjligas konst sannolikt var en felöversättning. Jag frågade honom 1959 i Björneborg om han fortfarande höll fast vid denna uppfattning. Han sade sig göra detta. När jag träffade honom helt hastigt i slutet av maj 1970 sedan han valts till parti-sekreterare i ASSF frågade jag honom inte om denna sak. ASSF var inte längre representerat i riksdagen. Vilket tyder på att Bismarck hade rätt: Politik är det möjligas konst!

Sju steg mot facklig försoning

Den fackliga arbetarrörelsens splittring blev ett hinder för dess tillväxt och minskade dess möjlighet att företräda medlemmarnas intressen i löneförhandlingarna och i förhållandet till statsmakterna.

Ett växande antal löntagare såg med tilltagande olust uppkomsten av parallellt verkande, rivaliserande fackföreningar på den egna arbetsplatsen. Av nytillkomna arbetare krävdes anslutning till någon av de lokalt verkande fackföreningarna. Valet av fackförening ansågs innebära ett politiskt ställningstagande på, som många uppfattade det, diffusa grunder. Men dessa politiska ställningstaganden hade gjorts högst upp i den organisatoriska hierarkin, utan att medlemmarna tillfrågats. Via juntaorganisationernas kanaler hade de informerats om den politiska maktkampen och de politiskt organiserade hade fått order om hur de skulle rösta vid olika tillfällen.

De nytillkomna arbetarna inom olika fackförbundsområden, ungdomar som hade sitt första jobb och arbetare som flyttat in till tätorterna från landsbygden där de varit fackligt oorganiserade, blev obenägna att ansluta sig till någon av de med varandra stridande lokala fackföreningarna. De betraktade oenighetens politiska anknytning som en kamp mellan "herrarna i Helsingfors", en kamp som de inte ville engagera sig i. En anslutning till en av de två lokala fackföreningarna kunde medföra personligt obehag från den part man inte anslutit sig till.

Inom ledningen för den splittrade fackföreningsrörelsens olika fraktioner var man naturligtvis djupt medveten om detta, även om man i växlande grad av olika skäl, personliga och politiska, var inställd på att försöka få en återförening till stånd.

Ett kriterium på hur högt man värderade möjligheten till en återförening fick man genom vilka personer och fack som från början gav sitt stöd åt den medlingsaktion som inleddes av professor Heikki Waris i november 1964 och avslutades i mars 1966 med ett av 19 fackförbundsordförande, en förbundsdirektör och en förbundssekreterare undertecknat förslag till återförening av fackföreningsrörelsen. Denna aktion kan betecknas som det första av de sju stegen till facklig försoning.

Det andra steget bestod i bytet av ledning för FFC på dess nionde ordinarie kongress den 29.6-2.7. 1966. Sedan de 21 fackförbundsledarnas förslag till återförening av professor Waris den 22.3. 1966 översänts till FFC hade ett dödläge uppstått. Halva antalet av de 14 ledamöterna i FFC:s styrelse fanns med bland undertecknarna av Waris förslag, men i egenskap av enskilda personer. Inom de förbund som de representerade fanns ännu delade meningar, vilket tyder på att FFC:s dåvarande styrelse var oförmögen till att ta ett initiativ till återförening som kunde betyda ett byte av den egna ledningen.

Det är på denna punkt som riksdagsman Väinö Leskinen och kommunistiska partiets ordförande Aarne Saarinen kommer in i bilden. Leskinen hade lämnats utanför partiets styrelse på socialdemokratiska partiets kongress 1963 och hade inte heller valts in på kongressen 1966. Aarne Saarinen hade i egenskap av ordförande i Byggnadsarbetarförbundet valts till ledamot av FFC:s styrelse på kongressen 1961. Våren 1966 hade han valts till ordförande i Finlands kommunistiska parti och lämnat ordförandeskapet i Byggnadsarbetarförbundet till Erkki Salomaa. Aarne Saarinen hade därmed lämnat det aktiva arbetet inom fackföreningsrörelsen.

Leskinen berättar att socialdemokratiska fackföreningsledare, som deltagit i Waris-kommitténs arbete, frågat om inte han kunde göra något för att det på den förestående FFC-kongressen skulle ske avgöranden till förmån för återföreningen. Om saker och ting hade sin gilla gång skulle ingenting hända och Vihtori Rantanen skulle fortsätta som förut.

Veckolånga förhandlingar vidtog i vilka ett tjugotal personer deltog. I dessa informella förhandlingar deltog förutom medlemmar ur Waris-kommittén partiellt också Rafael Paasio, Olavi Lindblom och Kaarlo Pitsinki.

Ett arbetsutskott valdes för förhandlingar med Finlands kommunistiska partis representanter. I detta utskott representerades socialdemokraterna av Reino Heinonen, Veikko Ahtola och Väinö Leskinen. Leskinen uppger att kommunisternas representanter i dessa förhandlingar var Aarne Saarinen, Viljo Suutari och Arvo Hautala.

Veikko Ahtola har förklarat att Suutaris namn i detta sammanhang är en beklaglig förväxling av Leskinen. Det var i stället Urho Kilpinen, Murarförbundet, som var den tredje av kommunisternas representanter i dessa förhandlingar. FLO:s ordförande Jaakko Rantanen hade inbjudits delta men infann sig inte till ett enda sammanträde.

Heinonen, Ahtola, Saarinen och Hautala hade tidigare deltagit i Waris-kommitténs arbete. Man kan knappast tala om att Leskinens insats bestod i att han sammanförde representanter för socialdemokrater och kommunister. Hans insats bestod i att han bidrog till att man fann vägen till förnyelse av FFC:s ledning, som blev det andra steget mot fackföreningsrörelsens återförening.

De politiska fraktionernas juntaverksamhet hade tidigare använts på ett sätt som bidrog till splittring av fackföreningsrörelsen. Den gamle juntamannen Leskinen fann nu att man kunde junta i motsatt riktning. Nämligen för återförening. Om socialdemokraterna och kommunisterna kom överens om gemensamma kandidater till ordförande- och sekreterareposterna i FFC kunde man påverka de mot partierna svarande kongress. ombuden för ett byte i FFC:s ledning.

Förhandlingsutskottet kom överens om att som gemensam kandidat till FFC:s ordförande utse socialdemokraten Niilo Hämläinen, ordförande i Landsbygdens arbetarförbund; till FFC:s andre ordförande kommunisten Arvo Hautala, ordförande i Livsmedelsarbetarförbundet, och till FFC:s förste sekreterare socialdemokraten Sulo Penttilä, sekreterare i Pappersindustri-arbetarförbundet.

På kongressen företogs röstning om de två ordförandekandidaterna Niilo Hämläinen och Vihtori Rantanen. Vid valet avgavs 183 röster, av vilka två förklarades ogiltiga. Niilo

Hämäläinen fick 118 röster och Vihtori Rantanen 63. Till andre ordförande utsågs enhälligt Arvo Hautala. Den nyvalda styrelsen utsåg sedan Sulo Penttilä till förste sekreterare. FFC hade fått en ny ledning enligt Leskinen-Saarinen-kommitténs riktlinjer.

Därmed var det andra steget taget mot en återförening.

Det tredje steget inleddes omedelbart efter FFC:s nionde ordinarie kongress och bestod i en serie förhandlingar med FLO och utanför de bägge centralorganisationerna stående förbund under en tidrymd som motsvarade ca tre år fram till FFC:s extra kongress i juni 1969.

Förhandlingsperioden började med att FFC:s styrelse i augusti 1966 i ett brev till de utanför FFC stående organisationerna föreslog påbörjandet av förutsättningslösa förhandlingar om samling av den finska fackföreningsrörelsen till en gemensam centralorganisation.

FFC fick emellertid inte något svar från FLO på sin framställning och efter att ha väntat i fem månader igångsattes förhandlingar utan FLO:s medverkan mellan FFC, de utanför centralorganisationerna stående förbunden och de FLO-förbund som deltagit i Waris-kommitténs förhandlingar.

Den 30.6. 1967 beslutade förhandlingsdelegationen att göra en förnyad framställning till FLO om att FLO skulle delta i förhandlingarna. På denna framställning kom ett positivt svar från FLO:s styrelse. Den 3.10. 1967 sammanträdde återföreningsdelegationen på Affärsarbetarförbundets kurs- och semestergård i Tyrvääntö. Denna gång deltog även representanter för FLO. På denna konferens godkändes målsättningen om en ny gemensam partipolitiskt obunden facklig centralorganisation.

Socialdemokratiska partiets styrelse hade på kongressen 1966 intagit en sval attityd till motioner om partiets stöd till återföreningssträvandena inom fackföreningsrörelsen, och partistyrelsens utlåtande blev kongressens beslut. Detta innebar att partiet inte ville blanda sig i fackföreningsrörelsens inre frågor men dock var med i enhetssträvanden och uppbyggnadsarbete som är till arbetarrörelsens bästa.

Den 5.10.1967 undertecknade befullmäktigade representanter för socialdemokratiska och kommunistiska partierna en rekommendation till sina medlemmar att medverka till bildandet av en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. För SDP hade rekommendationen undertecknats av Rafael Paasio, Erkki Raatikainen och Pauli Burman och för FKP av Aarne Saarinen, Ville Pessi och Arvo Hautala.

ASSF hade avböjt att underteckna rekommendationen med motiveringen att förbundet ansåg det vara oriktigt att de politiska partierna lade sig i fackliga angelägenheter. En liknande, attityd intog FLO:s styrelse.

Rekommendationen gick emellertid ut på att stödja tillkomsten av en partipolitiskt obunden, för den fackliga rörelsen gemensam centralorganisation och skulle i denna form ha kunnat underskrivas av varje politiskt parti som accepterar en enhetlig fackföreningsrörelse. Rekommendationen tillställdes fackföreningsrörelsens återföreningsdelegation.

Inom stora förhandlingsdelegationens arbetsutskott och olika arbetsgrupper färdigställdes förslag till avgöranden på såväl förbunds- som centralorganisationsplanet. Verkställandet förhindrades dock av att beslut saknades i en rad viktiga linjefrågor.

Enligt FFC:s mening var det oundvikligt att samtidigt fatta beslut ifråga om en ny centralorganisation och om en sammanslagning av parallella fackförbund. Enligt FLO:s mening skulle man först bilda en centralorganisation och först därefter skulle man övergå till att diskutera sammanslagningen på förbunds- och fackföreningsplanet. Principbeslut saknades ännu ifråga om valsättet till FFC:s kongress och om att det mindre förbundet skulle ansluta sig till det större vid sammanslagning av parallellförbund.

Den 13.11.1967 lämnade FFC:s representanter i återföreningsdelegationen i Sulo Penttiläs namn ett förslag till totaluppgörelse. Enligt detta förslag skulle den nya centralorganisationens konstituerande kongress hållas senast i juni 1968. Dessförinnan skulle återföreningen på förbunds- och fackföreningsplanet vara genomförd.

Närmast efter krav från FLO:s ledning fick tanken på totaluppgörelse mogna i väntan på ytterligare klarlägganden.

När två månader hade gått efter det att förslaget till totaluppgörelse avlämnats uppstod märkbar oro bland fackföreningsrörelsens medlemmar på grund av att det dröjde med avgöranden i återföreningsfrågan. FFC:s representanter sände därför den 18.1.1968 preciserat förslag till totaluppgörelse till stora förhandlingsdelegationen. Förslaget vidarebefordrades till arbetsutskottet som infordrade yttranden om detta från de i förhandlingarna deltagande organisationerna.

Den 26.1.1968 avlämnade Bokarbetarförbundets sekreterare Aarne Koskinen till återföreningsdelegationen ett eget förslag till totaluppgörelse som inte i väsentliga avseenden skilde sig från FFC:s förslag.

På förhandlingsdelegationens sammanträde den 6.2.1968 meddelade de utanför centralorganisationerna stående oavhängiga förbunden att de accepterade en totaluppgörelse grundad på en ihoparbetning av FFC:s och Koskinens förslag. FLO gavs tillfälle att skriftligen meddela sitt ställningstagande på förhandlingsdelegationens sammanträde den 14.2.1968.

Detta gjorde FLO men dess uppfattning bröt sig mot FFC:s förslag till totaluppgörelse därför att FLO hänvisade till att en sammanslagning av jämsides verkande förbund bestäms av och tillkommer vederbörande förbund att själv avgöra och verkställa.

Enligt Träförädlingsindustriarbetarförbundets verksamhetsberättelse för 1968 anförde FFC:s andre ordförande Arvo Hautala, sedan Jaakko Rantanen meddelat FLO:s uppfattning, att FLO:s förslag står i motsättning till FFC:s förslag, vilket inte möjliggör en totaluppgörelse och flera frågor lämnas öppna.

Förhandlingsdelegationen konstaterade att man inte kunnat enas i fråga om sättet och tidpunkten för en sammansmältning av parallellförbunden och därför inte kunde uppnå enighet om en återförening av fackföreningsrörelsen. Frågan skulle dock hållas levande och de olika grupperna skulle få tillfälle till interna överläggningar.

I slutet av maj 1968 framlade Tjänstemannakartellens sekreterare Mikko Laaksonen och Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbunds sekreterare Jaakko Riikonen en promemoria i återföreningsfrågan som kunde anses som de oavhängiga förbundens förslag till FFC och FLO. Den 4.6.1968 meddelade FFC att centralorganisationen i princip kunde acceptera förslaget.

176 Förslaget gick ut på att de bägge centralorganisationerna samt de oavhängiga förbunden senast under år 1968 skulle underteckna en överenskommelse om bildandet av en gemensam centralorganisation. överenskommelsen skulle omfatta stadgar, organisationsplan, verksamhetsprogram och grunderna för centralorganisationens finansiering.

Vid sammanslagning av parallellförbund skulle som grundsats gälla att det mindre förbundet ansluts till det större, dock med beaktande av förbundens ålder och arbetsmarknadspolitiska representativitet. I de fall förbundens storlek och arbetsmarknadspolitiska relationer är ungefär likvärdiga bildas ett nytt gemensamt förbund.

FLO meddelade sig vilja ta ställning till förslaget vid årets slut efter LO:s kongress den 28 september. Vid stora förhandlingsdelegationens ordförandegrupps sammanträde den 13.9. 1968 meddelade FLO att den inte kunde godkänna förslagets organisationsplan som innebar överföring och sammanslagning av medlemsgrupper inom olika förbund.

Den 30.10.1968 godkände ordförandegruppen ett återföreningsprogram på förbundsplanet enligt under våren överenskomna riktlinjer. Tidpunkten för förbundens bildande och deras arbetsmarknadspolitiska relationer skulle beaktas vid tillämpandet av principen om att det mindre förbundet ansluts till det större. Bildandet av 18-20 förbund togs som riktpunkt och det medlemsantal man därvid uppnådde uppskattades till ca 450 000. Ordförandekonferensen utsåg sedan kontaktmän i de olika grupperna för förhandlingar om fullföljandet av de uppdragna riktlinjerna i praktiken.

Den 3.12.1968 godkände ordförandekonferensen det förslag till stadgar för den nya centralorganisationen som dess sekretariat framlagt den 13.9 och ett förslag till organisationsplan.

Den 16.12.1968 återremitterade ordförandekonferensen organisationsplanen till sitt sekretariat. Trots allvarliga försök lyckades man dock inte bilda den nya centralorganisationen under 1968.

Avgörandet kom den 13.3.1969 då de i förhandlingarna deltagande organisationerna — förutom FLO — undertecknade en överenskommelse om inkallandet av en kongress för bildandet av en gemensam facklig centralorganisation den 17.6.1969.

Till överenskommelsens bilagor hörde förslag till stadgar, princip- och arbetsprogram, förbundsplan, förslag om ledningens och styrelsens sammansättning. Undertecknarna av överenskommelsen förband sig att följa denna vid den nya centralorganisationens bildande. Därmed hade det tredje steget tagits för den finska fackföreningsrörelsens återförening.

Kongressen den 17.6.1969 utgjorde det fjärde steget mot den hägrande enigheten som nu till stor del förverkligades på det centrala planet. 35 förbund anslöt sig till den nya centralorganisationen. Av dessa kom 24 från FFC, 7 från FLO och 4 utgjordes av de fristående förbunden utanför centralorganisationerna.

På kongressen representerades de 35 förbunden av 334 ombud vilket vittnar om att den återförening inom förbunden som skulle ske innan den nya centralorganisationen bildades inte hade lyckats. Den ursprungliga tidsplanen hade heller inte kunnat hållas och utanför stod ännu FLO med 11 förbund mot tidigare 17.

Ett formellt upphävande av FFC skulle ha fått vittgående ekonomisk-juridiska konsekvenser. Den nya gemensamma centralorganisationen skapades genom att den gamla fick nya stadgar och en ny sammansättning samt genom att namnet ändrades från Finlands fackföreningars centralförbund (FFC) till Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC).

Den styrelse som valdes på FFC:s kongress 1969 fick sin grundval i de förbund som deltog i bildandet av den nya centralorganisationen. Av de 17 FLO-förbunden deltog fyra och de kom att i styrelsen representeras av Olavi Aarnio, ordförande i dåvarande Automobil- och transportarbetarförbundet.

Den styrelse som valdes på kongressen den 17-18.6.1969 bestod av följande personer.

Niilo Härmäläinen, förste ordförande (s)

Arvo Hautala, andre ordförande (k)

Mikko Laaksonen, tredje ordförande (s)

Ahti Fredriksson, förste sekreterare (s)

Simo Elomaa, andre sekreterare (k)

Helvi Raatikainen, sekreterare för kvinnofrågor (sdf)

Sulo Penttilä, Metallarbetarförbundet (s)

Edvin Salonen, Metallarbetarförbundet (k)

Erkki Salomaa, Byggnadsarbetarförbundet (k)

Reino Heinonen, Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund (s)

Veikko Ahtola, Pappersindustriarbetarförbundet (s)

Aarre Happonen, Affärsarbetarförbundet (s)
 Pekka Virtanen, Landsbygdens arbetarförbund (sdf)
 Väinö Kujanpää, Textilarbetarförbundet (s)
 Viljo Ronkanen, Träarbetarförbundet (k)
 Erkki Nissilä, Bokarbetarförbundet (s)
 Jarl Sund, Livsmedelsarbetarförbundet (k)
 Olavi Aarnio, Automobil- och transportarbetarförbundet (s)
 Olavi Keitele, Sjömansunionen (s)
 Erkki Pohjalainen, Elektrikerförbundet (s)
 Väinö Huhtamäki, Läder-, sko- o. gummiarbetarförbundet (k)
 Matti Ojala, Murarförbundet (k)

Vid sammanslagningen av fackförbunden inom transportbranschen lämnade Olavi Aarnio den fackliga verksamheten efter att ha blivit utsedd till direktör för Arbetarskyddscentralen. I FFC:s styrelse efterträddes han av sin personliga suppleant.

Styrelsens politiska medlemskap framgår av beteckningarna (s) socialdemokrat, (k) kommunist och (sdf) Arbetarnas och småbrukarnas förbund. Icke kommunister 14 och 8 kommunister. Vid omröstningar har icke kommunister uppträtt gemensamt.

Det femte steget mot enigheten togs den 11.11.1969 då en överenskommelse undertecknades av representanter för FLO (som fått vissa fullmakter av sin kongress) och representanter för FFC som innebar att FLO:s verksamhet skulle upphöra hösten 1969 och att dess medlemsförbund skulle ansluta sig till FFC. Så har också skett.

Kongressen i juni 1969 förutsatte att sammansmältningen av fackförbunden redan före årets slut skulle reducera deras antal till 24. Så har inte skett. Denna process, det sjätte steget mot återföreningen, fortsatte under 1970 vid vars slut processen beräknades vara slutförd.

Det sjunde och slutliga steget till facklig återförening markeras av den nya centralorganisationens första ordinarie kongress i juni 1971 genom val av styrelse och representantskap som representerar den definitiva förbundsstrukturen vid återföreningsprocessens slut.

FLO:s nedgång och fall

Trots varnande röster bland ombuden antog SDP:s kongress 1963 ett uttalande i vilket partiets medlemmar uppmanades att ta sitt förhållande till och sitt medlemskap i till FFC anslutna förbund under övervägande. Kongressen ansåg att FFC genom sin verksamhet placerat sig utanför den socialdemokratiska fackliga verksamheten. Men kongressen konstaterade också att det ankom på partiets grundorganisationer att ta ställning till organisationer som motarbetar partiets verksamhet. Kongressen gav dock allt stöd åt de åtgärder med vilkas hjälp löntagarna organiserat sig i FLO och andra demokratiska fackliga organisationer.

Kongressombudet Harri Havia (Södra Tavastland) ansåg att partiet inte borde söka stöta sig med de ungdomsgrupper som träder in på arbetsmarknaden och i fackföreningarna och dessas äldre medlemmar vilkas barn gör sitt inträde på arbetsmarknaden.

Pentti Joukainen (Kymmene distrikt) ansåg att även om partiets inställning till FLO är positiv så måste inställningen till de medlemsmassor som fortfarande tillhör FFC vara förnuftig. Finnen är till sin natur egensinnig och tvär. Om han hotas med hårda beslut fjärrar han sig ytterligare från oss. Många som tillhör FFC har lämnat partiet och skulle gärna återvända men saknar väg tillbaka. Vi bör bereda dem en sådan väg, vi behöver dem i partiet om de så är 20-30 eller 50 000.

Veikko Halonen (Mellersta Finland) meddelade att en motion från Vasa innehöll förslag till restriktioner för partiets medlemmar i förhållande till FFC och AIF som, om dessa antas, kan

göra partiet utan medlemmar. Yrjö Härtinen (Hfors distrikt) konstaterade att det inte var förenligt med kommunisternas politiska linje att tillvälla sig majoriteten i FFC med risk att socialdemokraterna skulle lämna denna. Enligt deras ideologi måste de vara med i massorganisationerna och verka inom dessa. Om vi inte är med i fackföreningar och idrottsföreningar, var skall vi då få nya medlemmar till partiet?

Leskinen skriver i sin förutnämnda bok att FLO under sina första år fick luft under vingarna. Med tiden blev det uppenbart att FLO inte förmådde ersätta FFC även om FLO förmådde uppträda vid sidan av FFC. Avgörande var att några större förbund som lämnat FFC inte anslöt sig till FLO utan ställde sig utanför i avvaktan på en stabilisering av läget för såväl den politiska som fackliga rörelsen.

Detta var en verklighet, fortsätter Leskinen, mot vilken uppmaningar från partikongressen ingenting förmådde. Det gick som efter bildandet av AIC, Arbetaridrottsföreningarnas centralförbund (TUK), i samband med striderna om AIF (TUL). Det uppstod ett flertal mer eller mindre klart definierbara socialdemokratiska och simonitiska lägereldar vid vilka var och en värmdes sig och befäste sin tro.

När FLO efter några år uppnådde den expansion som var möjlig i relation till medlemsförbunden uppstod ett stillestånd som gav anledning till omprövning. Vid mitten av 1960-talet var det fråga om en kluven fackföreningsrörelse som det gällde att återförena. FLO bestod nästan uteslutande av socialdemokrater som bildade en märkbar minoritet i FFC, vars ledning var i stort sett i samma händer som ASSF. När socialdemokratiskt dominerade förbund lämnade FFC förstärktes dennas ställning märkbart ute på fältet.

Leskinen konstaterar att det under 50-talet var en rätt allmän inställning bland socialdemokraterna att fackföreningsrörelsen skulle vara obunden av partiet men ändå göra detta vissa tjänster av egen fri vilja. Samma tanke fastän tvärtom och i motsatt riktning behärskade 50-talets fackföreningsledare. Partiet skulle frivilligt tjäna fackföreningsrörelsen och dess syfte. Kommunisterna hade en motsvarande uppfattning från sin egen synpunkt. Följden av allt detta var ständig fruktan, friktioner, juntaverksamhet, schackdrag i synnerhet vid avtalsförhandlingar. Det gällde att finna en ny och hållbarare lösning och en sådan var inte möjlig om inte arbetarpartierna kunde komma överens om hur de skulle uppträda inom arbetarrörelsen.

Det gällde, ansåg Leskinen, för arbetarpartierna att komma överens om mandatfördelningen i FFC på grundval av de politiska styrkerrelationerna i fackförbunden. Det gällde att komma överens om spelregler som förhindrade att FFC:s medel och makt användes till den ena eller andra partens förmån och mot varandra. Det gällde att komma överens om spelregler som förhindrade att funktionärernas egenmakt och organisationens tillgångar användes utanför den kontrollerade budgeten.

När Leskinen 1966 tog initiativet till förhandlingar mellan socialdemokrater och kommunister om en återförening av fackföreningsrörelsen och villkoren för denna förening ställde sig FLO till en början helt avvisande, och dess ordförande Jaakko Rantanen kom inte till de inofficiella förhandlingarna.

Det tänkesätt Leskinen representerade föreföll främmande och skrämmande för fackföreningsmän som vant sig vid att hålla kommunisterna utanför diskussionerna om villkoren för fackföreningsrörelsens återförening. Det var ju genom att några socialdemokrater svek partilinjen 1954 och samarbetade med kommunisterna i AIF som striden inom partiet började. Och Vihtori Rantanens samarbete med kommunisterna 1960 vid förhindrandet av inträde i FFC för fackförbund med socialdemokratisk ledning hade bidragit till den oenighet som man nu försökte överbrygga.

Den kursändring som Leskinen pläderade för 1966 fick endast långsamt stöd från SDP:s ledning. Partikongressen i november 1966 hänvisade till att de olika grenarna av arbetar-

rörelsen intog en självständig ställning och kongressen önskade allt fort betona att den inte kom att blanda sig i fackföreningsrörelsens inre angelägenheter.

Partiet vill dock vara med i ett sådant helnings- och byggnadsarbete som siktar till arbetarrörelsens bästa.

Eller fritt översatt: Partiet är positivt inställt till strävanden inriktade på att hela den splittrade arbetarrörelsen om dessa strävanden gynnar arbetarrörelsen.

Det var en s.k. rund formulering men den gav dock möjlighet för partiets ordförande och sekreterare att ett år senare tillsammans med kommunistiska partiets representanter under-teckna en rekommendation om stöd åt återföreningssträvandena inom fackföreningsrörelsen. I kongressens inrikespolitiska uttalande uppmanades partimedlemmarna att stödja återförening-en.

FLO vägrade dock länge och envist att delta i förhandlingarna om återförening. I de s.k. warisförhandlingarna deltog emellertid Textil- och stickeriarbetarförbundets ordförande Veikko Oksanen som också var ordförande i FLO där verksamheten leddes av den anställda huvudsekreteraren Jaakko Rantanen.

Jaakko Rantanen och FLO:s organisationssekreterare Olavi Järvelä och dess studiesekreterare Toivo Anttila avskedades som tidigare nämnts från FFC 1960 i samband med linjestrider. Anttila övergick 27.2.1966 till anställning i Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund.

Jaakko Rantanen och Olavi Järvelä motsatte sig en återförening och vid FLO:s styrelsemöte den 4.10.1965 fick FLO:s ordförande Veikko Oksanen misstroendevotum för att han deltagit i warisförhandlingarna. Hans handlingssätt bedömdes ha skadat fackföreningsrörelsens och arbetarrörelsens intressen. Styrelseledamoten Niilo Wälläri tog avstånd från detta misstroendevotum. Även han hade deltagit i warisförhandlingarna. Ytterligare två styrelseledamöter var emot beslutet, nämligen representanterna för Bokarbetarförbundet och Elektrikerförbundet.

På FLO:s följande styrelsemöte 26.10 föreslog Wälläri att misstroendeförklaringen mot Oksanen skulle upphävas, vilket dock inte skedde. Oksanen förklarade att han omedelbart skulle lämna uppdraget som FLO:s ordförande och Niilo Wälläri meddelade att han tills vidare inte skulle delta i styrelsens möten.

Den 28.11.1965 antog FLO:s fullmäktige (representantskap) styrelsens förslag till uttalande i vilket förklarades att FLO var beredd till fackföreningspolitiskt samarbete med alla dem som till ledning för sin verksamhet godkänner de demokratiska grundsatserna och arbetar i enlighet med dessa grundsatser.

Oksanen bekräftade att han lämnade sitt uppdrag som ordförande och att tjänstgöra i hans ställe tillförordnades vice ordföranden Olavi Aarnio.

Sedan fullmäktige förklarat sig positivt till fackföreningspolitiskt samarbete meddelade Wälläri att han i fortsättningen skulle delta i styrelsens möten. I sin förutnämnda bok skriver Wälläri att fullmäktiges beslut i samarbetsfrågan inte återgavs i FLO:s tidning och att styrelsens majoritet fortsatte sin negativa linje.

De olika stegen mot återförening har skildrats i ett tidigare kapitel. Motståndet i FLO:s ledning mot en återförening som så småningom stöddes officiellt av SDP bidrog till att dess position försvagades. Till dess nedgång och fall medverkade på sitt sätt fil.mag. Niilo Koljonens brev till FLO:s styrelse den 29.9.1967. Koljonen var anställd som utredningssekreterare i FFC.

I sitt brev hävdade Koljonen att Jaakko Rantanen och Olavi Järvelä grundat och upprätthållit

ett eget ledarsystem med tillhjälp av ekonomiska medel från CIA. Via en inofficiell stödorganisation, *Järjestötuki ry* (Organisationsstöd rf), har pengar av dessa medel utlånats till fackförbund vilkas medlemsavgifter inte räckt till för förbundens utgifter. Genom hot att uppsäga dessa lån har de två nämnda personerna kunnat påverka ställningstaganden bl.a. i återföreningsfrågan. Ibland har man försökt inge medlemsförbund, funktionärer m.fl. föreställningen att medlen till Organisationsstöd rf kom från Fria fackföreningsinternationalen och Skandinavien.

Koljonens brev väckte stort uppseende i finsk och utländsk press. FLO:s styrelse lät göra en extra revision av FLO:s räkenskaper varvid konstaterades att i dessa inte fanns täckning för Koljonens anklagelser. Någon redogörelse eller revision av Organisationsstöds räkenskaper gjordes inte.

Efter konstituerandet av Finlands fackförbunds centralorganisation den 17 juni 1969 som gemensam centralorganisation för den samlade finska fackföreningsrörelsen var gärdet upprivet för FLO och dess återstående 11 medlemsförbund, vilkas ekonomi i många fall var bekymmersam. De kunde knappast längre räkna med hjälp från Organisationsstöd. De som bidragit till Organisationsstöds finansiering — vilka de nu var — hade, efter det att FLO förlorat sitt inflytande, av allt att döma inget intresse av att fortsätta sitt ekonomiska stöd.

Den 11.11.1969 undertecknade därför FLO:s representanter Jaakko Rantanen och Mauno Alppinen tillsammans med FFC:s representanter Niilo Hämmäläinen och Ahti Fredriksson en överenskommelse om att FLO:s verksamhet skulle upphöra och att dess förbund skulle ansluta sig till FFC.

Folkfronten

”Den som lägger jord igen, begår större synd än den som dräper män” var, medan hungeråren i Finland och Sverige i mitten av 1800-talet levde i folkens minne, ett omhuldat diktцитat. Men även långt in i senare tid då tillgången på brödsäd inte längre var förbunden med och beroende av åkerarealens storlek. Hungeråren på 1860-talet hade för övrigt sitt upphov i missväxt och frostsador i långt större omfattning än i att spannmålsodlingen skulle ha försummats. Känslomässigt var dock för folkets flertal försörjningen knuten till jordbruket och denna känsla blev politiskt utslagsgivande när nyodlingen intensifierades i Finland efter kriget och mark avstyckades åt evakuerade karelare och frontsoldater som ville bli jordbrukare.

Under de närmaste åren efter kriget fanns bland kommunisterna i Finland en strävan att införa ett samhällssystem efter folkdemokratiskt mönster. I detta syfte infiltrerades fackföreningarna och majoriteten erövrades i en del socialdemokratiska grundorganisationer. Erövringsförsöken slogs tillbaka av medvetna socialdemokrater som fortsatte sin kamp även sedan kommunisterna gett upp det tidigare målet och slagit in på nya linjer i sin politik.

De utkämpade striderna avsatte bland socialdemokraterna en beredskapsanda som var i sin fulla kraft ännu vid mitten av femtiotalet. Ansatser till och samarbete med kommunister betraktades som en större synd än att dräpa män. Mot denna bakgrund kan man förstå upprördheten när några socialdemokrater 1954 i Helsingfors AIF-distrikt samverkade med kommunister i strid mot den linje som beslutats inom deras partifraktion.

”Folkfrontsregeringen” i maj 1966 i vilken tre kommunister ingick väckte ännu stridiga känslor bland socialdemokrater som varit med i striderna mot kommunisterna under fyrtiotalets sista tre år.

I ett tal den 31.5 sade president Kekkonen i anslutning till bildandet av den nya regeringen att det inte är värt för någon part att tröttna på kompromisser ”ty det alternativ som återstår vore knappast bättre”.

Utländska tidningar hade uttryckt bekymmer för Finland med anledning av det sätt på vilket man löst regeringsproblemet. Presidenten förutspådde att det kommer att gå den här gången som det gått tidigare då det utomlands har visats fruktan och bekymmer för Finlands politiska avgöranden.

Man kommer nämligen att få se att vi kan sköta våra angelägenheter utgående från våra egna förhållanden, behov och kunskaper och att det inte går att på oss tillämpa andra länders och tiders händelser och inte heller slutsatser de ger anledning till. Man kommer att få se att den finländska demokratin kommer att fortsätta under denna regerings tid och efteråt.

En inhemsk tidning hade uttryckt bekymmer om den finländska livsformen med anledning av folkfrontsregeringens bildande och ansett att alla som håller på den finländska livsformen står i opposition mot regeringen. Kekkonen sade sig hålla på den finländska livsformen utan att tillhöra oppositionen. Och mer än så:

Jag håller bestämt på att den finländska livsformen inte bara har teoretisk rätt att leva, utan att denna regering liksom dess efterföljare i praktiskt politiskt arbete upprätthåller den finländska livsformen. Det är därför ingen saklig orsak att stå i opposition; inställningen till den finländska livsformen kommer inte att bli en vattendelare i vårt politiska liv för att denna regering har bildats.

I sitt tal berörde presidenten det mycket vanliga tankefelet även i Finland att från andra tiders händelser och villkor dra slutsatser i dagens läge. Åberopandet av ”den finska livsformen” innebar möjlighet till intolkning av skiftande uppfattningar om vad detta var, hade varit och borde vara. Konservativa och progressiva kom därvid till olika resultat.

När den nya regeringen trädde till var statens ekonomi underminerad och finansminister Mauno Koivisto fick den otacksamma uppgiften att få en sanering till stånd. Genom en devalvering av marken med 31,25 procent den 10.10.1967 försökte regeringen skapa bättre villkor för den ekonomiska tillväxten och exporten. Några veckor senare devalverades också den engelska m.fl. valutor.

I februari 1967 beslutade socialdemokratiska partirådet att som partiets presidentkandidat för valperioden 1968-1974 utse Urho Kekkonen.

Regeringens ställning hotades aldrig allvarligt under 1967 trots en interpellation från liberalerna om Finlands rundradio och från högern om landets ekonomiska tillstånd. Enigheten kunde vid dessa tillfällen bevaras inom regeringen.

Detta var möjligt genom regeringens starka underlag i riksdagen, 146 av 200. Av dessa förfogade arbetarpartierna över 97, vilket visar beroendet av centerpartiet-agrarerna.

Vad det gäller delaktighet i landets regering hade socialdemokraterna hållits i karantän i sju år och kommunisterna i sexton. Det är ett ganska märkligt förhållande, som dock inte innebär att de utestängda partierna saknat inflytande i riksdagen. Från 1966 blev det högerens tur att bli försatt i karantän.

Under den period som beskrivs i denna bok har kommunisterna vid de två senaste riksdagsvalen gjort förluster i kampen om arbetarnas röster. Detta framgår av följande uppgifter om socialdemokraternas procentuella andel av väljarkåren med kommunisternas andel inom parentes: 1958 — 23,2 procent (23,2); 1962 — 19,5 procent (22,0); 1966 — 27,2 (21,2); 1970 — 23,4 (16,6).

Sedan Aarne Saarinen i maj 1966 på en stridig kongress valts till ordförande i FKP, lämnade han ordförandeskapet i Byggnadsarbetarförbundet till Erkki Salomaa som också efterträdde honom som vice ordförande i FKP. Saarinen ville inte som partiordförande gå med i folkfrontsregeringen och han betonade att kommunisterna inte satt i regeringen för regerandets

skull. De ville verkligen åstadkomma något med sin politik. Om detta inte var möjligt på grund av de övriga partiernas motstånd, var kommunisterna beredda att ompröva sitt regeringsengagemang. Någon sådan konflikt uppstod dock inte under deras tid i de två första folkfrontsregeringarna.

— Jag tror man en gång för alla kan avfärda talesättet om att kommunisterna vill ta makten med våld, sade Saarinen i en tidningsintervju 1967. Vi arbetar självfallet för en övergång till socialismen, men med parlamentariska medel. Högerkretsarna kan känna sig lugna. Den väpnade revolutionen ämnar kommunisterna inte sätta i gång.

Som exempel på konkreta socialiseringsmål har Saarinen angett försäkrings- och apoteks-väsendet. Denna tanke synes inte heller vara främmande för en hel del socialdemokrater i Finland.

Som tidigare berättats medverkade Aarne Saarinen i de förhandlingar som ledde till bytet av ledning i FFC, förnyelse av stadgarna och överenskommelsen om regler för vänstersamarbetet inom fackföreningsrörelsen.

Vid presidentvalet stödde även kommunisterna Urho Kekkonens återval, även om partiet i princip fann det felaktigt. Saarinen ansåg det svagt av vänstern att inte lyckas få fram en egen kandidat. — Det är egendomligt att vi stöder en borgare, låt vara att det är en bra borgare.

Presidentvalet gick i ”folkfrontens” tecken. Denna beteckning på det politiska samarbetet hade undergått en begreppsförskjutning genom att det också innefattade centerpartiet och efter presidentvalet också en representant för svenska folkpartiet. Ursprungligen betecknade ordet en av kommunisterna ledd allians mellan dem och socialdemokrater utan egen politisk linje.

Den 4.2.1967 fann presidenten tiden vara mogen för en analys av folkets känslor och tankar i det rådande politiska läget. Han gjorde detta i ett tal i Helsingfors, som han betecknade som ”en idépolitisk betraktelse”.

Presidenten analyserade också sig själv. Han sade att han inte var någon typisk representant för 1920-talet eftersom han var liberal vilket studentungdomen i allmänhet inte var. Men han sade sig ha identifierat sig med 1920-talets studerande ungdom medan han levde med dem och till och med i någon mån verkade inom dess ledning.

Jag och mina likar var uppriktiga då vi talade om att ”ena folket”, men vår ide var dödfödd emedan vi inte förstod att samverkan — som vi naturligtvis eftersträvade — inte kunde uppkomma genom diktat. Vi borde ha erkänt vänsterns rätt till egna ideal och uppfattningar alldeles på samma sätt som vi tillerkände oss själva denna rätt. Vi borde ha medgett att det finns olikheter och först efter debatt, jämkande och samarbete följer helhet.

Han sade sig ha lärt sig detta först då lapporörelsen och IKL hotade grunden för Finlands demokrati. Då man strävade till att uppnå likformighet genom tvångsmedel, började hela likformighetsdoktrinen berättigande verka misstänkt.

Jag stred mot lapporörelsen och IKL. Jag arbetade för ett regeringssamarbete mellan agrarförbundet och socialdemokraterna, vilket förverkligades i form av Cajanders rödmylleregierung 1937. Jag talade och verkade för ett erkännande av arbetarnas idrottsrörelse. I min egen utveckling hade jag nått fram till en ny uppfattning om demokratin: att acceptera olikhet är ett av demokratins kännetecken.

Arbetarnas sociala och politiska organisering som på tjugo- och trettitalen inte sågs med blida ögon har aktiviserat ett stort antal medborgare till social och kulturell verksamhet och gjort dem delaktiga i samhället.

Det faktum att arbetarbefolkningens egna organisationer godkänts som likställda förhandlings- och samarbetspartner har inte blott förbättrat arbetarbefolkningens materiella

villkor utan det har också betytt mycket för arbetarnas självkänsla och trivsel.

Presidenten underströk betydelsen av en fredlig samlevnad mellan olika grupper i landet, språkliga, religiösa och politiska. Det utvecklingsdrag som behärskar det världspolitiska fältet var den fredliga samlevnaden. Stater, vilkas mål är motsatta, förklarar sig stödja den fria konkurrensen ty det andra alternativet är ju krig.

Beträffande den internationella utvecklingen konstaterade presidenten att samarbetet mellan det kapitalistiska och det kommunistiska Europa ökar alltmer, handeln växer och de kulturella relationerna blir livligare.

Jag har upprepade gånger betonat att vi inte har något förnuftigt alternativ till neutralitet och goda grannförhållanden. Det står inte i konflikt med differentieringskravet, ty vår neutralitetspolitik baserar sig på att vi är redo att utöka samarbetet i växelverkan med alla folk, också sådana vilkas samhällssystem skiljer sig helt från vårt.

Presidenten talade också om kommunisternas inlemmande i det finska samhället. Efter kriget har dessa organiserat omfattande politiska, fackliga och kulturella rörelser. Kommunisterna är med i fabrikena, de kommunala organen, i riksdagen och i regeringen. De är med i vetenskaps- och konstpolitiken och de är med om att grunda högskolor. Är detta skadligt för landet?

Har inte kommunisterna tvärtom genom sina egna organisationer och genom kraften i sin egen idealitet tillfört landet vad jag skulle ha lust att kalla en ny nationell anda och livaktighet, en ny tro på morgondagen och verksamhet till fromma för denna?

Kekkonen knöt an till sociologen Erik Allardts undersökningar som visar att övriga partier motsatt sig folkdemokraternas deltagande i regeringsansvaret, medan de säger sig befara att folkdemokraterna inte skulle komma att tillämpa de av de andra partierna godtagna spelreglerna.

Då röstningsundersökningarna visar, att de folkdemokratiska väljarna i medeltal är fattigare, oftare arbetslösa och mindre utbildade än t.ex. de socialdemokratiska väljarna, så blir följden av att man håller folkdemokraterna utanför regeringen den att landets svagaste befolkningsgrupp inte har samma politiska rättigheter som de övriga och dess politiska inflytande minskas.

Presidenten sade sig instämma i det Allardt skrivit. För samhällets fredliga utveckling är det viktigt att acceptera rätt att även på regeringsnivå medverka i samhällets skötsel.

Då man talar om den finska fosterländskheten så är enligt min uppfattning Finland ett lika kärt fosterland för Finlands kommunister som för övriga finländare. Och svagt vore väl Finlands folk, om var fjärde medborgare vore en fäderneslandets fiende.

Talet gjorde ett djupt intryck på olika håll i det finska samhället. Och jag har hört det kommenteras även långt efter det hade hållits. Att kommunisterna tillerkändes ett fosterland var för många kommunister som upphävandet av en bannlysning. Kekkonen är ju borgare, ”men han är en bra borgare”.

Sedan socialdemokratiska partirådet enats om Kekkonen som partiets presidentkandidat skrev *Suomen Sosiaalidemokraatti* den 9.2.1967 att avgörandet till en början mottas med blandade känslor. President Kekkonens tidigare inställning till socialdemokraterna har på alla håll inte glömts. ”Sinnesförändringarna hos oss sker långsamt. Allmänt medger man dock att den av honom ledda utrikespolitiken ostridigt också är socialdemokraternas utrikespolitik. Ett närmande har också skett mellan presidentens och socialdemokraternas uppfattning i inrikespolitiska frågor.”

Leskinen konstaterade på hösten 1967 att efter ett och ett halvt år börjar vissa negativa drag

framträda i folkfrontsregeringens verksamhet, som närmast kan betecknas som oförmåga. Regerandet är ingen lätt syssla och de borgerliga regeringarnas verksamhet kännetecknades av att korten liksom föll ur händerna på ministrarna trots deras sakkunskap och politiska förmåga.

För sin personliga del, skriver Leskinen, har han mer intresserat sig för den allmänna politiken och linjefrågorna än för det vardagliga riksdagsarbetet.

Om man dristar sig till att tala om "folkfrontens ingenjörer" så hör Leskinen obestriddligen till dem även om han inte togs med i den första av de regeringar som bar denna flagga. Pre-sidenten hör naturligtvis till dem även om det tekniska fullföljandet lämnades till regeringsbildarna Paasio och Koivisto.

Leskinens första resa till Moskva i början av maj 1966 gav honom möjlighet att övertyga ryssarna om socialdemokraternas utrikespolitiska uppriktighet. Han var inte helt nöjd med Paasios ryska resa i november samma år för att Paasio inte i egenskap av partiordförande tog inofficiella kontakter med ledarna i Sovjetunionens kommunistiska parti vilket gjorde dem be-svikna.

Detta reparerades när en delegation från Finlands socialdemokratiska parti, i vilken Paasio, Leskinen och partisekreterare Erkki Raatikainen ingick, besökte Sovjetunionen den 16-20 maj 1968.

SDP:s verksamhetsberättelse för 1968 konstaterar:

I en öppen och kamratlig atmosfär behandlades i diskussionerna relationerna mellan Finland och Sovjetunionen samt för bägge parter intressanta aktuella frågor i det mellan-folkliga lägret och i arbetarrörelsen.

Men detta var efter presidentvalet. Leskinens första resa skedde strax innan folkfronts-regeringen bildades och en klimatförändring pågick i Finland såsom *Suomen Sosiaalidemokraatti* antydde i anslutning till partiets nominering av presidentkandidat.

SDP:s väljarveteraner och opinionsbildare höll långsamt på att värma upp sig för Kekkonen.

Den 8.1.1968 publicerade *Suomen Sosiaalidemokraatti* ett tal som presidenten dagarna innan hållit i Villmanstrand och Kotka. Kekkonen inledde sitt tal med att berätta att han för en tid sedan fick ett brev från en socialdemokrat i Savolax som föreslog att han i ett kommande tal skulle tala om socialdemokratiska partiet i Finlands utrikespolitik. Brevskrivarens enda moti-vering var: "Ni har råd till detta."

Presidenten hade svarat och tackat brevskrivaren för uppslaget och lovat att hålla ett tal om det föreslagna ämnet. Han sade sig vara överens med brevskrivaren om att han hade råd till detta, men inte bara råd utan också full anledning.

I sitt tal skildrade presidenten socialdemokraternas strävan allt sedan 1917 för ett självständigt Finland och deras bestämda motstånd när det gällt planer på att utvidga Finlands territorium på Sovjetunionens bekostnad. Av Paasikivis memoarer har det framgått att Tanner och Paasikivi varit överens om 1939 att Sovjetunionens i och för sig välgrundade och legitima försvarsintressen av Finland krävde större medgivanden än vad regering, riksdag och framför allt den allmänna opinionen var beredd att godkänna.

Han kom sedan in på den tid då socialdemokraterna stått utanför regeringssamarbetet och gjorde följande sammanfattning:

Den kris som vid mitten av 1950-talet uppstod inom den socialdemokratiska arbetarrörelsen återverkade utan tvivel på skötseln av vårt lands inrikespolitiska angelägenheter. Som en följd av krisen drevs socialdemokraterna till regeringspolitisk opposition. Till detta medverkade senare också utrikespolitiska faktorer.

1 realiteten skilde sig inte socialdemokratiska partiets officiella utrikespolitiska ställningstaganden från den officiella utrikespolitiska linjen, men dels genom eget förvållande, dels genom av detta avhängiga orsaker, hamnade partiet i en situation i vilken dess utrikespolitiska uppriktighet beklagligtvis på alla håll inte ansågs tillförlitlig.

När denna tid redan gått till historien, torde man ha rätt att konstatera att Tanners återinträde i partiets ledning 1957 med den börda han fortfarande bar som ledare under kriget belastade partiets ansträngningar att trovärdiggöra sin utrikespolitiska linje.

Socialdemokratiska partiets delaktighet i regeringsansvaret efter 1966 års riksdagsval har på märkbart sätt inverkat lugnande på finsk inrikespolitik. Detta har hittills betecknat en förstärkning av den socialdemokratiska arbetarrörelsens utrikespolitiska ställning, vilket på ett lika värdefullt sätt förstärkt vår internationella ställning som neutral nation.

Kekkonens recension av det socialdemokratiska partiets politik avgavs en vecka före presidentvalet den 15-16 januari 1967. Kekkonens kandidatur stöddes av centerpartiet, kommunisterna, socialdemokraterna, finska folkpartiet, socialdemokratiska förbundet och i vissa valdistrikt av svenska folkpartiet. Virkkunen var högers kandidaten och Vennamo kandiderade för landsbygdspartiet. I elektorsvalet fick de olika partiernas valmanskandidater följande procent av rösterna: högern 21,2; centerpartiet 20,7; kommunisterna 17,0; socialdemokraterna 15,5; Vennamo 11,3; svenska folkpartiet 5,7; finska folkpartiet 5,0 och socialdemokratiska förbundet 2,3.

Presidentvalet fullföljdes i första omgången då Kekkonen fick 201, Virkkunen 66 och Vennamo 33 elektorsröster.

Rafael Paasio anmälde sin regerings avgång omedelbart efter presidentvalet. Förhandlingarna om ny regering påbörjades den 16.2 och pågick en dryg månad.

Inom socialdemokratiska partiet uppstod en prestigekamp när socialdemokratiska partistyrelsen föreslog att den nya regeringen skulle bildas av landshövding Pitsinki och socialdemokratiska riksdagsgruppen motsatte sig detta och föreslog K.A. Fagerholm. När denne avböjde, enades man om att budet skulle gå till chefdirektör Mauno Koivisto.

I regeringens sammansättning skedde den förändringen att den utökades med en representant för svenska folkpartiet. Väinö Leskinen inträdde som industriminister.

Till regeringens första åtgärder hörde att den vidtog åtgärder för ekonomisk stabilisering.

Av socialdemokratiska riksdagsgruppens berättelser framgår att samarbetet mellan vänsterpartierna i regeringen utvecklade sig väl fram till slutet av 1969, då kommunisterna och simoniterna inte kunde avstå från att göra valpropaganda. Detta gällde också centerpartiet som hade Vennamo i flanken. De inre striderna i kommunistpartiet bidrog till regeringsrepresentanternas uppträdande.

Riksdagsvalet i mars 1970 innebar förluster för samtliga regeringspartier utom svenska folkpartiet. Mandatställningen i riksdagen fick följande utseende. Tidigare representation inom parentes.

Kommunisterna 36 (41), socialdemokraterna 52 (55), social. demokratiska förbundet 0 (7), centerpartiet 36 (50), finska folkpartiet 8 (8), högern 37 (26), svenska folkpartiet 12 (12), landsbygdspartiet 18 (1) och kristna förbundet 1 (0).

Underlaget för en folkfrontsregering med en liknande sammansättning som någon av de två tidigare var otillräckligt. Regeringen avgick den 15.5.1970 och en tjänstemannaregering tillträdde.

Den 15.7.1970 bildades en ”ny folkfrontsregering” som Uusi Suomi, högers huvudorgan, kallade den. I denna ingick fem socialdemokrater, fyra centerpartister, tre folkdemokrater, två

svenska folkpartister, två representanter för finska folkpartiet och en fackminister med anknytning till centerpartiet. De politiska relationerna blev 9-8 till de icke socialistiska partiernas förmån. Det var en mycket utspädd folkfront.

Regeringsförhandlingarna drog ut i fem veckor sedan K.A. Fagerholm på presidentens uppdrag brutit det dödläge som tidigare uppstått sedan de som tidigare fått presidentens uppdrag efter valet i mars misslyckats. Fagerholm fick Karjalainen att göra ett försök, vilket så småningom lyckades.

Kommunisterna ställde som villkor för sin medverkan att Vennamo uteslöts. Centerpartiet ville ha honom med "som gisslan" men gav upp sedan dess partistyrelse haft ett extra sammanträde.

Ekonomisk stabilisering

Om någon till äventyrs tror att "Liinamaa I" och "Liinamaa 11" är bilfärjor som trafikerar leden Kapellskär—MariehamnNådendal eller båtar på Saimen mellan Nyslott och Kuopio så är det fel.

Det är inte fråga om båtar utan om de numera vanliga benämningarna på stabiliseringsavtal mellan intresseorganisationerna för perioden 1968-1969 (I) och för 1970 (II).

Avtalen slöts under ledning av riksförlikningsman Keijo Liinamaa som hade fått regeringens uppdrag att leda förhandlingar om upphävandet av ikraftvarande inkomstpolitiska avtal och ett lösgörande av dessa från indexbundenheten.

Keijo Liinamaa hade hunnit bli riksberömd förlikare redan innan dessa avtal slöts. Riksförlikningsmannen är en person som får blickarna på sig när lönerna avgörs för stora grupper av löntagare. Hans liv är hårt och slitsamt. Liinamaas företrädare dog i sin stol när han en natt skulle sammanfatta en överenskommelse som just hade ingåtts.

Som nykläckt jurist var Keijo Liinamaa juridisk rådgivare i FFC under generalstrejken och mycket som då inträffade saknade predjudikat bland tillgängliga praktikfall. Efter en tid som kommunaldirektör blev han distriktsförlikningsman och avancerade snart till riksförlikningsman.

Det första stabiliseringsavtalet undertecknades den 27.3.1968 och innebar i huvudsak följande. Indexbundenheten upphävdes och de olika inkomsttagargruppernas inkomstökningar begränsades till produktivitetens tillväxt. Överenskommelsen förutsatte att regeringen beviljades fullmakt att reglera priserna till slutet av 1969. Samtidigt gavs garantier att inkomstpolitiken inte bara skulle gälla löner utan också hyrorna och lantbrukets produkter.

Den 9.4.1968 antog riksdagen en lag om tryggheten av den ekonomiska tillväxten under 1968-1969. Lagen gav regeringen möjlighet att avskaffa indexbundenheten, dock ej i fråga om pensioner. Lagen reglerade låneräntan och gav regeringen möjlighet att övervaka och reglera avgifter, priser, hyror samt löner och annan ersättning för utfört arbete inom de gränser som överenskommit mellan löntagarnas och arbetsgivarnas mest representativa centralorganisationer.

Avtalet innebar att lönerna för samtliga inkomsttagare oavsett löneläget höjdes med 16 penni per timme.

För år 1970 slöts ett liknande avtal den 11.9.1969. Denna gång sattes lönehöjningen till 18 penni per timme + 10/0. Om höjningen med 18 penni per timme blev mindre än en procent, skulle lönen höjas med en procent.

De arbetsgivarorganisationer som undertecknat avtalet förband sig att deras medlemmar varje år skulle avsätta en viss promille av lönesumman till en särskild fond för avgångsbidrag, för

1970 en promille. Avgångsbidragsskatten skulle träda i kraft från början av 1970.

FFC:s utredningsavdelning lämnade följande uppgifter om reallöneutvecklingen till FFC:s representantskapsmöte den 23.5. 1970.

Förändring av medelreallönen i procent från närmast föregående år.

Löntagargrupp	1968	1969
Lantarbetare	+ 0,5	+ 5,2
Skogsarbetare	+ 4,8	+ 13,7
Husbyggnadsarbetare (män)	– 1,3	+ 7,0
Kommunalarbetare	+ 5,4	+ 11,6
Industriarbetare	+ 2,9	+ 6,4

Levnadskostnadsindex steg från december 1967 till december 1968 med 5,6 procent och från december 1968 till december 1969 med 1,7 procent. Under 1970 års första kvartal steg samma index med 1,6 procent.

Den genomsnittliga produktivitetsökningen i folkhushållet och vissa näringsgrenar var under åren 1968 och 1969 följande:

Produktivitetsförändring i procent	1968	1969
Hela folkhushållet	+ 3,5	+ 5,3
Industrin	+ 4,9	+ 6,5
Husbyggnadsverksamhet	+ 6,9	+ 8,7
Skogshushållning och gruvindustri	+ 8,1	+ 11,3

Arbetsförmedlingarna redovisade den 11.5.1970 närmare 17 000 lediga platser. Antalet arbetssökande var ca 60 000 av vilka ca 43 500 var utan arbete.

På FFC:s representantskapsmöte granskade centralorganisationens ordförande resultatet av den hittills förda stabiliseringspolitiken. Den internationella konjunkturen samt den lyckligt genomförda stabiliseringen har medfört en ekonomisk uppgång som landet inte upplevt sedan början av 1960-talet. När det gällde att få igång den ekonomiska tillväxten överträffade den första stabiliseringsomgången förväntningarna.

Stabiliseringen var en följd av devalveringen. En devalvering innebär alltid en fördelning av nationalinkomsten till kapitalinkomsttagarnas fördel och löntagarnas nackdel. Efter 1957 års devalvering minskade löneinkomsternas relativa andel av nationalinkomsten avsevärt. Oavsett devalveringen 1967 och tack vare stabiliseringen bevarades arbetsinkomsternas andel 1968 och 1969 på 1966 års nivå.

Den första stabiliseringsomgången gav ett tillfredsställande resultat, till vissa delar rentav bra. Den största olägenheten var den långsamma stegringen av sysselsättningen i begynnelse-skedet. Dämpandet av inflationen lyckades bättre. Under andra omgången uppstod vissa andningssvårigheter. Hyresgästernas uppsägningsskydd hade ännu inte garanterats sedan högerpartierna röstade frågan över valet.

— Man har talat om något slags fortsättning på stabiliseringspolitiken 1971. En del talare avser med detta ingenting annat än en förnyad ”produktivitetsförenlig” allmän höjning av lönerna. Det kan inte enbart bli fråga om detta. Löntagarna

kan naturligtvis inte vara obekymrade för stabiliseringens följdfrågor, underströk Hämeäläinen.

Men för att inte någon skall förbli okunnig om läget skall det sägas direkt att ett uppgivande av stabiliseringspolitiken och prisregleringsfullmakterna och en återgång till en s.k. ”normal reglering” innebär en sådan prisexplosion som ingen avtalspolitik kan kompensera.

Redan av denna anledning, utan anknytning till olika facks lönepolitik, har löntagarna starka skäl att den fortsatta stabiliseringens innehåll klarläggs. Men det nämnda skälet är ensamt inte

tillräckligt om den fortsatta stabiliseringen blir så bristfällig att prishöjningarna fortsätter i skydd av ofullständiga regleringsbestämmelser och att en del av kapital- och företagarinkomsterna förblir obeskattade.

Konsumentprisernas stegringstakt har i år ökat jämfört med i fjol. Levnadskostnadsindex har under första kvartalet i år stigit med 1,6 procent och låg i april 2,6 procent högre än ett år tidigare.

Starka skäl talar för en fortsättning av stabiliseringspolitiken och fackföreningsrörelsen kommer att precisera sina krav. Därefter går avgörandet till medlemmarna, konstaterade FFC:s ordförande den 23.5.1970.

Framtidens färg

En aprilkväll våren 1970 satt jag på Folkets hus restaurang i Helsingfors tillsammans med en fackföreningsfunktionär och en journalist. In i kabinetten som flankerar matsalen bars brickor med grogglas och karaffer som innehöll en röd dryck. Campari, tänkte jag. Men jag frågade mina finska vänner vad det var.

— Vår nya nationaldryck, svarade journalisten med en spjuveraktig min, beredd på nästa fråga. Jag frågade vad den nya nationaldrycken hette och vad den innehöll.

Journalisten berättade att han och några kolleger kallade den för folkfront, sedan de märkt att den kom till användning vid informella samtal över partigränserna. Den bestod av vodka och lingonsaft.

— Men, sade jag. Om nu vodkan representerar kommunisterna och lingonsaften socialdemokraterna, så blir det ju bara två partier. Folkfronten består av fem partier.

— Lingon som plockas sent på hösten får när de är frostbitna en viss halt av socker. Där har du svenska folkpartiet. Under de senare åren har lingonskörden inte räckt till. Man har skarvat med tranbär. De representerar simoniterna, dvs. socialdemokratiska förbundet.

— Men centerpartiet, agrarerna?

— I lingonsaften ingår vatten. Det är agrarerna. Försiktiga personer spär också ut folkfronten med isvatten.

När jag sedan gick igenom socialdemokratiska riksdagsgruppens verksamhetsberättelser för folkfrontsåren hittade jag följande:

1967 . . . Meningsskiljaktigheterna hade sin grund i att centerpartiet ännu inte anpassat sig till den kursändring som skett i politiken och samhället.

1968. Centerpartiets konservatism kom till synes vid ändringen av byggnadslagen och vid behandlingen av bestämmelser i alkohollagen samt i dess samarbetsvilja med högern . . . Vänsterpartiernas samarbete fick under 1968 års riksdag allt fastare former så att de kunde uppträda gemensamt mot centerpartiet och andra borgerliga partier.

Det bör noteras att Vennamos framgång i valet av elektor för presidentvalet allvarligt oroade centerpartiet och bidrog till deras tveksamhet när Koivisto skulle bilda den nya regeringen. Förslaget till regeringsprogram tilltalade inte centerpartiets styrelse som den 13.3.1968 gav misstroendevotum åt sina regeringsförhandlare och förbehöll sig rätten att besluta ifråga om regeringsprogrammet. Detta fördröjde regeringsbildandet. När sedan centerpartiets förhandlare återfick sina Mullmakter kunde den nya regeringen bildas den 22.3.1968.

Kommunistpartiet hade gått in i regeringen med motiveringen-att de ville uträtta något, inte blott vara med. Deras egen opposition såg till att den föresatsen hölls levande. För att lugna sin opposition hade ledaren för agrarernas regeringsgrupp, J. Virolainen, deklarerat:

— Så länge vi är i regeringen socialiseras ingenting.

Med den inställningen hos agrarerna fanns det få möjligheter att driva folkfrontspolitik om man med denna avser någonting radikalt. Mandatställningen i riksdagen var sådan att centerpartiet hade det avgörande inflytandet. När så var fallet kunde oppositionsgrupperna inom arbetarpartierna blott kritisera sina representanter för brist på initiativ, inte för misslyckanden vid initiativens genomförande. Nykteristen Virolainen såg till att vänsterns förslag urvattnades tillräckligt för att spara skattemedel för jordbrukarnas behov.

Som oslagbar ledare för centerpartiet har Virolainen dokumenterat att hans omsorg om jordbrukets villkor är djupt rotad och den dokumenteras ständigt.

Helsingin Sanomat berättade att Virolainens principiella inställning till alkohol tyvärr inte är känd av alla beskickningar som vid uppvaktningar brukar förära honom buteljer med fina drycker. Sparsam som han är samlar han dem på vinden till sin lantgård.

En dag fick grannens ko tarmvred och bonden budade efter veterinär. Denne dröjde och i sin nöd gick jordbrukaren till dr Virolainen som har agrarvetenskaplig utbildning och bad om råd.

Dr Virolainen gick upp på vinden och hämtade en flaska på vilken det stod VSOP och ordinerade att innehållet skulle ges åt kon i lämpliga doser. Bonden gjorde detta och sedan kon så småningom svalt innehållet blev den märkbart bättre samtidigt som den idisslade rofyllt och spred doft av dyr konjak.

När veterinären sedan kom kunde han konstatera att det inte längre var något fel på kon. Då han fick se vilken medicin flaskan innehållit sade han till bonden:

— Det var nog en bra medicin, men spar nästa gång litet åt mig, så jag kan se vad kon har fått.

Ett parlamentariskt parti som inte tillgodoser sina väljares ekonomiska intressen förlorar lätt mandat i riksdagen. Agrarförbundet förde en så energisk landsbygdspolitik, genom att ivra för kolonisation och nyodling, att det band ris för egen rygg den tid som kom efter 1965, då det bytte namn och kallade sig Centerpartiet för att upprätthålla kontakten med väljare som flyttat till städer och tätorter.

Avfällingen Vennamo bildade ett eget landsbygdsparti och introducerade en löftespolitik som ifråga om demagogisk hämningslöshet inte har någon senare motsvarighet än den debattstil som användes av lapparörelsens män i slutet av tjugotalet.

Näringslivets struktur avgör i viss utsträckning förutsättningarna för parlamentspartiernas möjligheter att komma överens. Detta gör att i den takt som landsbygdens försörjningsproblem löses genom ökad industrialisering och servicenäringarnas tillväxt ökar också partiernas möjligheter att komma överens vid politiska avgöranden.

Den ekonomiska stabiliseringspolitiken har i sina huvuddrag fått stöd av regeringspartierna, även om centerpartiet lyckades krångla till sig förmåner utöver avtalet vid avvägningen av jordbruksstödet. Högern bekämpade pris- och hyresregleringen och utnyttjade den möjlighet riksdagsformen ger en minoritet att rösta avgörandet om hyresgästernas uppsägningsskydd över valet.

Arbetarpartierna hade 103 av riksdagens 200 platser i "folkfrontsriksdagen" och det var inte tillräckligt för att bedriva en sådan politik som man i rätt vida kretsar inom vänstern hade tänkt. Detta bidrog till en skärpning av de inre motsättningarna inom det kommunistiska partiet och en viss pessimism bland ideologiskt intresserade grupper av ungdom inom regeringspartierna.

Grupp 70 bildades på skärtorsdagen 1969 som diskussions- och påtryckningsgrupp som protest mot "fläskagrarismen" och konservatismen inom centerpartiet, vars föregångare agrarförbundet bildades 1906 som en politisk formering av den ideella ungdomsrörelse som

hade letts av Santeri Alkio.

För att ge centern en ideologi ville man återuppliva alkionismen och hävdade att agrar-socialismen hade djupa rötter i Finland. Gruppen underströk nödvändigheten av samverkan mellan centern och vänsterpartierna. Före agrarförbundet hade alkionismen djupa rötter i norra och östra Finland där Grupp 70 utanför Helsingfors fick det största antalet anhängare.

Gruppen begärde att centerpartiet skulle fortsätta regeringssamarbetet efter valet. Dock inte ett blint samarbete utan för bestämda mål som förverkligandet av jämlikheten mellan människorna. Gruppen ville stödja de vanlottade människornas kamp för mänskliga livsvillkor i utvecklingsområden och storstäder. Utjämnandet av inkomstklyftorna ansågs vara en oundviklig uppgift för centerpartiet liksom stöd åt förslaget om vapenfri värnplikt på en vidare grund än tidigare. Betonande av partiets borgerliga karaktär har stärkt de konservativas välde och skrämt iväg framstegsvänliga. Medlen skiljer centern från vänstern men från högern målen.

Som gruppens ordförande framträdde avdelningschef Kalervo Siikala. I maj 1969 meddelade Grupp 70 att den som en av de närmaste åtgärderna väntar att centern avbryter samarbetet med högern, försvarar radions program och verkar för att partiets huvudorgan *Suomenmaa* öppnas för fri debatt.

Grupp 70:s självklara och fordrande uppträdande väckte en flod av kritik.

— Nu har centern fått sina egna maoister, konstaterade Nestori Kaasalainen, ordförande i centerns riksdagsgrupp. Johannes Virolainen teg, men partiets nyvalde men tillförordnade sekreterare Jouko Loikkanen skyndade att ta avstånd. I gruppens styrelse invaldes bl. a. Suomenmaas redaktionschef Paavo Kähkölä, partiets informationssekreterare Sauli Pyyluoma och riksdagsman Matti Kekkonen, arbetsminister från september 1967 i Paasios regering. Det var Kekkonen junior som föreslog fri företagsamhet i form av lingonplockning åt arbetslösa i utvecklingsområdet. Helsingfors restauranger hade klagat över lingonbrist.

Det berättas att när Urho Kekkonen träffade Kaasalainen skulle han ha sagt:

— Det var du som i något tal sa att centern i Grupp 70 fått sina egna maoister?

— Hm, ja, svarade Kaasalainen förväntansfullt.

— Sen var det en annan idiot som applåderade, fortsatte Kekkonen.

Fyra av Grupp 70:s medlemmar placerades på partiets kandidatlistor i riksdagsvalet.

Våren 1968 sammanträffade några unga socialdemokrater i Karis och diskuterade partiets ideologiska situation efter ett inledningsanförande. De som deltog i diskussionen beslöt bilda ett forum för ideologisk debatt. Inom Stockholms arbetarkommun fanns vid denna tid sedan några år ett forum för socialistisk debatt.

Deltagarna har sedan dess sammanträtt 3-4 ggr om året och på olika platser: bl. a. i Tyrvöntö, Pälkäne, Gustafs och återigen i Karis.

Efter hand började deltagarna, från början 30-40, senare 70-80, att arbeta mera metodiskt för genomgång av aktuella frågor. Man tillsatte arbetsgrupper vilkas arbetsresultat koordinerades vid de seminarier som gruppens möte hade utvecklats till. Deltagarna har betonat att verksamheten inte avser att vara en organiserad opposition inom partiet utan ett forum för fria ideologiska diskussioner.

Detta forum för ideologisk debatt har ingen styrelse utan de formella arrangemangen uppdras gång för gång åt särskilda personer när ett nytt seminarium planeras.

Vid seminariet i Pälkäne hösten 1969 diskuterades ”massaktionens användning inom fackföreningsrörelsen”. Deltagarna kritiserades vid denna tid för ideologisk hållningslöshet bl.

a. av huvudorganets politiske kåsör Simppa. Vid sammanträdet i Pälkäne antogs ett uttalande i vilket nödvändigheten av vänsterns samarbete inom och utom regeringen betonades samtidigt som massaktionens värde inom fackföreningsrörelsen underströks.

I en artikel i *Helsingin Sanomat* den 22.4.1970 konstateras att uttrycket ”masskraftens användning” (joukkovoiman käyttö) gav anledning till en rätt livlig debatt inom socialdemokratiska partiet. Deltagarna i seminariet började att kallas för ”pälkäneister”. Enligt HS diskuterades ”pälkäneisterna” i socialdemokratiska partiets styrelse utan att någon åtgärd vidtogs. Partiets ordförande Paasio hade då använt ett citat ur Kivis Sju bröder och sagt att ”ensin tutkitaan ja sitten vasta hutkitaan”. Dvs. ”först undersökning sedan avbasning” eller ingen dom utan rannsakan.

Partisekreterare Kalevi Sorsa sade sedan på Helsingfors partidistrikts konferens

att radikalismen får under inga förhållanden fördömas som sådan. Man bör blott hålla i minnet att den inte kör in på så ofruktbar stråt som för närvarande i Frankrike och Västtyskland.

Det var en försonligare tongång. Några dagar tidigare hade Sorsa sagt att uttalandet från seminariet i Karis hade symtom av radikalismens barnsjukdom och bar anarkismens svarta fana som förtecken.

Ralf Helenius berättar i en bok som kom ut i maj 1970, *Taistelu vaalivoitosta* (Kampen om valsegern), att pälkäneisterna och Grupp 70 haft informella kontakter varvid man konstaterat det gemensamma intresset av ideologisk förnyelse inom respektive partier.

Helenius skriver att synbarligen godtogs inte pälkäneisternas alla uttalanden av vänstersocialdemokraternas flertal som hade lättare att instämma i kraven på vänstersamarbete efter valet och en medveten socialistisk uppbyggnadspolitik.

Till vänstersocialdemokraternas märkligare uttalanden utöver resolutionerna hörde en lista på riksdagskandidater som juntades in i kretsen av Helsingfors socialdemokrater. I denna uppmanades partimedlemmarna att rösta på Erkki Tuomioja, Arvo Salo, Kimmo Kevätsalo, Ilkka Taipale och Raimo Oksanen.

Av dessa kom Erkki Tuomioja in i riksdagen medan ungdomens tidigare kandidat, riksdagsman Arvo Salo, föll igenom. Författaren Arvo Salo hade i riksdagen tidigare så gott som ensam i den socialdemokratiska riksdagsgruppen företrätt de radikala strömningarna och varit den s.k. ungdomsrevoltens förlikningsman.

Det sägs att Salos ”valapparat” alltför ensidigt denna gång appellerade till ungdomen som fått nya och med dem mera jämnåriga idoler, som Erkki Tuomioja i Helsingfors och Ulf Sundqvist i Nylands valdistrikt. Men också kampen om de äldre väljarna var hård och även Väinö Leskinen föll igenom i det för vänstern misslyckade marsvalet. Hans nya anhängare vägde inte upp dem som föll ifrån.

Efter valet utkom en bok med debattinlägg som bar titeln *Vasemmiston tunnonvaivat* (Vänsterns samvetskval). Inläggen var skrivna före valet men avslutade i korrektur, sedan resultatet var känt. Debattörerna, socialdemokrater och kommunister, utgick från sociologiprofessorn Antti Eskolas bok *Vasen laita on lavea* (Vänsterns flank är vid).

Eskola summerade avslutningsvis i den tidigare nämnda boken vänsterns samvetskval och konstaterade att vänstern och centerpartiet nu efter valet borde vara överens om sin strategi. En smula tålamod bara och man kommer att be om hjälp sedan högerns och Vennamos spelevinkar riktigt ordentligt trasslat till landets affärer. Men man bör inte komma till hjälp innan riksdagen upplösts och folket fått visa att det återfått sitt förstånd.

Eskola är ”nationell” kommunist men erkänner inte proletariatets diktatur och pläderar för

vidgad demokratisering.

Vänstersocialdemokraten Antero Jyränki erinrar i *Vasen laita on lavea* om att socialdemokraternas förluster i marsvalet är relativt små jämfört med övriga regeringspartiers. Partiet bevarade sin helhet och t.o.m. förstärkte sin vänstra flank.

Att så skedde var vänstersamarbetets förtjänst, hävdar Jyränki. Om detta samarbete upphör, kan följande val bli en verklig överraskning. SDP har inte råd att än en gång förlora sin vänstra flank. Om så ändå skulle inträffa upphör partiet att vara ett arbetarparti och kan då inte erbjuda väljarna ett verkligt alternativ. Och för det andra: Arbetarklassen har inte råd att stödja något parti som inte strävar till en förändring av samhällets odemokratiska maktstruktur.

Jyränki bygger sina slutsatser på en klar analys av socialdemokratins utveckling i Finland. Den strävade till såväl politisk som ekonomisk demokrati från storstrejken 1905, som gav allmän rösträtt till 1917, då den förlorade inflytandet till röda gardet. Mellan de två världskrigen blev den regeringsfähiq till priset av sin socialistiska ideologi. Efter kriget urvattnades partiprogrammet enligt god västerländsk modell så att det passade partiets borgerliga väljare.

Jyränki konstaterar att ingrepp i den ekonomiska maktstrukturen kräver 2/3 majoritet i riksdagen och den har hittills inte uppnåtts vid valurnorna av de socialistiska partierna tillsammans. Han anser att de två folkfrontsregeringarna fört en borgerlig politik när de avstått från åtgärder som kan klaras med enkel majoritet. Han avser då bl. a. den politiska sammansättningen av statsbolagens ledning och nyckelposter i den statliga förvaltningen. Handläggningen av ärenden på tjänstemannaplanet och utredningar får sin prägel av ämbetsmännens mer eller mindre medvetna politiska värderingar. Arbetarna i statsbolagen behandlas sämre än i många enskilda och en socialisering av statsbolagen hör till de närmaste uppgifterna. Till en början bör de lämna arbetsgivarföreningen.

Socialdemokraten Seppo Lindblom skriver att ett vänstersamarbete i långa stycken är möjligt och nödvändigt. Han konstaterar att om socialdemokraterna fick folkets fullmakt att bestämma vilken väg man skall gå, så skulle man kunna göra detta. Lindblom tror att riktningen också är klar för kommunisterna, om de ensamma skulle få leda utvecklingen. Men det är fullt klart, vägarna skulle inte bli desamma.

Kommunistiska partiets ordförande Aarne Saarinen knyter an till Antti Eskolas tes om spelets regler: "Den borgerliga demokratin är ett spel som spelat med orättfärdiga regler gör att arbetaren alltid förlorar." Saarinen håller inte med om detta. Även arbetarna vinner, men mindre än kapitalisterna.

Den allmänna rösträtten i Finland, skriver Saarinen, vanns genom storstrejken 1905. De nuvarande demokratiska rättigheterna är en följd av arbetarklassens sega kamp, som påverkats av det gamla Rysslands men också Sovjetunionens arbetarklass. Om borgarna ensamma skulle ha fått bestämma spelreglerna, skulle de se annorlunda ut.

Den borgerliga demokratin i Finland står nu på socialismens tröskel. Utvecklingen kräver att steget över tröskeln skall tas. Hur detta skall ske är omöjligt att förutspå.

Socialdemokraterna är rädda för detta steg, fortsätter Saarinen, men kommunisterna och de unga socialdemokraterna drar dem med sig.

Saarinen säger sig inte tro på en gradvis förändring av samhället som en väg till socialismen. Socialismen kan förverkligas blott om de socialistiska krafterna får den statliga makten, vilket förutsätter såväl utomparlamentariska aktioner som en stor tillväxt av stödet för socialismen bland arbetarnas flertal.

I motsats till vad Eskola påstår, skriver Saarinen, har krav ställts på överflyttning av köpkraft

från kapitalisterna till arbetarna. Men kravet har inte accepterats av regeringspartierna och FFC har inte heller tillräckligt kraftigt verkat i denna riktning.

En sådan kamp finns inte i nuläget, bortsett från en del bra aktiviteter under senare tid. Den är inte heller på något sätt förenlig eller utvecklingsbar med det traditionella tänkesättet i den nuvarande socialdemokratiska partiledningen och bland socialdemokratiska fackföreningsledare.

En märkbar beskärning av kapitalisternas vinster skulle medföra en kapitalflykt från landet med bl.a. stigande arbetslöshet och sjunkande reallöner.

Eskola hade erinrat om att det även i ett socialistiskt samhälle kan uppstå motsättningar mellan ledda och ledare. T.ex. mellan medborgarna och byråkraterna i ett socialistiskt system. Saarinen medger att det är ett problem och sätter frågetecken för i vilken grad detta hade att göra med händelserna i Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968. Han säger sig inte kunna ge något svar eftersom han saknar tillräcklig kännedom om händelseförloppens orsaker. Men de förtjänar att begrundas när man planerar för ett finskt socialistiskt samhälle och till detta hörande stat.

Den 15 juli 1970 träffade jag FFC:s ordförande Niilo Hämmäläinen på hans sommatorp i Löytänä och jag frågade om FFC:s inställning till politiska frågor av mera genomgripande karaktär. T.ex. vid regeringsbildning.

Hämmäläinen berättar att de olika regeringsbildarna våren 1970 sökte kontakt med FFC, och när Teuvo Aura bildade sin fackmannaregering ville han ha FFC med, som dock avböjde. Till dess FFC lämnade besked hölls t.o.m. platser öppna i regeringen för den händelse FFC skulle acceptera.

FFC:s inflytande har märkbart ökat och jag frågade Hämmäläinen hur det kommer sig att regeringarna är så angelägna om FFC:s medverkan och stöd. Han svarade:

— I ett parlamentariskt system som vårt frågar man folket om dess mening vart fjärde år. När en riksdagsman fungerar enligt grundlagens uppfattning avgör han frågorna efter eget förstånd och sin egen uppfattning. Så gör även vi, men vi får ta del av ett mycket större antal alternativ än riksdagen. Arbetsmarknadsorganisationerna är i ständig kontakt med folket. Vi känner fältet bättre än riksdagen någonsin kan göra. Och det är klart att arbetsmarknadsorganisationerna i sina händer har detta lands ekonomiska utveckling i en stigande grad allteftersom samhällets omvandlingsprocess pågår och industrin utvecklats. Vi är i dag självständigare än någonsin och vår verksamhet är inte bunden av politiska partiers avgöranden. För FFC gör det detsamma vilken politisk färg regeringen har.

Jag erinrar om att FFC 1956 hamnade i en situation då en storstrejk tillgreps som det yttersta vapnet. Vad är FFC:s syn på strejker över huvud taget?

— Enligt min uppfattning är beordrandet av strejk inte möjligt för centralorganisationen. Men solidariteten i arbetsfältet är så stor att sympatistrejker är möjliga. En storstrejk kan vara möjlig om det blir fråga om en avgörande social reform, t.ex. ändring av semesterlagen, då strejken riktar sig mot staten och inte mot enskilda arbetsgivare. FFC har en så fruktansvärd kraft och en så stor makt att det är svårt att föreställa sig det. Om den inte kommer överens om en sak kan den krossa vad som helst. Riksdagen kan t.ex. inte fatta ett beslut som skulle inskränka föreningsrätten. Man behöver inte sätta igång en storstrejk i detta land. Det räcker med att stoppa ett tillverkningsled med nyckelställning. Och just av denna anledning är talet om makten och ansvaret befogat.

Fackföreningsrörelsen är inte längre en rörelse som endast bevakar medlemmarnas arbets- och löneintressen utan den har också ansvar för frågor som berör hela samhället. Det är misstag att tro att fackföreningsrörelsen endast intresserar sig för lönefrågor utan att bry sig

om samhället.

Vi sitter på bron till rökbastun vid Kalliojärvi. Inne i denna bastu har några av de avgörande skedena i fackföreningsrörelsens återförening utspelats. Ledande män i fackförbund som tvekat om anslutning till FFC har i bastuns halvdunkel delgett Hämäläinen sina bekymmer. Efter många samtal har förbund efter förbund insett fördelarna av en försoning och en gemensam facklig centralorganisation. Och här inne på bänken vid det lilla fönstret inne i bastun meddelade Jaakko Rantanen sitt beslut.

Jag frågar varför just inne i bastun och dess halvmörker och på det svarar Hämäläinen att det hör liksom till i Finland och är därför svårt att förklara. Kanske en rit, liksom när man går i kyrkan. I finska bastur har många överenskommelser slutits genom tiderna.

— För fyra år sedan, säger jag till Hämäläinen, satt vi på denna bro. Du hade lovat att kandidera till ordförande i FFC för att på så sätt medverka till återföreningen. Men du såg det som ett temporärt uppdrag. 1971 har FFC kongress för att slutligen konfirmera försoningen som redan är verkställd på det centrala planet. Kommer du att kandidera för en ny period?

Några meter framför oss ligger en ny timmerstuga vid stranden. Den innehåller bastu och gästrum. Uppe vid torpet på backen finns dessutom två härbren. Det har hänt att man härbärgerat 30 personer när man haft många gäster. Fru Hämäläinen heter Aune och familjen har fem barn, 22-åriga Paula, 20-åriga Helena, 18-åriga Asta och 14-åriga Ulla samt fyraåriga Markku som föddes vid ordförandeskiftet i FFC 1966. Markku heter också Vihtori som en hedersbevisning åt den avgående ordföranden.

Jag vet ungefär vad Niilo Hämäläinen kommer att svara på min fråga. Det har varit en slitsam tid och han har utsatts för hårda angrepp från dem som fått vika och sett sina positioner undermineras allteftersom återföreningen av fackföreningsrörelsen fortskridit. Hämäläinen säger:

— Det förefaller mig som om det beting jag fick 1966 är slutfört vid kongressen 1971. Jag är färdig att säga: låt någon annan fortsätta. Om den som tar över dessutom har kunskaper i flera språk så är det en tillgång. Det har jag kommit underfund med under mina utlandsresor.

I maj 1970 promoverades Niilo Hämäläinen och arbetsgivarnas centralorganisations direktör Päiviö Hetemäki till hedersdoktorer vid samhällsvetenskapliga fakulteten i Tammerfors universitet. Det var en hedersbevisning åt representanter för intresseorganisationer som gör historia och på olika sätt ligger i blickfältet för det samhällsinriktade universitetet i Tammerfors.

Men det var också en hedersbevisning åt fackföreningsrörelsens funktionärer och aktiva medlemmar som genom självstudier och erfarenhet skaffat sig kunskaper som gjort dem så väl rustade för uppgifter i samhällets tjänst att de i rätt många fall visat sig svåra att ersätta med personer som enbart har den utbildning som kan fås, t.ex. vid Tammerfors förträffliga universitet, även om kunskaper i samhällslära och språk ingår i utrustningen.

15.7. 1970-15.2. 1971

Men var är Väinämöinen?

I det finska folkeposet Kalevala, som inte är en mans verk utan upppteckningar av sägner, traditioner och föreställningar, uppträder fem hjältar som representerar bland människor förekommande från varandra avvikande karaktärs- och lynnesdrag. Sedan hjältesångerna uppptecknades av Elias Lönnrot m.fl. i mitten av 1800-talet har Finlands folk i olika

sammanhang identifierat sina ledare och företrädare med karaktärer som uppträder i Kalevala.

Väinämöinen, sångens, fredens och försoningens företrädare, samt Kullervo, hatets och hämndens hero, har presenterats i inledningskapitlet till denna bok.

Nämnas bör dock även Joukahainen, Ilmarinen och Lemminkäinen.

Joukahainen har dystra drag som påminner om Kullervos, men de ligger inte så djupt att de blir hans öde. Joukahainen är ung, trött på pratet om de gamles visdom och vill uträtta något själv. Ända längst upp i norr där han är bosatt tränger ryktet om Väinämöinens sånger, vett och visdom. Detta förargar Joukahainen ”magre gossen ifrån Lappland, han for hemifrån på bygden, hörde stora ting förtäljas om att sköna kväden sjöngos, bättre sånger sattes samman, söderut på Väinös sveder . . .”.

Han ”vredgades på Väinämöinen för att gamle siarns sånger voro bättre än hans egna”.

Uppfylld av avund utmanar och förolämpar Joukahainen Väinämöinen, vilket leder till en visdoms- och sångartävlan som Joukahainen ömkligen förlorar. Detta fyller Joukahainens sinne med hat, och när Väinämöinen befinner sig på en resa mot norr lägger sig Joukahainen i bakhåll för att döda den gamle sångaren. Hans pil träffar dock Väinämöinens häst och ryttaren störtar i havet. Joukahainen tror att Väinämöinen är död men så är inte fallet. Denne kastas länge omkring av havets vågor, flygs sedan av en kungsörn till Pohjola högst upp i Bottniska viken och försvinner därmed för en tid ur berättelsen, saknad som död. Han återvänder dock med en ny kantele (lyra) på vilken han spelar och sprider livsmod bland Kalevas folk.

Uppe i norr på Pohjola gård, där Väinämöinen hamnat, drömmer man om Sampo, en märkvärdig kvarn som mal allt slags nyttigheter, en del till förtäring, en del till förvaring och en del till saluföring. Pohjolas värdinna lovar sin dotter åt Väinämöinen om han kan smida en sådan kvarn. Väinämöinen svarar: ”Jag kan inte smida Sampo, sira ut den ädla kupan. Om du bringar mig tillbaka, sänder jag dig Ilmarinen; han skall smida dig din Sampo, hamra härligt prydda kupan, han må då din dotter vinna, fria till din fagra flicka.”

Väinämöinen beskriver Ilmarinen så här: ”Sällsamt skicklig är den smeden, härligt kan den mannen hamra — han har smitt den höga himlen, hamrat hela himlafästet; intet spår av ham-marn spörjes, ingen ser var tången tagit.”

Louhi, Pohjolas höga husmor, ger då häst och släde åt Väinämöinen som efter många vådliga vedermödor når sin hembygd Kalevala. Ilmarinen åtar sig uppdraget att smida Sampo och lyckas därmed. Skickligt smidde han sin Sampo: ”På ena sidan satt en mjölkvarn, på den andra satt en saltkvarn, men en myntkvarn på den tredje.” Men Pohjolas jungfru får han inte förrän han satts på ytterligare prov och uträttat svåra ting.

Sampo som gick förlorad efter dess bortrövande under storm på Bottenhavet anses symbolisera industrin, grottekvarnen, och Ilmarinen, mästern, förebådar ingenjören, teknikern, industriarbetaren. Ilmarinen har dock litet svårt att komma sig för. Både hans syster och Väinämöinen måste skjuta på honom för att han skall bege sig på friarfärd till Pohjola. Först när han kommer igång kan han prestera märkvärdiga ting. Dessemellan är han försiktig, förtänksam och till och med en smula feg när han råkar i oväntade situationer. Men egentligen representerar han den gode medborgaren som bygger upp näringar och samhällen.

Lemminkäinen gör också en friarfärd till Pohjola. Lempi betyder kärlek och åt denna ägnar Lemminkäinen sitt liv med stor framgång, men han godtas inte av de unga kvinnornas mödrar. Han är vacker och har sångargåvan, är i visdom Väinämöinens like. Han är krigare, en fattig skald och bohem.

Den tankevärld som kalevalamyterna representerar har bred förankring i finsk kultur och bland Finlands folk. Den springer omedvetet fram utan högtidlighet i vardagslag och är till god hjälp vid samtal när det behövs analogier och ingår i det folkliga bildspråket bland äldre

människor. När nu ett statligt järnverk skall byggas i Torneå infrias icke blott forntidens dröm om Sampo utan också senare tids förhoppningar om industri i finska Västerbotten.

Namn på hjältar och väsen ur Kalevala förekommer ymnigt som namn på båtar, företag och föreningar. Man bör därför inte förvåna sig om många finnar i Veikko Vennamo tycker sig se en Joukahainen som inte kan tåla tidigare framgångsrika partivänner, som Sukselainen, Virolainen och Karjalainen, sedan han 1958 bröt med Agrarförbundet, det nuvarande centerpartiet.

I 1970 års val minskade centerpartiet sin representation i riksdagen från 50 till 36 mandat samtidigt som Vennamos landsbygdsparti ökade från ett till 18 mandat. Man kan förstå centerpartiets ovillighet att gå med i regeringen sedan Joukahainen Vennamo fått 17 bågskytter till sin hjälp i riksdagen. Efter regeringsbildandet den 15 juli 1970 har också Vennamo utnyttjat alla möjligheter till bakhåll mot dem vars sångargåva han avundas. Vennamos smädesånger har dock tilltagit och fått en sådan innebörd att hans kamrater i riksdagsgruppen döljer ansiktet i händerna när ledaren galdar som värst. Vennamo löper allvarlig risk för att en och annan av landsbygdspartiets riksdagsmän övergår till andra partier. Anhängare som tidigare rebellerat mot ledaren har dock hänsynslöst kastats ut ur partiet.

Inom Finlands kommunistiska parti har oppositionsledaren Taisto Sinisalo utmanat partiledaren och den erfarna fackföreningsmannen Aarne Saarinen på sångartävlan, vilket gjort att även den gamle måst höja stämman och kväda galdror som inte riktigt längre stämmer med hans röst.

På det socialdemokratiska fältet har det knappast uppträtt någon riktig Joukahainen sedan partistriden ebbat ut. Men Lemminkäinen, som älskar dikt och skådespel, har uppträtt i mången skepnad, ofta starkt kritisk mot den generation som representeras av gamle vise Väinämöinen, partiordföranden Paasio.

På Centerpartiets kongress den 6-7 juni 1970 lanserades statistikprofessorn Eino Haikila som motkandidat till Johannes Virolainen vid valet av partiordförande. Den gamle fick dock dubbelt så många röster som medtävlaren Haikila. Oppositionen skyllde valnederlaget på partiledningen, kritiserade samarbetet med vänsterpartierna och krävde en bättre bevakning av jordbrukarbefolkningens intressen.

Agrarförbundets förutvarande ordförande, Finlands president sedan 1956, inledde ett statsbesök i Sovjetunionen omedelbart efter regeringsbildandet. Statsbesöket avslutades den 20 juli. Ett protokoll om förlängning av vänskaps-, samarbets- och biståndspakten mellan Finland och Sovjetunionen med 20 år undertecknades.

Den 3 november 1970 presenterade FFC sitt lönekrav som innebar en för alla lika stor förhöjning av timlönen med 50 penni vilket motsvarar ett medeltal av 10 procent. Därtill förutsattes att de enskilda förbunden skulle få disponera 2-3 procent av sin lönesumma för interna regleringar. Utöver detta ville man ha grotutfyllnader inom låglönebranscherna och ett socialpaket innehållande fyra veckors semester för alla som tjänstgjort ett år samt en semesterlön som ligger 10 procent över den ordinarie lönen. Arbetsgivarna betecknade kraven som oantagbara och inflationsdrivande.

Något resultat uppnåddes inte i de direkta förhandlingarna under november, då kommunisterna skärpte tonen och antydde en omprövning av regeringssamarbetet. Till oron bidrog vilda strejker, ofta igångsatta av kommunisterna. Missnöje anmäldes också på socialdemokratiska partirådets sammanträde den 11 november.

Den 26 november vädjade presidenten i ett brev till arbetsmarknadsparterna att åstadkomma en inkomstpolitisk lösning som kan trygga en ekonomisk tillväxt. Då förhandlingarna trots förnyade kontakter med presidenten bröt samman natten till den 4 december lade Kekkonen fram ett eget medlingsförslag.

Presidentens ingripande betecknades av honom själv som en undantagsåtgärd när han den 4 december i radio och television presenterade sitt medlingsförslag. Kekkonen underströk att de frågor han ingripit i inte hör till republikens presidents konstitutionella uppgifter, men han hade fått det utrett att han inte kan ställas till straffrättsligt ansvar för denna överträdelse.

Presidenten sa:

— Jag tror för övrigt inte att en republikens president, som skulle trakta efter att bli vald även för följande mandatperiod, skulle våga göra ett sådant försök med tanke på vad som eventuellt följer, eftersom detta är ett så befängt företag, att man inte kan undvika att trampa någon på tårna.

Presidenten framhöll att om hans ingripande var exceptionellt så var också den situation vari man hamnat exceptionell. De nya kollektivavtalen borde vara undertecknade före årsskiftet, men förhandlingarna har låst sig. Kekkonen betonade att hans åtgärd inte riktade sig mot någon part, inte mot landets regering, inte mot arbetsmarknadsorganisationerna eller mot grupperingar inom dessa. Han sade sig inte ha förbundit sig att stödja någon part eller något förslag och framhöll att han inte heller hade ”någon ko på isen”. Han hade bett om ordet för att förhindra att ”den gemensamma kon skulle hamna i vattnet”.

Presidentens förslag innebar bl. a. att timlönerna skulle höjas med 42 penni, uppdelat så att en förhöjning med 22 penni verkställs från årsskiftet och med 20 penni från den 1.9.1971.

De enskilda förbunden får disponera 2 procent av sin lönesumma att fördela enligt särskilda avtal. Dessa förhöjningar utgår från 1.1.1971. Fyra veckors semester införs från början av 1973 och en rad sociala förbättringar förverkligas genom avtal mellan AFC och FFC. Avtalen blir i kraft till utgången av mars 1972. Prisregleringen behålls under samma tid. Träförädlingsindustrins export beskattas retroaktivt med 2,5 procent under perioden 1.9.1969-1.9.1970.

Lantbrukspriserna höjs från den 1.1.1971 med 3,5 procent och från den 1.9.1971 med 1,75 procent. Smörpriset sänks med 60 penni per kilo och margarinet höjs med 1 mark och 80 penni den 1.1.1971. Jordbrukets realbidrag och det regionala prispolitiska stödet för 1971 höjs med 5,3 procent.

Presidenten hade samma dag som han höll sitt tal i radio och TV tillställt parterna sitt förslag. På morgonen den 4 november hade FFC:s styrelse och dessförinnan de två politiska fraktionerna inom denna behandlat förslaget. Kommunisterna var emot ett godkännande men genom att socialdemokraterna har majoritet tillstyrktes förslaget som senare på dagen förelades FFC:s fullmäktige (representantskap) i Kiljava utanför Helsingfors.

Avgörandet blev dramatiskt genom att presidentens tal förmedlades såväl av TV som radio med de i Kiljava församlade fullmäktige som publik. Även debatten i fullmäktige förmedlades till det finska folket genom radio och TV. Mycket stod på spel. Inte bara den ekonomiska stabiliseringen utan också den politiska. Därom vittnar presidentens personliga engagemang.

Vid mötet gick FFC:s ordförande Niilo Härmäläinen starkt i bräsch för presidentens förslag och underströk de ödesdigra följderna av en galopperande inflation, inte minst för de lägst avlönade. Det alternativ till ekonomisk-politisk totallösning, som presidentens förslag utgör, framhöll Härmäläinen, möjlighet att hålla inflationen i styr. Han underströk också att medlingsförslaget syftar till en så stor ökning av realförtjänsten som möjligt och att det till 70 procent tillfredsställer de krav FFC framfört.

Härmäläinen fick stöd av de socialdemokratiska medlemmarna av fullmäktige, men den kommunistiska falangen ställde sig från början skarpt avvisande. FFC:s andre ordförande Arvo

Hautala, som tillhör kommunistpartiet, sade att förslaget inte kan godkännas emedan det inte

kommer att kunna realiserar. För att utgöra bas för ett avtal, som är avsett att gälla hela 15 månader, är det förvånansvärt dåligt, framhöll Hautala.

Efter många avbrott för gruppmöten och överläggningar, som var avsedda att möjliggöra ett enhälligt beslut, genomdrevs president Kekkonens förslag slutligen sent på kvällen genom omröstning. Av fullmäktiges ledamöter röstade 70 för förslaget och 46 emot. Sex röstade blankt. Majoriteten bestod av socialdemokrater. Den kommunistiska minoriteten stöddes även av ett antal av det socialdemokratiska förbundets fullmäktigemedlemmar. Resten av det socialdemokratiska oppositionspartiets representanter röstade blankt och någon uppges även ha sällat sig till majoriteten.

I den av majoriteten omfattade resolutionen framhölls det bl. a. att presidentens medlingsförslag inte till alla delar är tillfredsställande, men att ett godkännande är den enda möjligheten att nå en helhetslösning inom vilken man kan trygga en höjning av smålöntagarnas realförtjänst, garantera ökat socialskydd för arbetarna och erhålla prisregleringsfullmakter.

Enligt den av den kommunistiska minoriteten föreslagna och av fullmäktiges majoritet avvisade resolutionen hette det bl. a. att presidentens förslag i huvudsak följer arbetsgivarnas och lantbruksproducenternas målsättningar och att förslaget inte skulle leda till den ökning av löntagarnas andel av nationalinkomsten som FFC krävt.

Enligt minoriteten kan ett bättre totalresultat uppnås genom fackförbundens organiserade kampmetoder. FFC:s fullmäktige borde därför omedelbart utarbeta kampplaner i det fall ett avtalslöst tillstånd uppstår.

Följande dag, den 5 december, behandlades presidentens medlingsförslag av AFC:s styrelse och de finska och svenska lantbruksproducenternas fullmäktige.

I AFC:s styrelse godkändes förslaget utan omröstning även om protesterna inte uteblev. Styrelsen påpekade i ett uttalande att de föreslagna löneförhöjningarna tillsammans med de redan beslutade förhöjningarna av arbetsgivarnas socialskyddsavgift och arbetspensionsavgiften överskrider den produktivitetöskning, inom vilken lönelyften borde ha hållits. Inom en del branscher betyder detta att konkurrensförmågan äventyras.

AFC kritiserade även den av presidenten föreslagna retroaktiva konjunkturskatten för träförädlingsindustrin och konstaterade att de inkomster, som nu avses bli retroaktivt beskattade, redan använts för nya investeringar, av vilka dessutom många ännu är oavslutade. Utan bistånd av Finlands bank med krediter och andra finanspolitiska åtgärder kan industrin därför inte klara det föreslagna nya systemets förpliktelser.

Ännu hårdare var motståndet inom de finska lantbruksproducenternas fullmäktige, där man måste tillgripa omröstning för ett avgörande. Förslaget tillstyrktes av 33 ledamöter medan 16 ställde sig negativa.

I en resolution konstaterade fullmäktige att det finns punkter i presidentens förslag som försvagar jordbrukarbefolkningens möjligheter att komma upp till andra befolkningsgruppers inkomstnivå. Ett förkastande är dock omöjligt eftersom det skulle leda till snabb inflation. De svenska lantbruksproducenterna godkände för sin del förslaget enhälligt, dock även de med en rad reservationer.

De två tidigare stabiliseringsavtalen fick sina namn efter riksförlikningsman Keijo Liinamaa, som i april 1970 utsågs till kanslichef i det nyinrättade arbetsmarknadsministeriet, som från det tidigare ministeriet för kommunikationsväsen och allmänna arbeten övertog arbetsmarknadsfrågorna. Till Liinamaas efterträdare som riksförlikningsman utsågs Erkki Sunila.

Kommunisternas deklarerade ovilja mot ett tredje stabiliseringsavtal och det kärva förhandlingsläget med vilda strejker skapade en exceptionell situation i vilken presidenten

ställde sig i riksförlikningsmannens ställe. Det trepartsavtal som slöts mellan arbetstagar-, arbetsgivar- och lantbruksorganisationerna kallas UK-avtalet efter presidentens initialer.

Liksom tidigare hade fackföreningsrörelsen som villkor för en inkomstpolitisk totallösning ställt krav på fortsatt pris- och hyresreglering under avtalsperioden. Regeringen hade försökt underlätta förhandlingarna medan dessa pågick genom att till riksdagen överlämna förslag till fullmaktslag. Regeringen fick dessa fullmakter när lagförslaget behandlades i riksdagen. Från oppositionens sida föreslogs en rad ändringar vilka avvisades. Med tanke på maktlagens centrala roll i den inkomst-politiska totallösningen gjorde oppositionen inte ens ett försök att fälla den nya maktlagen.

Folkdemokraterna anförde gentemot UK-förslaget avvikande meningar och begärde förhandlingar om bl.a. margarinpriset, justeringen av lantbrukets prislag och lantbrukets beskattning, bolagens inkomstskatt och de till oppositionen utlovade ändringarna av hyreslagen.

Eftersom presidenten framlagt sitt förslag som en helhet som i föreliggande skick godkänts av arbetsmarknadens parter konstaterade statsminister Karjalainen att det inte var möjligt att förhandla om enskilda frågor i förslaget.

För att undvika en regeringskris ingicks den 21 december en överenskommelse med folkdemokraterna som gav dem fria händer att i riksdagen rösta mot eller föreslå ändringar av de s.k. UK-lagarna, dvs. margarinprisets förhöjning, ändringar av lantbruksinkomstlagen samt den nya konjunkturskattelagen. Mot denna eftergift förband de sig att godkänna själva budgetkompromissen, dock under förutsättning att kompensation för bensinskattehöjningen ges i form av ökade avdrag för arbetsresor vid beskattningen samt ett löfte av statsministern att minimilöneparagrafen i arbetsavtalslagen inte urvattnas.

Representanter för bl.a. svenska folkpartiet ställde sig kritiska mot parlamentariska undantagslicenser som gör det möjligt för folkdemokraterna att samtidigt vara både med och mot regeringen.

1970 års riksdag avslutades den 20 januari 1971, då 1970 års budget slutligen kunde fastställas efter långvariga meningsbrytningar inom regeringen. Riksdagen avslutades som vanligt med ett tal av republikens president. När denne kom in på problem som är förbundna med regeringsbildandet lyssnade man särskilt uppmärksam i riksdagsbänkar och på pressläktare. Kekkonen knöt an till motsättningarna och konstaterade att parlamentarism och majoritetsregering principiellt hör ihop på grund av särdragen i Finlands statsförfattning:

Därför kan en regering som endast har enkel majoritet inte lita på att kunna förverkliga sin politiska målsättning. En tredjedel av riksdagen har makt att rösta regeringens lagförslag över nyval. Då den nuvarande regeringen — i likhet med sina föregångare — lagstiftningsvägen strävat till att skapa förutsättningar för en tryggad ekonomisk tillväxt, har den kunnat konstatera att det är ovanligt svårt att åstadkomma en lagstiftning, som reglerande ingriper i näringslivet. Detta därför att ett tillräckligt snabbt ingripande av sådana lagstiftningsåtgärder förutsätter att lagförslagen får bakom sig en ytterst högt kvalificerad majoritet i riksdagen.

Presidenten avsåg därmed att Karjalainens flerfärgade folkfrontsregering i likhet med de två föregående varit tvungen att få oppositionens, dvs. i första hand nationella samlingspartiets, stöd för att genomdriva de fullmakter för reglering av hyror, priser och avgifter, som varit förutsättningar för att den inkomstpolitiska totallösningen skall omfattas av arbetsmarknadens centralorganisationer.

När 1971 års riksdag öppnades den 2 februari visade det sig att centralorganisationernas godkännande av UK-avtalet inte var tillräcklig garanti för arbetsfredens bevarande. Kommunisterna, som röstade mot förslaget i FFC:s fullmäktige, var inte överksamma inom fackförbund där de hade inflytande.

Under förloppet av januari 1971 undertecknades kollektivavtal för flertalet arbetstagare på den finska arbetsmarknaden. Detta innebar en tillämpning av UK-avtalet med smärre undantag. Inom skogsbruket tillkom justeringar som förutsätts i skogs-lönelagen. Höjningarna uppgick till 15-20 procent.

I början av februari återstod i stort sett blott avtalen för metallindustrin och byggnadsbranschen. Inom Metallindustri-arbetarförbundet pågick under januari en hård kamp för och emot UK-avtalet. Den ledde till att ett avtalsförslag, som manglats fram av arbetsgivar- och arbetstagarparterna, underställdes medlemsomröstning, varvid 70 procent valde strejkvapnet före ett avtal på UK-bas. Strejksvarsel för den tunga metallindustrin utfärdades till den 26 januari men uppsköts till den 8 februari sedan riksförlikningsman Erkki Sunila fått i uppdrag att medla mellan parterna.

I den medlemsomröstning som avslutades den 7 februari röstade 77,5 procent nej till förslaget. I omröstningen deltog 74 procent av de röstberättigade medlemmarna. För godkännande av medlingsförslaget hade krävts minst en tredjedel av rösterna.

Metallarbetarförbundets representantskap sammanträdde den 7 februari och fattade beslut om att strejken skulle gå i verkställighet måndagen den 8 februari. Mot bakgrunden av den förkrossande majoriteten för strejk i medlemsomröstningen ansåg sig representantskapet inte ha något annat val än att följa medlemskårens vilja.

Arbetsgivarparten godkände riksförlikningsmannens förslag vari, som det hävdades från detta håll UK-avtalets stipulationer betydligt överskreds. Metallarbetsgivarförbundets verkställande direktör Rolf Widén uppgav i ett uttalande att förslaget innebar ett erbjudande som rörde sig mellan 10 och 15 procent och skulle ha gett många lågavlönade en lönehöjning på över 20 procent.

Metallarbetarförbundets ordförande påpekade när det preliminära avtalsförslaget förelåg att det i många fall inte gav mycket när det gäller utgående löner eftersom förslaget baseras på avtalslönerna. De utgående lönerna varierar dock från företag till företag och den reella avtalslönen får sin stora betydelse i en vikande konjunktur.

Enligt förbundets stadgar utbetalades inget strejkunderstöd under den första veckan. Därefter utgick strejkunderstöd som efter halvt, två, fem och sju års medlemskap är respektive 5, 7,5 10 och 12,5 mark per dag. De lägre beloppen motsvarar ungefär en medeltimlön.

Kommunisternas behov av att meritera sig inför valet till den förestående förbundskongressen i slutet av 1971 samt rivaliteten mellan de två fraktionerna i det kommunistiska partiet hade bidragit till en skärpning av klasskampssattityden. Ordföranden i Finlands kommunistiska parti Aarne Saarinen deltog som Byggnadsarbetarförbundets ordförande i generalstrejken 1956 och höll ett tal från Folkets hus balkong, i vilket han uttryckte sin tillfredsställelse över att man överlag drivit igenom kravet på tolv marks timlönehöjning åt alla. Tre månader därefter kunde man konstatera att värdet av höjningen ätits upp av prishöjningar. Arbetsgivarna hade dessutom kompenserats genom avsevärda skattelättnader.

Femton år senare lever Finland fortfarande i en marknadshushållning, dock med den skillnaden att regeringen nu förfogar över fullmakt att reglera priser, hyror och avgifter. Dock under reservationer och villkor som på flera fronter inte kan stoppa av löneökningar för- anledda fördyringar. Saarinen vet allt detta och hans insikt skymtar i uttalanden som tidigare återgivits i denna bok. Det vet också FFC:s andre ordförande Arvo Hautala, även han med lång facklig erfarenhet. Taisto Sinisalos anhängare inom fackföreningsrörelsen drev dock på en utveckling som kan bli ödesdiger för de finska arbetarnas reallönenivå och äventyra samarbetet mellan socialdemokrater och kommunister. Socialdemokratiska förbundet, som praktiskt taget förlorat sitt fotfäste på fältet, har ännu kvar representanter inom fackföreningsrörelsen som vinglar hit och dit i från demokratisk synpunkt allvarliga frågor.

Hälften av Metallarbetarförbundets ca 100 000 medlemmar beräknades vid årsskiftet 1970/71 vara under 30 år och hade sålunda ingen personlig erfarenhet av Metallarbetarstrejken 1950 och generalstrejken 1956. Många unga socialdemokrater bland Metallarbetarförbundets medlemmar såg i strejken ett medel till omfördelning av landets inkomster. Socialdemokraterna uppfattade strejken som en facklig konflikt och varnade kommunisterna för en politisering som kunde äventyra samarbetet mellan arbetarpartierna inom fackföreningsrörelsen. Detta framgick av uttalanden som vid strejkens utbrott gjordes av socialdemokratiska partiets ordförande Rafael Paasio, partisekreterare Kalevi Sorsa och FFC:s ordförande Niilo Hämläinen.

Strejkens upptakt fick ett lugnt förlopp och omfattade ca 70 000 arbetare. Ett lokalt intermezzo rapporterades dock i slutet av första strejkveckan från ett varv i Åbo, Laivateollisuus Oy. Arbetarna i ett av företagets bostadsområden fann bolagets bastu stängd när de infann sig på fredagskvällen. Förhållandet uppfattades som en stridsåtgärd men det befanns att bastuskötaren, som medlem i Metallarbetarförbundet, hade gått i strejk. Avtal slöts mellan fackföreningen och företaget om att uppvärmningen av bastun föll utanför konflikten.

Presidenten inskred när avtalsförhandlingarna låste sig i slutet av 1970. I början av 1971 stod man på nytt i ett bekymmersamt läge. Var fanns medlaren? Var var Väinämöinen?

Undertiteln på denna bok ”Söndring och samling i Kekkonens tid” associerar till Per Brahes tid som generalguvernör i Finland 1637-1640 och 1648-1654 då näringar upprycktes, städer grundlades och Åbo universitet byggdes. Gamla nordisk familjebok säger om Per Brahe: ”Hans styrelse af Finland är hans skönaste äreminne och har i detta lands tacksamma hågkomst för alltid hugfäst grefvens tid.” *Grevens tid* var för Finland den bästa perioden under det svenska väldet. När Finland sedan blev ryskt storfurstendöme räknas åren 1801-1825 under Alexander I som den bästa tiden. Vad det gäller Finlands självständighetstid kan den utveckling och folkförsoning som förekom under Kekkonens tid ge honom täckning för att när han avgår som president 1974 citera inskriften på Per Brahes staty i Åbo:

”Jag var med landet och landet var med mig väl till freds.”

Söndring och samling i Kekkonens tid – Bilagor

1. Källor och litteratur

Böcker och bearbetningar

- Ahlroos, Arvo (red.): *Jäädytetty saatavat*. Jyväskylä 1965.
- Alenius, Ele: *Sosialistinen Suomi*. Helsinki 1969.
- Cannelin — Hirvensalo — Hedlund: *Finsk-svensk storordbok*. Borgå. 1968.
- Donner, Jörn: *Uusi maammekirja*. Helsinki 1967.
- Dumas, Alexandre: *De tre musketörerna*. Stockholm 1947.
- Eskelin, Heikki: *Itsenäisyytemme vuosikymmenet 1917-69*. Helsinki 1970.
- Eskola, Antti: *Vasen laita on lavea*. Helsinki 1970.
- Hansson, Per Albin: *Socialdemokrati och' ungsocialism*. Stockholm 1908.
- Helenius, Ralf: *Taistelu vaalivoitosta*. Helsinki 1970.
- Hemingway, Ernest: *Den gamle och havet*. Stockholm 1968.
- Huldén, Anders: *Politiska profiler*. Helsingfors 1970.
- Huuska, Väinö: *Etujärjestöjen painostuspolitiikka Suomessa*. Borgå 1968.
- Huuska, Väinö: *SAK:n toiminta painostusryhmänä 1950-luvulla I—II*. Särtryck ur Poliitiikka nr 1 och 2 1962.
- Jakobson, Max: *Egna vägar*. Stockholm 1968.
- Junnila, Tuure: *Noottikriisi*, Borgå 1962.
- Kauniskangas, Kerttu: *Yleislakko 1956*. Lahti 1956.
- Kekkonen, Urho: *Brobygge. Tal 1943-1946*. Tammerfors 1970.
- Kekkonen, Urho: *Puheita ja kirjoituksia*. Helsinki 1967.
- Kivi, Aleksis: *Seitsemän veljestä*. Keuru 1962.
- Klockare, Sigurd: *Den svenska revolutionen 1917-1918*. Stockholm 1967.
- Knoellinger, C.E.: *Fackföreningar och arbetsmarknad i Finland*. Tammerfors 1959.
- Krohn, Julius: *Finska litteraturens historia: Första delen: Kalevala*. Öfversättning af Ellen Nervander. Helsingfors 1891.
- Koivisto, Mauno: *Linjan vetoa*. Helsinki 1968.
- Kurjensaari, Matti: *Jäähyväiset 50-luvulle*. Helsinki 1960.
- Kurjensaari, Matti: *Kansakunnan kaapin päällä*. Helsinki 1969.
- Kurjensaari, Matti: *Suomalainen päiväkirja*. Helsinki 1957.
- Kurjensaari, Matti: *Veljeni merellä myrskyävällä*. Helsinki 1966.
- Kuusinen, O. (red.): *Kalevalan runoutta*. Petroskoj 1949.
- Leskinen, Väinö: *Asevelisocialismista kansanrintamaan*. Helsinki 1967.
- Lindblom, Olavi: *Punaista vai valkoista*. Helsinki 1969.
- Nousiainen, Jaakko: *Finlands politiska partier*. Helsingfors 1969.
- Nousiainen, Jaakko: *Suomen poliittinen järjestelmä*. Borgå 1963.
- Pohjanmaa, Atte: *Miltä se näytti vasemmalta katsoen*. Helsinki 1970.
- Puntila, L.A.: *Finlands politiska historia 1809-1955*. Helsingfors 1964.
- Rand, Max (red.): *Unohdetun kansan siivellä*. Helsinki 1970.
- Salmela-Järvinen, Martta: *Kaikissa meissä vikaa on*. Borgå 1968.
- Salo, Arvo och Ahlfors, Bo: *60-luku*. Helsinki 1970.
- Savola, Matti: *Lakko*. Borgå 1969.
- Savolainen, Keijo (red.): *Vasemmiston tunnonvaivat*. Tammerfors 1970.
- Schiller, Bernt: *Storstrejken 1909*. Göteborg 1967.
- Skyttä, Kyösti: *Urho Kekkonen*. Borgå 1970.
- Suutari, Viljo: *Vihan sänki*. Helsinki 1964.
- Suutari, Viljo: *Yksinäisenä sutena*. Helsinki 1968.
- Tanner, Väinö: *Kahden maailmansodan välissä*. Helsinki.

Tiainen, Hannes: *Kun puolue räjähti*. Helsinki 1968.
 Wahlbäck, Krister: *Från Mannerheim till Kekkonen*. Stockholm 1967.
 Viita, Pentti (red.): *Suomi 1975*. Helsinki 1968.
 Virolainen, Johannes: *Pääministerinä Suomessa*. Helsinki 1969.
 Wälläri, Niilo: *Antoisia vuosia*. Helsinki 1967.

Tidningar och tidskrifter

Izvestija 16.6.1959.
 Kansantaloudellinen aikakauskirja 1956.
 Maaseudun työ - Landsbygdens arbete nr 5 1950.
Nordisk kontakt 1970-1971.
Palkkatyöläinen och Löntagaren 1956-1969.
Päivän Sanomat, provnummer 23.9, 21.10, 18.11, 7.12.1957.
Social tidskrift 1956-1969.
Suomen Sosiaalidemokraatti 1956-1969.

Otryckta källor

Porthania
 Friberg, Ralf: *Päivän Sanomat 1958-1959* (Pro-gradu).
 Koski-Korhonen, Ritva: *SAK:n hajaantuminen ja SAJ:n perustaminen* (Pro-gradu).
 Arbetararkivet
 SAK. Sosiaalidemokraattisen ryhmän pöytäkirjat 1954-1960 (Delvis).
 Olavi Lindbloms samling.

Protokoll och årsberättelser

NBTF. Protokoll vid kongressen i Björneborg 13-14.6.1959. Paperiteollisuuden työntekijäin liitto. Toimintakertomukset 1956 -1958.
 Pöytäkirja. SAK:n seitsemäs varsinainen edustajakokous 1956 Helsinki 1957.
 Pöytäkirja. SAK:n kahdeksas varsinainen edustajakokous 1961 Helsinki 1962.
 Pöytäkirja. SAK:n yhdeksäs varsinainen edustajakokous 1966. Helsinki 1967.
 Pöytäkirja. Suomen paperiteollisuustyöntekijäin liitto. Liittokokous 1957.
 Pöytäkirja. Suomen puutyöväenliiton VII sääntömääräisestä edustajakokouksesta. Vasa 1957.
 SAL Pöytäkirja perustavasta kokouksesta 1960.
 SAJ. Pöytäkirja edustajakokouksesta 1964.
 SAJ. Vuosikertomukset 1960-1968.
 SAK:n vuosikirjat 1956-1969. Helsinki 1957-1970.
 SDP. Eduskuntaryhmän kertomukset 1955-1969.
 SDP. Puolueen toimintakertomukset 1955-1969.
 SDP. Pöytäkirjat puoluekokouksista 1955, 1957, 1960, 1963, 1966, 1969.
 Suomen puunjalostusteollisuustyöntekijäin liitto. Vuosikertomukset 1961-68.
 Suomen Puutyöväen liitto. Vuosikertomukset 1956-1959.
 TUL. Liittokokouksen pöytäkirja 1939.
 TUL. Liittokokouksen pöytäkirjat 1954 och 1955.
 TUL. Toimintakertomus 1954 och 1955.
 Valtiopäivät. Pöytäkirjat 1956-1969.

2. Finlands Fackföreningars Centralförbunds medlemsantal 1956

Förbund	1956
Automobilarbetarförbundet	6 653
Livsmedelsarbetarförbundet	8 561
Hotell- och restaurangpersonalsförbundet	4 889
Ädelmetallarbetarförbundet	751

Manliga folkskollärares förbund	100
Fastighetsarbetarförbundet	3 014
Bokarbetarförbundet	10 197
Kommunalarbetarförbundet	27 114
Textil- och trikåarbetarförbundet	10 006
Glas- och porslinsarbetarförbundet	2 968
Affärsarbetarförbundet	16 178
Lots- och fyrmannaförbundet	500
Förbundet för landskommunernas funktionärer	497
Landsbygdsarbetarnas förbund	8 128
Mekanikerförbundet	565
Sjömansunionen	7 049
Metallarbetarförbundet	41 120
Sinnessjukskötarförbundet	2 786
Musikerförbundet	1 498
Murarförbundet	6 461
Läder-, sko och gummiarbetarförbundet	7 259
Pappersindustriarbetarförbundet	18 452
Polisförbundet	4 000
Postmannaförbundet	3 915
Träarbetarförbundet	20 539
Byggnadsarbetarförbundet	33 307
Järnvägsmannaförbundet	16 319
Soc.-dem. Tidningsmannaförbundet	140
Dykarförbundet	234
Textilreparatörernas förbund	1 286
Tullmannaförbundet	740
Arbetarförbundet	11 726
Beklädnadsarbetarförbundet	4 315
Statens tjänste- och befattningshavares förbund	1 060
Förbundet för industri- och lantfunktionärer vid fängelserna	166
Fängelsefunktionärsförbundet	1 304
Lokomotivmannaförbundet	4 653
Allmänna tidningsmannaförbundet	159
Allmänna arbetsledarförbundet	194
Medlemmar i FFC	288 803

3. Medlemmar i Finlands Fackföreningars Centralorganisation 1960 och 1963

Förbund	1960	1963
Bil- och transportarbetarförbundet	2 512	3 798
Livsmedelsarbetarförbundet	7 812	10 406
Hotell- och restaurangpersonalförbundet	4 429	4 559
Flygtrafikunionen	242	252
Fastighetsarbetarförbundet	3 204	3 728
Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund	29 597	Ur FFC
Glas- och porslinsarbetarförbundet	2 885	2 837
Affärsarbetarförbundet	16 524	Ur FFC
Landsbygdsarbetarförbundet	7 700	10 391
Mekanikerförbundet	622	759

Metallarbetarförbundet	37 668	41 516
Murarförbundet	5 824	5 905
Läder-, sko- och gummiarbetarförbundet	6 412	6 923
Pappersindustriarbetarförbundet	20 874	23 447
Träarbetarförbundet	9 558	10 345
Byggnadsarbetarförbundet	38 355	57 524
Järnvägsmannaförbundet	15 512	15 312
Hamnarbetarförbundet	3 357	3 023
Dykarförbundet	237	254
Textilreparatörernas förbund	1 056	1 070
Redaktörsförbundet	35	51
Arbetarförbundet	9 140	10 280
Statens tjänste- och befattningshavares förbund	1 003	1 072
Allmänna tidningsmannaförbundet	162	194
Kommunal- och sjukhusanställdas förbund		3 260
Antal medlemmar i FFC	228 536	228 587

4. Antal medlemmar i Finlands landsorganisation 1960 och 1966

Förbund	1960	1966
Transportarbetarförbundet	6 916	8 356
Adelmetallarbetarförbundet	880	720
Reparationsverkstadsarbetarnas fackförbund	2 145	3 851
Textil- och stickeriarbetarförbundet	6 184	7 105
Läder- och gummibranschens fackförbund	2 716	3 514
Pappersmaskinskötarförbundet	208	240
Träförädlingsindustriarbetarnas förbund	13 992	15 221
Järnvägsmännens fackföreningars förbund	3 908	6 907
Socialdemokratiska journalistförbundet	143	148
Sjömansunionen	7 160	11 409
Stål- och verkstadsarbetarförbundet	3 461	7 305
Beklädnadsarbetarförbundet	2 772	3 886
Allmänna och specialarbetarnas fackförbund	3 027	12 080
Lufttransportbranschens fackförbund		856
Organisationsfunktionärernas förbund		45
Bokarbetarförbundet		13 920
Vägarbetarnas förbund		1 556
Elektrikerförbundet		10 293
Antal medlemmar i FLO	53 512	107 412

5. Medlemmar i Finlands Fackförbunds Centralorganisation 13.9.1970

Förbund	1970
Bil- och transportarbetarförbundet	20 870
Livsmedelsarbetarförbundet	23 000
Hotell- och restaurangpersonalsförbundet	13 960
Flygtrafikunionen	1 601
Fastighetsarbetarförbundet	6 320
Glas- och porslinsarbetarförbundet	5 181
Affärsarbetarförbundet	39 001
Landsbygdsarbetarförbundet	18 903
Metallarbetarförbundet	92 887

Murarförbundet	5 022
Läder-, sko- och gummiarbetarförbundet	9 135
Pappersindustriarbetarförbundet	39 322
Träarbetarförbundet	27 485
Byggnadsarbetarförbundet	79 891
Hamnarbetarförbundet	2 560
Textilreparatörernas förbund	1 099
Redaktörsförbundet	105
Allmänna tidningsmannaförbundet	187
Från FLO:	
Adelmetallarbetarförbundet	838
Organisationsfunktionärernas förbund	45
Bokarbetarförbundet	17 060
Sjömansunionen	12 162
Läder- och gummibranschens förbund	3 797
Träförädlingsindustriarbetarnas förbund	12 052
Socialdemokratiska journalistförbundet	137
Elektrikerförbundet	13 777
Textil- och beklädnadsarbetarförbundet	33 676
Stål- och verkstadsarbetarförbundet	6 600
Nybildade och övriga anslutna:	
Tekniska- och specialbranschernas förbund	1 409
Kommunala arbetares och tjänsteinnehavares förbund	64 000
Kemiarbetarförbundet	10 866
Tjänstemännens och arbetstagarnas samorganisation	60 089
Antal medlemmar i FCO	623 047

6. *Finlands regeringar 1956-1970*

I denna förteckning anges vederbörande statsrådsmedlems ministerpost med siffra framför namnet och partitillhörighet med förkortningar enligt följande:

Ministerposter	Partibeteckning
1. Statsminister	agr. agrarförbundet,
2. Utrikesminister	cp. centerpartiet
3. Justitieminister	fdm. folkdemokratiska förbundet
4. Inrikesminister	fi.f. finska folkpartiet.
5. Försvarsminister	saml. samlingspartiet
6. Finansminister	soc. socialdemokratiska partiet
7. Undervisningsminister	soc.opp. socialdemokratiska oppositionen
8. Lantbruksminister	
9. Kommunikationsminister	assf. arbetarnas och småbrukarnas socialdemokratiska förbund-
10. Handels- och industriminister	
11. Socialminister	sv.f. svenska folkpartiet
12. Minister utan portfölj	lp. landsbygdspartiet

Bokstaven a, b, c efter siffran anger ministerpost som inte omfattar chefskap för respektive ministerium, vanligen biträdande minister i det angivna ministeriet. 1 a är ställföreträdare eller vice statsminister.
fm. är fackminister.

7. Statschef och regeringar

URHO KEKKONEN, president 1.3.1956-16.2.1962

Regeringar:

3.3.1956-27.5.1957

1. K.A. FAGERHOLM soc.
1. a. J. Virolainen agr.
2. Ralf Törngren sv.f.
3. Vilho Väyrynen soc. (fr. 2.5 Arvo Helminen fm.)
4. Vilho Väyrynen soc.
5. Emil Skog soc.
6. Aarre Simonen soc.
6. a. Mauno Jussila agr.
7. J. Virolainen agr.
8. Vieno Simonen agr.
9. Eino Palovesi agr.
9. a. Hannes Tiainen soc.
10. Kauno Kleemola agr.
11. Eino Saari fi. f.
11. a. Tyyne Leivo-Larsson soc.
11. b. Hannes Tiainen soc.

27.5-2.7. 1957

1. V.J. SUKSELAINEN agr.
1. a. Nils Meinander sv.f.
2. J. Virolainen agr.
3. Arvo Helminen fm.
4. Harras Kyttä fi.f.
5. Atte Pakkanen agr.
6. Nils Meinander sv.f.
6. a. Atte Pakkanen agr.
7. Kerttu Saalasti agr.
8. Martti Miettunen agr.
8. a. Bertel Lindh sv.f. 9. Kustaa Eskola agr.
9. a. Torsten Nordström sv.f.
10. Esa Kaitila fi.f.
11. Irma Karvikko fi.f.

2.7-2.9.1957

1. V.J. SUKSELAINEN agr.
1. a. Esa Kaitila fi.f.
2. J. Virolainen agr.
3. Arvo Helminen fm.
4. Harras Kyttä fi.f.
5. Atte Pakkanen agr.
6. Martti Miettunen agr.
7. Kerttu Saalasti agr.
8. Kustaa Eskola agr.
9. Vihtori Sarjala agr.
9. a. Kustaa Tiitu agr.
10. Esa Kaitila fi.f.

- 11. Irma Karvikko fi.f.
- 11. a. Pekka Malinen fi.f.

2.9-29.11.1957

- 1. V.J. SUKSELAINEN agr.
- 1. a. Aarre Simonen soc. opp.
- 2. J. Virolainen agr.
- 3. J.O. Söderhjelm fm.
- 4. Teuvo Aura fm.
- 5. Pekka Malinen fi.f.
- 6. Martti Miettunen agr.
- 6. a. Pekka Malinen fi.f.
- 7. Kerttu Saalasti agr.
- 8. Kustaa Eskola agr.
- 8. a. Matti Lepistö soc. opp. 9. Vihtori Sarjala agr.
- 9. a. Waldemar Liljeström soc. opp. FFC
- 10. Esa Kaitila fi.f.
- 10. a. Teuvo Aura fm.
- 11. Aino Malkamäki soc. opp.
- 11. a. Olli Uoti soc. opp. FFC

29.11.1957-26.4.1958

- 1. RAINER VON FIEANDT fm.
- 1. a. Reino Oittinen fm.
- 2. Paavo Hynninen fm.
- 3. K.A. Kaira fm.
- 4. Urho Kiukas fm.
- 5. K. Lehmus fm.
- 6. Lauri Hietanen fm.
- 6. a. Ahti Karjalainen -31.8.58
- 7. Reino Oittinen fm.
- 8. H.E. Perttula fm.
- 9. Aku Sumu fm. -28.2.58
- 9. a. Paavo Kastari fm.
- 10. Lauri Kivekäs fm.
- 11. Heikki Waris fm.
- 11. a. Erkki Lindfors fm. 30.12. 57-

26.4-29.8.1958

- 1. REINO KUUSKOSKI fm.
- 1. a. Tyyne Leivo-Larsson fm.
- 2. P.J. Hynninen fm.
- 3. J.O. Söderhjelm fm.
- 4. Harras Kyttä fm.
- 5. Lars Björkenheim fm.
- 6. I.O. Nurmela fm.
- 7. Kustaa Vilkkuna fm.
- 8. Pauli Lehtosalo fm.
- 9. Paavo Kastari fm.
- 9. a. Eero Antikainen fm. FFC
- 10. Lauri Kivekäs fm.
- 11. Waldemar Liljeström, fm. FF

29.8.1958-13.1.1959

1. K.A. FAGERHOLM soc.
2. J. Virolainen agr.
3. Sven Högström sv.f.
4. Atte Pakkanen agr.
5. T.A. Wiherheimo saml.
6. Päiviö Hetemäki saml.
6. a. Mauno Jussila agr.
7. Kaarlo Kajatsalo fi. f.
8. Martti Miettunen agr. -14.11.58
8. Urho Kähönen agr. 15.11.58-
8. a. Niilo Kosola saml.
9. Kustaa Eskola agr.
9. a. Olavi Lindblom soc.
10. Onni Hiltunen soc.
10. a. T.A. Wiherheimo saml.
11. Väinö Leskinen soc.
11. a. Rafael Paasio soc.

13.1.1959-14.7.1961

1. V.J. SUKSELAINEN agr.
2. Ralf Törngren fm. -16.5.61 t
2. Ahti Karjalainen agr. 19.5.61-
3. Antti Hannikainen agr.
4. Eino Palovesi agr.
5. Leo Häppölä agr.
6. Wiljam Sarjala agr.
6. a. Pauli Lehtosalo agr.
7. Heikki Hosia agr.
8. Einari Jaakkola agr.
8. a. Toivo Anttila agr.
9. Kauno Kleemola agr.
9. a. Arvo Korsimo agr.
10. Ahti Karjalainen agr. -19.5.61
10. Björn Westerlund fm. 19.5.61-
11. Vieno Simonen agr.
11. a. Eeli Erkkilä agr.

14.7.1961-13.4.1962

1. MARTTI MIETTUNEN agr.
2. Ahti Karjalainen agr.
3. Pauli Lehtosalo agr.
4. Eemil Luukka agr.
5. Lars Björkenheim agr.
6. Wiljam Sarjala agr.
7. Heikki Hosia agr.
8. Johannes Virolainen
8. a. Tahvo Rönkkö
9. Kauno Kleemola agr.
9. a. Eeli Erkkilä agr.
10. Ilmari Hustich fm.

11. Vieno Simonen agr. 11. a. Mauno Jussila agr.

URHO KEKKONEN, president 16.2.1962-22.3.1968

Regeringar:

13.4.1962-18.12.1963

1. AHTI KARJALAINEN agr.
2. Veli Merikoski fi. f.
2. a. Olavi J. Mattila fm. 1.11.63-
3. J.O. Söderhjelm sv. f.
4. Eeli Erkkilä agr. -8.2.63 4. Niilo Ryhtä agr. 8.2.63-
5. Arvo Pentti agr.
6. Osmo P. Karttunen saml.
6. a. Onni Koski fm. FFC -1.11.63
6. a. Mauno Jussila agr. 1.11.63-
7. Armas Hosia fi. f.
8. J. Virolainen agr.
8. a. Verner Korsbäck sv. f.
9. Veikko Savela agr.
9. a. Onni Närvänen fm. FFC -1.11.63
9. a. Olavi Lahtela agr. 1.11.63-
10. T.A. Wiherheimo saml.
11. Olavi Saarinen fm. FFC -1.11.63
11. a. Kyllikki Pohjola saml.

18.12.1963-12.9.1964

1. REINO LEHTO fm.
1. a. Aarne Nuorvala fm.
2. Jaakko Hallamaa fm.
3. Olavi Merimaa fm.
4. Arno Hannus fm.
5. Kaarlo Heininen fm.
6. Esko Rekola fm.
7. Reino Oittinen fm.
8. Samuli Suomela fm.
9. Martti Niskala fm.
10. Olavi Mattila fm.
10. a. Aarno Niini fm.
11. Olof Ojala fm.
11. a. Magnus Kull fm.

12.9.1964-27.5.1966

1. J. VIROLAINEN agr.
2. Ahti Karjalainen agr.
3. J.O. Söderhjelm sv. f.
4. Niilo Ryhtä agr.
5. Arvo Pentti cp.
6. a. Erkki Huurtamo saml.
7. Jussi Saukkonen saml.
8. Mauno Jussila agr.
8. a. Marja Lahti agr.
9. Grels Teir sv. f.

- 9. a. Esa Timonen agr.
- 10. T.A. Wiherheimo saml.
- 11. a. Kalle Sorkio fi.f.

27.5.1966-22.3.1968

- 1. RAFAEL PAASIO soc.
- 2. Ahti Karjalainen agr.
- 3. Aarre Simonen assf.
- 4. Martti Viitanen soc. 1.12.67 Antero Väyrynen soc.
- 5. Sulo Suorttanen agr.
- 6. Mauno Koivisto soc. 1.1.68 Eino Raunio soc.
- 6. a. Ele Alenius fdm.
- 7. R.H. Oittinen soc.
- 8. Nestori Kaasalainen agr.
- 8 a. Lars Lindeman soc.
- 9. Leo Suonpää fdm.
- 9. a. Niilo Ryhtä agr. -8.9.67
- 9. a. Matti Kekkonen agr. 8.9.67-
- 10. Olavi Salonen soc.
- 11. a. Esa Timonen agr. -8.9.67
- 11. a. Toivo Saloranta agr. 8.9.67- 22.3.1968-

URHO KEKKONEN, president 22.3. 1968 –

Regeringar:

22.3.1968-15.5.1970

- 1. MAUNO KOIVISTO soc.
- 1. a. J. Virolainen agr.
- 2. Ahti Karjalainen agr.
- 3. Aarre Simonen assf.
- 4. Antero Väyrynen soc.
- 5. Sulo Suorttanen agr.
- 6. Eino Raunio soc.
- 6. a. Ele Alenius fdm.
- 7. J. Virolainen agr.
- 8. Martti Miettunen agr.
- 9. Paavo Aitio fdm.
- 9. a. Viljo Virtanen soc. -30.12.69
- 9. a. Veikko Helle soc. 30.12.69-
- 10. Grels Teir sv.f.
- 10. a. Väinö Leskinen soc.
- 11. Anna-Liisa Tiekso fdm.
- 11. a. J.E. Partanen agr.
- 12. Jussi Linnamo soc. 1.2.70
- 12. a Margit Eskman soc. 1.2.70-

15.5.1970-15.7.1970

- 1. TEUVO AURA fm.
- 1. a. Päiviö Hetemäki fm.
- 2. Väinö Leskinen fm.
- 3. Keijo Liinamaa fm.

4. Teemu Hiltunen fm.
5. Arvo Pentti fm.
6. Päiviö Hetemäki fm.
7. Jaako Numminen fm.
8. Nils Westermarck fm.
9. Martti Niskala fm.
9. a. Esa Imonen fm.
10. Olavi J. Mattila fm.
11. Gunnar Korhonen fm.
11. a. Alli Lahtinen fm.

15.7.1970

1. AHTI KARJALAINEN cp.
1. a. Veikko Helle soc.
2. Väinö Leskinen soc.
3. Erkki Tuominen fdm.
4. Artturi Jämsén cp.
5. Kristian Gestrin sv. f.
6. Carl-Olof Tallgren sv.f.
6. a. Valto Käkelä soc.
7. Jaakko Itälä fi. f.
7. a. Meeri Kalavainen soc.
8. Nestori Kaasalainen cp.
9. Veikko Saarto fdm.
10. Arne Berner fi. f.
10. a. K. Haapasalo soc.
11. Anna-Liisa Tiekso fdm.
11. a. Katri H. Eskelinen cp.
11. b. Veikko Helle soc.
12. Olavi J. Mattila cp., fm.